

BIBLIOTECA
NAZIONALE
VITT EMANUELE
13
16 A
27

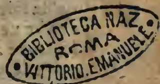
P. AERODII ANDEGA. I.C. DECRETORVM, RERVMVE APVD DIVERSOS POPVLOS AB OMNI ANTIQVITATE IVDICATARVM, LIBRI DVO:

Qui ad formam Digestorũ & Codicis Iustinianei redacti sunt, Item vsui forensi ac moribus Gallicis accommodati.

Accedit tractatus de origine & auctoritate Rerum Iudicatarum: cum omnium rerum, reorum, Iudicum atque Populorum locupletißimis indicibus:

AD V.C. CHRISTOPHORVM THVANum, Equitem, in summo amplissimoque Lutetiæ Senatu Prætorem Maximum, Consiliique Sacri Consiliarium.

PARISIIS,

Apud Martinum Iuuenem, ad insigne Serpentis, via S. Ioannis Lateranensis.

M. D. L X V I I.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PAR grace & priuilege du Roy est permis à Martin le Ieune, libraire & imprimeur en l'vniuersité de Paris, de pouuoir imprimer ou faire imprimer vn liure intitulé *P. AErodij Andega. I.C. Decretorũ Rerumve apud diuersos Populos ab omni antiquitate Iudicatarum, libri duo: Qui ad formam Digestorum & Codicis Iustinianei redacti sunt, Item vsui forensi ac moribus Gallicis accommodati. Accedit tractatus de origine & auctoritate Rerum Iudicatarum: cum omnium rerum, reorum, Iudicum atque Populorum locupletissimis indicibus. Ad V.C. Christophorum Thuanum Equitem, in summo amplissimoq; Lutetiæ Senatu Prætorem Maximum, Consiliique Sacri consiliarium.* Et est deffendu à tous libraires, imprimeurs ou autres, de quelque estat qualité ou condition qu'ilz soient, de n'imprimer ou faire imprimer vendre ne distribuer, autres que ceux que ledit le Ieune aura imprimé ou faict imprimer, sur peine de confiscation des liures qui se trouueroient autrement imprimez, & d'amende arbitraire: Et ce iusques au temps & terme de dix ans finis & accomplis à cõmencer du iour & date que la premiere impression sera paracheuee d'imprimer. Ainsi que plus aplain est contenu audit priuilege, sur ce donné à Paris le XIX. iour de Decembre mil cinq cens soixante six.

Par le Roy en son conseil,

Signé

Camus.

Acheué d'imprimer le XII. de Ianuier 1567.

P. AERODII I.C. PROOEMIVM DE ORIGINE ET AVctoritate Rerum Iudicatarum, atque in Gallia præsertim:

ADV. C. CHRISTOPHORV Thuanum Prætorem Maximum.

IVS *sic a plerisque ac vulgò distribuitur (Christophore Thuane) vt semper ea pars sit postremo loco, quæ in Rebus Iudicatis, sententia ac definitione prudentium virorum atq; Magistratuũ consistit.* Et hæc *partitio quidem, vt opinor, ex ea nunc ratione quam sequimur, & ex iis quæ contingunt ab antecedentibus, accõmodata atque traducta est: veluti cùm dicimus, Architecturam, Eloquentiam, Medicinam Arte & Vsu, ratiocinatione & fabrica contineri, aliáque id genus. Nam etsi vsum & exercitationẽ postponimus, quia iam Arte adinuenta atque perfecta, minore negotio atque interuallo & Orator & Medicus & Architect⁹ id quod cupiũt assequuntur, si instituant prius discere quàm dicere, audire quàm erudire, in præceptis quàm in actione versari: attamen Vsus ille magister, ita naturali ac primo rerum omnium ordine Artẽ antecedit, vt Ars imò nihil aliud sit, quàm quod Vsus & crebra exercitatio pepererit, fouerit. Itaq; alterum natura, alterũ po-*

ſitione prius aut poſterius eſt. Eadem de rebus Iudicatis fortaſſe opinio fuit. Poſteaquam enim Iura conſtitui placuit, & quod vnum erat prius, id partium enumeratione diuidere: factum eſt, vt Leges, Plebiſcita, Senatuſcõſulta, Edicta, veluti quid vniuerſum, ita primo loco: Res Iudicatæ, vt quid de ſingulis duntaxat, poſteriore locarētur. Sed quicquid eſt, cur apta Iuris illa definitio videri poſſit: equidē ſiue primordia rerum & antecedentia, ſiue id quod in conſtitutione eſt, ſiue negotium metimur ex eo quod maiorem grauitatem, maieſtatem, auctoritatē habet: profecto Res Iudicatæ, pars Iuris & prima, & ſola & præcipua eſt. Quare in Iuris Ciuilis tractatione, vellem imprimis hoc obſeruari, quod in totius Iuris, Perſonarum ac Rerum ſumma diuiſione fit: qua dicimus, Ius aliud Naturale, aliud Humanum (vt Liuius appellat) aliud Ciuile eſſe: Perſonarum, aliquos liberos eſſe, aliquos ſeruos: Rerũ, quædam communia, quædam ſingulorum. Nam vt horum vnũquodque tempore antecedit, ita ordine & tractatione collocatur. Cæterum ordinis ea prærogatiua hanc vtilitatē habet, quòd qui hoc vel ſola ſerie percipit, omnia prius communia fuiſſe quàm ſingulorum, vniuerſitatis quàm priuatorum: in contentione & comparatione eius quod melius, vtilius, æquiúſve eſt: vt ſi de agro cõpaſcuo & locis communibus agatur, manere in vſu publico, an ſingulis aſſignari debeant: priora profecto poſterioribus anteponet, hoc eſt, publica priuatis, & propriis ea quæ cõmunia ſunt. Etenim in eo genere a Proceribus Galliæ non alia de cauſſa nunc iniquiſſimè aberratur, quàm quòd publica poſtponunt ſuis. Neque verò aliter de perſonis. nam hoc vel maxime prodeſt, ſemper

semper ante oculos obuersari, in diuisione personarũ, liberorum hominum primam rationem esse, quia primò omnes homines erãt liberi: vt in omni liberali caussa fauorabiliores simus ad libertatem, quàm ad seruitutẽ, & quatenus fieri poßit, rem naturæ suæ, pulchræ & optimæ constitutioni veluti quadam Restitutoria actione, sed magis naturali quàm honoraria, collocemus. vt in eo contrà, Franci maiores nostri, haud secus atq; Indi, de quibus Diodorus Siculus, soli sapientes ac viri boni æstimari possunt, a quibus vt nec a Natura, ita nulla vnquam seruitus introducta est. Porrò & qui ita informabitur, vt prima & immutabilia iura existimet ea quæ naturalia sunt: ciuilia iura, dubia, varia & incerta: in infinitis negotiis quæ lege compræhendi non possunt, & quorum mutuo concursu lex legi colliditur: nũquam non ad id se referet, quod sit naturali atque perpetuo iuri conueniẽs. Omninò ille ordo placet, qui videtur a Natura constitutus. Atqui Res Iudicatas in ea conditione esse, vix est (amplißime Thuane) vt magna demonstratione opus sit. Nam idipsum quod adhuc quæritur, quis primus Leges hominibus dederit, Isisne an Ceres, vtrúmve Rhadamãthus: & quod primũ Politiæ genus inter homines fuit, eáne quæ μοναρχία dicitur (cui opinioni cum Trogo Pompeio consentio) an ea quæ Populi, vel quæ optimatium est: sane demonstrat aliis antea modis regi consueuisse hominũ mentes, quàm legibus, quàm edictis, quàm Senatusconsultis. Qui ĳ vero alĳ esse possunt, quàm qui seniorum & prudentium virorum sententiis & opinionibus continentur? itáque Iudiciis rebusque Iudicatis? Liberi, parentum: fœminæ, maritorum: iuuenes, seniorum: humiles, fortiorum:

inexperti, sapientum iudicio & arbitrio vtebantur: & vt quisque alter alteri natura, ætate, sexu, ingenio, viribus inferior esset, hoc ei dicto audiens erat. Quale de Scythis adeo narratur (qui AEgyptiis vel antiquiores iudicati sunt) eos non legibus, sed ingeniis & iudiciis prudẽtium virorum moderatos ab initio fuisse. præterea & Athenienses, qui sibi indigenæ videri volunt, ante suum Draconem vixisse sine vllis legibus. Quid Iudæi ante Mosem? sed & diuino illius oraculo, qui primi gubernacula suscepere, non aliam appellationem quàm Iudicum sibi arrogarũt. Et lex Terentilla, non C C C. annis ab Vrbe condita, lata ac promulgata est? Porro & Germani veteres, & Galli antecessores nostri, an non prout quid inciderat, maiorũ ac seniorum illa definitione pro legibus vtebantur? neque enim aliter Iulius Cæsar memoriæ prodidit. Denique (vt de origine vrbis Romæ Fabius Pictor sapiẽtißimè colligit) non alia ratione Dij quidam primùm inter homines appellati sunt, quã quòd in aureo seculo primarij viri quibus nondum hæserat vlla regnandi cupiditas, ita res arbitrio suo atque iudicio componebant, vt ij quidem abs æquo & bono: Populi a iure innato non discederẽt. Nulla controuersia constabat siue ex ambiguo, siue ex contrariis legibus, siue ex scripto & voluntate, siue ex ratiocinatione. Ius omne id dicebatur, quod viro sapienti iudicando placuisset: & si quod argumentum vnquam afferebatur, erat id duntaxat a rebus antea Iudicatis. Sed postea quidem prima Politiæ genera, tum denuo Leges introductæ sunt. Nam vt omnia naturaliter bona, attamen naturaliter pessum eunt, cùm sensim multitudo premeretur ab iis qui maiores

opes

opes habebant: alij ad vnum aliquem primùm confugerunt, virtute præstantem & bene moratum, quem Regem appellarunt: alij, plures iustos atque optimos viros sibi collocarunt, a quibus æquabile ius impetrarent. Hæc itaque cœpit omnium, quæ dicuntur, Rerumpublicarum administratio: Sed & cùm id minus cõtingeret, quia, vt Aristoteles ait, semper imbecilliores iuris atq; æquabilitatis præsidium postulant: potentiores id recusant ac negligunt: tum demum profecto Leges, aut quid aliud veluti perpetuum imponi placuit, quod quasi cum omnibus semper vna atq; eadem voce loqueretur: quo Plebs, denunciatione facta, veluti auctore vteretur ad vim & iniuriam defendendam. Itaque & Zaleucus hoc primus tum cauere cœpit, ne pœnæ essent in arbitrio iudicãtium: neq; vt ex animi sui sententia, sed præscripta Legum formula iudicarent.

Igitur neque per se, neque ab initio, neq; tam personarum (vt cum Platone loquar) fuisse leges manifestum est, quàm fortunæ, fatalisve casus & euentus. Ergo posteaquam de origine dictum est, nunc quid sit in ipsis legibus, & quid plus nihilominus valeat, Lex, an arbitrium Iudicantium, videamus. Lex imprimis quid aliud est, quid Edicta, Senatusconsulta, Regum, Imperatorum cõstitutiones, quàm δόγματα τῶν φρονίμων ἀνθρώπων; quàm quod vnicuique aut Legislatori, aut Prætori, aut Imperatori bis sæpiúsve iudicando, videtur optimè placuisse? quàm vt præceptorum in Artem, ita rerum iudicatarum in Legem veluti quædam recollectio? nempe vt hanc quasi normam ac regulam iudicãdi ij propositam habeant (nam & νόμος inde appellatur) qui plus interdum boni, quàm periti sunt indices.

Etenim quæ lex vsquã gentium lata est, quæ non prius ex singulari aliquo negotio, atque e re nata & transacta, originem & occasionem ducat? leges de nexis, de connubijs plebeiorum, de ambitu, Senatusconsultum de non admittendis in Senatum pueris prætextatis: & nuper apud nos, de secundis nuptiis, de consensu patrumfamilias, & aliæ infinitæ. quod ipsum Imperator Iustinianus constitutione C V I I I. *de Restitutionibus, disertissime profitetur, dum ait, hoc se in more habuisse, vt ex cognitionibus singularum controuersiarum quibus iudicandis operam dabat, occasionem legum ferẽdarũ arriperet: imò solas esse optimas quæ sic latæ essẽt. Sed illud etiã verborũ ipsa notatio demonstrat. Lex enim, et quæ à Latinis a delectu dicitur, selectio est eorũ quæ ritè antea visa, acta, iudicata sunt. Prædicit atq; edicit Prætor, quorum maiorum suorum formulas in cognitione aut iure dando, sequi velit. Iam non Senatusconsulta a consulendo dicta sunt: quod ipsum, vt Quintilianus ait, olim fuit iudicare, vnde (inquit) adhuc, boni consulas, hoc est, bonum iudices? Et Constitutio quid aliud est, quàm quod ex multis iudiciis & opinionibus, item variis aliorum exemplis, definiri atque constitui placuit? Nempe hac ratione vsu venit, vt vnũ idem a seipso divideretur: & ea pars quæ veluti futuris casibus formam aliquam afferret, Legis generale nomen; quæ aliquid dirimeret prout illud incidit, speciale Rerum iudicatarum vindicaret: ideoque res Iudicatæ Legibus postponerẽtur, vt Vsus disciplinæ. Attamen nihil magis conueniens fuit, quàm suum iuris ordinẽ vel partium positione conseruari. Etenim Ius illud vniuersum nihilo plus legibus constat, quàm rebus iudicatis:*

nec

nec non pars Iuris ciuilis vtrumque esse dicitur. Nā non ideo quia leges componi diximus pluribus rebus iudicatis: idcirco lex, vniuersi: res iudicatæ, speciei vicem obtinent. quemadmodum Socrates vnus est de pluribus, non plurium species aut particula. Ergo in eo contentio est, quia Iuris sunt varia genera, quæ primo loco figi oportuit. Nam multum referre veteres arbitrati sunt, quid quolibet loco & ordine veluti caussa perpetuæ moræ finiumque regundorum collocetur, & vnde initiū fiat. vt si leges quis ferre velit, vtrúmne prius a nuptiis, an a rebus sacris, aut a magistratibus exordiū sumere eum oporteat. Nam ipsa rerum series, ipsa compositio atq; διάταξις, eam vim atque persuasionem habet, vt non alia re magis veteres Hetrusci ciuibus suis persuasum iri existimarēt arma inuicta esse, vt iis aduersus hostes, non ad ciuilem discordiā vterentur, quàm si ædem Martis ad campum & extra vrbem, non vt aliorum Deorum, intra mœnia dedicarent. Ita Res iudicatas primo loco posuisse, non solùm id per se demonstraret, quo iure, quibus præceptis hæc prima hominū societas moderata & conseruata est: verùm id quod nūc etiam aggredimur, etsi a multis multæ leges latæ sunt, perpetuo tamen & Iudicum & rerum Iudicatarum maiorem auctoritatem esse: neque Leges aliquid valere, nisi sit qui veluti Censor eas sartas tectas habere locet. Quid enim quod nunc etiam apud Aristotelem lib. III. πολιτικῶν diligentissimè quæritur, vtiliúsne sit virum optimum quàm optimam legem imperare? an non id est, quod (vt C. Plinius ait) maiores nostri rectè iudicarunt, nullas potius leges esse, quàm vt irritæ habeantur? Atqui ne in hoc vitium incidāt, nulla cau-

la cautione vel si ipse Lycurgus adsit, præcaueri potest. Nam cùm omnia lege comprehendere non sit humanæ mentis, nec quicquam ita diligenter ac cum tanta prouidentia scribi poßit, vt omnes casus qui quandoque incident, continere videatur: necesse est imprimis, vt imperita multitudo, ad quam maximè leges adaptantur (nam sapientes animum suum in potestate habent, inquit Seneca, & legem quam sibi volunt, dicunt: quam dixerunt, seruant) dum eodem fortasse vel postero die quo lex primùm lata est, emersum aliquid sentiet, quod non sit lege definitum: id ipsum legislatoris imprudētiæ atque ignorantiæ tribuat. Porro nihil periculosius in omni Republica euenire potest, quàm si Populus suum Magistratum minus sapere existimet, neque adeo cautum vt omnibus negotiis idonèe cauere poßit. Attamen neque omnia quæ comprehendi possunt, sapiens Legislator comprehendet: vt Solon Atheniensis, qui idcirco in parricidas nihil adscripserat nominatim, ne pœnâ propositâ ciues admonere videretur, esse posse in rerum natura huiusmodi monstrum. Sunt etiam multa quæ legibus amplecti superuacuum est, vt sunt quæ naturalia sunt, amare parentes, indulgere liberis. & tamen vel inscitè prætermissa, vel imò quæ cōtraria sunt permissa plerisque videbuntur. Quid, vt iam cum multitudine non loquamur: nū multa per se turpia sunt, quæ tamen nullo edicto prohiberi poßūt? quale est, amicorum secreta non eloqui: Fidem etiam inimico non fallere: Pacta seruare (nam fere ex pollicitatione atq; nudo pacto actionem non damus) & quod genus est, Non ingratū esse. hoc enim nomine formulam dare, sapientius Romani, quos imitamur, quàm aut Persæ, aut Græci, noluerunt.

runt. Quapropter etsi tot vbique gentium leges scriptæ, latæ, fixæ atque refixæ sunt, adhuc quamplurima quæ omnino decidi non possunt, arbitrio Iudicantium relinquũtur: vt nulla lege definiri potest, quanta fides habẽda sit tormentis: quanta habenda sit testibus, & an minus testibus quã argumẽtis: & cuiusmodi est quicquid in deliberationẽ cadit. Iam si de minimis rebus aliquid in albo proponitur, & en ridicula fiunt reliqua: vt apud nos cibariæ ac vestiariæ leges, quæ & si Luculli, Craßi, Antonij temporibus latæ ac perlatæ essent, autorem suum non laudassent. Est enim dum quid in exemplo, non in legibus poni debet. Præterea cùm lex nulla tam præstans esse poßit, quin semper alia sit ratio scripti iuris, alia boni & æqui: videlicet, vt quod iure fecisse dicimur, non solum hunc intellectum habeat, si lege, sed illum quoque, vt iustè fecisse videamur. & contrà, sit aliud æquum, sed prohibitũ iure, vt libertas testamentorum: ideoque fit ibi sæpius iniuria, vnde iura postulantur. nec denique alia de caussa noster Iabolen⁹ omnem in iure definitionem periculosam esse dicat, rarumque esse vt non subuerti poßit: quã quòd hypothesim, caussam atque negotium, ad perpetuam rationem & vniuersalia præcepta, quæ Legem appellamus, aut etiam contrà, thesim ad hypothesim in iure traducere, sit hoc quasi oleum perdere, aut profectò Philosophum, non Oratorem aut Iurisconsultum agere. Nam quid in omni arte definiri poßit, nisi vt duntaxat ad exercitationem valeat, quæ non certis demonstrationibus, sed variis, dubiis & incertis personarum, locorum, temporum, rerum circunstantiis tota consistit? Hoc ipsum, Depositum reddere, Vim vi repellere, quas cautiones, quas

præscriptiones habet? atqui Regula simul cùm in aliquo vitiata est, perdit officium suum. Merito igitur quia leges mutari & abrogari sæpe necesse est: ideoque eam auctoritatem amittere, quæ diuturnitate, stabilitate & constantia potissimum acquiritur: neque vero id sæpius euenire possit absque summo Reipublicæ periculo: videri potest eos præclarè cēsuisse, id optimum esse politiæ genus, quod vel in solo arbitrio Iudicātium versatur, vel in quo nihilominus (vt in Gallia) rerum Iudicatarum, quàm constitutionum maior est fides, grauitas, auctoritas. Nam omnia quæ antea dicta sunt, minimo digitulo euitari posse prudentium virorum arbitrio, quibus nihil vnquam facile occurrit, quin huic statim negotio, pro vtili, honesto, bono & æquo separatam ac veluti in numerato definitionem habeant: qui si aliquid in meliùs emendare velint, hoc quasi latenter agant, atque per alluuionem, nē nimium aperta mutatio atque inundatio, iactum, seditionem & calamitatē afferat. Iudex salua rerum Iudicatarum auctoritate, nunc illud, nūc aliud iudicat. Legibus vix vnum, mox alterum caueri potest, salua omnium legum substantia: itaque vim maiorem esse in veterum exemplis, & rebus antea iudicatis. Quare & ipse Octauius Augustus leges optimè laturus, vetera tantū dicta & scripta proponebat. -*sic me*

Formabat puerum dictis: & siue iubebat
Vt facerem quid: habes auctorem quo facias hoc.

Vnum ex iudicibus selectis obiiciebat &c. Itaque & Persarum adolescentes cùm ad scholam ducebantur, cò se proficisci respondebant, vt Ius Iustitiamque discerēt: Neque Legislator Lacedæmoniorum alia ratione motus,

leges

leges a se latas, in tabulas redigi vetuit, quàm, dum esse aliquas oportebat, superior tamen Iudicum Magistratuúmque maneret auctoritas, cùm potiùs ex animis Iudicum, quàm de tabulà pendêre viderentur. Quid de Solone? quanquam hoc sit illius inuentum, ψηφίσματα κατὰ τοὺς νόμους, & is scripto quidem iure vti maluit: tamen de industria leges obscurius scripsisse dicitur, vt ex earum interpretatione quam Iudices haberent in potestate, cresceret eorum admiratio atque auctoritas. Lex enim quæ nominatim aliquid iubet, sententiam Iudici non relinquit: nec censendæ sunt illius partes, quem includit formula a Prætore data: Et tantundem, mercator inquit, ego indicassem. Lex enim ita scripta est. itaque suos iudices postulat. Plebs de æquitate & iniquitate iudiciorum disputat. Quæ omnia primo aspectu speciosa fortasse apparebunt: sed primo quoque die confusionem pariunt, & ad totius Reipublicæ, Legum atque iudiciorum redundât infamiam. An non id præsentiebant Patres conscripti, cùm sibi CCC. annis ab vrbe cõdita, cum Populo Romano tãta contentio fuit, legibus certis, an iudicio Magistratuum Respublica regeretur? Itaque & eodem posteà reciderunt, dum edicta sua perpetua Prætores non sequerentur. qua in re cùm etiam postremò auaritia & ambitione aberrarent, lex Cornelia lata est. Verùm vt semper ex animi sui sententia, non ex præscripto legum iudicare dicerentur, VIDERI OPORTERE, non etiam ITA ESSE, pronuntiabant. Denique cùm multæ leges introductæ sunt, quorsùm eæ quæ Annales appellantur, nisi vt lecti quique maiores natu atque prudentiores, non vti nunc adolescentuli, propositâ controuersiâ, de hac non tam

adeo

adeo certe, quàm de lege ipsa ac iure legum, huic an illi negotio conueniant, iudicare ac pronunciare videantur? & eam potissimùm legem amplecti, quam, et si nulla scripta esset, optimo iudicio sequeretur? Omnino si legum, edictorum, an iudicum iudiciorumque maior esse debeat auctoritas, ex vsu nostro, Regia ac perpetua Francorum lege cognoscimus. Nam. vt consuetudo esse non dicitur, quæ vno alteróve iudicio firmata non sit: ita omnes fere Cõstitutiones apud nos in ea conditione sunt, vt legis vicem non habeant prius, quàm supremo Senatu approbatæ, promulgatæ, receptæ sint: imò & deinde positæ in vsu atque more iudiciorum. Neque alia re profecto magis, & beatior & diuturnior fuit hæc florentissima nostra monarchia, quàm quòd in ea semper veluti æquo iure Lex atque optimi Principes amantissimis ac fidelissimis suis subditis imperarũt: quàm quòd hoc quasi perpetuum fœdus inierc Imperatores nostri, siue sacri sui patrimonij alienatio, siue constitutionum promulgatio ad Populũ agatur: ita horum vnumquodque in posterum valeat, si Patres auctores facti sint. Quæ vlla enim beatior ista Republica esse potest, in qua non pro iure habetur quicquid Principi placuit: sed quod optimè ac legitimè placuit? et si ea semper diuturnior fuit, quæ non pura, aut nimis incitata & aspera, sed permistum ex aliis politiæ generibus aliquid perpetuo præ se tulit: quid non de hoc Regno opulentissimo adhuc in futurũ bene sperare possumus, quod humanissimi Principes ita sua sponte quadam Aristocratia temperarunt, vt imò sit hoc eorum præclarissimum ac perpetuũ edictum, Ne Senatus eam constitutionem approbet, quam sibi antea non probarit? Ergo, vt de illis

quidem

quidem reuera dictum est, sit hoc Romanorum Imperatorum, quotquot inter eos optimi fuére, hos vno annulo facilè sculpi posse: nostri, nec amplissimo theatro contineri possunt. Nam si hoc edoctus a viro sapientissimo Mecœnate Octauius Augustus obseruauit aliquando, vt cùm alia multa, tum non leges quidem, sed legum auctoritatem Senatus potestati permitteret, ob eam certe rationem, vt Dion Nicæus ait, quòd homines iis naturaliter gaudeant, quæ veluti communicato imperio a maioribus accipiunt, & ea quæ suo quoque consilio acta, transacta sunt, pro suis laudant, ideoque vltrò atque libentissimè suscipiunt: sed & si aliquid simile de Tyberio narratur a Nicephoro libro primo, id eũ præcipuè Senatui mandauisse, ne Principalibus rescriptis, edictis prius obtemperaret, quà si æqua, iusta & vtilia sibi esse viderentur: atque etiam Probum, leges a se latas noluisse pro legibus haberi, quàm si amplissimus ordo eas suis senatuscõsultis antè consecrasset: præterea etsi alij quidam edicta sua, non Constitutiones, sed Orationes appellari maluerunt, tum quia in Senatu haberentur, tum quia non cogere, sed persuadere vellent: deniq; vel si hoc de Iustiniano legimus, vt nisi primæ ac secundæ iussioni interdum pareatur: preclara illa & diuina constitutio, solẽnis apud nos atque anniuersaria est: non huius alteriusve Principis, sed Pharamõdiorum, Pipinnorum, Hugonum, Valesiorum: quid? Francorum Regum iure ac merito propria dici debet. Nam cùm nostri sapientissimi Reges omnes suos subditos habeant tripartitò, vnum genus eorum qui sacra mysteria tractant, alterum Equitum, reliquos postremo loco: ad Iudicum ordinem patet his omnibus aditus, vt ex tribus hoc conflatum

ſtatum quoddam Iuſtitiæ corpus, vnus ſit aliorum omnium, atque ipſius adeo Principis quaſi domeſticus ac familiaris arbiter. Faciant alij (Chriſtophore Thuane) vt lubet, maximos ſuos Principes. id quàm ad perpetuũ ſtatum Reipublicæ pertinet, quòd ij apud nos pro minoribus habẽtur? vt quemadmodum minori vigintiquinque annis rerum ſuarum alienatione non quidem legibus interdicitur, ſed cum reſtitui placet, ſi læſus, ſi circunſcriptus eſt: ita optimi Principes edicunt ſane quicquid placet, ſed ſi aulicorum ambitione, ſtudio & auaritia decepti, circunſcripti ſunt, edicto ſuo perpetuo iubent, ſe a Senatu ſuo reſtitui velle: videat ne quid à ſe temerè ac properè factum, vt illud de Theodoſio, pœnitere poſſit: denique maieſtatem ſuam & æquabilitatem comiter obſeruet. Itaque tum interdum maximè ſibi obtemperari putant, cùm non ſtatim obtemperat Senatus: quia, vt actor plerumque erga patremfamilias, id prouidentiâ & in rem ſuam, non contumaciâ fieri ſibi perſuadent. Nulli apud nos Xerxes, qui concilium quidẽ euocent, ſed vtì homines parcãt, non vt ex animo cõſulant. imò potius Galbæ, qui (ſi ita loqui fas eſt) παιδαγώγους habere videri malint, quàm mancipia togata. neque in legibus noſtris hæc clauſula legitur hactenus, VT SINE EXCEPTIONE PAREATVR. *Ita certe accidit, vt quanquam ſub monarchia viuimus (quæ omnium fœliciſſima eſt adminiſtratio) attamen Ius aliquod certum atq; definitum habeamus, hoc eſt, Res de tuo loco iudicatas, quib⁹ quotquot leges ſanciuntur, ea præeſt, imperat duntaxat, quæ vel nominatim, vel tacito cõſenſu, optima & vtiliſſima approbata eſt. Nam quod alij fortaſſe inconſtantiæ tribuunt, tot leges in*

ges in Gallia ferri, ac negligitea re potißimum (quæ summa dos regni est) clementia atq; humanitas Principum nostrorum deprehenditur, quòd eas suas leges minus suspici patienter ferunt, quas Populus vtendo non approbauit: contrà, & maxima libertas atque securitas naturalium subditorum, qui sic veluti suo iure ac sine fraude his abutuntur. Itaque Municipales *omnes ac pedanei magistratus, sed & populus vniuersus, hanc cautionem habent. si recens aliqua* Constitutio *proponitur, imprimis quid sit in ima cera diligenter aspiciunt. Si legitimo ordine, consentiente ac postulante* Egidio Burdino Procuratore *fisci(quem summæ virtutis atque eximiæ doctrinæ caussa nomino) sua die, suo more, sine præscriptione, lecta, recepta sit: omnino hac lites indiciaque dirimunt. Si quid insolitum offendant, vt quia speciali iussu atque imperio* Principis *admissa, & promulgata sit: nõ eam æquè amplectuntur, aut certe cautiùs agunt. expectant dum quid postea* Senatus *de ea re iudicet, primo quoque die sentiant. Neque est vt aliquis existimet, illud esse nõ iura ferre, sed decipere. quia in eo lex* Regni *est, quam quisque scire debet: ac præstat vnum aut alterum iuris specie decipi, quàm præclarum illud politiæ genus cõturbari ac prætermitti.* Hoc adeo *Romæ in* Senatu *præstantißimè vsurpatum esse ait* Diõ *Caßius lib.* LV. *Maiestatis suæ conseruandæ caussa, & ad publicam vtilitatem, habuisse quæ* Senatusconsulta, *& quæ* Senatus *Auctoritates appellarent.* Senatusconsulta, *quæ omnibus optimo iure, rite atque ordine placuissent:* Senatus *Auctoritates, quibus sententia sua cõtineretur, si quid alieniore tempore, illegitima ratione, atque vi quadam* Tribunitia *censuissent.* Profecto, vt

a Cicerone dicitur, Romæ ne Reges quidem sine Senatu esse potuerunt. & contemptibiliora quidem fuerint illa Politiæ genera, in quibus etiam aliqua Sacerdotũ, Chaldæorum, Magorum, Ephororum, Cosmorum, Druidarum fuit auctoritas: modò, vt Theopompus ac Seuerus Imperator dicere solebant, augustiora, beatiora, diuturniora sint. Nam vt hæc nostra manus in digitos a natura distributa, nõ ideo imbecillior redditur: imò vero ad omnem actionem & exercitationem propter hoc aptior est: sic ea certe vel œconomia, vel publica administratio commodior atque præstantior est, in qua & subditorum ciuiumque optimorum sunt etiam aliquæ functiones, ac distributa munera. & mihi semper melior erit Cato, qui antiquum statum Reipublicæ quąm ū potest, commutari non patitur: & laudatior Metellus, qui vrbe, nedum magistratu mauult dimoueri, quàm in eam legem iurare, quam non iure rogatam esse existimat: quàm aut Lysander, aut Pericles, aut Ephialtes, qui & Ephoros & Areopagitas in ordinem redegerũt. nam hæc interitum sequi Reipublicæ necesse est. Ergo & ipsis Legislatoribus, & præcipuè Francis maioribus nostris placuisse patet, vt Legum quàm Iudiciorum minor esset auctoritas. ideo etiam fortasse, quòd quæ pro legibus habentur, sæpe vnius sunt arbitrio, ne dicam, aliquando libidine. itaque sunt in eorum potestate, qui eas sancierũt. rogare & abrogare possunt. At res Iudicatæ, quia iudicatæ sunt disquisitis omnium sententijs, & caussa amplissimè cognita, circunstātijs omnibus rerum, personarum, temporum adhibitis: hanc auctoritatem adeptæ sunt, vt retractari, infirmari, rescindi facile non possint, absque breui periculo & conuersione te-

tius

tius Reipuqlicæ. Perditæ ciuitates (inquit Cicero) despe ratis omnibus rebus hos solent exitus exitiales habere: damnati in integrum restituuntur, vincti soluuntur, exules reducuntur, res iudicatæ rescinduntur. Itaque *præclarè* Alexander Magnus, *qui pro* Athenodoro *multam soluere, quàm ei condonare maluit: & sapientißimè* Populus Atheniensis, *cùm ad* Demetrij *postulationẽ, Cleomeni pœnam pecuniariam, ægrè tamen, remisisset: cauit ne quis amplius literas a* Demetrio *in concionem afferret. admirabilior* Senatus, *qui cùm vellet* Populus Romanus Coriolani *damnationem inducere, noluit, ne quicquam* Iudicatorum *solueretur.* Tantum *in eo momenti est, vt etiam quod iniquè decernitur, pro iure habeatur: & post rem iudicatam transigere non liceat.* Nec *alia ratione motus* Constantinus Magnus Imperator *in Synodo Tyri cõgregata, iniquo iudicio & factionibus* Arianorum *destitutum* Episcopatu, *& ad nos relegatum pijßimum virum Athanasium* Episcopũ Alexandriæ, *nunquam nisi moriens adduci potuit, vt caussam illius denuo retractaret, quàm quòd in eo iudicium* Ecclesiæ, *&* Conciliorum *quodammodo versaretur auctoritas.* Non *enim tam illius interest qui vicit, sententiam non rescindi: quàm hoc publicè interest, aliquem esse litium finem, & semper æquo iure videri Magistratum iudicasse.* Sed *proculdubio* (Thuane) *multum auctoritati rerum* Iudicatarum *ex* Iudicantium *auctoritate, maiestate & amplitudine, vel contrà, turpitudine, leuitate, humilitate, aut adijcitur aut detrahitur.* Quid *enim & quòd* Lacedæmonij *optimam sententiam nisi ab optimo ciue pronunciari noluerunt, ne aliqua turpißimi autoris contagione, scitum atque decretum*

Populi, vilius ac sordidius haberetur? Itaque Ennius,

Hæc tametsi peruersè dices, facile Achiuos flexeris.
Nam cùm opulenti loquuntur pariter & ignobiles:
Eadem dicta, eademq; oratio æqua, non æquè valet.

Sic imprimis rerum Iudicatarum auctoritas crescit ex Iudicum auctoritate. & ideo Lycurgus non alios in Senatum legi voluit, quàm optimos quosque & sexagenarios. Marcus Antoninus Philosophus ea re potißimum Prætorijs Consularibusque viris decidenda negotia cõmittebat, quo magis Iuris auctoritas ex eorum grauitate & dignitate augeretur: vt Dij ipsi, non homines, iudicare, & rei ad Aram potius Legum, quàm ad tribunal aliquod stare viderentur. Cedo, quid expectatur ex eo iudicio, in quo alter Cato, vel Caßius, vel Aristides præesse, interesse conspicitur? quid verò amplius, si Rex aut Imperator ipse in iudicio sedeat? Id de te adeo (Thuane) facile cognoscimus. nam te iudicia tenente, quàm maiore cum attentione, admiratione, grauitate, eruditione, methodo controuersiæ tractãtur, tum posteà dirimuntur? Sed & rerum Iudicatarum auctoritas ex diligentia quæ in cognoscendo adhibetur, magnum incrementum accipit. vt qualis fuisse dicitur in ipso Antonino Imperatore, qui in caußis cognoscendis certè longior fuit, & ita vndecunque ius inuestigabat, vt de vna atque eadem caussa dies vndecim, sæpe duodecim, sæpe etiam noctu cognosceret. quæ & summa cura in Iuliano Imperatore fuisse narratur ab Ammiano Marcellino. Non enim tũ præclarè in Iudicijs agitur, cũ plura negotia finem accipiunt: sed cùm pauciora, modò seuerißimè atque religiosißimè. neque alia re magis fama & opinio rectè & optimè iudicandi colligitur, quã

cùm id Magistratus diligentißimè obseruat, ne quid praiudicij e domo attulisse, sed & ab omni suspicione ita vacare videtur, vt (quemadmodum olim ab Octauio, & a Principibus nostris sæpe rescriptum est) ne domum quidem eius ingredi velit, qui coram eo litiget. Postremò, si meminerint se a Iure Iudices appellari, ἀπὸ δίκης δικαστάς: ergo Iuris Iustitiæque esse, vt Demosthenes ait, gentiles atque ἐπωνύμους. HIC ORDO VITIO VACATO; CAETERIS SPECIMEN ESTO. Quid? quod etiam ex loco vbi ius dicitur, augustior fit rerum Iudicatarum auctoritas? cùm de loco maiorũ, cũ de cathedra aurea (vt de Cyro antiquitas prodidit) cũ de sellis Curubibus, cũ de camera illa aurata, in qua te purpuratũ sedere cõspicimus? Itaq; et locus in quo ius dicitur, ius appellatur: nec iã amplius, Forũ: sed Tẽplum pacis, propter quod leges valẽt, vt noster Quintilianus ait. Iã ex ijs quæ profecto contraria sunt, etiã rerũ Iudicatarũ maximè deprimitur auctoritas. nã neq; ipsa Religio satis per se valet ad cõmẽdationẽ, si non bonũ ac pium Antistitẽ, Sacerdotẽ, Põtificem nacta est. Sed vna re potißimùm Iudicia diffamantur, cùm solent reddi ab ijs, quos non tam lectos, quàm relegatos in Senatum populus animaduertit: qui hac famosa voce percuti poßunt, qua Repentinus sub Antonino Pio, quòd per concubinam Principis ad Præfecturam peruenißet. Et cùm eò res venit, quẽadmodum a Stratocle & Dromoclide dicebatur, vt Curia non sit amplius quàm meßis aureæ loco: tum Iudicia negligi, rescindi, imò nulla esse necesse est. Necesse est repeti Tribunitiam potestatem, adimi Senatui iudicia, Equitibus tribui, rursus communicari, postremò in ἀναρχίαν

incidere. Hæc igitur pars aut prima, aut sola, aut potißima Iuris Ciuilis, quæ (vt diximus) in rebus Iudicatis consistit, cùm ab omnibus anteà mihi prætermissa videretur, operæpretium me facturum existimaui, si aliquid in ea laboris atque industriæ collocarem. Neq; enim si Iulium Paulum tres libros Decretorum, siue Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum, scripsisse ex libris Pandectarũ cognoscimus: & Atteium Capitonem, cuius nihil quidem exstat, aliquot libros de iudicijs publicis composuisse, quibus (vt F. Balduinus ex A. Gellio animaduertit) non id tractaret, quod A Emylius Macer, A Elius Marcianus, Iulius Paulus, Venuleius Saturninus, Volusius Mætianus, quæ publica essent iudicia, & de ordine publicorum iudiciorum: sed ea collegerat, quæ olim Populus Romanus Tributim aut Cẽturiatim per suffragia iudicasset, attamen vterque se ijs finibus incluserat, vt ea tractaret duntaxat, quæ ille Populus, aut ille Imperator suo tempore, se assessore, cognoscendo iudicasset. Ego vero (vtinam perfecissem) aliquid maius aggrediẽdum esse putaui oportere: ideo maxime, quòd Ius etiam in Iudicijs colloco: & quia in ea opinione sum, vt existimem iudicia apud omnes gentes eodem modo exerceri: æquè bona, æquè legitima, æquè naturæ conuenientia: haud aliter atque Cicero lib. III. de Republica, Legem esse definiebat, rectam rationem, diffusam in omnes, constantem, sempiternam: quæ non alia Romæ, non alia Athenis, alia nunc, alia posthac: sed omnes gentes omni tempore, vna & immutabilis tenet ac continet. Nam sicut omnium pictorum imagines ideo variæ quidem videri possunt, quòd alia Socrates, alia Pythagoras, alia Plato effingitur: attamẽ vnus eorum

rum est labor, quemadmodum Eupompus interrogatus respondit, vt naturam non artificē imitentur: ita quicquid Romæ, Athenis, Syracusis, Populus, Senatus, Iudex, Imperator, arbiter, in hac illáve caussa pronunciauerit, dißimile quidem fortasse videbitur, quia sit vnū Catilinæ, aliud Epaminondæ, aliud Arati iudicium: sed quòd iisdem mentis rationibus, & ad singula quæque iure, vtili, honesto, æquo & bono pro temporum, locorum, rerum, personarum circunstantiis accommodato, terminatum decisumque est: planè pro certo ac perpetuo iure habetur, & in omnibus causis similibus legis vicem obtinet. Nam si quid iniquè, malo more, vi, sordibus, & aduersus illam sempiternam Legem atque immutabilem, in Gallia aut Hispania iudicatum, actum, pronunciatum est, non placet hoc Iudicatum appellare: quia si Iudicatum a iudicio dicitur, vt Ius a Iustitia: profectò quod impetu, vi, iracundia, libidine transactū est (qualia sunt pleraque Populi, & omnia ferè tyrannorum iudicia) neque Iudicium, neque Iudicatum nūcupari potest, sed Exemplum: in quo non veritatis, iustitiæ aut æqui & boni, sed solius anteà facti versatur aliqua narratio. & tum proculdubio, vt Iustinianus ait, non exemplis, verùm legibus iudicandum est. Igitur cùm hoc Ius Rerum Iudicatarum nō. libris nostris, neque vllis antea propriis, contineri animaduerterē, sed totum esse positum & absconditum in veteribus omniū Populorum moribus, legibus, institutis: imò verò si de stillicidiis, de suggrundiis, de interdicto VTI POSSIDETIS, *de formulis, an cum hoc, an apud hunc iudicem agatur: denique si aliqua litigandi arte (quod genus, fuisse qui scriptus aliquam populo traderent, Isocrates*

tes contra Sophistas grauißimè conqueritur) si literarum ac syllabarum tendiculis , item forensibus canillationibus Ius, fas, lex, æquum bonumque trãsferri, inclinari oportet: aptißima ad hanc rem profectò & accõmodata iuris nostri vulgariũ interpretũ, & eorum qui nũc ferè apud nos scribũt, præcepta & monimenta habeamus: cõtrà (quæ summa & prima Iurisprudentia atq; sapiẽtia est) si de eo cõstituendo negotio lis iudiciũq; versabitur, in quo sit tota sæpißime Reipublicæ ratio: Qui in sũmo gradu collocatus est, hũc etsi re⁹ postulari poßit, expediátne potius innocẽtem pronũciari, imò neq; nomẽ illius recipi, quàm aduersus eũ legibus agere: Si de iure Populorũ: An & qua ratione publica iniuria siue cõiuratio, siue seditio periculosa cõponi aut vindicari poßit: Si de Religione, de maiorũ institutis, de iure vectigaliũ, de iure Sociorum, Prouincialiũ, de finibus Imperij, de Principalibus ac Regijs controuersiis: denique si de eo Iure agatur, quod per se iniuria, sed aliorum cõparatione, summa ratio, summa iustitia est (vt quãdoque præstat innocentem opprimi, quàm plures facinorosos: & quædam iniudicata prætermitti, quàm iudicio dirimi. quorum omnium exempla his, vt opinor, libris quos ad te mittimus, celeberrima legi possunt) cũ certè eorum omnium definitio, ijs etiam Iurisconsultorum libris quos in manibus habeamus, vix certa contineatur: adeoque te illustrißime (Thuane) in omni illo genere admirabilem, præstantem, eximium, non Palatij διατριβὴ, sed ea præstiterit, quæ quantus fuit Themistocles, tantum cum reddidit Mnesiphili Phrearæi schola, qui (vt Plutarchus ait) iam versantem in Rep. Themistoclem ijs artibus instruxit Philosophiæ, quæ non

in ver-

in verborum compositione, aut rerum naturalium contemplatione, aut versutia litigandi sed in vera sapientia & philosophia versarentur, hoc est, scientia & vsu ex aliorum dictis & factis benè & beatè Reipublicæ administrandæ: a qua Sapientes non Sophistæ appellamur. Itaque censui hoc Ius quod quærimus, aliunde peti oportere, nempe vnde Cato Vticensis, qui cũ primũ ad Rempub. voluisset accedere, vsus est hospitum, clientum, libertorum, amicorum suorum opera & industria, vt ex qualibet Imperij Romani prouincia, summorum virorum, & qui in ijs potestatem habuissent, præcipua omnia iudicia, decreta, edicta sibi colligerent. Sed & quid de Lucullo? is laudem atque disciplinam militarem, legendis aliorum Imperatorum strenuè ac præclare gestis, adeptus esse dicitur. Qui mei itaque hospites? qui mei Iurisconsulti? Xenophon, Thucydides, Demosthenes, Polybius, Cicero, Salustius, Cæsar, Halicarnaseus, Liuius, Plutarchus, Dion Cassius, Cornelius Tacitus, & alij innumeri, qui singuli in sua quaque Rep. præstantissimi ac potentissimi, aut peritissimi fuere.

Ex eorum itaque fontibus hoc latens sed præcipuum, neque adeo vulgare Politiæ genus, non tibi (ô Thuane amplissime) quem nihil profectò latet: sed auspicio tuo posteritati deduximus, aut aperuimus certe. Dixi non vulgare, quia (vt contra Demosthenem Dinarchus sapienter ait) qui aliquid ad posteros memoriæ reliquerunt, vt esset præteritorum recordatio, præsentiũ rerum disciplina, non id tradiderunt, quod scire vel parũ interesset, vel minimè desideratur: qualis est humilium reorum damnatio, animaduersio: sed potentium virorũ atque illustrium, quos interdum si iudicatos esse audiũt,

laudant

laudant posteri, & Iudicum seueritatem atque religionem cum plausu & admiratioone suscipiunt, qui Ius Iustitiamque reorum potentia & opibus non prodiderunt. Habes hîc itaque sententias *non Duumuirorum Municipalium, non Pedaneorum Iudicum: sed illius Senatus, cuius veram speciem is cepisse dicitur, qui respondit, eum Regibus constitisse: Amphictyonum, qui disciplina totius* Graciæ *dicebantur:* Areopagitarum, *quorum æquitate etiam* Deorum *iurgia transacta esse dicitur:* Populi Romani, *Atheniensium, Carthaginensiũ, Principum, Regum, Imperatorum ipsa iudicia, qui non amicos & comites solùm, sed & Iurisconsultos in cognitionibus admittebãt.* Hîc *deprehendi poterit, quod scriptũ est a* Cornelio Tacito, *aliter iudices priuatos, aliter Principes iudicare consueuisse. illos solius æquitatis, hos etiam famæ atque opinionis suæ rationem ponere.* Hoc, *quantulumcumque sit, non tam perfectum opus, quàm prima aliqua operis forma, cùm de* F. AERODIO *patruo meo quondam ideo postularem cui probandum potißimùm locari vellet, vt sua voluntate alteri soluendo, id mihi aliqua parte ad dimittendam eam obligationem proficeret, qua quicquid sit quod in me eruditionis est, illius æs, nomen pecuniáque fuit: Ecquid (dicebat) si decorum in beneficijs quoque obseruandum est, & si aliter imago ab artifice, aliter ab imperito conspicitur: a docto, quàm ab indocto Musica excipitur: imò vero, vt de te aliquando au lijsse memini (nam studiorum meorum sic quandam rationem postulabat) cũ* A*nacharsis* Scytha *mirari se diceret, quî fieret vt apud* Græcos *Athletæ decertarent: contrà, sederent & iudicarent imperiti: cui tu sapientißimorum iudicum, clarißimo-*

rißimorum magiſtratuum, virorum prudētißimorum quotquot antea fuerunt, Decreta, Iudicia conuenietius voucas, quàm religioſißimo Iudici, eminentißimo magiſtratui, atque ſua ſponte viro prudentißimo, conſultißimo? quem non tam adeo Magiſtratus ipſe demonſtrat, quàm is ſummum Magiſtratum in Gallia iubet eſſe auguſtiorem, ampliorem, honoratiorem? in quo poſſint omnes partes animaduerti, quibus ex Iudicis auctoritate maior efficitur rerum Iudicatarum auctoritas: gēs, fortuna, eruditio, ætas, integritas, humanitas? Quābrem (Thuane) illo mihi auctore, te auctorem laudo. Quòd ſi conditionem accipis, id imprimis tibi denuncio, vt ſi quis mihi fortaſſe litem moueat, ideoque me cauſſa cadere oportere apud te ipſum auctorem meum ac Iudicem audeat dicere, quia plus hac præfatione tanquam formula comprehendo, quàm his duobus libris fortè cōtinetur: nam dixi, vt opinor, me omnia iudicia totius antiquitatis in formam Iuris perpetui collegiſſe. attamē & multa addi poſſunt, & alia quoq; me habere fateor, quæ in aliud otium contuli: Interim igitur hoc verbum OMNIA *ſic accipito, quemadmodum Centumuirale iudicium appellatur, etſi plerumque centum iudices non ſedeant: & vt Centuria dicitur, in qua modus etiā aliquis iugeri deficit. Dic me feciſſe quòd vel boni venatoris eſt, in magna ſylua quamplurimas feras indaganter ferire, capere: nō etiam culpæ annumerari, ſi omnes omnino non ceperit. Dic Papyrium, Flauium, Sextum AElium, Iulianū, Theodoſium, ac ipſum denique Iuſtinianum, quòd leges Regias, legis actiones, edicta Prætorum, Imperatorum conſtitutiones ſine ordine latas in vnum compoſuerunt nullo addito de ſuo, & quanquam eligerent*

rent

rent leges de legibus duntaxat: meruisse vt ex eorũ nomine Ius ciuile Papyrianum, Flauianum, AElianum, edictum perpetuum Iuliani, Codex Theodosianus, Iustinianeus diceretur. Me quidem non postulare, vt hoc Ius, AErodianum appelletur (nam Thuanum ego malim) sed hoc solummodo: Quia, vt lex erat Achiuorum, ne Prætor cùm de bello consuleret, ipse sententiam diceret, ita aliorum huius operis iudicium, non meum esse necesse est: vt si quis alius a te in hæc inciderit, si legat, perlegat: si audiet, sententiam differat in extremum. Nã si hoc persuaseris, imo verò si cognoscens tute pronunciaueris: vt vereor quidem ne pars aliqua secundum suam cuiusque rationem, aliquibus non probetur: ita etiam spero fore, vt omnibus vniuersitatem varietas ipsa commendet: quemadmodum in ratione conuiuiorũ, quamuis a plerisque cibis singuli temperẽt, totius tamen cœnæ apparatum laudare solent: nec ea quæ fastidiunt stomacho, ijs quibus delectatur, gratiam atque suauitatem auferunt.

IOANNIS MOSAC IN SENATV PAtroni, ad Petrum AErodium I.C. Ode.

Qui decus quærit celebris Patroni,
Sit bonus primùm, ac studiis peritus:
Oret & dicat: iuuet in Senatu
Vota Clientum.
Hoc decus quondam Cicero ac Pericles,
Et tuus nuper retulit THVANVS,
Qui diu magna officium Patroni
Laude peregit:
Nunc sedens primi in solio Senatus,
Litium nodos, strepitus Forenses,
Et graues caussas dubiasque mira
Diluit arte.
Huic tuos sacras meritò labores:
Iudicem talem meritò requiris,
Quem ducem nactus poteris per ora
Ire virorum.
Da tui pensa ingenii quotannis,
Arduas caussas age quotdiebus:
Sic tuis annis referes THVANI
Præmia laudis.

Ad P. AErodium Magdalenus Iarrius.

Assyrii, Persæ, Græcique, Remique nepotes,
Et quæcunque polo Gens sub vtroque iacet:
Sparsa per auctores varios sua scita legebant,
Vt legitur variis Indica gemma vadis.
Tot disiecta locis aspectum cogis in vnum,
Inque suum corpus membra redire iubes.
Quæ prior ingeniis debebat pluribus ætas,
Vni accepta tibi secula nostra ferunt.

DE LIBRIS P. AERODII IN SVPREMO Parisiorum Senatu Patroni, Ludouici Galopæi Carmen.

Viuere qui rectè, qui nullum lædere, qui ius
Optat & absque dolo reddere cuique suum:
Hoc euoluat opus. Nam quæ Cretensibus olim
Iura dedit Minos, Mercuriusque suis:

Quæ

Quæ Draco, quæve Solon Graiis, Spartæque Lycurgus
Vel quæ Romulidis Romulus Iliades:
Quod Natura iubet, quod Gens, quod ciuica scripta,
AERODII vigilans continet ista labor.

IOANNIS AERODII DE IVDICIIS
P. AErodii fratris sui amantissimi

Iudicium, Lector, cur vis de hoc ferre libello?
Non opus est iterum, iudice iudiciis.

INDEX TITVLORVM LIB. I.

Deposi-

Index

FINIS.

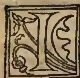

P. AERODII ANDEG. I. C. DECRETORVM, RERVMue apud diuersos Populos ab omni antiquitate iudicatarum, liber primus.

DE IVSTITIA ET IVRE TIT. I.

Et in rebus iudicatis, Ius Iustitiamque consistere.

I. Ex M. Tullio Cicerone, in Topicis.

Vs ciuile est quod in legibus, Senatuscōsultis, rebus Iudicatis, Iurisperitorum auctoritate, edictis magistratuum, more, æquitate consistit.

II. Ex Fabio Quintiliano, lib. VII. cap. V.

Ivs omne continetur natura, vel cōstitutione. Natura, quod sit secundum cuiusque rei dignitatem. hæc sunt, pietas, fides, continentia, aliaque huiusmodi. Constitutio est in lege, more, Iudicato, pacto.

III. Ex Callistrato, lib. I. Quæstionum.

Qvare & Seuerus Imperator ita rescripsit, In ambiguitatibus quæ ex legibus proficiscuntur, consuetudinē aut rerum perpetuo similiter iudicatarum auctoritatem, vim legum obtinere.

Iudicatum quid sit.

IIII. Ex auctore ad Herennium, lib. II.

IVDICATVM est id, de quo sentẽtia lata est, aut decretum interpositum.

V. Ex Cicerone, lib. I. de Inuentione.

IVDICATVM, est res assensione, aut auctoritate, aut iudicio alicuius, aut aliquorũ comprobata. Id tribus in generibus spectatur, religioso, communi, approbato. Religiosum est, quod iurati legibus iudicarũt. Cõmune est, quod omnes vulgo probarũt, & secuti sunt, huiusmodi: vt maioribus natu assurgatur, vt supplicum misereatur. Approbatum est, quod homines cum dubiũ esset, quale haberi oporteret, sua constituerunt auctoritate: velut Gracchi patris factum, quem Populus Romanus ob id factum, quod insciente collega in censura nihil gessit, post censurã Consulem fecit.

Inter leges, edicta, Senatusconsulta, & res iudicatas quid intersit.

VI. Ex Aristotele, πολιτικῶν lib. IIII.

DE rebus vniuersis, lex est: de singulis, Magistratuum iudicium.

VII. Ex Cicerone, in Partitionibus.

IVDEX statuit de præteritis: de futuris, Senatus. sed quę sæpius similiter iudicata sunt, etiam in futuris pro legibus habentur. Itaque a pręiudiciis va-

diciis valet argumentum.

Eadem de re, cùm iudicia diuersa reperiuntur, quid potius sequendum.

VIII. Ex auctore ad Herennium, lib. II.

Ivdicata sæpe diuersa sunt, vt aliud alii Iudici, aut Prætori, aut Consuli, aut Tribunoplebis placitum sit: & fit, vt de eadem re sæpe alius aliud decreuerit, aut iudicauerit. quod genus Marcus Drusus Prætor Vrbanus, quòd cum hærede mandati ageretur, iudicium reddidit: Sextus Iulius non reddidit. Item Caius Cælius iudex absoluit iniuriarum eum, qui Lucilium poëtam in scena nominatim læserat. Publius Mutius eum, qui Lucium Accium poëtam nominauerat, condemnauit. Ergo quia possunt res simili de causa dissimiliter iudicatæ proferri, cùm id vsu venerit, iudicem cum iudice, tempus cum tempore, numerum cum numero iudiciorũ proferemus. denique, vt in legibus, quod postremò iudicatum est, inspici oportebit.

IX. Ex Cicerone, lib. I. de Inuentione.

Oportet animaduertere, ne cũ aliter multa sint iudicata, solitarium aliquod aut rarum iudicatum afferatur. nam his rebus auctoritas iudicati maximè potest infirmari.

Qui fit, vt aliquando Iudex iniquè decernat.

X. Ex AEschine in Timarchum.

QVID est, quòd cùm leges bonæ ſint in Republica: nihilominus decreta veſtra, ſententiaſq; iudicum ſæpe (ô Athenieſes) reprehēdi manifeſtum eſt? Ego rationē afferam: Ideo quia leges à vobis ſanciūtur, omnis æquitatis habita ratione, non iniuſti lucri cauſa, neque odio priuato, ſiue ex inimicitiis: ſed ipſius iuſtitiæ publicęque vtilitatis contemplatione duntaxat. & cùm ingenii dexteritate aliis omnibus antecellitis, non mirū eſt vos pulcherrimas ſancire leges. In concionibus autem & in iudiciis, ſæpe neglectis ipſorum negotiorum cauſſis, animus veſter ab improbis oratoribus aliò traducitur: Iudicum oculis præſtigię afferuntur. conſuetudinem etiā omnium iniquiſſimam inducitis. ſinitis enim vt ii, qui cauſam dicunt, eos, a quibus accuſantur, itidem ſimul accuſent.

XI. Ex F. Quintiliano, declama. CCLXVI.

NON ſemper Iudicum culpa eſt, cùm innocens damnatus erit. aliquando teſtis corrumpitur, aliquando parum diligenter cauſa defenditur, aliquando reo nocet & ipſa fiducia.

At quoquo modo iudicatum eſt, ius eſt.

XII. Ex Paulo, lib. XIIII. ad Sabinum.

PRAETOR quoque ius reddere dicitur, etiam cùm iniquē decernit: relatione ſcilicet facta, nō ad id quod Prætor ita fecit, ſed ad illud quod Prætorem facere conuenit. & hanc rerum iudicata-

dicatarum auctoritatem esse, publicè interest, vt aliquis sit litium finis.

His itaque rebus iudicatis stari placuit.

XIII. Ex Tito Liuio, Decade I. lib. III. & IIII.

CVM Populus Romanus inter Aricinos & Ardeates de ambiguo agro iudicasset (qua de re tit. de iudiciis) apud Senatum quærentibus Ardeatibus de iudicii iniquitate: censuit, quod semel a Populo Romano scitum iudicatum esset, eius salua maiestate rescindi non posse.

Non quicquid licet accusatori, licet reo.

XIIII. Ex C. Plinio nepote, lib. V. VI. & VII. epistolarum.

BITHYNI Rufum Varenũ Procõsulẽ lege Repetundarũ detulerunt, quem nuper aduersus Iuliũ Bassum, Aduocatum postularant & impetrauerant. inducti in Senatũ, inquisitionem petierunt. Rufus non impediebat: sed sibi quoque postulabat, vt defensionis causa liceret testes euocare. Id Bithyni recusabant: etenim rem nec lege comprӕhensam, nec vsitatam esse: quinimo & iniquã. Nam reos, sola se ferè inficiatione defendere: neque ad probãdum quicquam eos admitti, præter testium refutationes. alioqui neminem vnquam damnari posse noxium, si tantundem liceat reis in publicis, quantum in ciuilibus actionibus. alioqui & admitti oportere, vt qui legib⁹ publicorum iudiciorum accusantur,

per procuratorem se defendaut, causas appellationum per alios tractent. Naturale esse, vt non prius tela reiiciãtur, quàm emissa sint ab aduersario. statim verò & accusatorem & reum simul inquirere, antequam cõstituta sit accusatio, ineptissimũ & absurdissimum esse. Denique, vt id Vareno liceat, ordine legis Repetundarum non comprændi. Nam quod lege Ambitus nominatim continetur, vti reo quoq; inuicem testes euocare liceat: ideo admissum esse, quòd ea lege absoluitur, qui alium, vel accusatorem ipsum, Ambitus arcesserit, dãnauerit. Attamẽ quod Varenus postulauerat, Caio Plinio dicente, & tùm maiore parte Senatus approbante, impetrauerat: aut quia res minus contentiosè & acriter pro Bithynis acta esset, vt hoc an illo modo decerneret Senatus, parũ eis referre videretur. aut quia prima facie odiosa esse appareret Bithynorum causa, eum accusantiũ, quem ad simile crimen aduersus Iuliũ Bassum persequẽdum, Aduocatum elegerãt: ideoque non multum interesse, qua in parte accusationis, Varenus seu laudationibus, seu contrariis testibus crimen à capite suo repelleret. At res ita iudicata, nedũ Bithynis, verùm & iis Senatoribus qui tùm contrà senserant, adeo noua & iniqua esse visa est, vt sequente Senatu Licinius Nepos, cùm de aliis rebus referretur, finitam causam retractare ausus sit, ac de proximo Senatusconsulto iterũ differere, his verbis, Vt si illud Senatusconsultũ corrigi non placeret, petendũ sit a Consulibus, refer-

referrent sub exemplo legis Ambitus, de lege Repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adiici, vt sicut accusatoribus inquirendi testibúsque denuntiandi ex ea lege esset, ita reis quoq; fieret. Bithyni etiam, cùm ausi essent Senatusconsultum apud Traianum criminari, atque de iniquitate postulare: remissis iis ab Imperatore ad Senatum, vt denuo cognosceret: Claudius Capito ita egit pro Bithynis, vt ipsũ Senatusconsultũ apud Senatum accusaret. Frõto Catius contrà, totus fuit in rerum Iudicatarũ auctoritate, propter quam etiam quod iniquè decretum est, ius est. Itaque Senatus mirificus fuit. nam illi quoque qui prius negarant Vareno quæ petebat, eadem danda esse, postquam data erant, censuerunt. Singulos enim fas esse re integra dissentire: cęterum peracta & transacta, quod puribus placuisset, cunctis tuendum. Nam & Lacedæmoniorũ id fuisse laudabile institutũ, apud eos interim dum aliquid decernitur, omnes pro animi sui sententia consulerent: vbi vero quid decretum fuerit, idem laudarent omnes, atque adiutores essent ii etiam qui refragati erant. Placuit etiam Liciniũ increpari, quod intempestiua & præpostera locutus esset.

DE FIDE ET RELIGIONE, VT NEMO PVBLICE DE EA CONTENDERE audeat. Tit. II.

In causa religionis, nullum non delictum graue est.

I. Ex Mose, Numerorum cap. xv.

QVIDAM Israelita in deserto ad Mosen & Aarō adductus est, qui quòd in Sabbatho ligna collegisset, violasse legem diuinā arguebatur. Conuictū iussère duci in carcerem, dum cōsuleretur, qua in eum pœna animaduerti oporteret. Etenim certū erat, qd esset lege prohibitum: sed qui aduersus ea deliquissent, nulla pœna lex nominatim coercebat. itaque videbatur, quemadmodum lex ea certe potentior est, quæ vetat, quàm ea quæ permittit: sic quoque leuius essē vetare, quàm punire. non ergo pœnā legis quæ puniat, in hac quæ vetet dūtaxat, exercendam esse. Verùm vbi præclarius censuére, turpe atque indignū esse, si humanæ leges, morte, vinculis, exilio, pecunia vindicentur: diuinas, fas sit impunè contemnere, quas tamen nemo vnquam leuiter offendit: placuit, eductum è castris, lapidibus obrui.

Qui antiqua, legitima, atque ordinaria sacra audet in controuersiam adducere, non audiendum, nisi periculo sui capitis, si non persuadeat veriorem suam esse sententiam.

VIII. Ex Flauio Iosepho, lib. XIII. antiquitatum cap. VI.

INTER Iudęos & Samaritanos cùm esset ad seditionem vsque orta summa contentio apud Alexandriam, quòd Iudæi dicerēt habere se Hierosolymis antiquissimum & augustissimū templum totius Iudaicæ religionis: illud primas partes

tes occupare,& in eo ritè & ordine, quæ à Mose traditæ sint,ceremonias celebrari : esse id igitur oportere templorum aliorum omnium exemplum, si quidem vlla posśint esse legitima, quæ non antea Moses vel omnino prorsus, vel nisi certo loco ædificari mãdauerit. Samaritani cõtrà, quod in Alexandria Alexãdri Magni beneficio quondam olim ædificassent, id Hierosolymitanum omni optimo iure antecedere: itaque illud præ suo fastidirent, contemnerent.Re ad Ptolemæum regem AEgypti (qui Philometor cognomento fuit) delata atq; reiecta,non censuit eam negligendam esse,quia de religione ageretur. Itaque cùm aliquid in ea mouere perpetuo sit periculosum,maximéque perniciosi exempli, cùm disputationibus & altercationibus summota venerandæ antiquitatis opinione, religionis auellitur auctoritas: Ptolemæo placuit ea conditione rem, quæ satis iudicata videbatur, in iudicium deduci, vt partium vtrinque Aduocati,non nisi cum capitis periculo de controuersia dicerent : neque vllis aliis vterentur, quàm ex lege Mosaica sumptis argumentis. qui caussa cecidissent, eorum Patroni capite suo litem æstimarent.Itaque pro Samaritanis dixere Sabbeus & Theodosius:pro Iudæis,Andronicus. Summa attentio , summa expectatio fuit. nam templi Hierosolymitani antiquitatem,maiestatem & auctoritatem mirum erat in dubium trahi posse.Ergo cùm superior in caussa fuisset Andronicus, eo quòd adiutoribus libris Mosaicis,

de templi Iudæorum antiquitate fidem Ptolemęo fecisset,quo modo à Mose primò descriptũ, postea a Dauide institutum, postremò à Solomone constructum:ibi summus Pontificatus per succesṡionem vsque ad sua tempora collocatus, destinatus esset: Asiæq; Reges id donis & oblationibus decorassent:Garizitanum tẽplum, minime:Rex pronuntiauit templum Hierosolymitanum verè esse Mosaicum. itaque Sabbeum & Theodosium mori oportere. Certe nonnullæ sunt caussę,quę omni Aduocato ita destitui debent,vt si quis audiri velit,hoc sine sua fraude
„ non liceat.Lex erat, Cum damnato proditionis
„ & patronus exulet, vt Quintilianus scribit declamatione CCCXXXIIII.Denique & apud Locros lege a Zaleuco lata,qui aduersus instituta maiorum,atque leges communi vsu approbatas,nouarum rerum auctor esse vellet, ei laqueus orãti proponebatur, ni persuaderet. quibus omnino rationibus atque conditionibus, si nos præsertim hoc tempore vteremur, quo is demum nihil scire & illiberalis esse dicitur, cui non placẽt absurdisṡima quæque, modo recentisṡima : non ita planè res incertæ essent ac turbulentæ,neque tam multi multarum partium, factionum,opinionum autores euaderent, cùm suo saltem periculo ea discerent amare, colere, pacem, patriamque, leges, ac magistratus: quæ odio sane prosequuntur.

Libros de religione,iudicio vulgi committere,procliue esse

esse atque periculosum.

II Ex Dionysio Halicarnasseo, libr. IIII. & Valerio Maximo, lib. I. cap. I.

M. ATTILIVS Duumvir sacrorum custodiendorũ, sub rege Tarquinio fuit, is pecunia corruptus, describendos libros Sibyllinos homini priuato & plebeio Petronio Sabino concesserat. Hanc ob rem, parricidarum vetere supplicio damnatus est. etenim censuisse Tarquinium, pari vindicta, parentum ac Deorum violationem expiandam esse. Deos cæteroquin tum maximè violari, cùm eorum in vulgus rude atque imperitum, emittuntur libri atque ceremoniæ: quas omnes, veræ sint aut falsæ, perpetuò sanè contempserit, quandiu liberum de iis habuerit iudicium: easque legere, tractare, aspicere passim ac vnicuique aut docto aut indocto, plebeio aut patricio, viro aut mulieri dabitur.

Occultiora quæque, ea magis suspicimus, colimus.

III. Ex Tito Liuio, Deca. I. lib. VI.

A GALLIS vrbe capta, postquam eam restaurari placuit, non etiam ad Veios transmigrare: Tribuni militum Consulari potestate, cùm primùm magistratum iniissent, nulla de re prius, quàm de religionibus Senatum consuluerunt. In primis fœdera ac leges (erãt autem hæ, duodecim tabulæ, & quædam Regiæ leges) requiri quæ cõparerent, placuit. alia ex eis, edita etiam

in

in vulgus: sed quæ ad sacra pertinebant, ea decreto Senatus & à Pontificibus maximè, vt religione obstrictos haberent multitudinis animos, suppressa sunt.

Falsarum ac nouarum opinionum auctores, nunquam ab initio vi aperta, ac bona fide agere: sed quò virus suum euomant, captare tẽpora impacata, & inquieta. In hac re si quid agendum sit, id maioribus Magistratibus committendum. Item libros improbatæ religionis comburi oportere.

IIII. Ex eodem, Deca. III. lib. V.

CVM diutius bellum Punicum secundum traheretur, & variarent secundæ aduersæque res non fortunam magis, quàm animos hominum: tanta religio, & ea potissimũ externa, ciuitatem incesserat, vt homines aut Dii alii repente facti viderentur: nec iam in secreto modò, atque intra parietes ac postes contemnebantur Romani ritus: sed in publico etiam ac foro Capitolioque mulierum turba erat nec sacrificantium nec precãtium Deos patrio more. Sacrificuli ac vates ceperant hominum mẽtes. Horum etiam numerum auxerat rustica plebs, ex incultis diutino bello infestisque agris egestate, & metu in vrbem compulsa. Re ad Patres & ad publicam querimoniã delata, incusati sunt in primis grauiter à Senatu AEdiles Triumvirique Capitales, quòd non prohiberent. Itaque cùm emouere hanc multitudinem e foro, ac disiicere apparatus

ratus ſacrorum conati eſſent, haud procul abfuit quin violarentur. Quamobrem vbi potentius iam eſſe id malum apparuit, quàm vt per minores magiſtratus ſedaretur: M. Aemilio Pretori vrbis negotium ab Senatu datum eſt, vt his religionibus populum liberaret. Is & in concione Senatuſconſultum recitauit, & edixit, vt quicunque libros vaticinos precationeſque, aut artem ſacrificãdi conſcriptam haberet, eos libros omnes, literaſque ad ſe ante illum diem deferret: neue quis in publico ſacroue loco, nouo aut externo ritu ſacrificaret.

Diſſolui religionem nimia tractatione religionis. Cauſſam de religione ad Senatum pertinere. Rem à domino, pretio ſoluto, propter vtilitatem publicam auferri poſſe.

IIII. Ex eodem, Decade IIII. lib. x.

P. CORNELIO Lentulo, M. Bebio Pamphilo Coſſ. in agro L. Petilii ſcribæ, dum cultores agri altius terram molirentur, libri Numæ de iure Pontificio ac diſciplina ſapiẽtię, reperti ſunt. Primò ab amicis, qui in re pręſenti fuerant, lecti libri: mox pluribus legentibus cùm vulgarentur, Q. Petilius Prætor Vrbanus ſtudioſus legendi, eos libros a L. Petilio ſumpſit. Lectis rerum ſummis, cum animaduertiſſet pleraque ad diſſoluendam religionem eſſe, L. Petilio dixit, ſeſe eos libros in ignem coniecturos eſſe. priuſquam id faceret, ſe ei permittere, vti ſi quod ius

ſiue

ſiue auxilium habere ſe ad eos libros repetendos exiſtimaret, experiretur. Scriba Tribunoſq. adiit. res a Tribunis ad Senatum reiecta eſt. Prætor ibi cum ſe iuſiurandum dare paratum eſſe diceret, libros eos legi ſeruarique non oportere: Senatus cenſuit ſatis habēdum, quòd Prætor iuſiurādum polliceretur, libros primo quoque tempore in comitio cremādos eſſe. pretium pro libris, quantum Q. Petilio Prætori, maiorique parti Tribunorum plebis videretur, domino eſſe ſoluendum. id ſcriba non accepit. Libri in comitio igne à victimariis in conſpectu populi cremati ſunt.

Libros diiudicandi ius, ſi probatæ an improbatæ ſint lectionis, ad Pontifices pertinere: atque in re tam ſeria nullos admittendos, qui ſine auctore ad ſecure decipiendum circumferuntur.

V. Ex Suetonio in Auguſto, cap. XXXI.

POSTQVAM Auguſtus Imperator Pontificatum maximum adeptus eſt: quicquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parū idoneis auctoribus vulgò ferebatur: ſupra duo millia contracta vndique, combuſsit: ac ſolos retinuit Sibyllinos, hos quoq; delectu habito: & ne paterent omnibus, cōdidit duobus forulis auratis ſub baſi Palatini Apollinis.

Cauſas de religione, ſati⁹ eſſe nō aperto foro cognoſcere.

VI. Ex eodem, ibidem cap. XCIII.

IDEM

IDEM cùm Romæ pro tribunali de priuilegio ſacerdotũ Atticæ Cereris cognoſceret, & quædam ſecretiora proponerentur: dimiſſo cõcilio, & corona circunſtantium, ſolus diſceptãtes audire voluit.

Antequã libris de religione auctoritas tribuatur, quid obſeruandum: & ſacerdotum huius rei primam curationem eſſe, poſtremam Senatus, aut ipſius adeò Principis. Porro q̃ in ea re minus legitimè, ac contra morem maiorum decreta ſunt, retractare vtilius eſſe.

VII. Ex Cornelio Tacito, lib. v.

CVM à Quintiliano Tribuno plebis ad Patres relatum eſſet de libro Sibyllæ, quem Caninius Gallus Quindecimvir recipi inter cæteros eiuſdem vatis, & ea de re Senatuſconſultum fieri poſtulauerat: idque illo referente per diſceſsionem factum eſſet: Tiberius literas miſit ad Senatum, quibus Tribunum plebis modicè increpabat ob iuuentutem ignarum antiqui moris atque inſtituti; Gallo verò exprobrabat, quòd in ſcientia ceremoniiſque verſatus, de carmine, cuius auctor incert⁹ erat, quod, citra quàm fieri conſueuit, magiſtri nec legerant prius nec æſtimauerant, item ante ſententiam collegii & apud infrequentem Senatum, ſiue per ſe ſiue per alium egiſſet. Denique & Patres ipſos admonebat, non meminiſſe ſe, cùm multa vana ſub nomine celebri vulgarentur, ſanxiſſe Auguſtum, intra quem diem ad Prætorem Vrbanum deferrentur,

rentur,neque habere priuatim liceret. quinimo & à maioribus quoque decretum esse, post exustum Sociali bello Capitolium,quæsitis Samo, Ilio,Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllæ (vna seu plures fuerint) datoque Sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernerent: ideoque nunc etiam notioni Quindecimvirûm hunc librum subiici. Quare vt denuo rem ac maturius agerent,monebat Senatum.

DE SACROSANCTIS ECCLESIIS, ET DE REBVS AC PRIuilegiis earum,Titulus III.

Templorum materiam ipsam diuini iuris esse,quam neque ad aliorum ædificationem transportare fas sit.

I. Ex Tito Liuio,Deca.v.libr.II.& Valerio Maximo,lib.I.cap.II.

Q. FVLVIVS Flaccus Censor,vt equestris Fortunæ tẽplum,quod ædificabat(cùm id antea bello Celtiberico vouisset)augustius & magnificẽtius redderet: detecta æde Iunonis Laciniæ,profect⁹ in Brutios,tegulas marmoreas eò trãstulerat. Ruinis tẽplorum tẽpla ædificari,piaculũ esse visum est ac grãde sacrilegium, quod nulla magistratus auctoritate excusari posſit. Igitur relatione facta, censuêre Patres,vt hæ tegulæ reportandæ locarentur:istiusque rei nomine Iunoni piacularia fierent.

II. Ex Suetonio in Domitiano,cap.VIII.

QVIDAM

QVIDAM Domitiani libertus, ex lapidibus Iouis Capitolini templo destinatis, filio suo monimentum parauerat. Diales re ad Principem delata, lapides eximi postulabant, eóque transferri, quò semel voti ac dedicati essent. Libertus malle se dicebat ex lege XII. tabularum duplum soluere, quàm pati se inuito lapides eximi. nam & eos nunc auferri non posse vti sunt, quin violati sepulchri actio competeret: minúsque imponendo, quàm eximendo violata religio diceretur. Motus tamen Imperator, ne quà religio Deorum impunè contaminaretur, monimẽtum dirui iussit, ossaque ac reliquias in mare proiici: hoc ipso duntaxat paulò inhumanior.

Episcopus an & quatenus post mortem de beneficii fructibus disponat: & nihilne Ecclesia remunerandi animo donare possit.

III. Ex Paulo Castrensi, ad l. Iubemus C. hoc titulo.

QVIDAM Episcopus, cùm beneficio, gratia atque summo studio propinqui sui ad dignitatem illam peruenisset: remunerandi caussa ac pro vicissitudine beneficii, ita cauerat, vt ei quandiu viueret, certam partem, puta bessem fructuum ac commodorum Episcopatus percipere liceret. Successor Episcopi hāc liberalitatem reuocabat, vt Leoninæ constitutioni contrariam. At sua possessor in Ecclesiam, nedum in Episcopum, alia innumera beneficia recitabat. posse tuto-

rem pupilli sui nomine beneficentiam ac pietatem exercere: cur non & Episcopum? cæterum hac liberalitate nihil in perpetuum alienari. semper ad Ecclesiam proprietatem pertinere. Si inter alios ingrati nomen turpissimum sit, atque merito semper inter homines odiosum: cur committatur vt Ecclesia, de qua est adeo benemeritus, nunquam, si reuocabitur hæc donatio, istud crimen elabi possit? atqui hoc neque accidere posse, vt omnes huiusmodi donationes irritæ fiant, nisi cum Ecclesiæ damno. vtrum enim beneficentiam non adimit, qui capienti gratia & mutuo officio interdicit? Attamen quia visa est immensa esse donatio, & contemplatione cognationis magis quàm beneficiorum erga Ecclesiam facta, videri defecisse cum donatore pronuntiatum est.

DE PONTIFICIBVS, AVGVRIBVS, EPISCOPIS ALIISQVE sacerdotibus, ac priuilegiis eorum. Tit. IIII.

Sacerdotes nunquam à sacris recedere oportet. si fecerint, multandi sunt. denique & Populum a Pontificibus appellari.

I. Ex Cicerone, Philippica XI.

L. VALERIO Flacco, P. Licinio Crasso Coss. bellũ gerendũ erat cum Aristonico. rogatus Populus quem id bellum gerere placeret, Flaccum nominauerat. At Crassus Consul, qui & Pontifex

Pŏtifex maximus, Flacco collegæ Flamini Martiali multam dixit, si a sacris discessisset. Flamen Populum appellauit. Is multam remisit: Pontifici tamen Flaminem parere iussit.

Vbi religionis caussa vertitur, omnis laica potestas, ecclesiastica minor est. idemque vnus diuersorum munerũ occasione aut patitur aut non patitur imperiũ.

II. Ex Valerio Maximo, lib. I. cap. I.

METELLVS quoque Pont. Max. Posthumium Consulem, eundemque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, multa indicta Vrbem egredi prohibuit: summúmque in ciuitate imperium religioni cessit.

Veteres ritus pro legibus habentur: etsi eorum ratio reddi non possit.

III. Ex Cornelio Tacito, lib. III.

TIBERIO imperante, Seruius Maluginensis Flamen Dialis postulauit vt Asiam sorte obtineret, suíque semper in posterum ratio haberetur. Frustrà vulgatum esse dicebat, non licere Dialibus egredi Italia: nec aliud ius suum esse oportere, quàm Martialium Quirinaliumque Flaminum. Porro si duxissent Prouincias, cur Dialibus non liceret? Nulla de eo Populi scita, nulla in contrarium præcepta in libris cæremoniarum reperiri. Sæpe Pontifices Dialia sacra perfecisse, vbi Flamen valetudine aut munere publico impediretur. Duobus & septuaginta an-

nis post Cornelii Merulæ cædem, neminem suffectum, ideoque tamen religiones non cessauisse. Quòd si per tot annos posit non creari nullo sacrorum damno, quanto facilius abesse posit ad vnius anni Consulare imperium? Priuatis olim simultatibus effectum, vt Diales, Flamines aliive huiusmodi à Pontificibus Maximis ire in Prouincias prohiberentur. nunc Imperatorem summum inter Pōtifices, non æmulatione, non odio, non priuatis affectionibus obnoxium. At cùm Lentulus Augur multa ex aduerso disseruisset pro antiquo more & vetusta sacrorum consuetudine, in quibus præcipuè regnat Antiquitas, quæ proximè ad Deos accedit: Luciique Metelli Pontificis Maximi de Aulo Posthumio simile iudicium attulisset: postremò Cæsar etiam ipse Tiberius Pont. Max. decretum Pontificū recitasset, quo cōtinebatur ne Flamē Dialis plus quā binoctium abesset, dū ne diebus publici sacrificii, nec sæpius quàm bis in annum: iudicatū est annuam absentiam, Prouinciarūq; administrationē Dialibus non concedi: itaq; de Asia pro Seruio non placere. Quid nunc dicemus de Episcopis ac Curionibus nostris? procul dubio non possunt vel biduū à sacris recedere, quia ad ea semel accesisse nemo est qui accuset.

DE EPISCOPALI AVDIENTIA, ET DIVERSIS CAPITULIS quæ ad curam pertinent episcopalem. Tit. v.

Posse

Posse Pontificem maximum minores Pontifices, ob negligentiam, a munere sacerdotióque suo repellere.

I. Ex Valerio Maximo, lib. I. cap I.

ADEO religionis ceremoniarũq; obseruantissima fuit antiquitas, vt P. Cęlius, M. Cornelius, M. Cethegus & C. Claudius, propter exta parũ curiosè admota aris Deorum immortaliũ, tũq, potissimũ cùm essent varia tẽpora bellisq; multis occupata: flaminio abire iussi & coacti sint. visum est enim propter contẽptum religionis, in hæc incommoda venisse Rempublicam.

In Vestales habuisse Pontificem ius omne animaduersionis.

II. Ex eodem, ibidem: & ex Iulio Obsequenti, de prodigiis.

P. Licinio, M. AEmilio Pontificibus Maximis, virgo Vestalis, quia aliqua nocte parum diligens custos ignis æterni fuisset, digna visa est quæ flagro admoneretur.

Incesti crimen ad notionem Pontificum pertinuisse.

III. Ex Tito Liuio, deca. I. lib. II. IIII. & VIII. Deca. III. lib. II. & Dionysio Halicarnasseo, lib. VIII. & IX. Plinio nepote, lib. IIII. Epistolarum. Iulio Obsequenti, de prodigiis. Paulo Orosio lib. II. III. & IIII.

Posthvmia virgo Vestalis de incestu caussam dixit, crimine quidem innoxia, sed ob suspicionem, propter cultũ amœniorem, ingeniúm-

que liberius quàm virginem deceat, parùm de communi fama hominúmque opinione sollicita. Ampliatam, deinde absolutam, pro collegii sententia Pontifex maximus abstinere iocis, colique sanctè potius quàm scire, iussit. Eandem ob causam Minutia suspecta primò propter cultum iustò mundiorem, insimulata deinde apud Pontifices ab indice seruo, cùm decreto eorum iussa esset à sacris abstinere, familiámque in potestate habere, facto iudicio sub terram ad portam Collatinam viua defossa est: & ante Minutiam Popilia, in campo quem ideo Sceleratum appellarunt. Vrbinia quoque hoc eodem supplicio multata est, atque ipsi corruptores, iudicium exercente Pontifice Maximo, in foro virgis cęsi, necati sunt. Olim etiam Oppia virgo Vestalis damnata, incesti pœnas luit. Opimia atque Floronia stupri compertæ, altera sub terram, vt mos erat, ad portam Collatinam necata est: altera sibimet ipsa mortē consciuit. Lucius vero Cantilius scriba Pontificùm (quos postea minores Pontifices appellarunt) qui cum Floronia stuprum fecerat, a Pontifice Maximo eousque virgis in Comitio cæsus est, vt inter verbera expiraret. Capparonia suspendio periit: & corruptor eius consciique serui supplicio affecti sunt. Hæc supplicia diu neglecta, Domitianus Imperator variè tandem ac seuerè coercuit, vt vel antiquū morem repeteret. Sed in caussa Corneliæ Maximillæ crudelior sanè, quam magis ambitione, dum illustrari sua tempora illo exemplo arbitraba-

trabatur, quàm iure ac merito, cum Celere Equite Romano, & Valerio Liciniano Senatore in Comitio cæsos interfecit. Cur viuas defoderent, scriptum est a Plutarcho in problematibus. idque iure Pontificio decretum est, cùm antea (vt de Rhea Siluia suo loco) quæ corpus suũ polluisset, hanc, ad mortem vsque, virgis cæderent: & quod ex ea natum esset, fluminibus exponerent, vt Halicarnasseus ait libr. I.

Si quid sit in religione grauius admissum, huius rei vindictam ad Populum, Principem Magistratúmve pertinere. denique in sacris nihil atrocius esse perfidia.

IIII. Ex Aulo Gellio, lib. IIII. cap. V.

Statva Romæ in Comitio posita Horatii Coclitis fortissimi viri, de cœlo tacta est. ob id fulgur piaculis luendum, Aruspices ex Hetruria acciti, inimico atque hostili animo in Populum Romanum cùm instituissent eam rem contrariis religionibus procurare: suaserunt statuam in inferiorem locum perperam transponi, quem sol oppositu circùm vndique aliarum ædium nunquam illustraret. Id cùm ita fieri persuasissent, delati & proditi ad Populum, cùm de perfidia confessi essent, necati sunt. ideoque vulgo iactari cœpit, Malum consilium consultori pessimum.

DE HAERETICIS ET PERVERSARVM OPINIONVM AVctoribus Tit. VI.

De Deo dubitare, aut Deum negare perinde esse.

I. Ex Valerio Maximo, lib. I. cap. I.

DIAGORAS Philoſophus ſcribere auſus erat, primùm ignoraſſe ſe an Dii eſſét: deinde ſi ſint, quales ſint. Quid pernicioſius ad diſſoluẽdam, hominum ſocietatẽ? nam ad eam continendam, vel ſola opinio religionis potior eſt; omnibus legibus. Itaque hunc Athenienſes exilio damnarunt.

Aliqua etiam ignorantia communiter prodeſt.

II. Ex Plutarcho, in Pericle & in Nicia. & ex Diogene Laertio, lib. II. & IX.

CVM Protagoras & Anaxagoras de rebus cœleſtibus, vt de reliquis naturalibus, ita diſſerere viderẽtur, quaſi omnia certis cauſsis, nihil Deorum arbitrio atque prouidentiæ concederent: Protagoras in carcerem coniectus eſt. Anaxagoras, quòd eo amplius dixiſſe argueretur, Solem nihil aliud eſſe, quàm cãdentem laminam, quinque talentis atque exilio multatus eſt. Sed & de Protagora narratur, cùm in principio cu-
„ iuſdam operis ita ſcripſiſſet, De Diis quidẽ ſta-
„ tuere nequeo, neque an ſint, necne. ſunt enim
„ plurima quæ id ſcire prohibeant: nempe & ſum-
„ ma rei incertitudo, & breuis vita hominum. ob

hoc

hoc merito ab Athenienſibus in exilium pulſus eſt, librique illius in foro cremati ſunt, ſub præconis voce à ſingulis qui illos habebant, edicto prius inueſtigati.

De Diis ſemper conſiderate loquendum.

III. Ex Diogene Laertio, lib. II.

Mala & impia conſuetudo eſt de Diis temere loquendi, ſiue ex animo id fiat, ſiue ſimulatè. Quare Stilpo Megarenſis Philoſophus, cùm de Minerua, quæ in templo erat, οὐκ θεὸν εἶναι pronunciaſſet, quia hæc Phidiæ ſit, non Iouis opus: ad Ariopagum arceſsitus eſt. Et quanquam rectè ſe locutũ eſſe affirmaret, quia reuera Minerua non Deus, ſed Dea ſit: non placuit iſta cauillatio. Itaque primo quoque die is vrbe abire iuſſus eſt.

Tutius eſſe de religione ſeuerius inquirere, quàm ne quid temere fiat, interdum remiſsius agere.

IIII. Ex Iſocrate, in Buſiride. Xenophonte, lib. I. de factis & dictis Socratis. Cicerone lib. I. de Orato. Plutarcho, in Nicia. Quintilia. libr. IIII. inſtitutio. Diogene Laertio, in Socrate.

Iidem Athenienſes cùm capitis hominem innocentiſsimum Socratem, iudicãte Polyeucto, condemnarunt, quòd nouos Deos introducere, atque auiculas, canes, eiuſque generis alia coli iubere, eoque pacto ſtudioſos adoleſcentes corrumpe-

rumpere, falso atque per calumniam ab accusatoribus Anito, Lycone ac Melito diceretur. Rem per se, si vera fuisset accusatio, durissima & grauissima animaduersione dignam esse iudicarũt, nihilque magis in Republica curari obseruarique oportere, quàm religionem. Sed postquam de calumnia accusatorum apparuit, Melitum interfecerunt: alii, prius quàm damnarentur, in exilium profecti sunt. Cæterum populus Atheniensis adeo indignè tulit tam eximium virum apud se iniquè iudicatum esse, vt in primis palęstras atq; gymnasia clauderet: postea doloris vitandi causa ediceret, ne quis in posterũ Socratis publicè meminisset. Hòc certe Atheniensibus familiare fuit, vt seueritate, postremò pœnitentia aduersus illustrissimos vterentur. nam & Homerum ipsum veluti si insaniret, quinquaginta drachmis olim multauerunt.

V. Ex Isocrate, in oratione de iugo. Thucydide, lib. v. Xenophonte, lib. I. rerum Græcarum. AEmilio Probo, Plutarcho, in Alcibiade & in Nicia. Porcio Latrone, in L. Catilinam, & Iustino lib. v.

ALCIBIADIS similis ferè caussa est. Is statuas Mercurii violasse, deiecisse mysteriáque Cereris & Proserpinæ nulla re magis quàm silentio solemnia, indignè priuatim in Polytionis ædibus atque ridiculè tractasse, e Sicilia reuocatus vt caussam diceret, imprimis absolutus, denuo aduersariorum potentia, cùm abesset, accusatus

cuſatus eſt. Citatus non reſpondit, ſiue conſcientiam, ſiue indignitatem rei non ferens. Quare à Populo Athenienſi cum bonis omnibus proſcriptus eſt:& ſacerdotibus omnibus imperatum, vt ei dira imprecarentur, Diiſque ipſum deuouerent. *ſed* idem poſtea reſtitutus eſt.

VI. Ex Plutarcho, in vitis decem oratorum.

Andocides Orator, impietatis quoque accuſatus eſt, quòd ſacrarum imaginum ornamenta laſciuiens conſcidiſſet, itemque Initiorum ſacra polluiſſet. Is cùm ſeruum ſuum quæſtioni dare poſtulanti accuſatori recuſaſſet, pro conuicto habebatur:& pœnas luiſſet, ni ſceleris ſe auctores indicaturum promiſiſſet. Quapropter & alios plures, ac patrem etiam Leogoram indicauit. de cæteris ſumptum eſt ſupplicium: Leogoræ venia conceſſa eſt, ſpe meritorum erga Rempublicam: atque etiam (vt opinor) ne pater filio accuſante damnatus videretur.

Quæ ratio ſeruanda eſt in cohibēdis nouarum Religionum opinionibus.

IIII. Ex Plinio Nepote, lib. x. epiſtolarum, & Euſebio, lib. III. cap. XXXIII. & Paulo Oroſio lib. VII. cap. XII. & XIII.

Qvod de Chriſtianis a C. Plinio Nepote ex reſcripto Traiani Imperatoris iudicatum eſt: ad alios quos iam nobis conſtiterit, prauæ, falſæ, ac nouę religionis eſſe, traduci poteſt. Nã quod ad ciuilem adminiſtrationem attinet (cuiuſmodi

di sunt ea, quæ hic à nobis oĩa digerũtur) negari non potest, lege tum in Christianos animaduersum. Sed quando magnus iam erat Christianorũ numerus, hanc Plinius seruauit rationem, vt eorum qui deferrentur, confitentes se Christianos esse & perseuerantes, si Prouinciales essent, duci iuberet: si ciues Romani, in vrbem remitteret. qui negarent fuisse se Christianos, aut desiisse se dicerent, veniam dando ex pœnitentia, dimitteret. nisi certo auctore deferrentur, conquiri non permitteret. Postea diuus Hadrianus epistola ad Minucium Fundanum Proconsulem Asiæ cauit, vt nemini liceret Christianos sine obiectu criminis aut probatione damnare.

DE IIS QVI AD ECCLESIAS CONFVGIVNT, VEL IBI exclamant, & ne quis ab Ecclesia asylóve alio extrahatũr. Tit. VII.

Violati asyli crimen, etiam in posteros punierunt veteres: & quorum familia impura & execrabilis iudicata est, nullo tempore restitui potest.

I. Ex Thucydide, lib. I. & ex Plutarcho, in Solone.

NVLLVM Athenis vnquàm, aut adeo ferè tota Græcia, siue erga Deos, siue erga patriam irreligiosè admissum, seuerius pertinaciúsque vindicatũ est, quàm id quod à Cylone, crimen Cylonium appellarunt. Is cùm Theagenis soceri sui potentia & opibus, ciuiúmq; nonnullorum

lorum consilio, ad tyrannidem aspiraret, arcem munitissimam Atheniensium occupauerat. Sed diuturna ciuium obsidione &cibariorum inopia coactus, cùm fugâ sibi noctu consuluisset: arce potiti Athenienses, inuenere conscios, qui ad aram prostrati supplices veniam postularent. nam quòd ipsi Patriam violarint,non ideo committi oportere, vt in sua caussa Atheniensium exercitus, Deos ipsos Patriæ custodes violasse videatur. Attamen is militum furor atque indignatio fuit, vt supplicum alios in ipso veluti Deorum conspectu,alios ab aris vi extractos interfecerint,quosdam certè in iudicium adduxerint. Populus Atheniensis vtrumque iniquissimo animo tulit:fuisse & qui de tyrannide cogitarent,& quibus etiam Patria quàm ipsa Religio esset antiquior. Hos itaque pro sacrilegis habuit, & eos tamen quos in iudicium adduxerant, quia semel violata religio, satis illis iudicandis expiata videretur, capite condemnauit. De iis qui adhuc ad aras consisterent, quia Megaclis cõsilium secuti, filum ad statuam Mineruæ alligatum manibus tenentes, quasi non ab Asylo recessisse viderentur, in iudicium venire ausi sunt:& accidisset vt filum sua sponte solueretur, placuit ex verisimili Deorum voluntate, in eos sine fraude posse animaduerti. Cæterum id omnibus commune fuit, vt Cylonis memoria atque vniuersa posteritas, item eorum qui cum eo conspirauerant, & Deorum iura violassent,damnaretur,neve iis vnquam esset inAttica vt

ca, vt impiis, impuris & abominandis vlla commorandi facultas. Hi cùm se ad Lacedęmones contulissent, admissi non sunt. Postremò Solonis temporibus, cùm longo interuallo plurimi ex polluta & contagiosa illa Cylonis familia se Athenas recepissent, & iam eorũ antea multi ibi sepulti, alii tum etiam in summa auctoritate essent: ex indignatione & odio tandem graui seditione orta, factum est à Solone, vt accusante Myrone Phlyasio, res, trecentorum hominum quos sortiti essent ex omnibus optimis, iudicio committeretur. Apud tam graues iudices nihil valuit diuturnissimum spatium, nihil penè infinitæ multitudinis commiseratio, nihil iura defunctorum, nihil inter puros & impuros inita consortia. Itaque pronunciarunt, videri omnem Cyloniam gentem migrare oportere: & qui in Attica sepulti essent, horum ossa eruta, extra patriam eiici, proiici. Omnino certe ius Asylorũ apud Græcos augustissimum fuit, adeò vt Agesilaus victis Thebanis, id etiam hostibus inuiolabile conseruarit, vt à Xenophonte libro IIII. rerum Græcarum scriptum est.

Supplex quo modo salua religione multari posſit.

II. Ex Thucydide, lib. I. AEmilio Probo in Themistocle, & in Pausania. Diodoro Siculo, lib. XI. & Plutarcho, in vita Themistoclis. Iustino, lib. II.

PAVSANIAS dux Lacedęmoniorum strenuissimus, sed nimio plus auidus ad rem, Xerxi Per-

sarum

ſarum regi, magna pecunia accepta, filiæque Regis deſpondendæ opinione, Græciam vniuerſam prodere inſtituerat. Tabellarius quidã Argilius proditionem indicauit. Is enim cùm literas à Pauſania ad Xerxem aut Artabazum perferendas accepiſſet: eíque in ſuſpicionem veniſſet, aliquid in eis de ſe eſſe ſcriptum, quòd nemo eorum rediſſet, qui eodem antea miſsi erant: ſigno detracto cognouiſſe dicitur, ſi pertuliſſet, ſibi eſſe pereundum. Erant in hac epiſtola quæ ad ea pertinebant, quæ inter Regẽ Pauſaniámque conuenerant. Ephoris itaque tradidiſſe. At eos non temere fidem adhibuiſſe, ideo quia tabellarius literas reſignatas attuliſſet: item quia tantum facinus de tam eximio viro, niſi ſi certiori indicio probaretur, vix ac ne vix quidem credi poſſet. Nam & caueri legibus, ne de libero homine ex ſolo indicio ſerui, & niſi euidentiſsimis probationibus, ſupplicium ſumeretur. Qui ad Platæas Mardonium deuicerit, eundem victores victis dedere voluiſſe? Itaque rem non ſuſpicionibus iudicandam: ſed expectandum dum ſe ipſa res aperiret, imò vt ſe ipſe Pauſanias indicaret. Quare poſtquam tabellarius, vt rem ore ipſius Pauſaniæ & confeſsione, audientibus Ephoris argueret, ſimulauit ſe in Neptuni templum aufugere, mortis eius vitandæ cauſſa, quæ literis ei Pauſaniæ parabatur: eóque, ibi de induſtria occultis Ephoris aliiſque, Pauſanias aduemiens, ei pẽperciſſe ſe dixiſſet: cæterum magna pollicitus, ſi quæ legiſſet, fideliter contineret: tota

tota coniuratio cognita ac patefacta est. Igitur dum accusatio pararetur, Pausanias sui conscius in templum æneum Palladis confugerat. Dubitabant Lacedæmonii, fásne esset supplicem è templo abducere, trahere ad supplicium. nam & si grande erat facinus, periculosius tamen esse videbatur, Religionem ac numen contemnere. Itaque placuit omnes tẽpli aditus muro præcludere, & valuas obstruere, vt ita salua religione inedia moreretur. cadauer iis quorum intererat sepelire permissum est. Cæterum Lacedæmonii adeò indigne tulerunt, fuisse in sua ciuitate qui proditionis damnaretur, vt communicandæ huius ignominię caussa, primò per legatos Themistoclem præsentem apud Athenienses eiusdem criminis per calumniam accusarint: & eo absoluto, iterum, cùm lege Ostracismi ab vrbe abesset. Certe veritus eorum potentiam, meritoque etiam offensus erga ciues ingratos, ad Xerxem siue ad Artaxerxem Longimanum (vt Thucydides & AEmilius aiunt) profectus est.

Etiam reo maiestatis fidem ac religionem esse conseruandam.

III. Ex Diodoro, ibidem.

DVCETIVS dux Siculorum, magnam ob res à se præclare gestas, potentiam atque auctoritatem nactus, iis opibus regnandi cupiditate aduersus patriam vti atque abuti cœpit. Sed diu profligatis rebus Syracusanorum, cùm esset eò tandem redactus, vt à suis desereretur, ideoque de

de ſua ſalute deſperaret, conſtituit omnium Syracuſanorum conſilia preuertere. noctu clam omnibus qui cum eo adhuc remanſerant, quàm velociſsime potuit, Syracuſas aduehitur. luce nondum clara in forum venit. poſtquam ſtans ibi ad aras ſupplex, ſe ſuaque tradens in manus ac fidem Syracuſanorum, pręter expectationem à Populo conſpectus eſt, Magiſtratus omnes in concionem vocati ſunt, de Ducetio quid agendum eſſet. Cenſuere alii, Ducetium pro hoſte habendum eſſe: & quia cum hoſtibus nulla ſit diuini iuris, ſacrorum, religionum ſocietas, inter eos omnia ſint profana, trahi reum ad ſupplicium pro impiiſsimis ſceleribus oportere. At contrà, e Senatu principes ac ſapientiſsimi quique dicebant, nihil tam fœdum admittendum eſſe aduerſus id quod ius faſque eſt. In hac re Deorum rationem verſari potiſsimum. Itaque magnoperè cauendum, ne numinis ira per impietatem irritetur. non enim tam inſpiciendum quid Ducetius ſua culpa meruiſſet, quàm quid Senatus populique Syracuſani poſcerent iura, mores, inſtituta maiorum. In eum ſæuire qui deiectus à fortuna iaceat, nulla dignum eſſe laude. verùm id imprimis ad Populi Syracuſani maieſtatem pertinere, Deorum inuiolatam religionem obſeruari: ſupplici, ſalutem: priuato, fidem publicam cuſtodiri. Fortunæ vim conſiderãdam eſſe: qua proſpera ſic vtendum, ac ſi proximè aduerſa futura ſit. Hac præualẽte ſententia, à Populo vniuerſo voce vna acclamatum eſt,

c ſuppli-

supplicem saluum esse velle. Itaque Ducetium supplicio liberatum, Corinthum relegarũt: ibique omnia ad vitam ei necessaria, satis abundè ac liberaliter suppeditarunt.

DE LEGIBVS ET SENATVS-CONSVLTIS ET LONGA CONSuetudine, Tit. VIII.

AEque puniendum esse, qui quid apertè contra legem, aut in fraudem legis facit.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. VI. & ex Plinio, lib. XVIII. cap. III.

CVM Stolo Licinius legem tulisset, ne quis plus quàm quingenta iugera agri possideret: & substituta filii sui persona, amplius, imò alterũ tantum possidere deprehẽsus esset: ipse primus sua lege à M. Popilio Lenate accusatus & dãnatus est. Nihil enim referre, an quid directò contra legem fiat, aut in fraudem saluis verbis legis fiat. Porrò nihil interesse, tu ipse quid tuo nomine possideas, an is qui nequicquam nisi vt tibi acquirat, habere, tenere aut possidere potest. eo enim tum iure Romani vtebantur. Sed etsi emancipatio præcessisset, fraudulento animo, neque bona fide adhibita esse diceretur.

Quæ acta, gesta, consulta sunt in Senatu, enuntiari non oportere.

II. Ex Valerio Maximo, lib. II. cap. I.

CVM actum esset in Curia de tertio Punico bello

bello indicendo, id Q. Fabius Maximus Senatorius proficiscẽs, per imprudẽtiam Publio Crasso domum reuertẽti, in itinere narrauerat: memor eum triennio antè Quæstorem esse factum, sed ignarus an nondum à Censoribus lectus esset in ordinem Senatorum. nam hoc vno modo etiam iis qui honores gesserant, aditus in Curiam dabatur. Igitur quãquã honestus error Fabii esset, atq; imprudentiã satis abundè excusare videretur: vehemẽter tamen hũc à Cõsulibus obiurgari placuit. In hãc rẽ historia nota est, atq; adeo Senatusconsultum de Papirio Prætextato, quo vetitũ fuit, pueros prętextatos (quod antea fieri solebat) in Curiam cum patribus introire, videlicet ne Senatusconsulta antequã decreta sint, enuntiarentur. Nunc verò non pueri quidem apud nos, nec Censuales, nec scribæ, nec serui publici remouendi sunt, vt vlla fiant vel tacita Senatusconsulta, vel quid omnino tacitè ac secreto in Curia referatur: sed ipsa ferè bona pars Senatorum procul arcenda ablegãdáque esset. Ecquid ergo tu ô Rulle, qui ideo Maximus cognominatus es, quòd Senatum repurgasses, hìc si nunc viueres, quid ageres? & si antiqui illi Patres ac Coss. reuiuiscerent, de istóque audirent prouerbio, quod de forẽsi & Curiali Mure peruulgatum est: neque nũc multos Senatores tandiu morari posse, dum missus fuerit Senatus: sed identidem mediis rebus assurgere, huc illuc volitare, de Curia excedere, vt prodant aliorum sententias: qua dicerent opus animaduersione

 esse,

esse,qui se erga Q.Fabium Maximum tam seueros iudices ac Senatores ostenderint?Id omnino cum maximo legũ,iudiciorum, magistratuũ con tẽptu ac ludibrio accidit: quod ii sane viderint, ad quos ex tanta ignominia postremo cõflatam indignationem, redire ac redundare necesse est.

Non esse quem puniendum ob liberè dictam in Senatu sententiam.

III. Ex Dionysio Halicarnasseo, lib. VII. Liuio Deca.I.lib.II.Plinio,de viris illustribus.

DE frumento ex Sicilia Romam aduecto,cùm in Senatu ageretur,an gratis, vili,aut immenso pretio Plebi diuideretur:inter alios Martius Coriolanus extitit, qui aduersus Plebem grauem sentẽtiam diceret. Nihil per largitionem Populo tribuendum.his artibus lasciuiorem ac petulantiorem effici. satius esse hanc vel cariore annona domari ac reprimi,quò fiat ex necessitate modestior, & ad ciuilia munera obeunda paratior:agros hac iniuria,nõ seditiones colat. desidia,otio &luxuria maximè;quę ex copia & inerti abundantia nascitur,iura, leges, instituta negligi. Patricia & aristocratica sententia, sed parum popularis. Ideoque Tribuniplebis qui in Senatu hanc sentẽtiam audierant,ad Populum referunt. dies Coriolano dicitur. Sed quantum ad hoc crimen attinet,licet Populo infenso vteretur,id facilimè diluit.Vbi enim vlla loquendi licentia, si non in deliberando ac dando consilio?Itaque neminem antea consilii sententiæq;

vti

vti causam ac rationē redderet, obnoxium fuisse. nam aliorum opinionibus posse, qui in vna fuerit sententia, in aliam trahi. & si aliud sit alio cōsilium melius, tamen omnium Senatorum & sentētias dicentiū eandem mentem & rationem esse, vt pro salute & vtilitate Reipub. (in quibus sæpissimè fallimur) orationem habeāt, aut certè habere videri velint: quēadmodum in naui dum hi velificatione, illi remigatione vtendum esse putant, ab vtrisque tamē ad salutem omnia dicuntur. Itaq; non fuit in hoc Coriolani damnatio (quod tamen postremis his nostris temporibus capitale fuit: si iure an iniuria, ex sequenti iudicato fortassis apparebit) sed quía à Tribunis ad Populum vocatus non paruit: ministros eorum, cùm iussi eum præhenderent, ducerent, cæciderat, pulsauerat. qua de re suo loco.

Nisi si aduersus Rempublicam, & manifestissimo crimini coniuncta sententia videatur.

IIII. Ex Demosthene pro corona, & Cicerone, lib. III. officiorum.

Xerxes vniuersam Græciam, vt sibi videbatur, tanto suo exercitu inuasurus, legatos Athenas miserat terram & aquam postulaturos: & an suum imperium subire mallent, quàm vt hostes, se suaq; euerti & opprimi. Themistocles auctor erat, cùm Athenienses Persarum impetum nullo certe modo sustinere possent, id statuerent prius, vrbe relicta, coniugibus & liberis Troezene depositis, naues conscendere, Græciæque liberta-

bertatem classe defendere, quàm vt imperata facere cogerentur. Contrà Cirsylus extitit qui suaderet vt in vrbe manerent, Xerxémque reciperent. non durius esse seruitutẽ pati, quàm vrbem, penates, sepulchra deserere, prodere: satiúsque esse in extrema necessitate fœliciter seruire, quàm liberos miserè languere, aut fame interfici. Adeo displicuit hoc cõsilium, visúmque est allatum esse aduersus Rempublicam, Senatus Populique maiestatem atque auctoritatem, vt tanquam proditorem & hostem Reipublicæ Cirsylum lapidari placuerit. pro consilio haberi non posse, imò pro maleficio, in quo fas, ius, omnisque religio violatur. Sed & mirę virtutis hæc plena indignatio ad mulieres peruenit. Nã post quàm audierunt quid Cirsylo damnationem ac mortem attulisset, eunt, rapiũt Cirsyli vxorem, & hanc lapidibus obruunt. Idem & de Apollonide narratur apud Xenophontem, de Cyri minoris expeditione lib. III.

DE CONSTITVTIONIBVS PRINCIPVM, TIT. IX.

Beneficia Principum latè esse interpretãda: sed non adeo vt alijs quoque noceant. neque in generali beneficio vni facto comprehendi, quod alteri specialiter antea concessum est.

I. Ex Fabio Quintiliano, lib. v. cap. x.

CVM Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas quibus centũ talenta mutuò Thessalis

ſalis dediſſe Thebanos continebatur. Has, quia erat vſus cõmilitio Theſſalorum, donauit his vltrò. Poſtea reſtituti à Caſſandro, repoſcebant Thebani Theſſalos. ſe credidiſſe conſtare, & non recepiſſe. igitur res ad Amphyctionas deducta eſt. Pro Theſſalis hoc imprimis dicebatur, ea centũ talẽta mutua, iis ab Alexandro remiſſa ac cõdonata eſſe. ita enim videri, qui debitori chirographum reddidit, hunc liberare, atque ius etiam pignoris remittere voluiſſe. cæterum quod in hac cauſſa fecerit Alexander, id iure belli potuiſſe, quo regna, populi, fines gentiũ atque vrbium cõtinentur. Pro Thebanis contrà, id eos repetere quod vi ſit ablatum. nam de iure belli quod attinet, nihil id valere in eo quod in iudicium deductum eſt. Præterea quæ armis erepta ſunt, niſi armis retineri non poſſe. itaque vbi illa valeant, ibi non eſſe Iudicem: vbi iudex ſit, illa nihil valere. ſic captiuos, ſi in patriam ſuam redierĩt, liberos & ingenuos eſſe: quia bello parta, non niſi eadem vi poſsideantur. Iam (vt fortius agebatur) quod ab Alexãdro donatum eſt, id eiuſmodi fuiſſe, quod à victore donari nõ poſſit: quia id demum ſit eius, quod ipſe teneat. at ius in tabulis fuiſſe, quod incorporale eſt, nec poſsit manu apprehendi. aliam hæredis, aliam victoris conditionem eſſe: quia ad illum, ius: ad hunc, res tranſeat. Rurſus afferebatur, id creditum quo de agitur, publicum fuiſſe, non priuatorum hominum: quamobrem ius publici crediti tranſire ad victorem non potuiſſe. quia quod

populus crediderit, omnibus debeatur: & quandiu quilibet vnus superfuerit, esse eum totius summæ creditōrem. Thebanos autem non omnes in manu Alexandri fuisse. Quid vero amplius? si tabulæ concessæ fuerint, an quod in iis contineatur, perpetuo ac protinus concessum esse dici necesse est? nam neq; ius in tabulis versari, sed hinc, mutui peti probationem. Has potuisse Alexandrum vel decipiendi vel deponendi animo Thessalis credidisse. Denique (in quo potissima ratio consistit) si quid Thebani amiserunt, id nunc restitutione recepisse: & Cassandri beneficium latissimè interpretari oportere. Postremò rem agi apud Amphyctionas, qui nihil æquitate libentius audiunt. Sed quia dici non potest, quin omnia quę propria essent Thebanorum, in dominium venerint Alexandri: adeò vt à Thessalis quoq; pecuniam hanc rectè suo nomine exigere potuerit: & quia certissimū est non vi, aut postliminii iure, sed indulgentia ac Principali rescripto Thebanos res suas recuperasse: idque ita à Cassandro factum esse videri, vt eius clementia ac liberalitas (quæ in aliis rebus stabat amplissima) beneficium Alexandri non impediret (si tamen beneficium dici debet, quod veluti ob caussam datum est) nam cui ius antea quæsitum est, nunquam alii facta restitutio nocet, nisi sit nominatim expressum. deniq; quia falsum est, quod ciuitati debetur, singulis deberi: placuit Thessalos petitione liberari. ita enim Amphyctionas iudicasse arbitror, postquam

quam id à Quintiliano prætermissum est.

Longo interuallo restitutione facta, possessoribus tutis præscriptione, quid de bonis quondam eorum qui restituti sunt, obseruari debeat.

II. Ex Cicerone, lib. II. Officio. & ex Plutarcho, in Arato.

ARATVS Sicyonius cùm sua ciuitas quinquaginta annos à tyrannis teneretur, profectus Argis Sicyonem, clandestino introitu vrbe, est potitus: cumque tyrãnum Nicoclem improuisò oppressisset, sexcẽtos exules qui fuerant eius ciuitatis locupletissimi, restituit, remque publicam aduentu suo liberauit. Sed cùm magnã animaduerteret in bonis & possessionibus difficultatẽ, quòd & eos quos ipse restituerat, quorum bona alii possederãt, egêre iniquissimum arbitrabatur: & quinquaginta annorum possessiones mouere, non nimis æquum putabat, propterea quòd tam longo spatio multa hæreditatibus, multa emptionibus, multa dotibus detinebantur: sine iniuria iudicauit, neque illis adimi, neque his non satisfieri, quorum illa fuerant, oportere. Cùm igitur statuisset opus esse ad eam rem constituẽdam pecuniã, Alexandriam se proficisci velle dixit, remque integrã ad reditum suum iussit esse. isque celeriter ad Ptolemæum suum hospitem venit, qui tum regnabat alter post Alexandriam conditam. qui cùm exposuisset patriam se liberare velle, causamque docuisset: à Rege opulento vir summus facilè impetrauit, vt

vt grādi pecunia adiuuaretur. quam cùm in Sicyonem attulisset, adhibuit sibi in consilium quindecim Principes, cum quibus causas cognouit, & eorum qui aliena detinebāt, & eorum qui sua amiserant: præfecitque æstimandis possessionibus, & vt persuaderent aliis vt pecuniam accipere mallent, & possessionibus cederent: aliis, vt commodius putarent numerari sibi quod tanti esset, quàm suum recuperare. Ita perfectū est, vt omnes constituta concordia sine querela discederent.

DE STATV HOMINVM TITVLVS X.

Vt quis pro spurio habeatur, communi famæ consentiēs parentum testimonium, plurimum adferre adiumenti: postremo rem confici, si post decimum mensem natus appareat.

I. Ex Xenophonte, lib. III. rerum Græc. & ex AEmilio Paulo, & Plutarcho in Agesilao.

AGIS Rex Lacedæmoniorum fuit. is Agesilaum fratrem habuit. inter hunc & Leotychidem, qui se filium Agidis ex Timœa esse affirmabat, de regni successione versata est magna contētio. Dicebat Leotychides omnes præsumptiones in suam caussam concurrerē. filium esse, quem nuptiæ demonstrant: & vxorem ex marito credi concepisse. denique se à patre, cùm moreretur, præsentibus testibus pro filio agnitum. Contrà Agesilaus fateri natum quidem

Leotychidem Timœa matre vxore Agidis, ſed ex Alcibiade: quorum vnicuique perſpecta nimia familiaritas, ipſi tandem etiam Agidi eouſque ſuſpecta fuiſſet, vt quandiu vixerit, Leotychidem pro filio nõ haberet. Præterea & matrẽ quoties cùm amicioribus eſſet, ſolitam eum Alcibiadẽ non Leotychidem appellare. Poſtremò, poſt decimum menſem quàm cum marito fuiſſet, natũ eum eſſe ac editum. At denuo referebat Leotychides, etiam poſt decimum menſem naſci legitimum partum. porro nudas & falſas parentum enuntiationes, aut ementitas profeſſiones, licet vtrique conſentiant, liberis non nocere: imò nedum iuſiurandum vel trãſactionem interpoſitam. ſemper enim veritati locũ ſupereſſe. At cõtrà, habere ſe verum & vltimum elogium patris. ſi quid aliter antea ſenſerit aut dixerit, dixiſſe iratum. etenim vxorem neq; repudiaſſe, aut retinuiſſe alieniòre animo: & cùm teſtamento ſe vt filium agnouerit, eò ſatis hæredem reliquiſſe. Denique quia claudus ſit Ageſilaus, regni incapacem eſſe ex antiquiſsimo oraculo, quod à Diopythe ſacerdote afferebatur. Sed vbi oſtẽdit. Ageſilaus, aut eius nomine Lyſander, qui partibus Ageſilai fauebat plurimũ, eum potius claudum eſſe, qui nothus eſſet: túmque reuera Lacedæmoniorum imperium claudicaturum, cùm ſpurius, falſa Herculis proles, id occupaſſet: atque poſtremò conſtitit illud vltimum elogium patris, non ex certo animi iudicio profectum, ſed expreſſum lachrymis, ſupplicatione

catione & obteſtatione Leotychidis: Ephori pronuntiarunt, videri Leotychidem non eſſe filium Agidis, itaque regnum ad Ageſilaum pertinere.

Octauo, vndecimo, decimotertio menſe partum naſci poſſe legitimum.

II. Ex Plinio, lib. VIII. cap. V. & A. Gellio, lib. III. cap. XVI.

MVLIER quædam in vndecimo menſe poſt mariti mortem pepererat. accuſabatur, illegiti-
» mum peperiſſe. nam Decemviros ſcripſiſſe, in
» decem menſibus gigni hominem, non in vnde-
» cimo. Sed cùm ea fœmina bonis ac probatis moribus, neq; dubiæ pudicitię eſſe diceretur, Diuus Hadrianus cauſſa cognita, requiſitiſque veterum philoſophorum ac medicorum opinionibus (inter quos ſummus fuit Ariſtoteles) decreuit in vndecimo quoque menſe partum edi poſſe.

III. Ex iiſdem.

SED & alibi refertur, Lucium Papyrium Prætorem, ſecundo hærede lege agente, bonorum poſſeſsionem contra eum dediſſe, cùm mater partum ſe XIII. menſibus tuliſſe affirmaret: quoniam nullum certum tempus pariendi ſtatutum ei videretur. Verùm hæc non facilè ad exemplum trahi debent, & nota aut ſuſpecta mulieris pudicitia, iuncta communi opinione, & adhibito iureiurando, multum adfert in his naturalibus rebus adiumenti.

IIII. Ex Gellio ibidem.

Infans octauo mense natus & mortuus est. Accuratè atque sollicitè quæsitum est, num ius trium liberorũ suppleuisset. Nam abortio quibusdam, non etiam partus videbatur esse mensis octaui intempestiuitas. Atqui audeo affirmare, & hic vicisse Aristotelis sententiam.

Hermaphroditos in communi hominum vita tolerari non oportere: & hanc Episcoporum curam esse.

V. Ex Liuio, Deca. III. lib. XI. Plinio, lib. VII. cap. II. III. & IIII. Gellio, lib. IX. cap. IIII. Iulio Obsequenti, de prodigiis. & Eusebio, lib. IIII. de vita Constantini.

Hermaphroditos, qui olim Androgyni vocabantur, in prodigiis, postea in deliciis habitos esse manifestum est. hoc postremum ideo fortasse, quòd nihil tã in eo videatur esse contra naturã, cùm inter Scythas Caius Plinius scripserit, populum fuisse qui omnes Androgyni essent, vicibus inter se coeuntes: ideoque seruari cœpisse, & ex eo diiudicatos, quod in eis præualeret. Atqui sæpissime legimus, L. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. Cassini puerũ factum ex virgine sub parentibus, iussu Aruspicum deportatũ in insulam desertam. S P. Posthumio Albino, Q. Martio Philippo Coss. cùm ex Vmbria nuntiatum esset, semimarem inuentum duodecim ferme annos natũ: id prodigium abominantes Romanos Pontifices, iussisse hunc arceri Romano agro, atque primo quoque die inter-

interfici. L. Metello, Q. Fabio Maximo Coss. Lunæ androgynum natum, præcepto Aruspicum in mare proiectum fuisse. Idem P. Africano, C. Fuluio Coss. cùm in agro Ferentino: Cn. Domitio, C. Fannio Coss. cùm in foro Vessano: L. Aurelio, & L. Cæcilio Coss. cùm in agro Romano annorum octo: L. Cæcilio, L. Aurelio Coss. cùm Saturnę decem annorum natus: Quinto Metello, Tullio Didio Coss. inuentus esset: prętereáque decreuisse Cneo Cornelio, Lentulo, P. Licinio Crasso Coss. vt tota vrbe supplicationes fierent. Tandem etiam Constantinus Imperator lege lata, hoc tertium genus e vita tolli & auferri constituit.

De prodigioso & monstruoso partu.

VI. Ex Dionysio Halicarnasseo, lib. I. & Iulio Obsequenti de prodigiis.

IN prodigioso partu videtur ab initio Romulus, parentum omnium & amicorum consilium desiderasse: atque ex eorum sententia omnem monstruosum & prodigiosum partum necari & abiici consueuisse. Certe L. Furio, Attilio Sarrano Coss. cùm Puteolis puer ex ancilla quatuor pedibus, manibus, oculis, auribus, atque duplici obscœno natus esset, Aruspicum iussu crematus, cinisque eius in mare deiectus est. Et L. Scipione, C. Norbano Coss. in Hetruria Clusii, cùm materfamilias viuum serpẽtem peperisset, iussu Aruspicum in profluẽtem deiectus, auersa aqua natauisse dicitur. At contra P. Africano, C. Fuluio

uió Coss.cum bos loquutus esset,publicè nutritus est. sed inter miracula & monstruosa multum interest.

DE DIVISIONE RERVM ET QVALITATE, Tit. XI.

Muros violare,quia sancti sunt,capitale esse.

I. Ex Cicerone,lib.III. officio.Plinio de viris illustribus. Pomponio,lib.II. ex variis lectionibus.

ROMVLVS, vt vrbem cuius imperium ei Augurio aduenerat, prius legibus quàm mœnibus stabiliret,edixerat,ne quis vallũ transiliret,aut murum transcenderet:si fecerit, quia hostile & abominandum est, id ei capitale esset. Remus ipse Romuli frater cùm transiliuisset, murúmque transcendere maluisset, quàm per portas egredi: iussu Regis à Fabio Celere centurione,rastro interfectus est.nam &edicto non paruisse,& muros qui sancti sunt violasse.Seuerisſime iudicatum, vt ad cohibendã in vrbe noua vndique collectam multitudinẽ necesse fuit: iniquè, si cùm Romulo videretur esse vtilius, solum se quàm cum altero regnare, fratrem interemit: nec ista muri causa opposita,satis probabilis atque idonea est.

DE

DE SENATORIBVS, TIT. XIII.

Senatores nisi in Senatum venidnt, puniendos.

I. Ex Dione, lib. LIIII. & LX. Plinio Nepote, lib. IIII. epistolarum.

IAM olim pignoribus captis Senatores in Curiam venire cogebantur. Octauius item Augustus, ac Caius Caligula, iis qui tardius absque verisimili caussa venissent, maiorem quàm antea multam proposuerũt. Denique sub Traiano cùm quidã Senator cessauisset in Senatum venire, Prætor Licinius Nepos ei multam indixit: quæ tamen innumeris postea deprecationibus à Prætore remissa est.

DE OFFICIO TRIBVNI PLEBIS, TIT. XIIII.

Violari posse magistratum, qui auctoritate sua atque religione ad seditionem abutitur.

Ex Dione, lib. XL.

ETSI Tribunusplebis sacrosanct⁹ erat, plusque in impediendo & intercedendo, quàm aliquid aliud in vrbe posset: tamen cùm Q. Põpeius Rufus ne comitia Consulum fierent, magis seditioso animo, & studio Cæsarianarũ partium, quàm quòd è Republica & vtilitate Populi Romani id esse persuaderet, impedire videretur: decreto Senatus in carcerem coniectus est.

DE

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILVM, TIT. XV.

Negligentiam in iis quæ ad summam Reipublicæ pertinent, capitalem esse.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. I.

M. MILITIVS, Cneus Lolius, L. Sextilius Triumviri nocturni, cùm incēdii arcendi caussa, quod Romæ in Sacra via exortum esset, cum hamis & dolabris, omnique familia publica euocati, tardius aduenissent: à Tribunoplebis die dicta ad Populum, damnati sunt. Idem ferè apud nos Senatus Parisiensis iudicio (cui nunc tu præes Thuane amplissime) nuper Gabastoni Præfecto vigilum accidit: cùm vocatus ad sedandam scholarium de suo prato seditionem, non venisset. Nam indignum esse, qui ab omnibus aliis muneribus excusatur, vt incumbat & excubet vni saluti Reipublicæ: in tanta necessitate, vbi minima mora summi momenti est, segnem, tardum ac negligentem se præstare, aut (quod minus etiam ferendum est) contumacem.

II. Ex eodem loco.

PVBLIVS Bilius quoque Triumvir nocturnus, à P. Aquilio Tribunoplebis (nam hæc cura ad AEdiles Tribunosque plebis etiam pertinebat) accusatus, Populi iudicio concidit, ob id quod vigilias negligētius circūierat. Nam quod leue sit in aliis rebus, hoc in istis, vt in re militari, capitale esse. quia puncto sæpe temporis, ma-

ximarum rerum occaſiones amittuntur: neque in huiuſmodi bis errare fas eſt, aut dicere, Non putabam.

DE OFFICIO PRAESIDIS, TIT. XVI.

Eſſe cuique magiſtratui ſuos honores, quos ambitioſè excedere crimen eſt.

I. Ex Dione Nicæo, lib. XLIII.

ABSENS Iulius Cæſar Dictator, curã Vrbis Lepido Magiſtro Equitum, Præfectiſque Vrbis mãdauerat. Præfecti, lictores, veſtem ac ſedem Curulem vſurpauerant. quo nomine accuſati, ideo abſoluti ſunt, quòd horum inſignium vſus iis magiſtratibus permitteretur, qui à Dictatore creati atque ordinati eſſent. Sed & quod in ea re admiſerint, non tam id feciſſe viderentur quaſi Præfectorũ loco, quàm pro Magiſtris Equitum: ideo quia Cæſar eos in Vrbe, pari poteſtate, itaque & honore, eſſe cum Lepido voluiſſet.

Hunc Præſidem tolerari non conuenire, qui ea ſibi arrogat quæ ſolo Principi debentur: & iſtud eſſe affectati regni argumentum.

II. Ex eodem, lib. LIII.

CORNELIVS Gallus, in his honoribus qui ei ab Auguſto deferebantur, ſecus ac faceret Agrippa, inſolentius ſe gerebat. Hoc nomine mul ta

ta scelerate atque flagitiose perpetrabat: statuas in AEgypti Prouincia sibi collocari: pyramides quibus acta sua continerentur, erigi patiebatur. His de causis accusatus à Valerio Largo, cùm Augustus ipse cognosceret, ignominia notatus est, prohibuitque Cæsar ne denuo Prouinciam obtineret.

Vetari Præsides à Prouincialibus munera accipere: & quatenus quis in officio locupletior factus sit, hoc videri sordibus acquisisse.

II. Ex eodem, lib. LX.

QVIDAM Præfectus Prouinciæ, contrà quàm mandatis continetur, ne donum vel munus ipse aliusve qui in officio erit, accipiat emátve quid nisi victus quotidiani caussa: à Prouincialibus munera acceperat. Is eo nomine apud Claudiũ Imperatorem accusatus, exilio multatus est. amplius etiam bona omnia quæ is Præfecturæ tẽpore acquisiuisset, in publicum redacta sunt. Et quod antea constitutum erat, ne vlli statim vnũ post alterum imperium mandaretur, Claudius edicto renouauit: ideo certè, ne delicta potestatibus imperiisque aut profectionibus continuis impunita remanerent.

Qui sibi delinquendi viam præcludi non vult, hunc iam videri deliquisse: & ab officio remouendum.

III. Ex Xiphillino in Commodo.

VICTORINVS cùm Germaniæ præesset, co-

natus est domi, semotis arbitris, Legato suo persuadere, ne se pecunia corrumpi sineret. cúmque ille non impetraret, ad Tribunal venit, iurat se nunquam vlla munera accepisse, neque quâdiu viueret, accepturũ. mox idem præcipit Legato, vt simili sacramento se obstringeret. Conditionem recusauit. eum itaq; officio iussit abdicari.

DE OFFICIO PROCVRATORIS CAESARIS VEL Rationalis, Tit. XVII.

Minores magistratus, maiorum insignia vsurpare non debere: cùm id maxime sine Populi vexatione accidere non possit.

I. Ex Cornelio Tacito, lib. IIII. & Dione, lib. LVII.

CVRATORVM Cæsaris hoc munus fuit maximum, vt res, pecunias, colonos, seruitia, reditúsque Principis locarent, curarent, exigerent. si controuersia nasceretur, hanc legibus atque citra imperii formam dirimerent. Itaque cùm Lucilius Capito Procurator Asiæ sub Tyberio, Principe, apud Senatum à Prouincialibus accusatus esset, vim eum Prætoris vsurpasse, ac militum manu ad comitatum vsum esse: conuictus in exilium actus est. Visum est enim aliquid in eo affectati Imperii, aut grauioris insolentiæ fuisse: qui nec quidem vetante lege, cupiditatem suam ac studium immoderatum cohibere potuerit.

DE

DE IN IVS VOCANDO, TIT. XVIII.

Quod dicitur, Tribunumplebis maioremue Magistratum in ius vocari non posse: locum non habere, si sua maiestate ad calumniam manifestò vti videantur. Praeterea non certe parem, sed plures pares in vnum parem, habere potestatem.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VI. cap. V.

CVM L. Cotta Tribunusplebis fiducia sacrosanctæ potestatis, creditoribus suis nollet satisfacere: decreuit collegium Tribunorum, vt si neque solueret pecuniam, neque daret cum quo sponsio fieret, appellantibus se creditoribus auxilio futurum. Quia profectò sit iniquissimum, maiestatem publicam priuatę perfidię obtentui esse, indéque iniuriam nasci, vnde ius maximè reddi oporteret. Itaque Lucium Cottam in Tribunatu quasi in aliquo sacrario latẽtem, extraxit hinc Tribunitia iustitia.

Quaestorem, minorem Magistratum esse, ideoque in ius sine fraude vocari posse. Et qui maiores, qui minores sint Magistratus.

II. Ex A. Gellio, lib. XIII. cap. XIII.

CVM quærebatur, an aliquis qui Quæstor esset, in ius à priuato vocari posset: ac multis videretur, non posse: neque ius vocationis in eum

Prætori esse. quoniam Magistratus Populi Romani sit:ideóque nec vocari, nec si venire nolit, capi aut præhendi salua ipsius Magistratus Populíque Romani maiestate, posse. Gellio contrà,non quoslibet Magistratus sine fraude vocare non licere:sed eos duntaxat,qui imperium habent,& qui coercere aliquem possunt, & iubere in carcerem duci.Aliter de minoribus Magistratibus qui sine imperio aut sine potestate sunt: qui neque vocationē neque præhensionem habent: qui non in sellis curulibus nec tribunalibus, sed in subselliis duntaxat iudicia exercent. Huiusmodi Quæstorē esse, quia nec lictorē nec viatorem habeat.Idem ergoGellius cùm auctoritatem M.Varronis attulisset, Marcíque Leuinii AEdilis Curulis exemplum,qui à priuato in ius ad Quæstorem deductus esset: fecit vt pronūtiaretur, Quæstorem videri sine fraude in ius ad Prætorem vocari posse.

DE POSTVLANDO, TIT. XIX.

Aduocatum non debere susceptum patrocinium deserere. & an aduocationes venire debeant. ius quoque nundinarū, à Senatu aut à Principe impetrandum.

I. Ex Plinio Nepote,lib. v. epistolarum.

QVIDAM vir Prætorius, à Senatu petierat,vt sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur. At cùm primò Legatis Veicetinorum contradicentibus Tuscilius Nominatus

minatus adfuiſſet, atque dilata cauſſa eſſet: proximo Senatu venerat quidem paratus ad agendum: ſed repetè abierat deſerta & deſtituta aduocatione. *Itaque* cùm Veicetini ſine Aduocato intraſſent, queſti ſunt, præuaricari Aduocatum: ſe deceptos ac proditos eſſe. Interrogati à Senatu num alium docuiſſent, & an eis Nominatus antea gratis adfuiſſet: reſponderunt, neq; ſe Aduocatum alium interceſsionis ſuæ docuiſſe: & eum ſex millibus nummûm antea ſibi adfuiſſe: nunc etiam vt denuo ageret, ei mille numeraſſe denarios. Itaque Nominatum introduci placuit. Reſpondit, non fidem ſibi in Aduocatione, ſed conſtantiam defuiſſe: deſcendiſſe vt ageret, ideoq; ſe ab omnibus viſum eſſe in Curia: ſed amicorũ ſermonibus perterritum, diſceſſiſſe: *monitum* ne deſiderio Senatoris, non iam quaſi de nundinis, ſed de gratia, fama, dignitate certantis, adeo pertinaciter, præſertim in Senatu, repugnaret. ſi muneri neceſſario operam dare non perſeueraſſet, id ſe humanitate & precibus: non precio, pactione, aut denique dolo malo commiſiſſe, quò ei aduocationibus interdici debeat. Pronũciatum eſt, Videri melius quidẽ Nominatum fuiſſe facturum, ſi cauſſam Veicetinorum eodem animo quo ſuſceperat, pertuliſſet. quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidiſſet, nihilque dignum animaduerſione cõmiſiſſe argueretur, liberandũ eſſe, ita vt Veicetinis, quod acceperat, redderet. Poſtea quoq; agitatum eſt de renouandis veteribus Senatuſ-

ſultis,quibus vænire Aduocationes prohibeban tur, ſenſitúmque eſſet, omnes qui quid negotii haberent,iurare prius quàm agerent,nihil ſe ob Aduocationem cuiquam dediſſe,cauiſſe,promiſiſſe:ſed peractis demum negotiis, permittebatur pecuniam duntaxat decem millium dare. Verùm hoc ad Principem reiici placuit,quia lex antiqua iam communi malo vinceretur.

Qui de quota litis ſiue ſuo ſiue alieno nomine pactus erit,huic Aduocationibus interdici.

II. Ex Vlpiano,lib. XXXI. ad edictum tit. mandati.

MARIVS Paulus Aduocatus fideiuſſerat iudicatum ſolui pro Daphnide cliente ſuo, mercedem pactus ob fideiuſsionem :& callidè ſub nomine alterius, ex euentu litis cauerat ſibi certã quantitatem dari,quæ illius à ſe mercedis pactæ loco cederet. De hac redemptione atque pacto de quota litis,cùm Claudio Saturnino Prætori conſtitiſſet: quia contra bonos mores eſt, & in procuratore aut Aduocato certe magis periculoſa, ne ſalariis in ſpem victoriȩ conſtitutis,non ex fide bona,ſed calumniis & malis artib⁹ litem procurent: Mario Paulo Aduocationibus interdixit.Sed neque propter eius calliditatem mandati actionem eum habiturum pro iudicato, à Diuis fratribus reſcriptum eſt. quanquam ex Marcelli ſententia, alii quàm procuratori aut Aduocato,pecunia accepta,non etiam pacto de

quota

quota litis interueniente, fideiußisse, non noceret.

QVOD CVIVSQVE VNIVERSITATIS NOMINE, VEL contra eam agetur. Tit. xx.

Diuisis partibus ciuitatis, quod interim æs alienum ab altera contrahitur, si denuo coalescant, ab omnibus agnosci oportere.

I. Ex Isocrate, in Areopagitico. Xenophonte, lib. II. rerum Græcarum. AEmilio Probo, in Thrasybulo. & Iustino, lib. v.

POSTQVAM exules reuersi e Piræo, vrbem eiectis Tyrannis recuperarunt, id imprimis Populo Atheniensi curæ fuit, vt nocentißimi quique de medio tollerentur. in reliquos sane sancita lex est περὶ ἀμνηστίας. Deinde quantum ad eos attinet, quorum à Tyrannis pecuniæ publicatæ essent, iis ager publicè datus est. Sed & postremò de iis pecuniis (centum erant talēta) quæri placuit, quas ii mutuati essent à Lacedæmoniis, qui dum seruire mallent, quàm sua perdere, in vrbe remanserant. Ergo indicta concione de reddēda pecunia, cùm multis æquum esse videretur, vt hi Lacedæmoniis satisfacerēt, qui mutuò sumpsissent, nō vt in cōmunem vtilitatē vterētur, sed qui bellū gererent aduersus Rempublicam, quæ sane tum in Piræo fuit, non Athenis. Populus tamen sapiētißimè sciuit, cùm vitādæ nouæ seditionis caussa, tum quia certum esset

certum esset, si non ab his aut illis, at profecto ab Atheniensibus atque nomine publico sumptam esse pecuniam, vt id æs omnium commune esset.

DE MINORIBVS, TIT. XXI.

Si venditor cum maiore xxv. annis venditione celebrata, beneficio legis commissoriæ à qua sub minore recesserat, alij fundum vendiderit; minori tam aduersus venditorem, quàm secundum illum emptorem, restitutionem competere.

I. Ex Paulo, lib. I. decretorum hoc tit.

AEMILIVS Larianus ab Ouinio fundum Puteolanum lege cõmissoria emerat, data parte pecuniæ: ita vt si intra duos menses ab emptione, reliqui precii partem dimidiam non soluisset, inemptus esset. item si intra duos alios mẽses reliquum precium non numerasset, similiter esset inemptus. Intra priores duos menses Lauinio defuncto Rutiliana pupillaris ætatis successerat, cuius tutores in solutione cessauerunt. Venditor denuntiationibus tutoribus sæpe datis ante & post diem, quo placuerat esse commissum, post annum eãdem possessionem Claudio Telemacho vendiderat. Pupilla acceptis aliis tutoribus, quòd primi vt suspecti remoti essent, in integrum restitui desiderabat aduersus & Ouinium & Telemachum. Victa tam apud Præto-

Prætorem, quàm apud Præfectum vrbi, ad Imperatorem prouocauerat. Dicebatur benè iudicatum, quòd pater pupillæ, non ipsa cõtraxisset. nec mouere quòd dies committendi in tempus pupillæ inciderat, eáque efficisse videretur, ne obediret legi venditionis: non magis quàm si creditor pignus distraxisset post mortem debitoris, in tempus pupilli hæredis die solutionis finita. Sed cum tutores è contrario dicerent, venditorem denuntiando post diem commissoriæ legi præstitutum, & precium petendo, à lege sua recessisse; ideoque variare & ad hanc redire non potuisse: cùm etiam alioqui lex cõmissoria Imperatori Alexandro displiceret: præterea quoque moueretur, quòd priores tutores qui nõ restitui desiderassent, suspecti pronuntiati erant: ex Iulii Pauli aliorumque Iurisconsultorum sententia, qui ei in consilio aderant, pronuntiauit, Rutilianam in integrum restituendam.

DE IVDICIIS, ET VBI QVISQVE AGERE VEL CONVENIri debeat, Tit. XXII.

Vllusne vnquam Iudex rem sibi adiudicare posit, de qua apud eum lis iudiciumque est.

I. Ex Dionysio Halicarnasseo, lib.XI.& Tito Liuio, Deca.I.lib.III.& IIII.

ARICINI atque Ardeates de ambiguo agro cùm sępius bello certauissent, multis inuicem

inuicem cladibus fessi, iudicem Populũ Romanum acceperunt. Cùm ad causam orandam venissent, concilio populi à Magistratibus dato, magna contentione res acta est. Editi testes vtrinque: ac iam ineunda erant suffragia, cùm repentè denuntiante Septitio quodam, aliisque argumentis verissimè apparuit, neque Aricinorum neque Ardeatium agrum esse, quo de agitur: sed finium Coriolanorum fuisse, captisque Coriolis, olim iure belli publicum Populi Romani factum. De hac re cùm eos Populus Rom. interrogasset, nihil responderunt: vt hac sua taciturnitate de iure suo diffidere viderentur. Sed id modò indignè ferebant: minimeq; etiam honesti exempli Consules esse arbitrabantur, vt cuius rei Populus Rom. iudex atque arbiter inter alios sumptus cognitionem suscepisset, hanc in suam rem verteret: neque vnquam antea rem à possessoribus vindicatam, nunc ereptam litigatoribus, sibi adiudicare vellet. Quem hoc priuatæ rei Iudicem facturum? an Populum Rom. quadruplatoris & interceptoris litis alienæ, non Iudicis personam laturũ? At ex contrario, populus Rom. stultissimum aiebat esse, sinere quæ sua sunt, ab aliis ita iniquè occupari. Præterea iurasse se, quorumcunque agrum litigiosum esse inuenisset, hũc eis adiudicaturum. Nunc igitur cùm vel ipsa confessione litigantium manifestum sit, neq; Aricinorum neque Ardeatium, sed Populi Romani esse: hunc pro sua religione videri ad Populum Rom. pertinere, pronuntiare posse,

posse. Aliam sui, aliam Iudicis priuati rationem esse. sæpissime animaduersum, Reges, Imperatores, eosue penes quos omnis esset maiestas & auctoritas, in sua caussa iudicãtes sedisse ac pronuntiasse. Denique dignissimos Ardeates atq; Aricinos esse, qui tale iudicium ferant. quod ad se verò attinet, indignissimum, si inani pudore suam ipsi rem & caussam prodiderint, damnauerint. Sic enim reos agere voluisse, vt quem agrũ horũ aut illorum esse iuratus Populus Ro. pronuntiasset, hunc nulla deinceps agendi ratione vindicare posset: quia aliis adiudicando, à se abiudicasse videretur. Itaq; vocatæ Tribus, iudicarunt omnes, agrum publicũ Populi Rom. esse. Et proculdubio, si postquam Populus Rom. rem didicit ad se quoq; pertinere, cùm vt inter alios non vt de sua caussa suffragium ferret, acceptus erat, iudicãdi partes reliquisset, omnino id quidem æquius fuisset atque honestius. Verùm quia secundum Populum Rom. idem pronuntiatum esset, si alii Iudices cognouissent: non tam iniquum aut infame iudiciũ illud fuisse existimo, quàm huiusmodi, vt facilè ad exemplum trahi non debeat. Sane de iudicii iniquitate querẽtibus Ardeatibus, respondit Senatus, iudicium Populi Romani rescindi non posse. Nihilominus tamen huius inuidiæ leuandę caussa, retinendisque sociorum animis, apud quos fide vti satius est, quàm interdum plus nimio iuris sui atque cõmodorum suorum meminisse; (nam cùm rem priuatam agimus, æque magnam vtilitatis atq;

iustitiæ

iustitiæ rationem haberi posse: at cùm res communes Sociorumve tractãtur, honestas quoque seruanda est: ita rem Senatus moderatus est, vt nec iudicium Populi rescindere videretur (quia res semel iudicata pro veritate habenda est: itẽque vitãda erat Ordinum discordia) & ager tamẽ ad Ardeates rediret. Id Senatus adeptus est, titulo deducendæ coloniæ: in qua obseruaretur veluti ex tacito Senatusconsulto, vt nullum alium agrum diuiderent, quàm qui supradicto iudicio Populo Rom. mancipatus esset: nec quid vlli pri⁹ Romano ciui glebę asignaretur, quàm omnibus Rutulis ager diuisus esset. Quinti certe Fabii Labeonis iudicium de finibus inter Nolanos & Neapolitanos, non ita æque defendi potest: neque illud Philippi Macedonum Regis, de quo Paulus Orosius, lib. III. cap. XII.

Missus in Prouinciam magistratus, siue iniuria affectus sit, siue ipse affecerit, rem ad Senatum reijci oportet. vel sic: De causis inter Præsidem & Prouinciales, non in Prouincia, sed in Vrbe disceptari debet.

II. Ex Cicerone, Verrina III.

SI IN Prouincia Proconsul, Legatus, Præses, Quæstor, aliusve magistratus Populi Romani iniuriam à Prouincialibus accepisset, aut eis cõtrà intulisset: querela Romam deferebatur, eratque Senatus de hac re iudicium, frustra omni opposita à Prouincialibus fori præscriptione: vt in caussa M. Aurelii Scauri iudicatum est.

Nam

Nam eo postulante, quòd is Ephesi se Quæstorem vi prohibitum esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruū suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret: Pericles Ephesius homo nobilissimus Romam euocatus est, quòd auctor iniuriæ *illius* esse diceretur.

DE INOFFICIOSO TESTAMENTO, TIT. XXIII.

Et filio adoptiuo querelam dari aduersus testamentum patris naturalis.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VII. cap. VII.

MANCVS Carseolanus, cùm Suffenati filium suum dedisset in adoptionem, testamentum fecit. Tullianum Pompeii Magni familiarem, L. Sextilium & P. Popilium ei sanguine coniunctos, hæredes, filio præterito, instituit. Filius apud Centumviros, quos hæredes pater nuncupasset prouocauit sacramento, Si non „ testamentum Carseolani patris inofficiosum es„ set: quia se immerentem, ideoque indignè præ„ teriisset. Lucius Sextilius, & P. Popilius non „ sunt ausi contendere. Tullianus spopondit, fisus cùm aliis rationibus, tum etiam Pōpeii Magni auctoritate & opibus, qui prȩsertim & in eodem testamento signauerat. Dicebat, iure filium prȩteritum: quia tantum abest, vt tēpore mortis in patris potestate esset, vt non etiam in eius familia fuerit. nam in Suffenatis auunculi familiā

transiisse.

transiisse. Vt pater, filio dato in adoptioné, perdit omnia iura patris naturalis, vitæ, necis, succedẽdi & acquirendi potestatem: ita filiũ inbonis patris naturalis omnia iura amittere. Quid enim? in aliud nomen, aliud imperium, alia sacra, aliã gentem atque familiam transiisse: maximè quia se auunculo adoptandum dederit, in quem naturalia & ciuilia iura concurrunt. Legem, naturam imitari. atqui naturà neminem duorum filium esse posse: itaque nec duobus patrum loco succedere. Potuisse petitorem, cùm daretur in adoptionem, contradicere. quando id non fecerit, patriæ successioni videri renũtiasse. At filius contrà: dicebat arctissimũ esse inter homines procreationis vinculum. nunquã sic adoptione filium patris naturalis, filium esse desinere, quin semper sit potior veritatis & naturæ, quàm fictionis legisve caussa, ratio atque conditio. Patrem & filium nexu diuino copulari: at nihil adoptione fragilius esse. eundé posse vno die & filium fieri & extraneũ, si statim emancipatio accesserit. Quid de eo tum fiet, si neque ad hęreditaté patris quõdã adoptiui, neq; naturalis admittatur? Sane quòd sit in alterius potestate per adoptionem, id eo bonum esse, quò se pręterito, testamentum patris, ipso iure, nullius momenti esse dici non valeat: non vt querelam etiam inofficiosi non habeat. De inofficioso testamento agi hoc colore, quasi non ex officio pietatis fecerit testamentum. at certe pietatem aliaque inseparabilia iura per adoptionem non transiis-

se-

se. Igitur qui adoptat⁹ patri naturali pietatem, reuerentiam debuit conseruare (nec eum enim sine permissu in ius vocat) eandem pietatem à patre naturali expectare debuisse: qua cùm testamentum deficitur, iure Tullianum defici. Centumviri secundum filium pronuntiarunt.

Liberis, aduersus testamentum matris, querelam inofficiosi competere. Porro quæcunque odio liberorum, in secundum maritum cõtulerit, ea merito reuocari.

II. Ex eodem, ibidem.

Septitia mater Trachalorum Ariminensium, infenso erga filios animo, atque in eorum cõtumeliam, cùm iam parere non posset, Publio etiam seni ac decrepito nupsit: eáque si in matrimonio moriatur, actum est, vt dos apud maritum remaneret. Eundem moriens, vtroque filio præterito, heredem instituerat. Filii Diuum Augustum adierunt. querelam deferunt & de nuptiis matris, & de illius supremo & inofficioso iudicio. Iniquum esse, dotem à Publio, & si hæres non sit, ex eo matrimonio retineri, quod non creandorum liberorum caussa intercesserit: sed in suam necem, ac solam defuncti mariti contumeliam. Esse & aliquam nubentium pudicitiam: satisque esse oportere, si dos intelligatur ex secundis nuptiis, non vt etiam (quando certè inhonestæ sunt, licet legitimæ) ex iis lucrum capi, captari atque expectari debeat. Quod ad hæreditatem attinet, profecto iniquè se præteri-

tos: neque se commisisse, cur eos exhæredādi vllam caussam habuerit. Augustus indignatione motus, quòd eos mater sine caussa spreuisset, quos genuerat: quòd effœta de secundis nuptiis cogitasset, quæ genus quoddam sed honestioris adulterii dici possunt: quòd testamenti ordinem violento & hostili animo confudisset, neq; erubuisset ei totum patrimonium addicere, cuius polluto iam corpori marcidam senectutē prostituisset: vtrúmque, & nuptias mulieris, & supremа iudicia improbauit. hæreditatem maternam filios habere iussit: dotem ex pacto retinere vetuit.

An etiam pro ea parte rescindi possit testamentum patris, in qua liberis præteritis aut exhæredatis superinductam nouercam instituit. Esse cōtrouersias, quas indecisas relinque reinterdum optima decisio est.

III. Ex Plinio Nepote, lib. v. epistolarum.

ACCIA Variola splendidè nata, atque nupta Prætorio viro, cùm exhæredata esset ab octogenario patre intra vndecim dies, quàm ille nouercam ei amore captus induxerat: nouerca ex sexta parte, Suburrano ex reliqua institutis: Quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant magna cum expectatione patrum, filiarum, nouercarum omnium, Iudices centum & octoginta (tot enim, vbi quatuor simul consilia iudicarent, conscribebantur) Pro Variola dicebatur, non esse consentiendum patribus, qui in-

iuriam

iuriam aduersus liberos suos testamento inducunt. manifestum esse, hoc testamentum non à libera mente, voluntate, certóque animi iudicio profectum: sed ab eo qui nouercalibus delinimentis, instigationibus, ac malitiosis blāditiis officiorum corruptus esset. Verè dici posse, à nouerca maritum prohibitum, quo minus aliter testaretur. quid enim tā noui accidisse, cur post vndecim dies pater omnem naturalē affectum ita cito exueret? Nec quidem probandas eas nuptias, quæ non liberorum quærendorum, sed libidinis caussa paratæ essent. Certè non ferendū, vt Suburranus qui ipse à patre exhæredatus esset, non ausus paterna petere, aliena vindicet. Contrà, pro nouerca dicebatur: non eam turpem personam esse, vt nihil à marito capere posſit. Secundas nuptias permitti legibus. cęterū coniugali sermone, amore & obsequio iudiciū mariti prouocare, non esse prohibitum. Filiam nihil habere quod conqueri posſit. nam eam à patre optimè atque honorificè dotatam & collocatam esse. atqui dotem & de inofficioso actionem excludere. Ea ætate patrem, non tam (vt dicitur) amore, quàm tacito quodam odio filiæ, atque iusta indignatione, ad secundas nuptias conuolasse. Id debere tribui patribus, vt si senectutem suam à liberis contemni percipiant: legitimis his modis potius maiestatē suam tueantur, quàm imperio aut animaduersione. Nouercam ex solo sextante institutam: vt videri non posſit, solius nouercæ delinimentis & commo-

 do

do filiam exhæredatam à patre.: quare non esse admittẽdum, vt aduersus nouercam Variola audiatur agendo de inofficioso. sufficere, si ab extraneo reliquæ partes vindicentur. Secutus est varius euentus: Variola duobus consiliis vicit, totidem victa est. certè Suburranus succubuit. De Variola id non casu factum esse dicitur, sed ne quid prærogatiuæ in tanta iudicii expectatione, pro quo omnes in vrbe patres, filiæ, nouercę laborabãt, vni potius quàm alteri tribueretur: atque re iudicio transacta, plures in eam partem inducerentur, quam sententiis suis Iudices approbassent.

In infantem nullas posse cadere exhæredationis caussas: eumque filium esse videri, qui in matrimonio natus, domi vt filius educatus est.

IIII. Ex Valerio Maximo, lib. VII. cap. VII.

CVM infans nihil committere posſit dignum exhæredatione, merito Diuus Augustus Caium Tectium infantẽ á Tectio patre exhæredatum, in bona paterna, rescisso testamento, ire decreuit. Sed neque de statu filii post mortem patris queri passus est, quem Petronia matre, quam Tectius pater quoad vixit, in matrimonio habuerat, natũ, velut in proprio iure, & ab iis u-mtuò educatum esse apparebat.

Parentibus quoque inofficiosi querelam competere aduersus testamenta liberorum, licet non in potestate sint.

V. Ex

V. Ex eodem, ibidem.

ETSI parentibus non debeatur filiorum hæreditas, propter parẽtum commune votum, & naturalem erga filios charitatem: turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parẽtibus, quàm liberis piè relinqui debet. Parentes ad bona liberorũ, ratio miserationis admittit, patria maiestas, donum vitæ, beneficium educationis: liberos, sola natura. Itaque & parẽtes, filiorum testamenta de inofficioso accusant. Ideo motus C. Calpurnius Piso Præfectus Vrbi, cùm ad eum Terentius, ex octo filiis quos in adolescentiam perduxerat, ab vno in adoptionem dato & emãcipato exhæredatum se, querelam detulisset: filii bonorum possessionem Terentio dedit: hæredes lege agere non permisit. Mouit eum quoque circunstantium liberorum numerus, quòd vnà cum patre septem fratres exhæredatos impiè cerneret.

SI QVADRVPES PAVPERIEM FECISSE DICATVR. Tit. XXIIII.

Pœnas pertinere ad exemplum: ideoque leges in brutis etiam & rebus inanimis exempla edere.

I. Ex Mose, in Exodo cap. XXI. & XXII. Platone, lib. IX. de legibus. AEschine, cõtra Ctesiphontem. Iosepho, lib. IIII. cap. vlti. Plinio, lib. XXIX. cap. IIII.

CVM omnis pœna non tam ad delictum pertineat, quàm ad exemplum: id etiam obseruari non in hominibus duntaxat, qui iniuria: aut brutis animantibus, quæ impetu: verùm etiam in rebus inanimis, quę pondere officiunt, mirum videri non debet. Itaque legimus & anseres Romæ ob conseruatum Capitolium prænio affici: & canes, quòd non latrassent, veluti si id ob perfidiam atque per proditionem fecisse viderētur, supplicia annua viuos in furca sambucea arbore fixos pependisse. Athenis, ligna, lapides, ferrum, quòd hominem delapsa occidissent, exterminata esse. Nec id solùm in administratione Reip. obseruatum est: verùm & in libris ac præceptis Philosophorum reperitur, atque adeo in libris sacris: cùm maxime ob rei memoriã, tum vt eo magis homines à talibus arceantur, quæ animaduerterent in brutis quoque animalibus & rebus inanimis non tam certè vindicari, quàm omnibus rationibus expiari.

AD LEGEM AQVILIAM, TIT. XXV.

Dāmnum ita allatum brutis animantibus, vt cum nullo quàm nocendi studio, lædantur etiam vtilitates humanæ societatis, in puero quoque capitale esse.

I. Ex Fabio Quintiliano, lib. v. cap. IX.

SOLON legislator Atheniensiũ, Areopagitas instituit, quorum consilio leges ac maiorum instituta

instituta seruarentur. In hoc cõsilium publicum admittebantur Prætorii viri dũtaxat, & qui antea fuissent (vt agnoscatur Greci magistratus appellatio) ἄρχοντες. neque item eò adoptabantur omnes sine delectu: sed quorum virtus, fides, atque integritas in rebus gerendis, administranda Republica, iuréque dicundo, cuilibet ciui cognita esset ac perspecta. Nempe tam celebris Senatus tandiu floruit auctoritas, donec eam Ephialtes ac Pericles, vt in eo soli omnia posset, imminuerunt: videlicet imprimis, Senatoribus statuentes iudiciorum mercedem: postea quoq; violantes omnem illius honoris adipiscẽdi gradum, vtì sua quidem gratia & opibus ad hoc fastigium adducti Areopagitæ, iam ex eorũ nutu, voto & arbitrio agerent, transigerent, iudicarẽt omnia. Scilicet absit vt hoc de nostris propè tẽporibus dici posit: quasi in his (opinor) aliqua soleret esse magistratuum iudiciorumq; auctio, licitatio ac nundinatio: sintque nonnulli magis à libertis mancipiisque aulicis atque domesticis, quàm à summo optimoque Principe ac patrefamilias instituti: aut non etiam illa nostra calamitosissima tempora suum Periclem & Ephialtem simul habuerint, quos id pugnare vidimus, ac inuicem quasi de triumpho contendere, vter sibi deuotos atque dedititios plures in Senatum obtruderet, vt percussores ad homicidia, sic leguleos infames ad iudicia sibi accommodatos. an hi legem ideo non metuunt, quia lege creati non sunt? Verùm ad Areopagitarum

decreta veniamus. Puer quidã capitis postulatus est hoc nomine, quòd inuentus esset oculos coturnicum omnium eruens, quas posset apprehendere. Excusationem ætatis reus primò afferebat. in puerorum delictis, pro innocentia imprudentiã esse. tum vt aliquam pœnam mereatur, hoc certè crudele esse, vel brutorũ animantium mortem, hominis morte vindicari. deniq; vt talione res agatur, oculos ei non vitam eripi oportere. Attamen omniũ Areopagitarum iudicio damnatus est, quòd signi id eis esse videretur perniciosissimæ mentis, multísque malo futuræ si adoleuisset. Non aliã ob caussam Spurii Melii Marcíque Manlii popularitatem (vt Quintilianus ait) signum affectati regni existimatam esse.

Qui animal intercipit, quo alius ad quæstum vtitur, meritò multandus est.

II. Ex Plinio Secundo, lib. IX. cap. LIX.

PISCIS est, quem Anthiam appellant. horum nulli omnino capi possunt, nisi vnum ex ipso genere piscator sibi longa intentione atque diligenti cõciliauerit, quo veluti duce ad capturam aliorum vti posśit. Itaque auctorem hunc spei & socium insidiarum nosse, ad hoc prodest, ne capiatur: & ideo huic vni parcitur, ne occiso eo, ratio prædæ amittatur. At ferunt discordem socium malefica voluntate, ducem hunc pulchrè sibi aliísque notum, clam socio cepisse, & in ma-

cellum

cellum attulisse. Ibi cùm ab eo agnitus esset, cuius iniuria erat, socio Damni dati formulam edidisse: atque ob id à Iudicibus, decem libris lite æstimata, condemnatum. Nam & cum in publicam annonam dolo malo deliquisse: & sine vllo suo commodo nimis inuidè & malitiosè, aiii, nisi vt noceret, solùm nocuisse.

Posse quem dolo malo eiusmodi animal occidisse, vt ipse mortem mereatur.

III. Ex eodem, lib. x. cap. XLIII.

TYBERIO Principe, M. Seruilio, C. Sestio Coss. ex fœtu corui supra ædem Castoris & Pollucis, in oppositam sutrinam pullus deuolauerat: quo nomine veluti religionis ergô cõmendabatur officinæ dominus. Maturè sermoni coruus assuefactus, omnibus matutinis horis euolans in rostra ad forum versus, Tyberium, deinde Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntem Populum Rom. salutàbat: postea ad tabernam rediens, mirus hoc plurium annorum assiduo officio. Hunc æmulatione vicinitatis, manceps proximæ sutrinæ exanimauerat. Verùm quia id subita iracundia fecisse videri voluit, excremẽtis istius corui, calceis suis impositâ macula, res coram Iudicibus de facili transacta est. Sed Populum Ro. tanta indignatio cepit, consternatióque inuasit, vt primò pulsus ex ea regione manceps, mox quoque ideo interfectus sit denique funus etiam aliti publicè celebra-

lebratum. Adeo mirum hoc ingenium auis, iusta caussa exequiarum supplicijque de homine ac ciue, Populo Romano esse visa est.

FAMILIAE ERCISCVNDAE. TIT. XXVI.

Quæ res hoc iudicio diuidi non potest, quales sunt liberti, ea vt diuisa maneat, nec consensu partium, nec auctoritate rei iudicatæ, nec longo tẽpore effici posse.

I. Ex Paulo, lib. I. decretorum.

CAMELIA Pia ab Hermogene appellauerat, quòd diceret iudicem de diuidenda hæreditate inter se & cohæredem, non tantum res, sed etiam libertos diuisisse, & alimenta quæ dari testator certis libertis iussisset. nullo enim iure id eum fecisse, vt libertos quasi mancipia quædam aut hæreditaria bona diuideret. Nam adeo quoque libertorum omniũ hęredes omnes æquè patronos esse, vt & si pater ipse testamento, per epistolam, aliisve modis vni ex filiis libertum assignauerit, non desinat alterius filii libertus esse. quare & assignationem, nec quasi legatum, nec quasi fideicommissum percipi. Ex diuerso respondebatur, hæredes consensisse diuisioni, & multis annis alimẽta secundum diuisionem præstitisse. Placuit nullã esse libertorum diuisionẽ. quia quod est natura indiuisum, eius partitio facta nullis modis confirmari possit. sed illud adiecit, standum esse alimentorum pręstationi. Nam id fieri solet, vt quoties plures

sunt

ſunt hæredes, ex cauſſa alimentorum liberti diuidantur, ne à ſingulis hæredibus nominatim alimenta petentes, diſtringantur.

DE SERVO CORRVPTO, TIT. XXVII.

Frequentiâ delicti & pro eius qualitate qui deliquit, augeri ſerui corrupti damnationem. vel ſic, Etiam pro ſeruo corrupto extra ordinem agi poſſe.

I. Ex Plutarcho, in Demoſthene.

THEORIDES ſacerdos apud Areopagitas ab oratore Demoſthene accuſata & damnata eſt, quòd ſeruos alienos dolo malo corrupiſſe atque perſuaſiſſe diceretur, quò hi ſe erga dominos, fallaces, fures, improbè ac perfidè gererent. Nempe quod in aliis graue, & ex legibus altero tanto duntaxat multandum eſſet: hoc ipſum in ſacerdote & virgine, quam ſibi aliiſque ſanctam, caſtam & incorruptã eſſe oporteret, grauiſſimum videri, atque extremo ſupplicio vindicandum. Præterea non eſſe hanc ſine probri, inceſti, & auaritiæ ſuſpicione, quæ alienos ſeruos ad furta & rapinas ſollicitaſſet tam familiariter.

DE INSTITORIA ACTIONE, TIT. XXVIII.

Qui negotiationi quam exercebat, alium præpoſuit: videri ad omnia quæ gerebat circa illam negotiationem, eum præpoſuiſſe.

I Ex

I. Ex Paulo, lib. I. decretorum, tit. Quod cum eo.

TITIANVS Primus præpoſuerat ſeruum mutuis pecuniis dandis,& pignoribus accipiendis. Is ſeruus, etiam negotiatoribus hordei, ſolebat pro emptore per interceſsionem ſuſcipere debitũ & ſoluere. Cùm fugiſſet poſtea ſeruus,& is cui delegatus fuerat dare precium hordei,conueniret dominũ nomine inſtitoris:negabat eo ſe nomine cõueniri poſſe, quia non in eã rem præpoſitus fuiſſet. Cùm autem & alia quædam geſſiſſe, & horrea conduxiſſe, & multis ſoluiſſe idem probaretur : Præfectus annonæ contra dominum dederat ſententiam, & is ad Imperatorem prouocauerat. Dicebant, Vlpianus, Paulus, aliique Iuriſconſulti qui in conſilio aderant, quaſi fideiuſſorem eum videri, cùm pro alio ſolueret debitum. non ſolere autem ex ea cauſſa in dominum dari actioné, nec videri hoc dominum mandaſſe. & quòd alia quædam geſſiſſe probaretur, ne horum quidem gratia, dominum, ſi nolit, obligari. Sed quia videbatur, in omnibus quæ & ſoleret ipſe agere, quale hoc vnum fuit, ſeruum ſuo nomine ſubſtituiſſe: ſententiam conſeruauit Imperator.

DE COMPENSATIONIBVS, TIT. XXIX.

In quibus cauſis aduerſus fiſcum priuatus poßit obÿcere compenſationem.

I. Ex

I. Ex Paulo,lib. III. decretorum.

FISCVS à debitore ſuo pecuniam petebat. is compenſationem fiſco opponebat, ſéque audiri poſtulabat adprobantem ſibi à fiſco deberi. Fiſcum non vti priuilegio, niſi in iis caſibus, quos nominatim lex comprǽhendit. Neceſſariam, vtilem, & naturalem compenſationem eſſe. æquitate merum ius compenſationis induci.ergo reliquum eſſe, quemadmodum ipſo iure ſolutione debiti,ita compenſatione pari liberationem.Cõpenſationem admitti iuſsit Imperator, modò intra duos menſes debitum ſibi eſſe priuatus adprobaret. Sed tamen nonnullæ cauſſæ exceptæ ſunt, quarum debitor vti non poſſit compẽſatione aduerſus fiſcum. cauſſa tributaria, ſtipendiorum, item precium rei à fiſco emptæ,& quod ex cauſſa annonaria deberetur.

DEPOSITI VEL CONTRA, TIT. XXX.

Ea lege depoſitum à duobus,vt niſi vtriſque ſimul reddatur,niſi ab ambobus ſimul peti poſſe.

I. Ex Valerio Maximo,lib.VII.cap.V.

QVAEDAM mulier à duobus hoſpitibus pecuniam depoſiti nomine acceperat, ea lege atque conditione, vt niſi ipſis vtriſque non redderet. Horum alter interiecto medio tempore,tanquam mortuo ſocio,ſqualore obſitus,ſine Iudice, ſine ſatiſdatione omnem

pecuniam

pecuniam à muliere abstulerat. Sed cùm alter postea superuenisset,ac pecuniam per magistratum reposceret:dicebat se sine dolo malo alteri socio integram pecuniam restituisse. si decepta legi non paruerit,aduersus socium qui decepit, agere eum oportere,non suum periculum facere,quæ ex natura contractus, qui solùm eius qui deposuit gratia celebratur, ex dolo duntaxat conueniri potest.Ecquid si reuera decessisset?illi alteri petenti non redderet,quia nisi vtrisque simul reddere non debuit? Cõtrà pro petitore dicebatur, legem expressè dictam esse contractui.sic deposuisse, nisi vt ambo totã pecuniam tollerent. Si mortis suæ nuncius à socio allatus sit,non statim credere, sed probationes, aliumve certiorem nuncium ,cui cur id fingeret, nihil caussæ esset, expectare debuisse. certe vel interim in æde deponere, aut satisdatione à socio præstita reddere,aut non nisi iussu magistratus. nunc rem se à socio seruare non posse: quare ad mulierem periculum pertinere. Neque de dolo aut fide bona hic vllam quæstionem esse,quando non casus fortuitus obiicitur, sed factum ipsiusmet,penes quam pecunia deposita est: quæ alii & aliter quàm deponenti hæredive eius restituendo,non magis liberatur,quàm dum alteri debitor,quàm creditori suo soluit. hìc propriè sequestrum fuisse,quod raro ei soli restituẽdum sit qui venit. At postquã Demosthenes mulieris patronus, rem agi potius iure summo, quàm ex æquo & bono animaduertit: ipso etiam iure

actorẽ

actoré petitione sua summouit: Ecce parata est (inquit) depositi fidem soluere: sed nisi socium adduxeris, id facere non potest: quoniam vt ipse vociferaris, hæc dicta lex est, ne pecunia alteri sine altero numeretur. Itaque pronũtiatum est, videri socium non recte atque ex lege agere.

III. Ex incerto auctore.

APVD Turcas hoc in ore omnium denegati depositi percelebre iudicium fuit. Quidam, nemine cõscio, penes amicum suum pecuniam deposuerat. Is cùm reposceret, negauit alter se quicquam accepisse: & quòd amico Imperatore vteretur, non ausurum illum cõtrouersiam mouere, existimabat. Sed re nihilomin⁹ ad eum delata, interrogat vtrumque. depræhẽdit, eum penes quem pecunia esse dicebatur, non vt ingenuum decet atque innocentem, turbulentè inficiari: alterum contrà, non fictis lacrymis constanter affirmare. Statuit igitur Imperator, nihil omnino prætermittere, quod pertineret ad inquirendam veritatem. Imprimis rem in alium diem protrahit. postea summittit qui amicè & quàm familiariter inficiantẽ admoneat, vt sponte pecuniam reddat: rem sine iudicio transigat: famæ atq; opinioni suæ consulat: sane vel Principem malè quid de eo coniicere: itáque rem componi posse, vt sine suo damno pecunia restituatur. Cùm ille verò tum audacius denegasset, præ se tulit Imperator, controuersiam hanc quæ non iure, sed probationibus egeat, indeci-

sam

ſam haberi velle:& mox rurſus inopinantem ad ſe adduci iuſsit. Poſtulat num proxima nocte cum vxore dormierit,& an cum ea ré habuiſset, quave hora noctis. vtrumq; vti poſtulabat cum ab eo didiciſset: iuſsit aliũ adire vxorem, veluti ſi a marito mitteretur, qui diceret virum ſuũ mandare, vt quam ei cuſtodiendam pecuniam credidiſset,hanc per ſe nuntium mitteret.ſi loquenti fidẽ non habeat, narrare ſe quæ a marito acceperit.Vxor his victa ſermonib9, pecuniã promit. Sic itaque detecta perfidia, Turcarum Imperator non duplo, ſed capite animaduertit.

MANDATI VEL CONTRA. TIT. XXXI.

Ex auctore ad Herennium,lib.II.

Mandatum,non mandati actio morte ſoluitur.

IN mandato, & quia certi hominis fides eligitur,morte eius cui mandatum eſt: & quia ad arbitrium reuocatur, morte mandatoris ſoluitur.Itaque Sextus Iulius Prætor,ei qui cum hærede mandati agere vellet, iudicium non reddidit.nam & abſurdum videri, cuius ante mortem nulla cœperit actio competere: & quod ipſum morte ſoluitur, eius tamen nomine poſt mortẽ mandati agi poſse.quare alia potius actione experiundũ. At cõtrà Marcus Druſus Prætor vrbanus iudicium reddidit. nam nihil obeſse cur ſi mandatum ſoluitur, mandati tamen actio non ſoluatur:ideo, quia rebus nõ integris,vel ob iu-

ſtam

ſtam quidem ignorantiam, etiam poſt mortem ea obligatio durat,quæ ex ipſo negotio &ſynallagmate naſcitur. Agi ex empto,etiam cùm emptio nulla eſt. Denique ſi hoc ſubtilitas non admittit,certè cauſam vtilitatis admittere.Quare & Iulianus & Paulus ad edictum, hanc ſententſecuti ſunt.

DE CONTRAHENDA EMPTIONE, ET QVAE RES VEnire poſſunt. Tit. XXXII.

Qui iactum retis emerit, ſi non piſces, ſed aliud quid precioſum incidit,an ei debebitur.

Ex Valerio Maximo, lib.IIII. cap.I. Suetonio, de illuſtribus Rhetoribus: & Diogene Laertio,libr. I.

AESTIVO tempore adoleſcentes vrbani cùm Hoſtiam veniſſent; litus ingreſſi, piſcatores trahentes rete adierunt: pactique iactũ retis quanti emerent, precium numerarunt. Hi cùm diu expectaſſent dum retia extraherentur, tandem nullus quidem piſcis apparuit,ſed ſporta auri obſuta.tunc emptores bolum ſuum dicere, piſcatores ſuum. Hanc ſane controuerſiam ex veritate,ac re quæ recens accidiſſet,(vt aliàs plerumque)e medio foro in ſcholam traductam eſſe, & ibi ſæpius agitatam, ſcribit Suetonius Tranquillus: ſed quid in ea aut viſum aut iudicatum ſit,omnino prætermittit. Fuiſſe verò iurgium hoc ambigui iuris atque indifficilis,ex Mi-

lesiorũ decreto facilè cognosci potest. Nam cùm antea genus idem caussæ apud Coos accidisset, nempe vt cùm Ionici adolescentes iactum retis à piscatoribus cõparassent, extracta magni ponderis aurea mensa siue tripode, Coi propter nouitatem rei & magnitudinem pecuniæ, ad Miletum Ionum Metropolim, negotium reiecissent: vix quid in eo sequerentur, Milesii habuerunt. A piscatoribus dicebatur, se non captũ omniũ rerum indefinitè, sed piscium vendidisse: neq; verisimile esse emptores aliter cogitasse, qui ad mare, qui ad piscatores accesserint. Verba cõtrahẽtium de his accipi oportere, de quibus credibile sit inter eos actũ. porrò quid eo certius, quàm vt qui captum emit ab aucupe, indaginem à venatore: auium ferarúmque captum emisse dicitur: ita qui iactum à piscatore comparauerit, de piscium captu intellexisse videatur? Alioqui certe si dicant nihilominus emptores, se & de aliis omnibus rebus, quàm de piscibus, atque etiam (si Diis placet) de ipso tripode cogitasse: cùm ipsi piscatores ex aduerso, non nisi de piscibus, quorum captui vacarent, sensisse se affirment: nullam atque imperfectam fuisse venditionem necesse esse: quia non in eadem re conuenerint. Sed & si id inspici debeat, quod frequentius fieri consueuit, vt in eo videlicet qui contrahunt, quasi si sit res dubia, consensisse videantur: non aliud dici posse, quàm quod supra dictum est, cõsensisse de piscibus: de aliis rebus dissensisse. Id porrò & ex precii quantitate facile colligi, quæ pro

pro moderato ac veluti quotidiano piſcium modo apponi ſolet, non etiam aliarum rerum contemplatione. Spem, aleam, & incertum quidem emptum eſſe: ſed id quantum ad piſces attinet. nam & ſi cogitaſſent, fore vt vel reliqua omnia capta deberentur, maius vtique pretium eò pepigiſſent, quò ſpes & alea minus incerta eſt, quæ nullis rebus ſpeciebuſve coartata non poteſt non vtiliter cadere. Iam quid ſi poſt conuentionem ipſi piſcatores rete iactare noluiſſent? quam Iones iure æſtimationem fieri poſtulaſſent? an ſummæ infinitæ, preciique incredibilis, quia potuit, vt exemplo nunc apparet, menſa aurea incidere? At piſcium profectò habita fuiſſet æſtimatio, etiam ad id relatione facta, quod piſcando ſæpius accidit. nunc itaque cùm piſces educti non ſint, nihil peti poſſe. Deniq; id omne quod actum eſt, non tam naturalem contractum eſſe emptionis & venditionis, quàm negotium do vt facias, aut aliquod aliud minus ſerium quàm ludicrum. Itaque & ſi piſces extraxiſſent, cogi non potuiſſe eos emptorib⁹ tradere: ſed eorum duntaxat æſtimationem. quod ius ad menſam hanc auream adducere, nullus eſt iudex qui arbitrari velit. Pro emptoribus contrà dicebatur, eos nihil de piſcibus egiſſe nominatim: bolum, iactū ſeu captum emiſſe, ideoq; omnem aleam, ſpem ac fortunæ euentum. Tam frequens eſſe, cùm in mari piſcamur, vt quidlibet aliud, quàm piſces educantur. id maris amplitudine & opulentia fieri, qua vel terram ipſam longiſsimè ſuperat.

 Quare

Quare si id inspici placeat, quod frequenter accidit, vt de eo quoque contrahentes sensisse videantur: tam de aliis rebus omnibus, etiam quæ nusquam alibi quàm in mari nascuntur, quàm de piscibus cogitasse verisimile esse. vt qua etiã ratione insula quæ in mari nata sit, fit occupantis, quia id raro accidit: contrà, quæ in flumine, quia id frequenter accidit, eorum esse dicitur, qui prope ripam prædia possident: eadem profecto ratione si in flumine dici posit, quia raro id fit vt loco piscium res aliæ pretiosæ educantur, nihil ex verisimili contrahentium voluntate, quæ ad ea quæ sæpius eueniunt adaptatur, emptori quàm pisces deberi, si vlli quidem extracti sunt: ita in mari, propter ea quæ sæpe accidunt, videri de rebus omnibus cogitasse contrahentes. itaque deberi emptori quicquid extractum sit. Nam & piscatores ipsos in mari piscari, alia quoque quàm piscium expectatione. vt in missilibus quia & aliarum rerum quàm pecuniæ spes atque expectatio est: profecto qui à Titio missilia emerit, & si aues, & si vestimenta, & si aliud prorsus quàm numi iactati sint, debebuntur. Pręterea si, vt à piscatoribus dicitur, hoc quasi ludicrum fuit negotium: non magis affirmari posse contrahentes de piscibus, quàm de conchis aut gẽmis aut lapidibus cogitasse. Igitur si lapides aut calculi incidissent, crederent piscatores emptionem nullam esse? & precium quod accepissent, vtrúmne emptoribus redderent? Quemadmodum vt sine re precio suo careant

reant emptores, non necesse est vt nedum pisces, sed & nihil aliud inciderit: ita vt id quod extractum est consequātur, non oportere, vt nihil aliud quàm pisces extracti sint. Aliud esse si pisces ita venierint, Qui caperentur: & aliud, Si iactus aut captus venierit. nam priore casu, si nulli pisces capientur, nullum precium deberi: quia res non sit quę veneat. posteriore casu, siue nihil, siue quid aliud quàm pisces extractum sit, venditionem subsistere: quia captus venierit, hoc est, spes & alea. Quid igitur, & si vel pisciculus in rete incidisset, in eoque occiso gemma preciosissima inuenta esset? si indaginem quis emisset plagis positis à venatore, vel pantherā ab aucupe: & collo aut pedibus bestiæ quid summi valoris appensum esset, id igitur non cederet emptori? Atqui parem rationem esse commodi atque incommodi. neque rem ex pretii modo metiendam esse: quia hoc ipso maius minusve precium imponitur, quia & res ipsa, & eius quæ capietur æstimatio incerta est. Milesii cùm nō occurreret quid ex animi sui sententia iudicare possent. nam non videri mensam piscatoribus adiudicari oportere: quia si quod ius inuentione acquisissent, id à se prius spe vēdita alienassent. at nec Ionicis adolescentibus: quia si de alia re quàm de piscibus, non certe vnquam de re tanti precii cogitasse verisimile videretur. Itaque consuli placuit Apollinem Delphicum. Respondit, neutri, sed ei qui in tota Græcia sapientia præstaret, dandam esse. Ergo omnium cōsensu Tha-

dem sibi debitum iri ex iudicato, quia iudicio vicerit: sin verò secundum eum iudicetur, futurum etiam vt ex conuentione sibi pecunia debeatur, quia ille iudicio vicerit. Euathlus contrà (cùm potissimum pro se verba faceret, nec alio Patrono vteretur) ita referebat: Imò siue pro se siue contra se iudicatum fuerit, nihil Protagoræ soluturum. Nam si (vt inquiebat) Iudices pro caussa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego vicero. sin cõtra me pronunciauerint, nulla re tibi ex pacto obligatus ero, quia ego non vicero. Expectabatur in re difficili & ambigua Iudicantiũ arbitrium: quibus & si videri poterat, de hoc controuersiæ genere non esse cogitatum inter contrahentes: ideoque quo casu discipulus litem perdidisset, si exceptione pacti vti vellet, eum doli replicatione submoueri posse. sed ex aduerso, rationem non occurrere, cur eius pecuniæ damnari posset, cuius neque dies neq; conditio euenisset, aut etiam pro impleta haberi posset, ac si per eum stetisse diceretur, quo minus caussas reciperet: quia illa conditio & ex voluntate discipuli penderet, & vt maximè reciperet, euenire possit vt nũquam superior euadat. Quid igitur si absoluissent? videbant iuuaturum se pactione Protagoram. Igitur quanquam in hanc partem subsistere potuerit iudicium, ac facile (vt ego quidem existimo) defendi ac tueri doli mali clausula: tum quia de huiusmodi victoria nec ipsum etiam Protagoram cogitasse verisimile est: tum rei iu-

dicatæ auctoritate, quia hoc ipſum in hac lite iudicatum eſſet, vt quanquam Euathlus vicerit, eò ſibi proſit hæc victoria, ne nunc ex ſtipulatu merces peti poſſit: rem tamen Iudices iniudicatam reliquerunt, cauſamque in diem longiſſimum prorogarunt. Omnino quidem magis prudenter ac religioſe. nam pari ratione diſtulerunt petitionis iudicium, qua illius re vera dies non venerat. ac cùm facile coniectura colligi poſſet, nunquam præſenſiſſe litigantes, inter ſe tale futurum iudicium: itáque etiam vtilius fore, ſi vt ita eſſet, efficeretur. Denique ideo etiam opinor (quod plerunque præſertim his temporibus accidit) ne in executione aut interpretatione iudicati, longior & moleſtior actio & contentio, quàm in prima ipſa lite naſceretur. Népe & hoc apud nos in iudiciis ſæpiſſimè obſeruatur, vt quam rem ſiue litem aut Reipub. aut partium definiri non intereſt, hanc etſi liqueat, tamen conſilii eſſe pronunciemus.

Si per redemptorem non ſteterit quo minus conditioni pareat, non teneri.

II. Ex Cicerone, lib. II. de Inuentione.

CVM Lacedæmoniis lex eſſet, vt hoſtias niſi ad ſacrificium quoddam redemptor præbuiſſet, capitale eſſet: hoſtias, is qui redemerat, cùm ſacrificii dies inſtaret, in vrbem ex agro cœpit agere. Tum ſubito magnis commotus tempeſtatibus fluuius Eurotas, is qui propter Lacedæmonem fluit, ita magnus & vehemẽs factus eſt, vt eò traduci

duci victimæ nullo modo possent. Redemptor, suæ voluntatis ostendendæ caussa, hostias constituit omnes in litore, vt qui trās flumen essent, videre possent. Cùm omnes studio eius subitam fluminis magnitudinem scirent fuisse impedimento, tamen quidam eum capitis accersierunt. nam vtut sit, quia factum non sit quod lex iubet, eum supplicio dignum esse. Præterea caussam agi Religionis, quę ne vllis casibus impediri posset, & ne vllo tempore sacra intermitterentur: ideo legi conductionis tantam pœnam appositam esse, vt vel toto anno ante sacrificium potius iam paratæ & adductæ sint hostiæ, quàm vt vllo casu sua die non celebretur. Nunc & delictum culpam præcessisse. cur enim se redemptor tam arctauerit, vt dum sedatur tempestas, adhuc ante diem sacrificii, satis spatii non haberet? At quia crudele est, casus qui vel à sapiente præuideri non possunt, hominibus imputari: mea quidem sentētia, reum absolui placet. sufficit enim Ciceroni genus controuersiæ proposuisse, non etiam quid in re certe non ficta placuerit, in medium adducere.

Si quis ante legitimum salarij tempus decesserit, nihil eum transferre ad hæredes, nisi pro rata temporis: non etiam integrum annuum.

III. Ex Plinio Nepote, lib. III. epistolarum.

EGNATIVS Marcellinus Quæstor in Prouincia, Scribam qui sorte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisit. De eo quod acceperat

beatur?euenire posse,quæ est hominum caducitas, vt vnius anni operæ terna aut quina annua debeantur. Summam gestorum munerum à parentibus, in laude & commendatione magis, quàm in compendio,liberis expectationem esse oportere. Cælius Strabo ærario censuit inferendum:Bæbius Macer, hæredibus dandum. obtinuit Strabo. Sane à Leone Imperatore tandem id solis fisci Aduocatis concessum est,vt totius anni commoda atque stipendia, ex quo hoc officium peragere cœperint, si moriantur, deferant hæredibus. quo iure sicut in omnibus ferè Gallicis magistratib⁹ vtimur, ita non integrum annuum,sed sola pensio soluitur.

DE EVICTIONIBVS, ET DVPLAE STIPVLATIONE. Tit. XXXIII.

Venditorem, si quid dolo reticuerit, quò postea res ab emptore auocari posset, teneri: & bono publico res priuatorum dirui,occupari posse.

I. Ex Cicerone,lib.III.Officiorum:& Valerio Maximo,lib.VIII.cap.II.

CVM Augures, quòd in arce augurium facturi essent,iussissent T. Claudium Centimanum, qui ædes in Cælio monte habebat, eas demoliri, quarum altitudo auspiciis officeret: Claudius proscripsit, insulam vendidit. emit P. Calphurnius Lanarius.Huic ab Auguribus illud

idem

idem denuntiatum est. Itaque Calphurnius cùm demolitus esset, cognouissétq; ędes posteà Claudium proscripsisse, quàm esset ab Auguribus demoliri iussus: arbitrum illum adegit, QVICQVID SIBI DE EA RE FACERE OPORTERET EX FIDE BONA. M. Cato pronunciauit, Cùm in vendendo rem eam sciffet, & non pronuntiasset, emptori damnum præstari oportere.

Quod vitium emptor non ignorauerit, id ei vẽditorem præstare non debere.

II. Ex M. Tullio, lib. III. Officiorum. & lib. I. de Oratore.

M. MARIVS Gratidianus C. Sergio Oratæ vendiderat ædes eas, quas ab eodem ipse paucis ante annis emerat. Hæ Sergio cuidam alii seruiebant. sed hoc in mancipio Marius non dixerat. Adducta res in iudicium est. Oratam Crassus, Gratidianũ defendebat Antonius. Ius Crassus vrgebat: quicquid fuisset incommodi, id si venditor sciffet, neque in mancipii lege declarasset, præstare debere. Aequitatem Antonius. quoniam id vitium ignotum Sergio non fuisset, qui illas ędes eidem antea vẽdidisset, quo etiam tempore seruiebant, nihil fuisse necesse dici: nec eum esse deceptum, qui id quod emerat, quo iure esset, teneret. Quid Centumviri pronunciarint, non refertur à Cicerone. Sed ex iure nostro certum est, cùm ædes non ita venierunt, VTI OPTIMAE MAXIMAE, liberas tradi necesse

non

non fuiſſe. Igitur Oratę nullam ex empto actionem eſſe. nam & ſi de ſeruo ageretur, Gratidiano exceptionem competere: cùm in edicto AEdilium Curulium hoc ſufficiat, ne emptor decipiatur. at ſciens intelligenſque non decipitur.

DE PROBATIONIBVS ET PRAESVMPTIONIBVS. Tit. XXXIIII.

Eius notæ atque infamiæ, reum: actorem, fidei ac probitatis eſſe poſſe, vt actore non probante, ſtatim reus abſolui non debeat. Præterea lites occurrere, quas non decidere interdum humanius eſt.

I. Ex Aulo Gellio, lib. XIIII. cap. II.

APvd Aulum Gellium Iudicem à Prætore datum pecunia petebatur, quam actor dediſſe ſe ac numeraſſe contenderet: ſed nequicquam probabat de intentione, ſiue teſtibus ſiue inſtrumentis. Hoc vnum & aliis omnibus & Iudici conſtabat, actorem apprimè virum bonum eſſe, notæ & expertæ fidei, atque vitæ inculpatiſſimæ: ideoque multa & illuſtria exempla probitatis ſynceritatiſque eius pro eo afferebantur. Debitorem ex aduerſo, hominem non bonæ rei, vitæque turpis & ſordidæ: conuictum vulgo in mendaciis, plenumque eſſe perfidiarum ac fraudum. Ita eſſe à maioribus traditum (quemadmodum à M. Catone pro L. Turio contra Cn. Gellium

Gellium relatum est) vt si quid inter duos actũ est sine vllis aut tabulis aut testibus, tũ apud Iudicẽ qui de ea re cognosceret, vter ex iis melior esset, quęreretur. si ambo pares essent, siue boni siue mali, vnde petitur vt ei poti⁹ crederetur, ac secundum eum iudicaretur. hìc qui petit, meliorem esse: ergo ei condẽnandum aduersarium. At is contrà clamitabat, probari debere pecuniam datam esse legitimis ac consuetis modis, expensi latione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercessione: ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti se oportere, atque aduersarium calumniæ damnari. Nam quod de vtriusque vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici. rem enim de petẽda pecunia apud Iudicem priuatum agi: non apud Censorem de moribus. Gellius quia homines considerabat, alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimæque vitæ ac defamatissimæ: cùm nequaquam ad absoluendum eum à quo petebatur, adduci posset: primò diẽ diffudit. postremò quia ex facto ac præter morem iudiciorum venerat in quæstionem controuersia de moribus: ne petitoris famæ atque opinioni præiudicium afferret, maxime quia fidem eius secutus esse videretur, in quo perfidiam arguebat: pronunciauit, sibi non liquere. ita cùm non liberaretur debitor, ab eo tamen pecunia non exacta est.

Summa præsumptio est, quæ à natura ducitur.

II. Ex

II. Ex lib. III. Regum, cap. III. & Iosepho lib. VIII. cap. II.

DVAE impudicæ mulieres solæ simul habitabant. hæ remotis omnibus arbitris, pepererant eodem tempore masculum. Sed altera cùm triduo post, noctu filium dormiens suffocasset, de superstite coram rege Salomone inter eas contentio fuit. Vtraque dicebat suum esse. vna, sibi dormienti ab altera viuo erepto, suppositum mortuũ: altera negabat. Quid vel Iudex sapientissimus in re tam obscura, nullis adiuta probationibus decerneret? Forte vt eius esset, qui viuum possideret. At rex Hebræorũ Salomon coniectura ac præsumptione omnino certe naturali ac verisimili, quid liquidò iudicandum esset, assecutus est. Finxit iubere se (quod in dubiis rebus fieri solet) vt ambo infantes tam ille qui viueret, quàm qui mortuus esset, diuiderentur: & quando superstes cuius integer esset cognosci non poterat, ambæ vtriusque dimidiam partem acciperet. Igitur cũm vna totis commota visceribus, metu, pietate, amore solicita, superstitem potius alteri concedi, quàm secari atque interfici permitteret: id enim vel sibi solatio fore, quòd alii adiudicatus, saluus esset: altera vero parùm resisteret, occidíque mallet, quàm dum ipsa suo careat, altera gaudeat filio suo superstite: motus Salomon naturali ratione, qua nunquam in ea maternus animus esse dici potest, quæ pro liberis tam crudele consilium capit, vt iudicium magis interitu filii, quàm secundum

aduersariam decidi malit, neque minoris æstimet filium quàm litem perdere: eius quæ cædebat, filium esse pronuntiauit.

III. Ex Suetonio in Galba, cap. VII.

CVM de proprietate iumenti lis iudiciúmque esset, omni ex parte leuibus argumentis & probationibus, ideoque difficili coniectura veritatis: sic Galba decreuit, cùm rem ipse cognosceret, vt ad lacum quo iumentum adaquari solebat, duceretur capite inuoluto: atque ibidem reuelato, eius esset, ad quē spōte se à potu recepisset. Nimirum in caussis latentibus & natura reconditis (vt noster Quintilianus ait decla. CCCXX) ita demum veritatem existimauit manifestam esse posse, si nihil quamlibet exiguum à Iudice prętermittatur, quo inueniri veritas possit, in hoc omne Iudicum opus esse oportere. Planę si quædam etiam sola sorte dirimimus: huic iudicio, vltra cæcum illum euentum & aleam, accessit iumēti naturalis quidam instinctus, & familiaris huic à quo pasceretur, adulatio: quę nec non aliis rebus hoc vel illo modo iudicandis, sæpe occasionem attulit, vt ex sequentibus quibusdam cognitionibus sententiisque apparebit. Interim vero quid illa Androdis serui & Leonis mutua recognitio?

DE IVRIS ET FACTI IGNORANTIA. TIT. XXXIII.

Error iuris facit, vt qui ex inutili testamento adit hæredita-

reditatem, ex vtili testamento repudiare videatur.

I. Ex Paulo, lib. III. decretorum, tit. de acquirenda hæreditate.

Clodius Clodianus facto prius testamento, postea eũdem hæredem in alio testamento inutiliter facto, instituerat. Scriptus hæres cùm posterius putaret valere, & hoc posteriore prius testamentum ruptum esse, ex eo adire hæreditatem voluit: adiit. sed postea hoc inutile repertum est. Papinianus putabat repudiasse eum ex priore hæreditatem: ex posteriore autem, quia inutile esset, non posse adire. itaque Clodianum intestatum decessisse. nam & qui bonorum possessionem ab intestato petiit, cùm putaret testamentum non valere, hæreditatem ex testamento videri repudiasse. Paulus contrà, dicebat non repudiare eum ex priore testamento, qui putabat posterius valere: quemadmodũ qui iudiciũ defuncti secutus est, cùm ignoraret vires testamenti, legitimam hæreditatem vindicare non prohibetur. Pronuntiauit tamen Imperator Antoninus Magnus, Clodianũ intestatum decessisse. nam dissimile esse, quis, vbi ex testamento adeat, an ideo ab intestato adire nolit: aut cùm, ecce, duo testamenta proferuntur, nolit ex vno capere, cùm ex alio velit. Certe, si hæres scriptus alioqui vocetur ab intestato, possit legitimam hæreditatem petere: neque ei noceat ex testamento adiisse, quod valere existimabat. Sed postquam maluit semel ex vno te-

mento adire, ex alio amplius non poterit: quia ſtatim cauſſa inteſtati ſucceſſerit, legitimiſque hæredibus ius acquiſitum ſit, quemadmodum ſubſtituto, ſtatim atque primus hæres ex teſtamento adire noluit, & ſi ideo quia id putaret non valere: quia in his nocet iuris ignorantia. Itaque eum prorſus ex priore teſtamento repudiare, qui ex alio adire voluit, qualecunque ſit, vtile aut inutile: ſi vtile, quia prius rumpitur: ſi inutile, quia ſibi imputare debet, qui aut per ſe aut conſulendo peritiores, de iure & viribus poſterioris teſtamenti ſcientiã aſſequi non potuit.

DE SECVNDIS NVPTIIS TIT. XXXVI.

Secundas nuptias improbari, quæ ad contumeliam liberorum initæ ſunt.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VII. cap. VII.

CVM Septitia mater Trachalorum filiis irata, & in contumeliam eorum, iam cùm parere non poſſet, Publio ſeni admodũ nupſiſſet, poſtea quoq; teſtamẽto vtrumque præteriiſſet: aditus Diuus Auguſtus, & nuptias mulieris & ſuprema iudicia improbauit.

DE PACTIS DOTALIBVS. TIT. XXXVII.

Clauſul, a Soluto matrimonio dotem reddi, omnia genera ſoluti matrimonij comprehendit.

I. Ex

I. Ex Paulo, lib. I. Imperialium ſententiarum in cognitionibus prolatarum, tit. de verbo. ſignificatione

CVm quærebatur an verbum, Solvto matrimonio dotem reddi, non tantum diuortium, ſed & mortem contineret: hoc eſt, an de eo quoque caſu contrahentes ſenſiſſent: & multi putarent, etiam de hoc ſenſiſſe. quia illa verba generalia ſunt, & nullo alio modo verius quàm morte matrimonium ſoluitur: item quia facile hãc interpretationem non ſequimur, vt dos quæ vxoris alteriuſve propria eſt, apud maritũ remaneat. Poſtremò, cùm multis modis ſoluatur matrimonium, ſi dixerimus in vnum ſibi cauiſſe dũtaxat vel patrem vel extraneum, vel ipſam mulierem: in hac generali commemoratione, cur de diuortio magis quàm de morte: aut contrà, de morte potius, quàm de diuortio dici debet, eum qui ſtipulatus eſt, cogitaſſe? At quibuſdam aliis contrà videbatur, ſenſiſſe contrahentes de diuortio duntaxat, certè de morte non ſenſiſſe. Naturalem enim illum euentum eſſe, qui nulla vtriuſque culpa eueniat: ideoq; veriſimilius eſſe, de hoc caſu actum videri, quo aliter quàm bona gratia receditur à matrimonio. Præterea morte extingui potius matrimonium, quàm ſolui. item fauorabile eſſe, vt dos apud maritum remaneat, ſiue ſint liberi, vt eos facilius poſſit alere: ſiue non ſint, quia legibus approbatur hoc lucrum. Denique ſi dicatur

etiam de morte ſenſiſſe contrahentes, id fruſtra ab iis factum eſſe. nam in hac ſpecie, etiam ſine ſtipulatione certum eſt dotis actionem ſua die competere. Itaque veluti cum actum eſt, vt in matrimonio ſine liberis defuncta filia, dos patri reſtituatur: id ea mentione liberorum actum eſſe intelligitur, vt ex aduerſo liberis ſuperſtitibus dos retineatur, ne illa expreſſio ſuperuacua ſit: ita cùm his verbis, SOLVTO MATRIMONIO DOTEM REDDI, ſtipulatio concepta eſt: ſi vxor in matrimonio moriatur, id actum videri, ne dos reſtituatur: quia ſibi contrahentes idem eo caſu proſpexiſſe non creduntur, quo iis lege ipſa ſatis abundè conſultum eſt. Prioribus tamen rationibus motus Imperator pronuntiauit, id actum eo pacto, vt nullo caſu remaneret dos apud maritum.

DE DIVORTIIS ET REPVDIIS, TIT. XXXVIII.

Si vxor contumaciter marito dicto audiens non ſit, repudiari poſſe.

I Ex libro qui inſcribitur Eſther, & ex Ioſepho, lib. XI. cap. VI.

ASSVERVS rex Perſarum, Medorum, Indorum, AEthiopum, Vaſthy vxorem habuit. Is poſt conuiuium quod magnificentiſſimum populo exhibebat in ciuitate Suſan, fact⁹ hilarior, mandauerat Eunuchis vt Reginam vocarent,

carent, atque introducerent, quò ab omnibus ciuibus, summi beneficii loco, vt erat eximiæ pulchritudinis, Reginæ habitu & ornatu conspiceretur. Sed cùm bis atque iterum vocata venire recusasset, ideo quia moris erat apud Persas, vt omnium hominum aspectum mulieres auerterent, præterquam parentum ac domesticorum: Rex nihilominus grauiter infensus, septem Magos atque Patritios in consilio adhibuit, penes quos omnis potestas erat legum interpretandarum, vt sciret an & qua pœna hæc in Regem & maritum contumacia plecteretur. Mamuchan cēsuit, hanc iniuriam non ad solum Regem Assuerum, sed ad omnes etiam ei subditos pertinere. Nam quid non ausuras omnes alias vxores aduersus maritorum volūtatem, auctoritatem, imperium, cùm in Regina ipsa prōptum erit ac familiare contumaciæ, superbiæ, peruicacitatis exemplum? Potuisse negligi, si qua in re priuatim minus dicto audiens Vasthy fuisse diceretur. nam istud esse mulierum commune malum. Verùm tale quid coram vniuerso Populi conuentu ac Procerum commisisse, nimis ad exemplum pertinere, quàm vt vlla ratione, lege aut cōsuetudine excusari possit. Nam & si quid minus patrium, vel indecorum Assuetus imperasset, vxorem tamen parere non disputare debuisse. Sufficere vxori obsequii gloriam. Quapropter censere se, optima caussa Vasthy posse repudium mitti. Hanc sententiam, cum omnibus aliis, Rex secutus est: illudque iudicium

passim edicto promulgari iussit, vt discerēt vxores, maritos suos, cuiuscunque dignitatis sint, in honore ac precio habere, imperiumque esse domi, virorum, non mulierum.

Interdum etiam sponsæ turpiter, ideoque non sine fraude, repudium mitti.

II. Ex Plutarcho, in Lysandro.

LYSANDER Lacedæmoniorum dux fortissimus, filias quas duas habebat, dum viueret adhuc, desponderat: sed cùm eius interea defuncti inopiam sponsi cognouissent (adeo Lysandro nihil summa potentia, nihil regni diuturna administratio præterquam ad virtutem & gloriam adiumenti attulerat) sponsalibus renuntiauerant. Apud Ephoros res acta est. Placuit, quoniā sola contraria voluntate sponsalia ferè distrahuntur, certè admittendam renuntiationem esse: sed quando non omne quod licet honestum est, ob turpe & auarum animi propositum, pecunia multati sunt.

Impudicitiam marito non iustam caussam diuortij esse, qui sciens duxit impudicam.

III. Ex eodem, in Mario: & Valerio Maximo, lib. VIII. cap. II.

CAIVS Ticinius Minturnensis Fanniam vxorem quam sciebat impudicam, de industria duxerat, vt eam postea hoc nomine repudiando:

aut si prius ipsa diuerteret, quasi vxoris, non sua culpa diuortio facto, lucro suo dos cederet. Diuertit à Ticinio Fannia. Cum dotem à marito repeteret, dicebat C.Mario, nihil se commisisse cur dote priuaretur: & si non bona gratia diuortium factum est, certe non sua culpa factum esse. nam quòd à marito stupri accusatur: vt id verum esset, quòd falsò accusat, tamen illius se tẽporis quod nuptias præcessisset, à marito argui non posse: quia mores vxorẽ ducẽdo comprobasset. Prætor ita pronũtiauit, Cùm liqueat Ticinium patrimonio Fanniæ inhiantẽ, impudicæ coniugium expetisse: videri mulierẽ impudicitiæ, sestertio nummo: Ticinium turpis quęstus nomine, summa totius dotis damnari oportere.

Qui iurauit vxorem se nunquam repudiaturum, de adulterij caussa non cogitasse: sed nihilominus iurisiurandi gratiam impetrandam.

IIII. Ex Suetonio Tranquillo, in Tyberio, cap. XXXV.

TYBERIVS Equiti Romano iurisiurandi gratiam fecit, vxorem vt in stupro generi cõpertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum antea verbis conceptis iurauerat. Nam licet tale iusiurandum facilè contemni posset, quia de hac caussa cogitatum non videretur, qua etiam vxor ad delinquendum impunè prouocatur: & maritus ipse religioni stando, inuitus aduersus legem Iuliam cõmitteret, quæ in adulterio deprehensam retineri vetat: tamen ob iurisiurandi

maiestatē & auctoritatem, gratiam eius maluit Tyberius impetrari, quàm priuatim incognita caussa violari.

DE TVTORIBVS ET CVRATORIBVS DATIS AB HIS qui ius dandi habent, & qui & in quibus causis specialiter dari possunt. Tit. XXXIX.

Qui pro tutore fideiußit, is ei contutor dari potest.

I. Ex Paulo, lib. 11. decretorum.

ROMANIVS Appulus ab iudice appellauerat, dicens se non debuisse dari in tutela collegam ei, quem ipse cùm magistratus esset, nominasset suo periculo: ne in vna tutela duplex periculum sustineret. Sed quia illud periculum, quòd propter alterius personam ad aliquē peruenit, in numerum trium tutelarum nón imputatur, & duos etiam reos promittendi, vice mutua fideiussores non inutiliter accipi certum est: decreuit Imperator Alexander, posse quem & fideiussorem pro tutore esse, & nihilominus tutorem dari. itaque detentus est in tutela.

DE ADMINISTRATIONE ET PERICVLO TVTORVM ET curatorum, Tit. XL.

Finitæ tutelæ tempore si tutores idonei reperiantur, incipit omne periculum esse curatorum, non amplius contutorum aut Magistratuum.

I. Ex

I. Ex Paulo, lib. 11. decretorum.

AEMILIVS Dexter magiſtratus ſui tẽmpore datis tutoribus, ceſſauerat in exigẽda ſatiſdatione. deinde quibuſdam excuſatis, à ſequẽtibus magiſtratib⁹ Dexter tutor adſumptus fuerat. Creatus conueniebatur in ſolidũ duplici ratione: & quia tutor, & quòd cùm magiſtratus eſſet, & tutores dediſſet, ſatiſdationem non exegiſſet. Ex diuerſo dictum eſt: licet ſatis exactum non eſſet, tamen in diem tutelæ finitæ idoneos fuiſſe tutores, neque ceſſationẽ curatorum obeſſe tutoribus debere. Pronũtiauit Imperator Alexander, Si in diem finitæ tutelæ idonei permãſiſſent tutores, licet ſatis non eſſet exactũ, curatorum eſſe periculum: ſi minus, tutorũ, poſtea magiſtratuũ. hoc eſt, tunc eſſe periculum eius qui ſuſpectum non feciſſet, aut ſatis non exegiſſet, cùm finita tutela nõ inueniretur idoneus fuiſſe.

DE CVRATORIBVS FVRIOSO ET ALIIS EXTRA MINORES dandis. Tit. XLI.

Nimia in ſuis bonis negligentia, nimiáque ſenectus, non ſufficiunt vt alicui curator detur.

I. Ex Cicerone, lib. de Senectute.

SOPHOCLES tragœdiarum ſcriptor excellentiſsimus, cùm propter nimium ſtudium, rem familiarem negligere videretur: à filiis in iudicium vocatus eſt, vt illum quaſi deſipientem à re familiari remouerent Iudices: nam eos curare

rare oportere, ne dum ita malè bona ad se pertinentia tractat, ni ei subueniatur, & se & filios quibus eo mortuo sua debetur hæreditas, ad egestatem deducat. Vetus & translatitium esse, vt etiam patri filii curatores dari, nedum postulare possint. Verùm pro Sophocle, vt hoc etiam dici potuit, solere interdici prodigo atque res suas ita profundenti & alienanti, vt nullam inde vtilitatē capiat: non huic etiam qui eas modò negligentius tractet (quod studiosis ferè omnibus accidit) certe ipsemet hoc vno præstitit, ne demens, aut furiosus, aut ætate in delirium venisse videretur, recitata Iudicibus ea fabula videlicet quam in manibus habebat, & proximè scripserat, Oedipo Coloneo. itaque sententiis Iudicum est liberatus.

Interesse Reipublicæ, ne bona illustrium familiarum luxuria & dilapidatione eorùm qui possident, amittantur: ideoque etiam prodigis interdici, ne egeant.

II. Ex Valerio Maximo, lib. III. cap. V.

REIPVBLICAE interest, cui nos nostraque debemus, ne quisque bonis suis malè vtatur: atque vt ea plerunque accepit à parentibus, ita quasi perpetuæ substitutioni ac restitutioni obnoxia sint, transmittat ad posteros: vel quò salua sit in vrbe familiarum dignitas, vel vt inopiæ „ ciuium occurratur: cùm nihil sit periculosius in „ hominibus mutata subito fortuna, nihil ad vilitatem „ sui pronius miseris delicatis: multū etiam „ contra iustitiam necessitas valeat. In magnis „ patrimoniis atque in summa nati dignitate (vt elegan-

elegantissimè Quintilianus ait in iis suis verè declamationibus, quas non ita pridem latinitati restituimus) subito excussi, aut casu aut vitio „ suo, non solùm opibus, sed necessariis etiam ad „ victum spiritumque vltimum sustinendum: non „ redibunt ad opus quotidianum, non suscipient „ assiduos labores. superest vt in latrocinia se prę- „ dasque mittant, aliudve quid audeant vel pro- „ pter quod moriantur. Itaque moribus primùm, „ postea lege XII. tabularum, prodigis bonorum suorum administratio interdicta est. Tandem iis quoque cœptum est à Prætoribus vel Præsidib[9] curator dari exẽplo furiosi: istaque iis formula bonis interdici, QVANDO TVA BONA PATERNA, AVITAQVE NEQVITIA DISPERDIS, LIBEROSQVE TVOS AD EGESTATEM PERDVCIS, OB EAM REM TIBI EA RE COMMERCIOQVE INTERDICO. Hoc modo Q. Fabio Maximo filio Q. Fabii Maximi Allobrogici Q. Pompeius Prætor Vrbanus paternis bonis interdixit: cùm dolenter homines ferrent, pecuniam quæ Fabiæ genti splendori seruire deberet, flagitiis & luxuria disiici. Ergo quem nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica seueritas quodam modo exhæredauit.

Patri furioso aut insipienti filium curatorem dari posse, non etiam prodigo.

III. Ex eodem, lib. VIII. cap. VI.

De patre furioso, & si à plerisque dubitaretur, quasi

quasi sit indecorum patrem à filio regi: tamen rescriptis Imperatorum facile tandem admissum est, vt ei filius magis curator detur, si sobrie viuat, atque adeo probus sit, quàm quilibet extraneus: vt scripserunt libris de officio Proconsulis Paulus & Vlpianus. Patre verò prodigo, filium quidem postulare atque impetrare posse, vt ei bonis à Prætore interdicatur, exemplo est Caius Licinius Hoplomachus. Sed hoc casu filium patri curatorem dari exemplo furiosi, quia quòd ad bona ipsius pertinet, furiosum faciat exitum: non ita admitti placuit: videlicet, quòd in furioso ob mentis alienationem, latet quodammodo patria maiestas: in prodigo secus: vereque tum esset indecorum, patrem sui compotem, nisi quòd rectè bonis non consulit, sub filii præfectura & auctoritate esse.

IIII. Ex Dione Nicæo, lib. LVII.

TYBERIVS Imperator Senatori cuidã luxuriiosè viuenti, tutorẽ, quasi si pupillus esset, dedit.

QVI TESTAMENTA FACERE POSSVNT, ET QVEMADMODUM testamenta fiant, Tit. XLII.

In gratiam liberorum, testamentum patris inutile conseruatur.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VII. cap. VIII.

TVDITANVS certæ ac notæ erat insaniæ, vt qui populo nummos spargeret, togam

velut

velut tragicam vestem in foro traheret, multáque alia his consentanea faceret. Is testamentum fecit, quo filium hæredem instituerat. Titus Longus ei sanguine proxim9, petiit bona ab intestato, quæ tum illo iure, cum filius emancipatus esset aut ab alio adoptat9, capere non poterat. Cæterum quæ tabulæ proferrentur, eas nullius momenti esse, quia ab eo scriptæ essent, quē ad agnatos & gentiles deduci oportuit. Verùm id magis Centumuiri, quod scriptum esset in tabulis, quàm quis eas scripsisset, cùm sapientissimè considerassent, secundum testamētum pronuntiarunt. Nam & hoc iure vtimur, vt patris inter liberos imperfecta voluntas, pro perfecta habeatur. Præterea videri Tuditanum lucido interuallo scripsisse aut dictauisse, quo naturæ, pietatis, diuini humanique iuris pro patrum omnium voto meminerit. Denique vt testamentum insipientissimus scripserit, quare non sicut à patre sano testamento facto, De inofficioso agitur, hoc colore, quasi non sanæ mentis fuerit, dum filium præteriit: ita à furioso aut demente patre testamento facto, non secundum tabulas possessio peti poterit, hoc colore, quasi sanæ mentis fuerit, qui ex officio pietatis fecit testamētum? nam vtrumque potest fauor liberorum inducere.

Damnatus, statim amittit testamenti factionem.

II. Ex auctore ad Herennium lib. I. & ex Cicerone lib. II. de Inuentione.

CVM

CVM Malleolus iudicatus esset matrem occidisse, eique ideo damnato statim folliculo lupino os obuolutum esset, ac soleæ ligneæ pedibus inductæ, ne haberet effugiendi potestatem: in carcerem deductus erat, vt ibi esset tantisper, dum culeus in quem coniectus in profluentem deferretur, compararetur. Interea verò quidam eius familiares qui eum antea defendebant, tabulis allatis ac testibus adductis, scribunt hæredes quos Malleolus iubet esse, nec non tabulæ obsignantur. De illo pòst supplicium sumitur. Inter eos qui hæredes in tabulis scripti erant, atque inter fratrem minorem Malleoli, qui eum oppugnauerat, lege agnationis de hæreditate fuit controuersia. Illi se rectè hæredes institutos, quia lex ait, PATERFAMILIAS VTI SVPER FAMILIA PECVNIAVE SVA LEGAVERIT, ITA IVS ESTO: neq; agnatis locum esse, nisi si defunctus intestato decesserit. nam & lex ait, SI PATERFAMILIAS INTESTATO MORITVR, FAMILIA PECVNIAQVE EIVS AGNATORVM GENTILIVMQVE ESTO. porro nullam certam legem esse, quæ testamenti faciendi iis qui in eo loco sunt, adimat potestatem. imò eò nominatim videri concessisse, quãdo vita duntaxat, non etiam bona damnatis adimuntur. nam ideo non adimi, vt de his liberè testari possint. Agnatus cõtrà, multa esse in legibus præterita, quæ idcirco præterita nemo arbitrari debeat, quòd ex cæteris de quibus scriptum sit, intelligi possint. nunc

vero & ex legibus quæ defunctum huiusmodi supplicio afficiunt, QVI PARENTEM NECASSE IVDICATVS ERIT, IS OBVOLVTVS ET OBLIGATVS CORIO, DEIICIATVR IN PROFLVENTEM: & ex iis quæ ad testamenti faciendi potestatem pertinent, quibus, Si quis furiosus sit, agnatûm gentiliumque in eo pecuniáque eius potestas est: facile colligi potest, multo magis damnato, quàm furioso testaméti factionem adéptam. Quid denique si protinus de Malleolo parricidarum more sumptum esset supplicium? an testari potuisset is, qui ipsa damnatione & ciuis, & liber, & paterfamilias iure Quiritium esse desiisset? nec igitur & is qui ad supplicium seruatur. Quem vero magis furiosum, minusve sui compotem, quàm qui parentem occidendo, iura omnia violasse, omnem humanitatis sensum exuisse certum est? Atqui damnatis bona non adimi, non vt si de his legassint, adhuc aliquis eorum status post damnationem esse intelligatur: sed ne si agnatis publicatione auferantur, nocentium pœna ad innocentes perueniat. Pronuntiatum est (vt ego quidem interpretor) Malleolum videri intestato decessisse.

DE IIS QVAE IN TESTAMENTO DELENTVR, INDVCUNTUR vel inscribuntur, Tit. XLIII.

Ex immensa quantitate comprehendi, quid testator inducere, quid inscribere voluerit.

I. Ex Fabio Quintiliano, lib. VII. cap. VII.

MVLTA oriri possunt, quæ pro bono & æquo sint æstimanda: ideoque huiusmodi varietatem viri boni arbitrio dirimi oportet: qualia sunt, cùm in testamentis accidit, vt nihil scriptum sit, & voluntas manifesta sit: vel quod huic contrarium est, scriptum sit, quod appareat testatoré noluisse. Id verò assequimur aut ex vicinis scripturis, aut ex cõsuetudine patrisfamilias, vel regionis, aut cæterorum legatorum contemplatione, aut ex magnitudine eius pecunię, positione patrimonii, mediocritate facultatum quas testator reliquit. Sed & mẽs patrisfamilias ex legatarii dignitate, charitate & necessitudine percipitur: vt in hoc iudicio temporibus Domitiani Augusti obseruatum est. Nam qui SESTERTIVM NVMMVM QVINQVE MILLIA legauerat, quia cùm emẽdaret testamentum, sublatis sestertiis numis, ARGENTI PONDO reposuisset: QVINQVE MILLIA scriptum reliquisset: peterentur argenti pondo quinque millia: iudicatũ est testatorem quinq; pondo duntaxat dari voluisse, non etiam quinque millia pondo: atque illud verbum, MILLIA, inconsultò reliquisse: quia ille argenti legati modus & inauditus erat, & incredibilis.

In testamentis re dubia & obscura, videri quod inductum sit, hoc perimi duntaxat: excepta libertatis caussa, cætera valere.

II. Ex Marcello, lib. XXIX. Digestorum.

Pudente

Pvdente & Pollione Consulibus, in cognitione Antonini Augusti hæc controuersia mota est: Valerius Nepos Viuium Zenonem & Leonem hæredes instituerat: iisdem etiam multa prælegauerat: manumiserat quosdam, & aliis quoque legata dederat. Postea cùm hæredum vniusque serui quem liberum esse iusserat, nomina induxisset, neque essent qui ab intestato hæredes esse possent, bona vt caduca Fisci Aduocati vindicabant. Certè ab Imperatore pronuntiatum est, hæreditatem ad eos qui scripti fuerant, & quorum nomina Valerius induxisset, pertinere non posse: cæterum vt eam Aduocati fisci apud suos iudices peterent, Procuratorem Fisci aut Rationalem, si caducam esse intenderent. Sed de legatis dubitatum est, & maxime de iis legatis quę adscripta erant Zenoni & Leoni, quorum institutio fuerat inducta. Dicebat Calpurnius Longinus Aduocatus fisci, non posse vllum testamentum valere, quod hæredem non haberet: neque vt id valeret testatorem voluisse, qui nomina hæredum induxerit. imò satis se constituturum putasse, si intestati exitum faceret. omnino certe prælegata dari noluisse: quia quos hæredes esse noluit, multo minus legatarios esse voluerit. Zeno contrà & Cornelius Priscianus Aduocatus Leonis dicebāt, Valerium Nepotem nomina hæredum tantùm induxisse. id iure ipso perimi duntaxat, quod inductum sit. Cùm omnem scripturam testamenti defunctus non cancellauerit, sed eam partem

duntaxat qua eos hæredes inſtituerat, non qua iiſdem aliiſque legauerat: veriſimilius eſſe, voluiſſe quidem defunctum inteſtatò decedere: ſed tamen quæ legaſſet, ea quocunque modo præſtari: ideoque magis quæ ipſis hæredibus legauiſſet: quia id duntaxat ademerit, quod induxiſſet. Sane in re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus iuſtum eſſe quàm tutum. Quid enim ſi caſu neque conſultò induxerit? cuius rei ſi deficit probatio, at ſuſpicio manet. Antoninus Cæſar remotis omnib9 cùm deliberaſſet, & admitti rurſus eoſdem iuſsiſſet, ita ſecundum Marcelli ſententiam pronunciauit: Cauſſa præſens admittere videtur humaniorem interpretationem, vt ea duntaxat exiſtimemus Nepotem irrita eſſe voluiſſe, quæ induxit. cæterum cum nihilominus liberum fore, cuius nomen induxerit.

DE HAEREDIBVS INSTITVENDIS, TIT. XLIIII.

Extraneus ideo à patre inſtitutus, quòd filium ſuum ſuperſtitem habere ſe non crederet: ex illo teſtamento hæres eſſe non poteſt, ſi reuerſus filius hæreditatem petat.

I. Ex Cicerone, lib. I. de Oratore: & Valerio Maximo, lib. VII. cap. VII.

FILIIFAMILIAS militis de morte cùm domum falſus ab exercitu nuntius aduenisſet: pater eius re credita, teſtamentum mutauit. alium,

alium, quem ei visum esset, fecit hęredē: ac paulo post ipse mortuus est. Cùm filius miles domum reuenisset, atque hęreditatem lege aduersus scriptum hæredem vindicaret, res delata est ad Centumuiros. Possessor se lege XII. tabularum tuebatur, VTI QVISQVE REI SVAE LEGASSIT, ITA IVS ESTO. non alium hæredem esse posse, quàm eum quem testator lingua nuncupasset. Testatorem nulla pręfatione vsum, Quando de morte filii rumor ad me " allatus est, aut alia huiusmodi. neq; necesse habuisse hūc filium nominatim exhæredare, quem " ne habere quidē, inque rebus humanis esse existimauerit. At contrà pro petitore dicebatur, fieri non posse vt paternorum bonorum exhæres sit filius, quem pater testamento neque hæredem neque exhæredem scripsisset nominatim. Si falsus rumor nocere non soleat, se voluntate iudicioque patris non defici: quia si de morte filii non accepisset, vtique prius testamētum non mutasset. itaque extraneum nisi contra defuncti voluntatem, ac votum naturale, hæredem esse posse. nec simile silentium, cùm filium suum pater vita decessisse existimat, in patre etiam milite, vicē exhæredationis suscipere. Omnibus nō solum consiliis, sed etiam sententiis filius superior discessit, cùm iure tum æquitate.

Vt is etiam hæres sit qui scriptus non est, hæresque non sit is qui scriptus est, ex voluntate testatoris, quæ vel ex falsa caussa præsumitur, potissimum metiri nos

oportet. sane hoc casu legata conseruantur.

II. Ex Paulo, Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum ex libris sex, primo, seu Decretorum secundo.

PACTVMEIVS Androsthenes Pactumeiam Magnam filiam Pactumei Magni, ex asse hæredem instituerat, eique patrem eius substituerat. Pactumeio Magno occiso, & rumore perlato quasi filia quoq; eius mortua esset, mutauit testamentum, Nouiumque Rufum hæredem instituit hac præfatione, Quia hæredes quos volui mihi contingere, habere non potui, Nouius Rufus hæres esto. Pactumeia Magna supplicauit Imperatores Seuerum & Antoninum. cognitio suscepta est. Rufus allegabat, falsum modum aut falsam demonstrationem neque legatario, neque fideicommissario, neque hæredi instituto nocere: ideo quia ratio legandi legato non cohæret. quare licet Pactumeia mortua non sit, iure tamen se hæredem esse. Præterea si aliud dici posit, propter rationem naturalem, in filio aut filia ideo præteritis, quòd à patre ignorarentur: non ideo in extraneis id admitti oportere. Pactumeiam, filiam defuncti non fuisse. Pro Magna dicebatur, ex præfatione apparere, non alias defunctum, Nouium hæredem relicturum fuisse, quàm Pactumeiam decessisse credidisset. Igitur quamuis generaliter falsus modus non noceat: attamen tum nocere, cùm de contraria testatoris voluntate apparet. nunc autem manifestum

nifestum esse, Androsthenem ideo iudiciũ suum in Nouium contulisse, quia putaret habere se non posse Pactumeiam hæredẽ. Cæterum quòd filia defuncti non sit, ideo præfationem hanc apponi necessarium fuisse. verùm in liberis, perpetuo inesse. quare nunquam eis parentum ignorantiam aut falsam opinionem obesse: quibus etiam ignorantibus neque filii, neque in potestate esse desinunt. nunc quod in caussa liberorum operatur tacita volũtas, id expressam hanc præfationem & protestationẽ in caussa Pactumeiæ Magnæ operari. Seuerus Imperator putauit Pactumeiæ ex voluntate testatoris subueniendum. igitur quasi hoc casu reuera prius testamentum per posterius non rumpatur: aut adeo magis hæc institutio Nouii ob prefatiorem quæ apposita est, sic accipi debere videatur, ac si testator ita scripsisset, Si Pactumeia hæres non e- ,, rit, Rufus hæres esto: pronuntiauit hæredita- ,, tem ad Magnam pertinere. Sed legata ex posteriore testamento eam præstare debere, perinde atque si in posterioribus tabulis ipsa fuisset hæres scripta.

Siue re siue consilio pater filium in potestate constitutum præterierit, testamentum nullum est: quare & legata & libertates reuocantur. l. Papinianus §. si ex caussa. ff. de inofficioso testa. l. iii. ff. de condict. indebi. l. vxorem. ff. de manu. testa At testamentum matris de inofficioso argui debuit. l. si instituta §. vlt. ff. de inofficioso testa. in quo si filius inconsultò sit præteritus, & legata & libertates conseruantur.

III. Ex Paulo, de ſeptemuiralibus iudiciis. Cvm mater militē filiū falsò audiſſet deceſſiſſe, & teſtamēto hæredes alios inſtituiſſet: Diu' Hadrianus decreuit hæreditatē ad filium pertinere, ita vt libertates & legata præſtentur: quia abeſſet ab ea cōſilium impietatis, cui filium inſtituere aut exhæredare non fuit alioqui ex iure antiquo neceſſarium.

DE VVLGARI ET PVPILLARI ſubſtitutione Titulus XLV.

In conditione Si poſthumus moriatur, ineſt ea quoque Si non naſcatur.

I. Ex Cicerone, lib. II. de inuentio. lib. I. & II. de oratore, in Bruto, in Topicis, & in oratione pro Cæcina.

MANIVS Curius a Coponio hæres inſtitu
„ tus erat his verbis, Si mihi poſt mortem
„ meā in decē menſibus proximis filius nat' erit,
„ hæres eſto. Quòd ſi is antequam in tutelā ſuam
„ veniat, moriatur: tunc in locum partémq; eius
„ M. Curius hæres eſto. Cùm neq; nat' eſſet poſthumus, Curius ſecundus hæres, apud Cemtumuiros & iudicāte Manilio, petebat hæreditatem. Q. Mutius Scæuola pro M. Coponio agnato, negabat niſi poſthumus & natus & antequam in ſuam tutelam veniret, mortuus eſſet, hæredem eum eſſe poſſe, qui eſſet ſecundum poſthumum & natum & mortuum hæres inſtitutus: itaq; M. Curium hæredem eſſe non poſſe, quia conditione deficitur. At cōtrà L. Craſſus dicebat, volūtatem

tatem non verba valere oportere. nam ſi volun tates ſententiæq; negligantur, quanta in verbis futura ſit captio, cùm in cæteris rebus, tum in teſtamentis? *Ex bono & æquo*, non ex callido verſutoq; iure res iudicari debere. ſcriptum ſequi, calumniatoris eſſe: boni vero iudicis, voluntatem ſcriptoris auctoritatemque defendere. nunc Scipionem ex vno ſcalmo captionis, Centumuirale iudicium hæreditatis efficere. Quid enim hoc ſubtilitatis habet, excogitare naſci quem prius oportere, quàm emori? Hunc teſtatorem qui ſub hac cõditione Curium hæredem eſſe voluerit, Si poſthumus moriatur, hoc voluiſſe, hoc ſenſiſſe, quoquo modo filius nõ eſſet qui in ſuam tutelam veniret, ſiue non natus, ſiue ante mortuus, Curius hæres vt eſſet. Nam qui voluerit hæredẽ eſſe ſi alius moriatur, multo magis ad ſubſtitutionem vocaſſe, ſi non naſcatur: quemadmodũ ex aduerſo, qui eum inſtituit, qui poſt mortẽ ſuam naſceretur, multo magis hæredẽ eum ſibi eſſe voluit, ſi ante mortẽ ſuam naſcatur. Mutius referebat, inutile & captioſum eſſe Populo, quod ſcriptũ eſſet negligi: opinione quæri voluntates, atq; interpretatione diſertorum ſcripta ſimplicium hominum peruertere. Vbi verba clara & manifeſta ſunt, tutiſſimã eam eſſe interpretationẽ, quæ ex verbis colligi poſſit. In teſtamẽtis certè, volũtates defũctorũ conditiones regere. at id eos profecto voluiſſe, quod locuti ſunt. Varia eſſe, Si poſthumus non naſcatur, & Si poſthumus moriatur. itẽ referre

an pubes an impubes moriatur. itaq; ꝙ in vnã caussam disposuit testator, ad aliam trahi non oportere. Maluisse defunctum, quo casu posthumus non nascatur, sibi agnatos & proximos hæredes esse: si nascatur & moriatur, maluisse Curium hæredem esse: quòd ita fortasse vitæ filii sui tutius consulere se existimaret. eius vitæ proximos non insidiaturos, ad quos nihil morte perueniret: de Curio nihil tale cogitasse. Vt in manifestis probationibus hæredi scripto fauendum est, quia fauorabilis sit defunctorum voluntas: ita in rebus dubiis, humaniorem esse interpretationem, quæ sit pro legitimis hæredibus, quos lex ad successionem vocat, quorum post liberos prima omnino caussa & ratio est. An non & aliud futurum sit, si non posthumus sed posthuma nasceretur? quid amplius si & filius & filia nati essent, & horum alter solummodo decessisset? diceret Curius conditioni locum esse? Præterea non alia ratione ex formula Galli Aquilii in institutionibus & substitutionibus ita scribi solere, Si mihi filius aut filia na-
„ scatur, & intra quartumdecimum annũ moria-
„ tur, Curius hæres esto: quàm quòd variæ hæ scripturæ diuersam voluntatem, vt diuersam significationem habent. quapropter aliud caueri Si nascatur, & item aliud Si moriatur. Non eãdem rationem esse vbi Mæuius ex parte, & ex parte posthumus hæredes instituti sunt. tunc enim profecto si posthumus nõ nascatur, Mæuium solum hæredem fore. nec enim eum qui non sit, partem

partem facere inter eos qui ſimul vocantur. ſic Curium nec vocari cũ poſthumo, & niſi ſi poſthumus naſcatur & moriatur, non vocari. Verũtamen vicit L. Craſſus, ac facile ſentẽtiam ſuam probauit omnibus. quare ſecundum Manium Curium pronunciatum eſt. & ideo Paulus libro ſingulari de ſecundis tabulis reſpondit, Cùm a poſthumo ita legetur, Si hæres erit, & non nato " poſthumo ſubſtituti adeant: legata eos debere, " quæ ille ſi viueret, debiturus erat. "

Ad ſubſtitutos pupillares pertinent & ſi qua poſtea pupillis obuenerint.

II. Ex Cicerone, lib. II. de inuentione.

QVIDAM pupillum filium ſuum hæredẽ inſtituit, & ſi hæres non eſſet, aut intra pubertatem moreretur, quoſdam ſubſtituit. Pupillus hæres patri extitit. poſt item alia bona ei obuenere. deinde verò mortuus eſt antequam in tutelam ſuam veniret. De hac hæreditate quæ pupillo aliunde obtigit, inter eos qui patris pupilli hæredes ſecundi ſunt, & inter agnatos pupilli controuerſia mota eſt apud Centumuiros. Atqui hæredum ſecundorum certe poſſeſſio fuit. Dicebant ergo agnati ſuam pecuniam eſſe, de qua is cuius agnati eſſent, teſtatus non ſit. pupillum profectò, quia nec poſſit, teſtamẽtum non feciſſe: patrem autem ſecundos hæredes non filio, ſed ſibi iuſſiſſe eſſe: & ſi quidem pater filio tabulas ſcripſerit, certè nõ in hac pecunia ſcripſiſſe, igitur præter quàm quod patris fuit in teſtamento,

mento, vllius hæredum esse non posse. Hæredes contrà, suam omnem esse pecuniam, qui testamento patris, hæredes secundi sint. Patrem & sibi & filio testamentum scripsisse, dum is pupillus esset. quare quæ filii fuerint, testamento patris sua fieri necesse esse. Secundos hæredes patrisfamilias, filii quoque pupilli hæredes esse. alioqui fore, vt vnius pecuniæ plures dissimilibus de caussis sint hæredes, alius lege, alius testa méto: & vt pupillus pro ea parte intestatus qua de agitur, & testatus pro ea parte quam a patre accepisset, decesserit. atqui vnam fuisse in persona pupilli pecuniam: itaque omnem ad se testamento pertinere. Sed rursus eam agnati, non ideo fateri vnam esse, propterea quòd altera iam erat pupilli aduentitia, cuius hæres non illo in testamento quisquam scriptus sit, SI QVID PVPILLO OBVENISSET. at de altera, patris etiam nunc quidem mortui voluntas plurimum valeat, quæ hanc olim, non illam aduentitiam, mortuo pupillo, suis hæredibus concesserit. ergo diuersæ pecuniæ dissimilibus generibus varios hæredes esse posse. Sed vt pater nō solùm sibi, verùm & filio suo impuberi simul testamentum faciat, cùm id moribus introductum sit, videlicet propter patriam potestatem dũtaxat, ideoq; & filio exhęredato pupillariter substitui possit: quia pro isto more, hìc apparet defunctum non tam suis bonis quàm impuberis substituisse: & quamuis duæ sint quodammodo hæreditates, quia tamen separari non possunt,

propter

propterea quòd vnum ſit teſtamentum patris & filii: merito arbitror ſecundum hæredes pronunciatum eſſe.

DE CONDITIONIBVS INSTItutionum. Titul. XLVI.

Conditio iuriſiurandi remittitur: ſed non vt aliis omnibus facilime, ita filio, ſeruo, vel liberto. cæterum proſcripto legari non poſſe.

I. Ex Cicerone, Verrina III.

P. Trebonivs complures fecerat hæredes: in his ſuum libertũ. is Aulũ Trebonium fratrem habuerat proſcriptũ. ei cum cautũ eſſe vellet, ſcripſerat in teſtamento, vt hæredes iurarét ſe curaturos, vt ex ſua cuiuſque parte ne minus quàm dimidiũ ad Trebonium fratré perueniret. Libertus iurauit. cæteri hæredes ad C. Verrem Prætorem adierunt (tunc enim adire neceſſe fuit: nec in perpetuum a Prætore, ſed per ſingulos hoc iuſiurandum remittebatur) docent non oportere ſe iurare facturos eſſe, quod contra legem Corneliam eſſet, quæ proſcriptum iurare vetat. impetrant vt ne iurent. dat reis poſſeſſionem: & recte. Nam omnino hæ conditiones remitti, quin etiam pro non ſcriptis haberi ſolent, quæ contra leges, aut ea quæ legis vicem obtinent, aut contra bonos mores ſcriptæ ſunt, aliter atque ſi impoſſibiles fuerint, neque in hominum poteſtate. Præterea remiſſo iureiurãdo, ita nihilominus hæres facere tenetur de quo rogatus

gatus est, si non sit vetitum & improbum. At C. Verres liberto malè possessionem ademit, eo quòd iurasset secundum voluntatem patroni. quia sicut aliis facilè, ita seruo vel liberto conditio iurisiurandi non remittitur: admissúmque est vt iis vel tacitè fidem accommodasse non noceat (quod etiam in filio dicitur) quia parendi necessitatem habét. Denique & si placeat remitti conditionem quæ ad fraudem legis respiceret, tamen si forte cautum vel iuratum est: in ipsa exactione libertus exceptione tutus esse potuit, minusque periurium metuere, quàm pœnam legum: quibus id etiam duntaxat adimitur quod incapaci restitutum est, nó etiam ea pars, pro qua non rogatus esset hæres.

DE SENATVSCONSVLTO Silaniano & Claudiano, quorum testamenta nec aperiantur. Tit. XLVII.

Si dominus a seruis suis interfectus esse appareat, de tota famila suplicium sumi.

I. Ex Cornelio Tacito, Annalium lib XIIII.

PRAEFECTVM vrbis Pedanium Secundum seruus eius interfecerat, seu negata libertate, cui præciũ pepigerat: seu quòd infensus (& hoc verius esse dicebatur) exoleti amore, dominum æmulum ferre non potuisset. Ex vetere more, de omni familia quæ sub eodem tecto mansitauerat, nec seruiles insidias aut prohibuisset, aut prodi-

prodidiſſet, hæredes ſuppliciũ ſumi poſtulabant. Vociferabatur id eſſe iniquiſſimum, pro vnius noxa quadringẽtos interfici: concurſúque plebs ad ſeditionem vſque tot in tanta familia ſeruos ſuo cœtu protegebat. Nihilominus in Senatu res acta eſt: nec defuere qui hanc ex animo ſententiam dicerent, non quòd imperitæ multitudini obtemperare vellẽt: nimis crudelem ac inhumanam legem eſſe (niſi eo conſilio tanta immanitas pœnæ denuntiata eſt, ne ad eam vnquam perueniretur) quæ ab vno ſeruorum domino interfecto, ſeruos omnes qui ſub eodem tecto fuiſſent, necari iubet. etenim diſpiciẽdum qui cõſcii & noxii fuerint: quia inſõtes occidere, quod nulla lege liceat, ſit omnino crudeliſſimũ: at vero penitus inhumanũ, id ſi vel numeri ſeruorum, vel ætatis vel ſexus nulla habita ratione fiat: denique ſi nec ipſius perpenſa delicti cauſſa & occaſione, iure an iniuria quis occiſus eſſe videatur. hìc enim ſuas interfectorem vltum iniurias. Verùm ex aduerſo C. Caſſius cenſuit, nihil de iure antiquo mutari oportere. Nunquã alia ratione quenquam in domo ſua tutum eſſe poſſe, cùm Pedanium nec dignitas nec numerus ſeruorum (cui quadringenti fuere) nec rigor antiqui Senatuſconſulti, a ſuis domi ſuæ protexerit. Nullam cauſſam concedendam eſſe inter dominum & ſeruum, qua dominus a ſeruo iure occiſus habeatur. Ferè inuiſa imperia, & odium ſeruitutis commune eſſe. abiiſſe in prouerbium, Totidem hoſtes, quot ſeruos. ideoque ſuſpecta ſem

per

per ingenia seruorum maioribus fuisse: quæ cùm nisi metu contineri possint, idcirco illud etiam olim placuisse: & nuper rursus factum Senatusconsultum vltioni iuxta & securitati, vt si quis a suis seruis interfectus esset, ii quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto habitassent, inter seruos supplica penderent. Etenim fieri non posse, vt inter seruos & domesticos vnus ita domini interficiendi consilium tacitè inierit, quin ab aliquo præsétiri potuerit. Multa sceleris indicia præuenire seruos, si prodant. cæterum nõ prodidisse, aut ne auxilium quidem tulisse domino, vt æquè capitale sit omnibus, meritò institutum: vt in cõmuni metu & æquali periculo, saluti dominorum inuigilent: quasi suarum inuicem actionum, verborum, & cogitationum quæsitores dati: (vt de fabricensibus a Theodosio & Valentiniano postea rescriptum est.) Quod siqui sint in rerũ natura magis, quàm quia id sciri possit, innocentes: non minus iniquum esse in eos quoque animaduertere, quàm cùm fuso exercitu decimus quisque fuste percutitur, etiam strenui sortiuntur. Securitatis publicæ caussa, ab indemnatis & liberis hominibus nonnunquam vel semota appellatione, vel inconsulto Principe supplicium exigi: priuatæ vero securitatis, vnde illa publica nascitur, cur nõ vel de seruis innoxiis iure licuerit? Iam & in liberos damnatorum sæpissime animaduersum: nec iniquum esse iudicatũ est, vt pœnis filiorum, parentum scelera luerentur: videlicet vt charitas
liberorum

liberorum amiciores parentes Reip. redderet:& magis eorum pro affectu naturali,quàm sui metu & formidine a proditione arcerentur. Si id minus æquum esse apparebit,habere aliquid iniusti omne magnum exemplum,quod cõtra singulos vtilitate publica repéditur. Itaq; placuit supplicium decerni.& cùm obtemperari non posset,conglobata multitudine saxa ac faces minitante: Nero Imperator Populum edicto increpuit: atque omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur,militaribus præsidiis sepsit. Hæc igitur placuere,si dominus a seruis suis occisus domi diceretur. quòd si ab alio,tam seueris legibus Romani vsi non sunt. Quæstionem modò de omnibus seruis haberi placuit: sed & de his (vt ab Adriano cõstitutum est) qui non solùm sub eodem tecto fuissent: verùm etiam qui per vicinitatem sentire potuissent, vt AElius Spartianus ait.

DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS. Titul. XLVIII.

In dubio sit pro hærede interpretatio: & minus esse in legato, vbi hæredis electio est.

I. Ex auctore ad Herennium, lib. I. & ex Cicerone lib. II.de inuentione.

Paterfamilias cùm filium hæredẽ faceret, testamẽto vasa argentea vxori legauit,hoc modo: Hæres meus vxori meæ vasorum " argenteorum pondo centum, quæ volet, dato. "

Post

Post mortē eius, vasa pretiosa & cælata magnificè, petebat à filio mater. ille quæ ipse vellet, debere se dicebat. Nihil erat in testamento, quo ex superiore aut inferiore scriptura, consuetudine patrisfamilias, animo, vita, dictis ac factis, aut ex iis rebus quæ personis attributæ sunt, defuncti voluntas colligi ac considerari posset. Nam & charissimi sunt vtrique, filius, & vxor. Itaque tota erat in iure controuersia. In iis enim quæ extra testamentum incurrunt, possunt res ex bono & æquo interpretationem capere: ea vero quæ ex ipso testamēto solisque verbis testatoris oriuntur, necesse est secundum scripti iuris rationem expediri. Ergo pro matre id afferebatur, nihil attinuisse adscribi, QVAE VOLET, si defunctus hæredis voluntati electionem permisisset. eo enim non adscripto, nihil inesse dubitationis, quin hæres, quæ ipse vellet, daret. Amentiæ igitur fuisse, cùm hæredi vellet cauere, id scribere, quo non adscripto, nihilominus hæredi caueretur. Item verba semper ad id magis propriè referri, quod proximius est: alioqui maritum hoc modo scripturum fuisse, Hæres meus
" vasorum argenteorum quæ volet centum pon-
" do vxori meæ dato. vel sic, Vxori meæ centum
" pondo vasorum argenteorum hæres meus quæ
" volet dato. Denique honestius esse, matri optio-
" nem competere, quàm eam veluti pendere ex filii nutu atq; arbitrio. Pro filio contrà dicebatur, quæ insunt, ea sæpe nihilominus apponi, neque tamen obesse; imò in hac caussa si non ex-

pressisset hoc QVAE VOLET, matrem petituram fuisse vasa quæ nec vulgariter, neque etiam magnificè cælata essent. nunc sufficere si ab hærede quantitas pōderis obseruabitur, non etiam manupretium, quod materiam sæpissime superat. Postremò si quid ambiguū sit in legato, quia non sunt in onerandis hæredibus faciles voluntates, fauorabiliorem esse causam hæredis quàm legatariorum: ideoque & quod minus est amplecti. at cùm hæredis, promissorisve electio est, minus semper esse intelligitur in obligatione. Quare ita pronunciatum esse coniicimus, videri optionē in hæredis potestate esse.

Non debent obseruari defunctorum voluntates quæ inepta & inhumanæ sunt.

II. Ex Athenæo, lib. IIII. cap. XVII.

GLADIATORVM spectacula magno in vsu fuere antea Romanis (quam Nicolaus Damascenus ait a Tyrrhenis acceptam cōsuetudinē) adeo vt non in conuētibus solùm, ludis ac theatris ea Populo exhiberent, verū etiam amicis in priuatis epulis. quòd si alter alterum iugulasset, quasi magnopere delectati applaudebant. Hæc quanquam pessima consuetudo postea sublata est, interea tamen cùm quidam scripsisset in testamēto, vt formosissimæ duæ mulieres quas in dominio habebat: alius item, vt impuberes coram Populo digladiaturi committerentur: Populus, editis his gladiatoribus, tantam iniuriam

atque inhumanitatem non æquo animo tulit. quinimo hanc testantium voluntatem irritam esse voluit, iussit.

In dubio minor summa legata esse intelligitur: nisi aliud ex opibus & dignitate defuncti, legatariique considerari posit.

II. Ex Suetonio, in Galba cap. v.

LIVIA Augusta hærede Tyberio, HS. QVIN. hac nota, Sergio Galbæ legauerat. Sergius petebat ex testamento H S. quingenties. Hæres ex aduerso allegabat quinquaginta duntaxat legato contineri. nam ex notata atque imperfecta summa non perscripta, quod minus est accipiendum esse. Pro Galba hoc afferebatur, quod dicimus, huiusmodi legata ex modo facultatum quas testatrix reliquisset, ex legatarii dignitate, charitate & necessitudine considerari: quemadmodum & in dotis repromissione, non demonstrata re & quantitate, quin etiam arbitrio detracto, & patre & marito digna dos dicta esse intelligitur. Vicit Tyberii si nō caussa, certe auctoritas. ita enim mihi placet locum illum potius interpretari, quàm vt Tyberium pro hac nota L. hanc D. fecisse arguamus.

Legata ambitiosa, inutilia esse.

III. Ex eodem, in Domitiano cap. IX.

RVSCIVS Cepio testamento cauerat, quotannis Curiam ingredientibus Senatoribus certam summam viritim ab hærede suo dari. Cùm posce-

poscerent legatum annuum Senatores: hæres autẽ hoc nomine recusaret, quòd ei turpe & ambitiosum hoc legatũ esse videretur. nam & quod ciuitati relictum est, legibus peti non solere, si aliam ob causam, quàm ad ornatum relictum est. Minime enim tutum esse, ne de communi, tantóve ciuium ordine priuatus vnus ac locuples bene mereri videatur. ideoque largitiones in vulgus, ac nimiam quoque popularitatem multis olim exitio fuisse: certe suspectam semper esse oportere. Et hac quoque ratione, si vt venatio aut spectacula edantur legatum sit, vetitum esse in eas caussas erogari. denique vllo alio quàm bono publico, Senatores vnquam in Curiã venire, id verò omnibus modis esse indignissimum. His motus Imperator, legatum irritum fecit.

Demonstratio facta apud quem pecunia accipiatur, hæredem grauat, non cum apud quem pecunia est.

IIII. Ex Paulo, lib. 11, decretorum.

Ivlianvs Seuerus decedens, institutis quibusdam hæredibus, alumno suo quinquaginta legauerat: eaque a Iulio Mauro colono suo, ex pensionibus fundi ab eo debitis, præstari voluit: eidemque Mauro quædam legauerat. Cùm de hæreditate fiscus quæstionem mouisset: iussu Procuratoris Cæsaris Maurus pecuniam interim fisco soluerat. postea hæres scriptus obtinuerat aduersus fiscum. Alumno autẽ mortuo, hæres eius fideicõmissum ab hærede Mauri pete-

bat. Nam Iulianum a Mauro ideo quòd ei legasset, & aliquid emolumenti Iulius ex testaméto defuncti caperet, quinquaginta legauisse. præterea Maurum debitorem fuisse. atqui ex rescripto diui Pii ab omni debitore fideicommissũ relinqui posse. Placuit tamẽ imperatori Alexandro, non videri eius fideicommissum: sed patremfamilias in hoc legato demonstrare potius hæredib⁹ voluisse, vnde quinquaginta sine incommodo rei familiaris contrahere possent. nam Iulianum imprimis quinquaginta simpliciter legauisse: itaque ab hærede legauisse. & quod postea de præstatione adiecerit, solam facultatem cõmodioris solutionis respicere. præterea a debitore non legari nisi sit ei liberatio legata. & ideo hæredes Seueri hæc præstare debere: cæterum a fisco solutum posse condici.

Appellatione reliquorum, quæ in condito paterfamilias habuit, non veniunt.

VI. Ex eodem, ibidem.

OSIDIVS quidam instituta filia Valeriana hærede, actori suo Antiocho data libertate, prædia certa & peculium & reliqua legauerat, tam sua quàm colonorum. Legatarius proferebat se manu patrisfamilias reliquatum, tam suo quàm colonorum nòmine. præterea & eadem scriptura patrisfamilias adiectum esse in hũc modum, ITEM QVORVM RATIONEM REDDERE DEBEAT, scilicet quæ in condito habuerat pater-

paterfamilias, FRVMENTI VINI ET CAETERARVM RERVM: quæ & ipsa libertus petebat,& ex reliquis esse dicebat.idemq; sensisse Osidium his verbis, QVORVM RATIONEM REDDERE DEBEAT:& apud Præsidem obtinuerat.Hæres cùm appellasset,dicebat de reliquis nullã se mouére controuersiam. diuersam autem esse causam eorũ, quæ in condito essent: quia reliquorum appellatione ea videantur legata, quæ in eadem caussa manserunt. itaque nec pecuniam a colonis exactã,& in Kalẽdarium versam,aut cuius cautio interposita est,aut quæ omnia denique in rem domini versa sunt, reliquis non contineri neque colonorum neque actorũ, tametsi nominatim actores ipsos ac colonos etiam paterfamilias legauisset. Imperator interrogauit partem legatarii quærẽdi caussa: Pone (inquit) in condito centies aureorum " esse, quæ in vsum sumi solerent: diceres,totum " quod esset relictum in arca,deberi? Et placuit rectè appellasse. A parte legatarii suggestũ est, quædam a colonis post mortem patrisfamilias exacta. Respondit,hoc, quod post mortem exactum fuisset,reddendum esse legatario.

Non censetur inesse in maiori minor summa, neque legatum pecuniæ repetitum,vbi legatariorum diuersa persona est,licet vni per alterum acquiratur.

VII. Ex eodem.

PAVLA Callinico ex parte hærede instituto, filiæ eiusdem Iuuẽtianæ, cùm in familia nupsisset,

ſet, decem teſtamento legauit. deinde poſt tempus codicillis factis, centum eidem Callinico reliquerat, non adiecto, HOC AMPLIVS. Dicebatur, illa decem perinde eſſe, atque ſi Callinico relicta eſſent. itaque poſteriore legato contineri: præſertim quia Paula nõ adiecisſet, HOC AMPLIVS. Imperator pronuntiauit vtramque ſummam deberi: maximè cùm in codicillis, filiæ Callinici nihil legatum fuiſſet, vnde videretur filiæ contemplatione hoc etiam Callinico relictum.

DE ADIMENDIS VEL TRANSFERENDIS LEGATIS VEL fideicommiſſis. Tit. XLVII.

Inter liberos, ademptio humaniter interpretatur.

I. Ex Paulo, lib. II. decretorum tit. de legatis lib. III.

POMPEIVS Hermippus filiũ Hermippum ex dodrãte, filiã Titianã ex quadrante hæredes inſtituerat, & prædia certa ſingulis prælegauerat: præterea ſi ſine liberis Hermippus moreretur, aliam poſſeſsionẽ filiæ dari iuſſerat. Poſt teſtamentum factis codicillis, certa filiæ prædia dederat: eámque his contentam eſſe voluit pro omni hæreditate, & his quę in teſtamento reliquerat. Hermippi bona ad fiſcum peruenerant. Titiana ſoror fideicõmiſſum petebat. Quærebatur vtrum pro hæreditate tantum, an & pro his

his quæ post mortem frater rogatus erat restituere, pater eam voluisset accipere ea quæ codicillis reliquerat. Paulo, ab omni voluntate recessum videbatur. sed placuit humanius interpretari, ea sola quæ viuente fratre acceptura erat, adempta videri: non etiam quæ post mortem eius reliquerat, si sine liberis decederet. & ita Imperator Alexander pronuntiauit.

DE IIS QVAE VT INDIGNIS AVFERVNTVR.
Tit. XLVIII.

Qui se castrauerit, hunc indignum esse qui quid testamento capiat: & si spoliatus sit, hunc minime restituendum.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VII. cap. VII.

Genvtivs quidam sibi ipsi genitalia membra amputauerat. postea a Neuiano Surdinii liberto hæres institutus, bonorũ possessionẽ secundũ tabulas testamenti a Cn. Oreste Prætore acceperat. eiectus a Surdinio, restituise in bona Neuiani ab eodem Prętore vrbis impetrauerat. Surdinius A Emiliũ Lepidũ Mamercũ Consulẽ appellauit, ideo quia videretur obscœna Genutii persona, qui neq; virorũ neque mulierũ numero haberi posset: atque perinfame esset, huius mõstri, tertiive generis hominũ inquinata voce, sub specie petiti iuris, tribunalia pollui. Istiusmodi Genutium esse (secundum quod a Surdinio dicebatur) cui vis, cui iniuria nun-

quam allata esse dici possit: qui nullã actionem iniuriarum, nullum interdictum habeat. Equidem si olim eunuchi in pretio fuerint, anteáue dominis permissum fuerit seruos suos castrare, quos occidere poterant: in liberum quidem id commisisse, perpetuo capitale fuit. quæ istius indignatio est, qui tale quid in se commiserit? & si tali odio habitus est is qui libertate neglecta (quæ res inęstimabilis habetur) se ad precciũ participandũ venire passus est, vt in seruitute retineretur: quid de eo statui oportet, qui vt ne quidem pro homine sit, effecit? qui sub quo genere in iudicio sistat, cópræhendi nequit? Ergo AEmilius Lepidus consulto Senatu pronũtiauit, Genutium videri ius actionemq; restitutionis in iure postulandæ non habuisse, minusq; impetrare debuisse: itaque iure appellatum.

Lenonis persona turpis est: itaque testamenti factionem non habet: & si velit lege agere coram Prætore, non admittendus est.

II Ex eodem.

QVIDAM Vetilium lenonem hæredem instituerat. is cùm Q. Metellum Prætoré Vrbanum adiisset, bonorum possessionem secundum tabulas non impetrauit. Etenim fori ac lupanaris separandam rationem esse. vt in altero casti, probi & honesti viri non admittuntur: sic in iure, turpes ac intestabiles personas admitti non oportere. Prәterea nec factum testatoris comprobandum esse, neque eas tabulas pro iustis haberi

beri conuenire, quibus veluti in ſtabulum cõtaminatum fortunas ſuas proiecerit, effuderit. Intereſſe Reip. vt honeſtæ perſonæ & verbis honeſtis vocentur ad hæreditates. Porro ius abſque iniuria huic denegari poſſe, qui ſe ab omni honeſto vitæ genere ſegregauerit. Iuris ciuilis vnã ac præcipuam partem eſſe, Honeſte viuere.

Qui tacitè fidem accommodauit cautione interpoſita: etſi probet teſtatorem in omni ſua voluntate non perſeueraſſe, poterit tamen ex cautione ſua conueniri. A iudice qui ex reſcripto iudicauerit, nihilominus appellari poſſe.

III. Ex Paulo, lib. 11. decretorũ tit. de iure fiſci.

Statius Florus teſtamento ſcripto, hæredis ſui Põpeii tacitę fidei cõmiſerat, vt non capiẽti fundum & certę pecuniæ quantitatẽ daret: & eo nomine cautionem a Pompeio exigi curauerat, ſe reſtituturum ea quæ illi per præceptionem dederat. ſtipulatus eſt incapax, ſpopondit Pompeius. Poſtea idem Florus facto ſecundo teſtamento, & eodem Pompeio & Fauſtino hæredibus inſtitutis, nullas præceptiones Pompeio dederat. Hæc pſona quæ capere nõ poterat, ſe detulerat. Cõſulti Imperatores a Procuratoribus fiſci, reſcripſerunt, ſi non probaretur a Pompeio mutatam voluntatem eſſe, præſtandum fideicõmiſſum, partim fiſco, partim incapaci: quia ſe detuliſſet. atque ita Pompeius condemnatus a Procuratoribus, ad Imperatorẽ appellauit. Dicebat, videri quidem poſſe, cùm tacitum fideicõ-

miſſum

missum ab eo datur, qui tam in primo quàm in secundo testamento hæres scriptus est, non mutatam esse volũtatem, quando is cuius fidei priore testamento commissum est, in posteriori testamento pro eadem parte, aut etiam pro maiore institutus est. verùm hìc se in minore institutum esse. Præterea dici non posse, testatorem pro parte in prima voluntate perseuerasse, sed in vniuerso. igitur cum præceptiones secundo testamento non dederit, apparere pro ea parte mutatam esse voluntatem testatoris: igitur & in vniuersum: vt quemadmodum nulla prælegata Pompeio dederit, ita de iis iterum tacitè rogasse voluerit. Denique etsi placeat reliqua solui citra præceptiones, quia nullæ relictæ essent: saltem Pompeius desiderabat id onus esse totius hæreditatis, ideo quia præceptiones non accepisset. Nam prius testamentum non constare: neque si dedisset ei præceptiones in primo testamento, ex posteriore peti potuisse, nisi si repetitæ essent. aliud enim esse in tacito, aliud in expresso legato. hoc nisi nominatim repetitum in secundis tabulis, non deberi. Placuit, quia probabat non sibi datas præceptiones, ex sola sua cautione, ne Faustinus grauetur qui fidem tacitè non accommodauit, Pompeium solum fundi pecuniæque fideicommissum, quod ab eo tacitè repetitum videretur, præstare debere. nam nihil prohibere, cur pro parte Statius Florus voluntatem non mutauerit, pro parte mutauerit.

De con-

DE CONDITIONIBVS ET DEMONSTRATIONIBVS. Tit. XLIX.

Conditio, Si filij morte patris, sui iuris facti sint, impletur filiorum emancipatione.

I. Ex Vlpiano, lib. v. disputationum tit. ad S. C. Trebellianum.

BRASIDAS quidam Lacedæmonius vir Prætorius, cùm filiis suis ab vxore diuortio separata fideicommissum relictum esset, hoc modo, SI MORTE PATRIS, SVI IVRIS FACTI ESSENT: eos emancipauerat. Filii, post emancipationem, fideicommissum petebant. At conditio certè non exstiterat: aut verò videbatur mors patris expectanda esse, nec hæredes antè fideicommissi nomine conueniri posse. Tamen Diuus Marcus in auditorio de hac re ipse cognoscens, intellecta matris voluntate, quæ quia non crediderat patrem filios emancipaturum, distulerat in mortem eius fideicommissum: non dilatura id in mortalitatem, si cum emancipaturum sperasset: decreuit fideicommissum eis repræsentandum.

AD SENATVSCONSVLTVM TREBELLIANVM. Tit. L.

Qui hæredem suum testari vetat, censetur eum rogare de hæreditate sua post mortem hæredis sui restituendam: nisi appareat, consulere, non prohibere aut mandare voluisse.

I. Ex

I. Ex Paulo, lib. II. decretorum.

QVI filium & filiam habebat, teſtamentum fecerat, & ita de filia ſua cauerat: ἐντέλλομαί σοι μὴ διατίθεσθαι πρίν τέκνα σοι γενέσθαι. Pronuntiauit Imperator fideicommiſſum ex hac ſcriptura deberi: quaſi per hoc quòd prohibuiſſet eam teſtari, petiiſſet, vt fratrem ſuum hæredem faceret. ſic enim accipiendam eam ſcripturam, ac ſi defunctus hæreditatem ſuã rogaſſet filiam reſtituere fratri, ſi antequam liberos tolleret, moreretur: id eſt, quicquid ex hæreditate patris filia cõſecuta eſſet, vt ei reſtitueret. non quòd de rebus aliis quæ filiæ obuenissent, teſtamentum fieri prohibendo, iuri publico derogare velit. nam adimi non poteſt libera teſtandi facultas.

Non quia duo inuicem ſubſtituti ſunt, ideo fideicommiſſum, Si quis eorũ ſine liberis deceſſerit, ſoli ſubſtituto ſuperſtiti deberi poteſt.

II. Ex eodem, Imperialium ſententiarum in cognitionibus prolatarum ex libris ſex lib. I. ſeu Decretorum lib. II.

IVLIVS Phœbus teſtamẽto facto, cùm tres liberos hæredes inſtitueret, Phœbũ & Heracliam ex eadem matre, Polycratem ex alia, æquis portionibus: petiit a Polycrate minore fratre, vt accepto certo prædio hæreditatem fratribus concederet. & inuicem eos qui ex eadẽ matre erant, ſi quis eorum hæres non fuiſſet, ſubſtituerat. Polycrati, ſi intra pubertatem deceſſiſſet, ſecundas

tabulas fecit, quas matri eius commendauit aperiendas, si impubes obiisset. deinde petiit à prioribus, vt Si quis eorum sine liberis decederet, " portionem suam, exceptis bonis maternis & a- " uitis, ei vel eis qui superessent, restitueret. He- " raclia soror mortua sine liberis, fratrē Phœbum instituit hæredem. Polycrates fideicommissum petierat & obtinuerat apud Aurelium Proculum Proconsulem Achaię. Appellatione facta, cùm solus Phœbus egisset μονομερῶς, attamen victus est: quia EI VEL EIS verba, vtrosq; fratres complecterentur: atqui inuicem duos illos tantum substituerat. quare si nihil Polycrati restitui voluisset, ita eum loqui oportuisse, vt EI QVI SVPERESSET, non EIS etiam QVI SVPERESSENT, restitui vellet. Sed & voluntas hæc patris esse videbatur, qui exceperat eorum bona materna: quia Polycrates aliam matrem, vt dictum est, & quidem superstitem habebat, cuius etiam fidei commiserat, vt legata quę ei dederat, intestata moriens, Polycrati filio suo restitueret. itaque voluisse vt bona materna singuli separatim liberi possiderent, Phœbus & Heraclia matris suæ, itemque suæ Polycrates. paterna vero ita ad tertium peruenirēt, si alii duo sine liberis decessissent.

QVANDO DIES LEGATORVM VEL FIDEICOMMISSORVM cedat. Tit. LI.

In caus-

In caussa liberorum cessit dies anno cœpto, non etiam impleto duntaxat.

Ex Paulo,lib.II. decretorum tit.ad S.C.Trebellianum.

FABIVS Antoninus impuberem filium Antoninum & filiam Honoratam relinquens, exhæredatis his, matrem eorum Iuliam Valerianam hæredem instituit: & ab ea trecenta & quasdam res filiæ reliquit. reliquam omnẽ hæreditatem filio Antonino, cùm ad annum vicesimum ætatis peruenisset, voluit restitui. quòd si ante annum vicesimum decessisset filius, eam hæreditatem Honoratæ restitui præcepit. Mater intestata decessit, vtrisque liberis legitimis hæredibus relictis. Postea filius annum agens plenum nonũdecimum, & ingressus vicesimum, necdum tamen eo expleto, decessit, filia hærede Fauia Valeriana sua relicta: à qua amita fideicommissum, & ex testamento patris portionem hæreditatis petebat, & apud Præsidem obtinuerat. Tutores Valerianæ filiæ Antonini, egestatem eius prætendebant, & recitabant diui Hadriani constitutionem, in qua quãtum ad munera municipalia, iusserat eum annũ quẽ quis ingressus esset, pro impleto numerari. Imperator autem Alexander motus & æquitate rei, & verbis testamenti, SI AD ANNVM VICESIMVM AETATIS, quæ hanc interpretationem pati possunt, vt is ad annum vicesimum ætatis peruenisse dici possit, qui illum annum attigit, licet

licet proprie viginti annorum natus non sit: quamuis scire se diceret, a diuo Marco non excusatum a tutela eum, qui septuagesimum annum ætatis ingressus fuisset: Iulio etiam Paulo iureconsulto contra petitricem legis Aeliæ Sentiæ argumenta proferente, & quod de vsucapione & ætate eius qui testari possit, vulgo dicitur: item aliam suorum, aliam extraneorum rationem esse. in extraneis certè Imperatorem Aurelium Antoninum ad appellationem ex Germania iudicasse, tum aliquem esse quatuordecim annorum, cùm impleuerit. at in suis fauorabiliorem caussam esse. denique videri exhæredationem hanc qua de agitur, non notæ caussa, & vt filio Antonino noceretur, a patre interpositam: sed magis vt ei cõsuleret. vxorem enim rogasse, vt ei cùm ad vicesimum annum peruenisset, hæreditatem restitueret: aliqua potius administrationi præstationiq; mora quasi adhibita, quàm vt dies fideicommissi nisi extremo momento cecidisse videretur. Sed et si re vera dies præstationi duntaxat, non etiam fideicommisso esset appositus: consummationem vicesimi anni expectari posse. nam hìc solummodo fructuum versari detrimentum. at vbi transmissio legati impeditur, durum esse hanc interpretationem sequi, per quam aduersus iudicium patris & commune votum, re ipsa & mala mente patris, non pio consilio, cùm filius, tum ex ea neptis exhæredati esse reperiãtur. His itaque motus Imperator Alexander contra petitricem pronunciauit.

DE SVIS ET LEGITIMIS HAEREDIBVS. Tit. LII.

Iudæorum legibus, filii, nõ etiam nepotes, in succeßione filiabus anteponuntur.

I. Ex Mose, Numerorũ cap. XXVII. & Flauio Iosepho, lib. IIII. antiquitatum cap. VII.

SALPHAAD Hebrĕus intestatò decesserat sine liberis masculis. de eius hæreditate agebatur inter Maalam, Noam, Heglã, Melcham, & Thersam filias, atque fratres aut agnatos defuncti. Hi ad se hanc ideo pertinere disserebãt, quòd cùm ita per Tribus diuisa sint patrimonia suis Iudæorum moribus ac legibus, vt gẽtis atque familiæ bona potius esse dicantur, quàm eorum qui possident: filiæ meritò excludi debeãt, quia è familia exeunt. Hæ contrà, Mosem, Eleazarũ aliosque Mosis assessores ad cogitationem naturalis æquitatis adducebant, quæ masculos æquè ac fœminas amplectitur. Itaque secundum filias pronunciatum est, modò ne extra gentem familiamque nuberent. atque etiam decretum est in posterum, vt ad successionem primo loco, filii: secundo, filiæ: tertio, fratres defuncti: si ne hi quidem vlli erunt superstites, aut hæredes esse nolint, aui: postremò agnati vocentur: multis de caussis (quas vnusquisque Populus, hoc vel illo iure vtatur, pro more, vtilitatẽ & regione iustas habet) filium filiæ anteponendo, nec non & filiam, vel ipsi ex filio nepoti:

quia

quia certe filia sit omni nepote proximior: nec per vllam fictionem aut repræsentationem, sed reipsa. præterea, si lex semper naturam imitatur, quia nostra omnium affectio pronior est in liberos qui vere nostri sunt: quàm in nepotes, qui sane ad patrem suum pertinent.

In regni successione inspici duntaxat, vter sit maior natu, non etiam vter Rege patre natus sit.

II. Ex Herodoto, lib. VII. & Plutarcho, in Artoxerxe. Iustino lib. II. & XVI.

DARIVS Rex Persarum, priusquam regnum adeptus esset, ex alia vxore Artobazanem, Xerxem deinde rerum potitus ex alia susceperat. Cùm de successore cogitasset, magna inter consanguineos dissensio fuit, ac vtrinque res coram ipso Dario Rege summis fauentium studiis agitata. Dicebat Artobazanes, omnium se fratrum maiorem natu esse, quare iure gentium, primique geniti prærogatiua, imperii spē ad se pertinere. nam patri aduenientem dignitatem, etiam antè susceptis liberis proficere: & nihilominus (si decet paruis magna cōponere) Senatoris aut Equitis filium appellari, qui nondum patre Senatore vel Equite natus est. præterea & illegitimè susceptos, per subsequens matrimonium non minus patri suos effici, quàm qui postea legitimè suscepti sunt. Xerxes ex aduerso, conueniens esse, vt qui patre imperante nasceretur, hic regno succederet: quasi reuera id sit Regale semen, stirpsque Regia, quæ tum

orta est cùm quis regnare cœperit. Et sane vicit hæc sententia, magis secundæ vxoris illecebris falsóque Demarati testimonio, qui hoc iure vti Lacedæmonios malitiose recitauit: quàm lege aut moribus aut exemplo. Quamobrem ita iudicatum fuisse nihil postea Cyro profuit, cum idem Artoxerxi maiori fratri obiiceret: valuitq; ius naturæ, non studium matris, quæ Parysates cognomento fuit. Veruntamen & quòd illud de Xerxe & Artobazane aliter est a Iustino memoriæ proditum, iuuat hìc quæ ab eo scripta sunt, „ apponere: ait enim, Darius cùm aduersus Athe-„ niẽses bellum restauraret, in ipso apparatu de-„ cidit, relictis multis filiis & in regno & ante re-„ gnum susceptis. Ex his Arthemenes maximus „ natu, ætatis priuilegio regnum sibi vindicabat: „ quod ius & ordo nascendi & natura ipsa genti-„ bus dedit. Porro Xerxes controuersiam non de „ ordine, sed de nascendi felicitate afferebat. nam „ Arthemenem primum quidem Dario, sed priua-„ to prouenisse: se, Regi primum natum. fratres „ itaque suos qui ante geniti essent priuato, pri-„ uatum patrimonium quod eo tempore Darius „ habuisset, non regnum sibi vẽdicare posse: se es-„ se primum quem in regnum rex pater sustule-„ rit. Huc accedere quòd Arthemenes non patre „ tantum, sed & matre priuatæ adhuc fortunæ, „ auo quoque materno priuato, creatus esset: se „ vero & matre regina natum, & patrem non nisi „ regem vidisse: auum quoque maternum Cy-„ rum regem habuisse, non hæredem sed condi-

torem

ditorẽ tanti regni. itaq; etsi æquo iure vtrumq;
fratrem pater reliquisset, materno se tamẽ iure "
& auito vincere. Hoc certamẽ (inquit) concordi "
animo ad patruum suum Artaphernem, veluti "
ad domesticum iudicem deferunt: qui domi co- "
gnita caussa Xerxem præposuit: adeoque frater- "
na contentio fuit, vt nec victor insultauerit, nec "
victus indoluerit, ipsoq; litis tempore inuicem "
munera miserint, & iucũda quoque inter se non "
solum credula cõuiuia habuerint: iudicium quo "
que ipsum sine arbitris, sine conuitio fuerit. Tã- "
to moderatius tum fratres inter se regna maxi- "
ma diuidebant, quàm nunc exigua patrimonia "
partiũtur. Sed & Ptolemæũ contra ius gentium "
minimo natu ex filiis, ante infirmitatẽ regnum "
tradidisse, ait lib. XVI.

Frater ex vtroque parente in successione fratris alij antefertur.

III. Ex Iustiniano, constitutio. LXXXIIII.

QVIDAM ex tribus vxoribus relictis liberis, & tertia vxore relicta decesserat. hæc cum item alteri nupsisset, liberos habuit. Sed & ea mortua defuncto filio ex tertio matrimonio sine liberis, inter vterinos fratres, germanos & consanguineos tantum, de hæreditate fratris defuncti coram Iustiniano Imperatore summa contentio fuit. Consanguinei, vterinos: germani, vtrosque non admittebant. At ipsius Iustiniani lege, merito sublata cognationis & agnationis differentia, vterini suam quoque hæreditatẽ esse dicere.

Nam eorum qui per virilem ſexum coniunguntur, ſi aliquis certe fauor afferri poteſt, non ideo tamen proximiore eſſe gradu iis qui per fœminas ſe contingunt. Planè vetuſtiſſima & æquiſſima lege XII. tabularũ, hæreditates deferri PROXIMO, non DIGNISSIMO. Etenim ſi in ſucceſſionibus non gradus, ſed ſexus: non proximitas, ſed dignitas, præſertim ab inteſtato, conſiderabitur, futurum eſſe, vt neque filia cum filio ſuccedat, & remotior aliquãdo proximiorem antecedat. atqui a lege naturam imitari, quæ profecto æquo iure vtrumque ſexum amplectitur, & ſibi quæque proxima magis fouet ac nutrit. Præterea cur qui ex vtroque parente, aut certe ex eodem patre nati ſunt, hi ſibi ipſis coniunctiores eſſe videri velint? an propter communem familiæ, gentis ac nominis appellationem? atqui nulla eſt plerunque inter alios maior diſcordia. Eam potius igitur rationem eſſe, quòd eodem ſe fonte ortos eſſe exiſtimant. quæ opinio ſane non tam in patre, quàm in matre certa eſt. Denique nihil eſſe quamobrem qui ex eodem patre proficiſcũtur, hanc CONSANGVINEORVM appellationem, ſibi peculiarem attribuãt: quia & vterini verè cõſanguinei ſunt. niſi ſit hoc falſum, quod eſt veriſſimum, vxorem etiam aliquid de ſuo adferre ad hoc opificium hominis, ex copula concepti & compoſiti animantis. Ideoque a veteribus, vſque ad Conſtantinum, merito indiſtincte omnibus fratribus etiam vterinis querelam inofficioſi teſtamenti conceſ-

concessam fuisse. nunc si a querela testamento facto arceantur, iis equidem ab intestato succedēdi facultatem non esse ademptam. Consanguinei quoque, ii nempe qui duntaxat eodem patre nati essent, affirmare se fratri sine contro uersia legitimos hæredes esse: quia & reuera sint agnati & proximi: nec vt quis agnatus aut consanguineus sit, hoc requiri, vt & eādem matrem habeat. Nam quò seruus sit aliquis aut ingenuus, spurius aut legitimus, matrem venire quidem in considerationem: sed in iis omnibus quæ ad ciuilia iura pertinent, qualis est etiam succedendi ratio, solum attendi masculum solúmve patremfamilias. Porrò quemadmodū æque filii nostri sunt, qui ex hac aut illa vxore nati sunt: quia nihil vt telluris in colono, ita in patrefamilias nihil vteri diuersitas afferat: sic æquo iure esse inter se fratres qui maxime ex eodem patre concepti sunt. cumque ideo simul absque distinctione ad successionem patris admittuntur: cur eorum vno defuncto, inter se esset varia conditio? Itaque nullam hactenus tota antiquitate motam esse controuersiam, qua nati ex iisdem parentibus, aliis ex diuersa matre cōsanguineis vti prerogatiua postularent. Nam & omnes omnino leges quæ de cōsanguineis loquuntur, patris solūmodo rationem habuisse. Ideoque post suos, lege XII. tabularum vocari generaliter cō sanguineos, id est, vt Vlpianus ait, ex eodem patre natos. & indefinitè, querela vterinis adēpta, relictam esse consanguineis fratribus. Denique

& cùm ingratitudinis caussæ a legibus explicantur, ob quas frater a fratre exhęredari aut prætermitti possit, non distingui fratrẽ vnum ab altero. in quo vel id pulchre obseruari debeat, plures causas enumerari, ob quas filius a patre, quàm frater a fratre exhęredari possit. quod non tam pietati & officio tribuendum est, quæ erga fratrẽ profectò minora sunt, quàm quòd fratre sine liberis defuncto, quod frater illius morte accipit, id potius creditoris loco & a patre vt familiare patrimoniũ accipere intelligitur, quàm fraterna prouidẽtia: quæ ratio (vt antea dictum est) in omnibus fratribus eadẽ est. Nam si inter consanguineos vlla esset propter varia iura distinctio, cur non ex vtroque parente conceptis fratribus, specialis aliqua appellatio cõcessa est? nam si verbi notationẽ inspicimus, etiam GERMANI sunt qui eundem patrem habent. Porrò non tanti æstimari ex eadem etiam matre esse, cuius in liberos nulla vllis legibus ac moribus potestas auctoritasque fuit, ideoque nec arrogare potuit: quæ ex se natos ne quidem SVOS hæredes potuit vnquam appellare: quos instituere aut exhæredare necesse non habuit: & ad quorum etiam vel tutelam vel successionem vix cum Auia tandem admissa est? Quare igitur mater in successione fratris considerabitur, quæ in iure tam parui momenti est? cuius nec in nuptiis liberorum, consensus auctoritasque requiritur? Eadem itaque ratione vterinos se excludere oportere, qua ipsi excludi non debeant a consanguineis

guineis & vterinis ſimul. At hi profectò aiebāt ſe ſolos hæredes eſſe.nam ſibi cōuenire propriè fratris conſanguineique nomen.quis tam enim frater, hoc eſt,ferè alter alteri dici poteſt,quàm qui eoſdem parentes habet? præterea conſanguineum dici non aliter quàm reſpectu vtriuſque parentis: vt reuera conſanguineus ſit qui filius appellatur, ex duorum compoſito ſanguine conceptus.itaque conſanguinei ſint filii, antea quidem parentibus, mox inuicem fratribus, in quibus inuenire liceat vtriuſque ſeminis & ſanguinis veſtigia & opera. Quicquid ab aduerſariis ſpecioſe adducitur, id nequicquam vrgere, ſi ſolam naturā inſpicimus, qua nullus alius aut charior aut proximior aut certe coniūctior dici poteſt, quàm qui vtroque parente veluti duplici vniculo alteri coniungitur. Itàque ſi veriſimilem defuncti voluntatem amplectimur, ſe ſolos hæredes eſſe oportere, qui ſint ei & cōiunctiſſimi & proximi. Si item iudicium parentum ac commune votum, vt eò nempe deferatur hæreditas, vbi quaſi cum defuncto eadem perſona eſſe intelligitur:profectò qui patre matréque coniuncti ſunt,quique omnes liberi ſunt vnius matrimonii ac fœderis, hos,atque ſi re & verbis coniuncti ſint, vnius loco eſſe quodammodo, vt quādiu vdelicet eorum alter ſuperſtes erit, ſolus bona defūcti fratris accipere debeat: tum quia defuncto fere alter, tum propter illud commune votum.Nam & non alia ratione omnium gentium legibus inter fratres & ſorores

nuptias esse prohibitas, quàm quòd ex eodem patre ac matre profecti, ita inter se sint gemini, vt penè iidem esse videantur. nemo vero possit secum nuptias iungere. quæ consideratio certe non tanta est in fratribus & sororibus, quorum prima ipsa natiuitas aliquid seiunctum habet. Iam & si quod publicè honestum & vtile est sequimur, expedire ad cohibendas secundas nuptias, hoc vtì postulant vsurpari. nam dum ciues animaduertent tanto in fauore esse qui eosdem parentes habent, raro efficient mariti vt alios quàm ex vno matrimonio liberos habere velint. Denique etsi placeat paterna bona a maternis distinguere (vt multis id apud nos legibus municipalibus) id tandiu non valeat, quandiu sit qui duplici iure capax omnium bonorum alteri naturaliter anteponi possit. Iustinianus qui videri vult hanc litem primus omnium veterum terminasse, pronũciauit, fratrum ex vtroque latere successionem esse.

Regni Aragoniæ fœminas capaces esse: illegitimos, incapaces. cæterum in linea transuersa, germanum ex vtroque parente, fratri aut sorori ex patre aut matre tantùm anteferri.

II. Ex Laurentio Valla, historiarum Ferdinandi Regis lib. II.

IANVS Rex noster, is qui apud Pictonas prælio victus & captus est, fratrem Aragoniæ atque Siciliæ regem Martinum habuit. hic cùm sine liberis decessisset, asserebant hi singuli ad se Regni

gni succeſſionem pertinere:Ludouicus ex Iōlāte fratris filia nepos. nam vt aliquid ſexus matri fuiſſet impedimento,id nunc in ſua perſona non obſtare.Contrà,Iacobus Comes Vrgellenſis, ſe Iōanne patre ſuſceptum, quem Petrus defuncti pater, quòd maior natu fuiſſet, eò duntaxat a ſucceſſione repulerat. Itaque cum maſculus ex maſculo deſcendat,Ludouico anteferri oportere, ad quem Iōlans mater nihil plus iuris tranſmittere potuit, quàm ipſa haberet. cæterum legibus Aragoniæ,fœminas Regni eſſe incapaces. Iam & ſi quid momenti habeat fœmineus ſexus (nã conſtabat & Aragoniæ regnum ad fœminas veniſſe)eſſe apud ſe Iſabellã defuncti cõſanguineã, quæ Ludouico omnino, ex filia præſertim, & charior & proximior ſit. Item Ferdinãdus ex Helianora,quæ fratrem ex vtroq; parente Martinum habuit, dicere bona omnia naturali iure ac legibus ad proximum deferri : ideo quia ſint vltimi cuiuſque poſſeſſoris, non amplius eorum a quibus longa ſucceſſione profecta ſunt.itaque inſpici oportere duntaxat, quis ei cuius de ſucceſſione agitur,ſit proximus.& quod dicitur fœminas non ſuccedere (etſi non ſit cautum nominatim legibus Aragoniæ)intelligi tamen,quando & mares ipſi æque proximi ſunt, ac eodem cum fœminis gradu coniuncti. Id neque de Ludouico, neque de Comite Vrgellenſi, aliiſve, vt de Alphonſo Duce Gandiæ dici poſſe. Sed quod de Iſabella ſorore obiicitur,id neque perpendi oportere, quia neque ſit Martino ex eadem

dem matre ſoror,& Sibylla matre nata ſit, quæ iam tum cùm peperit, neque vxor neq; Regina eſſet. Deniq; etiam Fœdericus ex filio defuncti nepos, ſed illegitimus, mouebat controuerſiam. habere ſe iudicium defuncti, quanquam reuera non poſtremum. nam tandem moriens, eius regnum eſſe iuſſerat cui iure deberetur: haud fere aliter quàm Alexander magnus, qui interrogatus quem imperii faceret hæredem, reſpondit, digniſſimum. Se non omnino illegitimum dici poſſe, qui ex patre cœlibe ac matre innupta natus ſit, quorum iuſtæ nuptiæ eſſe potuerunt. vt vt ſit, iniquum eſſe, delictum patris(ſi quidem ſummorum Principum in his rebus vllum delictum appellatur) filio nocere. Se a patre & auo, pro filio, pro nepote habitum. multos minus legitime ſuſceptos, nedum ex adulterio, & alio nefario coïtu & inceſtuoſo, licére vel in libris diuinis cernere, qui a ſucceſſione naturalium parentum ſummoti non ſunt. Certe quidem leges de naturalibus filiis, non propriè ad nepotes pertinere. filios enim placuiſſe ad paternam hæreditatem non venire, non vitio ſuo: quid enim promeruerunt? ſed quia his rationibus vitia paterna refrænari melius poſſe veteres exiſtimauerunt. at nullum eſſe vitium aui, qui ex filio legitimo nepotem naturalem habeat. cur itaque & de auo & de nepote qui nihil deliquerũt, quaſi ſuppliciũ caperetur? Præterea mereri ſe, vt ſi non aliorum, at ſui ratio habeatur, qui nuper ampliſſima parta victoria

ctoria, regnum Siciliæ Aragonico adiecerit. Denique vt lege ab Alphonso Rege Aragoniæ lata, spurii a successione regni arceantur, se natalibus a summo Pontifice restitutum. Res postquam vi armis ac dubio Marte ante omnia gesta est, tandem iudicio ac legibus eam transigi placuit. in nouem conuenere arbitros. Nunquam post hominum memoriam res fere tanta in iudiciis versata est. ex Aragonia cepere Dominicum Ramum Oscensem Episcopũ: Franciscum Arundum philosophum: Berengarium Bardessinum Iuriscõsultum. ex Valentia, Ferrarium dominum Cartusiæ Iurisconsultum, atque fratrem eius Vincẽtium sodalem ordinis Prædicatorum: Petrum Berrandum Iurisconsultum. ex Catalonia, Franciscum Sagarrigua Terraconẽsem Archiepiscopum, Berrardum Vallissiccæ Iurisconsultum, Guillelmum Graspem: summæ doctrinæ, probitatis atque prudentiæ viros. Hi sacris anteà rite peractis, ac precioso Christi corpore ac sanguine suscepto, per triginta dies Aduocatos partium audierunt, toties & quandiu cuiq; libuit dicere. Postremò re cognita ac dispectis omnibus caussæ instrumentis, conclusi in arce ita vt hinc abire non liceret, nisi Rege antea declarato: octauo die progressi in publicũ, summa cum totius atque infiniti populi attẽtione, spe atque expectatione, de scripto, Ferdinãdum Regem pronunciarunt.

De

DE DAMNO INFECTO TIT. LIII.

Damnum publicè datum, a Republica priuatis sarciri debet.

I. Ex Cornelio Tacito, Annalium lib. I.

PIVS Aurelius Senator questus mole publicæ viæ ductuque aquarum labefactatas ædes suas: auxilium Patrum cum imploraret, resistẽtibus Aerarii Prætoribus, eo quòd dicerent Aurelio Pio imputandum esse, qui secundum viam publicam ædificasset, neque damni infecti a Republica sibi caueri postulasset: nihilominus subuenit Tyberius Imperator, preciumq; ædium Aurelio tribuit.

DE PVBLICANIS VECTIGALIBVS ET COMMISSIS. Tit. LIIII.

Ad solutionem vectigalium, neminem carcere, sed pignoribus captis duntaxat coerceri. porro nimiam exactorum molestiam, puniendam esse.

I. Ex Plutarcho, in vitis decem Oratorum.

AD hoc ius quo vtimur, ne quis ob vectigal nõ solutum duci possit: quia patrimoniale hoc munus est potius, quàm in personã: ideoque sufficit cogi pignoribus captis. hoc apud Athenienses Lycurgi oratoris iudicium proximè accedit. Cùm Publicanus manum in Xenocratem

tem philosophum iniecisset, eũque in carcerẽ traheret, tributi nõ soluti nomine: liberauit Xenocratẽ Lycurgus: quia omnino quenquam duci hac de caussa non oportuit. Sed & quia minime omnium, tantum tamque eximium virũ duci oportuit, ipsum exactorem vltra quàm deceret importunum & iniuriosum, in carcerem cõiici iussit.

Fraudem Publicanorum, multà: violentiam, audaciam, vltimo supplicio coerceri oportere.

II. Ex Tito Liuio, deca. III. lib. V.

Marcvs Posthumius Pirgẽsis publicanus, quia publicum periculum erat à vi tempestatis, in iis quæ portarentur ad exercitus, ementitus erat facta naufragia: & ea ipsa quæ vera enunciauerat, fraude ipsius facta erant, non casu. In veteres quassasque naues paucis ac parui pretii rebus impositis, cùm mersisset eas in alto, nautis exceptis in scaphas præparatas, multiplices fuisse merces ementiebatur. Ea fraus indicata primùm M. AEmilio Prætori, mox ab eo ad Senatum reiecta, nullo tamen imprimis Senatusconsulto notata est: quia Patres ordinem Publicanorũ iis Reipublicæ temporibus nolebãt offensum atque inimicum habere. Sed excitati Tribuni plebis ducentûm millium æris multam M. Posthumio dixerunt. cuius certandæ dies cum aduenisset, atque in sua caussa parum præsidii esse existimaret: turbandæ rei causa Publicani, sũmo loco vi occupato, in Tribunos plebis

bis irruperunt,iurgantes simul cũ Populo Tribunisq;:nec procul dimicatione res erat.quamobrem Plebe dimissa, tùm Senatus vocatus est. Consules referũt de concilio Plebis turbato vi atque audacia Publicanorum. Vim eam cõtra Remp. pernicioso exemplo factã videri, censuit Senatus. Igitur confestim Tribuniplebis omissa multæ certatione,diem rei capitalis Posthumio dixerunt. ni vades daret, iusserunt eũ præhendi à viatore, atque in carcerem duci. Posthumius,vadibus datis,non adfuit.Tribuni vocarunt Plebẽ, quæ ita sciuit :Si M. Posthumius ãte Cal.Maias non prodiisset,citatusque illo die nõ adfuisset,neque excusatus esset,videri eũ in exilio esse, bonaque eius venire : ipsi,aqua & igni placere interdici.

Quod vi & tempestate contingit, nõ cadit in cõmissũ.

III Ex Cicerone,lib.II. de inuentio.

LEX apud Rhodios fuit,vt si qua rostrata in portu nauis depræhensa esset, ea publicaretur. Cũ igitur magna in alto tẽpestas esset, vis ventorũ inuitis nautis Rhodiorum , in portum nauim coegerat.Quæstor, nauim Populi vocauit. nam rostratam in portu depræhensam esse. Nauis dominus negabat publicari oportere: quia vi maiore ac necessariò in portũ coacti essent.itaque non videri contra legẽ quid fecisse,cuius si, vt in omnibus rebus,voluntatẽ spectari placet, mens ea certe nunquã fuisse dici potest, vt qui culpa careat,supplicio ac fraude non careat. nã

hoc

hoc nihil indignius esse: nisi ex suo quoque nomine placeat communem omnium hominũ infirmitatem condemnari. Quæstor rursus, nullã non relinqui peccandi potestatem, si semel institutum sit, vt non de facto, sed de facti caussa quæratur. Nauem τῇ δυνάμει in portum eiici, & si tum fortasse prohiberi non potuit, id tamẽ antea euitari ac multis rationibus præcaueri potuisse. quare non nautarum imprudentiã aut casum aut necessitudinẽ, sed inertiã, negligẽtiam, fatuitatem nominari oportere. Rem eius momenti esse, adeoque ad publicam securitatẽ pertinere, vt exemplo sit vtile, nullis excusationibus ignosci, si quid contra legem sit admissum. Attamẽ ex Alfeni Vari sententia, ad similitudinem nauis onustæ cotibus, quæ ante Idus Martias ex portu Cretæ profecta, & à vento in portum relata, iterum post Idus Martias aduersus legem profecta fuerat: nos quoque à Rhodiis ita iudicandum esse interpretabimur, Nauim commissam esse non videri.

Vectigalia remitti nõ posse ab vllo alio, quã vel à Principe, vel à Populo, vel à Senatu, qui supremam potestatem habet. Item si rata omnia generaliter habeantur, quæ ab aliquo bellis ciuilibus, vel in Prouincia gesta sunt, alienationes publicorum non comprahendi.

IIII. Ex M. Cicerone, Verrina V.

PRIMVS fuit L. Sylla, cui Respublica totã se tradidit temporibus coacta. & malis domesti-

cis

cis. Eius omnes res gestas, quanquam Romani non solum obtinerent, verum etiã propter malorum, incommodorum & calamitatum metũ, publica autoritate defenderunt: vnum tamen hoc illius Senatusconsultum repræhensum, decretumq; est, vt quibus ille de capite dempsisset, ii pecunias in ærarium referrent. Statuit enim Senatus, hoc ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia, à Populo factarum quæsitarumque rerũ, quibus Respublica pace & bello salua est, summas imminuere.

Venditio fundi vilissimo pretio facta ob vectigal non solutũ, si vectigal offeratur, ex æquo & bono rescindi potest.

V. Ex Cerbidio Scæuola.tit. de rescindenda vẽditione.

FVNDVS qui Lucii Titii erat, ob vectigal Reipubl. venit, longe minoris quàm debita summa esset. postea Lucius Titius debitor professus est paratum se esse solidũ vectigal exsoluere. itaque postulabat rescindi venditionem. Emptor recusabat. etenim se bona fide emisse, atque auctore Prætore. quòd si vilius emerit, non prohibuisse se quo minus alii altius licerentur. cæterum licere vnicuique conditionem suam meliorem facere. Attamen Præses Prouinciæ rescidit venditionem, summa æquitate motus.

Qui in certam summam pro conductore vectigalium fideiussit, de vsuris non tenetur. sed ex bonis conductoris

ctoris, quod venierit, prius in vsuras cedet: reliquũ in sortem.

VI. Ex Iulio Paulo, lib. II. Decretorum Tit. de fideiussoribus.

PRO Aurelio Romulo conductore vectigaliũ, centũ annua Petronius Thallus & alii fideiusserunt. bona Romuli fiscus occupauerat vt obligata sibi: & conueniebat fideiussores tam in sortem quàm in vsuras. hi vero deprecabantur. Lecta subscriptione fideiussionis, quoniam in sola centum annua se obligauerãt, non in omnem conductionem, decreuit Imperator fideiussores in vsuras nõ teneri. nã nõ debere imputari fideiussorib⁹ quod debitor veluti ex pœna sua debet. Sed quicquid ex bonis Romuli fuisset redactũ, prius in vsuras cedere, reliquũ in sortem: & ita in id quod defuisset, fideiussores conueniendos, exemplo pignorum à creditore distractorum, cui in optione est, in quam causam sibi soluat, in vsurás ne prius, an in sortem.

DE LIBERALI CAVSA. TIT. LVII.

Ex Suetonio, de illustribus rhetoribus, & Fabio Quintiliano, declamatio. CCCXL, & CCCXLII.

VENALITII, cùm Brũdusii gregẽ venaliũ è naui educerẽt, formoso & pretioso puero bullã atque prætextã togam imposuerãt,

rant, siue quia portitores verebantur, siue hoc animo vt publica non soluerent pro eo, quem sciebāt à Publicanis magnò æstimatū iri.& certè fallaciam facilè celarunt. Sed postquam Romam ventum est, puer petitus est in libertaté, quia domini voluntate in libertate fuisset. nam legibus contineri, QVI VOLVNTATE DOMINI IN LIBERTATE FVERIT, LIBER ESTO. Quam ob rem igitur qui volūtate domini signauerit aliquid tanquam liber, vxorē iure Quiritiū duxerit, pileatus incesserit, filius à domino appellatus sit, iure ipso potius manumissus esse videbitur: quā cùm puer, prætexta: ancilla, stola & habitu matronali volente domino amicta, ornata est? Signa etenim hęc atque indicia non solùm esse libertatis, sed etiam dignitatis & ingenuitatis. Ideoque & Sacerdotes vel ari sacro prætextato, itē Magistratus & primæ pueritiæ adolescentes, vt sit eorum hoc ornatu religio, maiestas atq; infirmitas sanctior, augustior, & eò magis inuiolabilis. Sufficere quòd Mango puerū esse in libertate, aut in aliqua forma & imagine libertatis esse voluerit: neque etiam postulari, vt liberum eū esse disertè pronunciauerit. non enim interesse qua ex caussa consenserit eum in libertate esse, modò consenserit esse in libertate, & pro libero eum se gerere. Nam quia sunt fauorabiles libertates, idcirco placuisse, vt qui omnino voluntate domini in libertate moratus sit, is nisi fraude ac culpa sua in seruitutem retrahi posit. Sed & si id

hoc

hoc animo fecerit, vt vectigalia Populi Romani circunscriberet, dignum esse pro hac fraude ac veluti peculatu, vt puero careat. Denique odiosam hanc esse Mangonum negotiationem, & multos sæpe pro seruis venundari, qui ingenui sunt: nec alia in foro frequentiora esse iudicia. Venalitii contrà, dicebant iniquũ esse rem suam a se inuitis adimi. Constãtem voluntatem accipi oportere, qua quis seruum suum in libertate esse velit, non imperfectam, fictam & simulatam voluntatem. ideoque non fieri liberum, si mẽtitus dominus ne a magistratu castigaretur, liberum esse dixerit: quia non sit voluntas manumittẽdi. nec si dominus ancillam in scenam miserit, & mimi partibus tanquam matrona ambulauerit, liberam fieri. Hic Suetonius, qui e foro sumptam hanc controuersiam fuisse ait, quid iudicatum sit non explicat. Ego vero pro libertate censeo.

DE ACQVIRENDO RERVM DOMINIO. TIT. LVIII.

Quod gens quæque armis quæsiit ac possidet, id quandiu tenet, iure dominii possidet.

I. Ex Herodoto, lib. v.

CVM inter Athenienses ac Mitylenæos sũma contẽtio fuisset de Sigeo oppido, quod in agro Iliensi erat: sæpiusque vi, viris ac viribus eo nomine mutuò certauissent: tãdem con-

uenêre in arbitrũ Periandrum filium Cypseli. Cõstabat Sigeum oppidũ armis à Mitylenæis Athenienſes duce Piſiſtrato eripuiſſe. igitur Mitylenæos antiqua dominia iure repetere. Athenienſes contrà, & ſi vim non negabant, certe nihil plus iuris Mitylenæis AEoliſq; omnibus fuiſſe affirmabant in agrum Iliẽſem, quàm ſibi ac cæteris Græcis, qui Menelao in raptu Helenes operã nauaſſent: igitur quãdiu vi quiſq; oppidũ poſsideat, id eũ iure poſsidere. Placuit Periãdro, vt vti quiſque quid obtineret, ita id poſsideret.

II. Ex Tito Liuio, decade. IIII. lib. X.

INTER Populum Carthaginenſem & Regem Maſaniſſam, in re præſenti diſceptatores Romani de agro fuerũt. ceperat eum à Carthaginenſibus Gala pater Maſaniſſæ. Syphax rex Numidarum Galam inde expulerat: poſteaque in gratiam ſoceri Aſdrubalis, Carthaginenſibus dono dederat. Rurſus cùm Maſaniſſa Carthaginenſes agro expuliſſet, haud minore contentione animorum, quàm cùm ferro & acie dimicarẽt, apud Romanos res acta eſt. Dicebant Carthaginenſes, quod primò maiorum ſuorum fuiſſet, deinde à Syphace ad ſe peruẽniſſet, id ſe merito repetere. Ex aduerſo Maſaniſſa, paterni regni agrum & ſe recepiſſe, & nunc iure gẽtium poſſidere: iſtoque modo ſe & cauſſa & poſſeſſiõe ſuperiorem eſſe. Legati, poſſeſſionis ius nõ mutarũt: cauſſam integram ad Senatum reiecerunt.

Poſt diuturna bella, & maximè ciuilia, id ad eos quoſque

que

que iure pertinere, quod singuli possident, vitandarum litium, atque præteritarũ calamitatum memoriæ vitandæ caussa.

III. Ex Suetonio Tranquillo, in Augusto cap. XXXII.

Post bella ciuilia, cùm in Vrbe loca essent plurima iuris ambigui, dum alii propria mancipiique sui, alii publica esse affirmarent: multi etiã multa à possessoribus auocarent, quia sibi vel à Senatu, vel à Pompeio, vel à Cæsare, ab Antonio aut à Lepido, ab ipso etiam Augusto militibusque pro præmio donata, assignata esse cõtenderent: Octauius Augustus Imperator ipse cognoscẽs, secundum possessores pronunciauit.

AEdificatione nonnũquã totius soli & areæ dominiũ acquiri.

IIII Ex eodem, in Vespasiano Augusto, cap. VIII.

Vrbs deformis veteribus incendiis ac ruinis erat. Vespasianus vacuas areas, & dirutas domus, deformationi auxilium ferens, concessit vnicuique occupanti, si eas ipsi domini cessarẽt aut detrectarent ædificare, reficere, exstruere. Paucos enim re sua priuari satius esse, quàm in vrbe vrbem quærere.

DE RE IVDICATA, ET DE EFFECTV SENTENTIARVM, ET DE interlocutionibus. Tit. LIX.

In officio Iudicis hoc etiam versatur, aliqua iudicare nolle.

I. Ex Cicerone, lib. III. officiorum: & Valerio Maximo, lib. VII. cap. II.

MVLTA incidunt quæ indecisa & intransacta relinqui a iudicibus satius atque vtilius est, quàm iudicio terminari. Huiusmodi est illa coram Licinio Fimbria viro Cõsulari a Marco Luctatio Equite Romano sane honesto, NI VIR BONVS ESSET, facta sponsio cum aduersario. Sapienter enim iudex pronunciauit se illam rem nũquam iudicaturum, ne aut spoliaret fama probatum hominem, si contra iudicasset: aut statuisse videretur, virum bonũ aliquem esse, cùm ea res innumerabilibus officiis & laudibus contineretur.

Vt maior pars dici poßit, similes similibus sententiis, non etiam variæ minus variis iungi debent.

II. Ex Plinio Nepote, lib. VIII. epistolarum.

REFEREBATVR de libertis Afranii Dextri Cõsulis, incertum sua, an suorum manu, scelere an obsequio perempti. hos alii post quæstionem supplicio liberandos, alii in insulam relegandos, alii morte puniendos arbitrabantur. Atque in ea erant cõditione sententiæ, vt singularum nulla pars alia maior esset. Itaque in id iri quod mitius est videbatur oportere, eamque numero sententiam præualere, quæ absoluẽdos esse censuisset. Contrà, puniẽdos esse dicebatur. etenim eorum qui vindicẽt, duas partes esse: vnam duntaxat

taxat eorum qui abſoluant. ſi in genere pœnæ differãt, in eo certè conuenire, quòd ambæ animaduertant. Sed poſtquam ſumma æquitate in ſingulas ſententias iri placuit, ſingulaſque ſeparatim conſiderari, in eam quiſque partem eundo quà ſentiret: propterea quòd nihil magis cõmune habet occidere & relegare, quàm relegare & abſoluere: ideoq; , vt ii qui puniũt, ab aliis diſcrepant: ſic illi inter ſe pugnẽt. imo vero aliquanto propior ſit ſententiæ relegãtis, ea quæ abſoluerit, quàm quæ occiderit. quare iungi ſententiæ non poſſint tam diuerſa cenſentium: lex enĩ ait, QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QVA SENTITIS: ii qui occidebant omiſſa ſententia, relegationi acceſſerunt. itaque relegati ſunt liberti.

QVIBVS EX CAVSSIS IN POSSESSIONEM EATVR. Tit. LX.

Nemo alienæ rei idoneus defenſor eſt ſine ſatiſdatione.

I. Ex M. Tullio, in oratione pro Quintio.

BONA Publii Quintii, cùm abſens non defẽderetur, iuſſit Burrienus Prætor a Næuio poſſideri. Iit Næuius in poſſeſſionem: atq; dum bona proſcriberet, interuenit Alphenus procurator Quintii. impedit auctionem: etenim ſe, Quintium qui defendat, paratũ eſſe. Hunc quia

Prætor ad defensionem non prius admittebat, quàm iudicatum solui satisdedisset, Tribunos appellauit. Sed cùm frustra se didicisset appellasse (neminem enim, vel si filius aut pater est, in aliena re sine satisdatione idoneum defensorem esse, quo casu etiam reus si adesset, satisdare non teneretur) ita discessum est, vt P. Quintium sisti Sex. Alphenus promitteret: interea nihil veniret.

DE REBVS IVDICIS AVCTORITATE POSSIDENDIS SEV vendundis. Tit. LXI.

Antequam audiatur qui edictum induci postulat, satisdare debet Iudicatum solui. & Prætor quanquam iniquè decreuerit, ius est.

I. Ex Cicerone, pro Quintio.

CVIVS latitantis bona ex edicto Prætoris possessa essent, is reuersus si edictum induci postularet, & admitti ad rem defendendam, eum prius iudicatum solui satisdare oportebat. Bona P. Quintii quasi latitasset, ex edicto possessa esse dicebantur. Is contrà negabat possessa esse, neque possideri potuisse, quia defensus esset, ac non latitasset. itaque recusabat satisdare sub hac solita & legitima formula, CVIVS EX EDICTO PRAETORIS ROMANI BONA XXX. DIES POSSESSA SVNT. Sed hoc modo, SI BONA POSSESSA ESSENT EX EDICTO. Verũ quia docebat de edicto Nçuius: atque

atque ideo constabat, si nõ æquo iure, attamen auctore Prætore bona possessa esse: ne iudicio itemque possessioni præiudicium fieret, iussit Prætor Dolabella Publium Quintium aut satisdare, aut sponsionem cum Sexo Neuio facere, SI BONA P. QVINTII EX EDICTO P. BVRRIENI PRAETORIS DIES XXX POSESSA ESSENT NECNE, TANTVM DARI.

DE PRIVILEGIIS CREDITORVM. TIT. LXII.

Ciuitates vsu & consuetudine priuilegiũ nõ acquirũt, quo cæteris creditoribus chirographariis anteponantur, nisi id nominatim à Principibus impetrarint.

I. Ex Plinio Nepote, lib. X. epistolarum.

BITHYNAE ac Ponticæ ciuitates, apud C. Pliniũ Procõsulem aiebãt, in exigendis pecuniis, quæ sibi vel ex locationibus, vel ex vẽditionibus, aliisque causis deberentur, priuilegium competere. eo iure vsos esse se longissimo tempore, sibique id nec alios antea Procõsules denegasse: quod ius πρωτοπραξίαν appellare solẽt: & esse huiusmodi, vt omnibus aliis chirographariis creditoribus anteponantur. hoc in omni sua regione pro lege valuisse. Creditores contrà, solum Principem aut Rempublicam Romanorũ, eámve quæ Principum instar, fiscum, ærarium, publicã pecuniã habet, isto vti priuilegio, quasi suo quodam iure ob communem vtilitatem: videlicet

delicet vt chirographariis non etiam hypothecariis præferātur. alias omnes ciuitates esse loco priuatorum: ideoque à cæteris creditoribus qui personalem actionē habent, caussam eorum separari non oportere. Frustra opponi à Bithynis & Pōticis ciuitatibus, eo se antea iure vti consueu sse: quia tale ac tātum priuilegium nulla ciuitas aliis modis in bonis debitoris sibi acquirere debeat, quàm si id nom nati à Principe nō à Proconsulibus acceperit, aut specialiter in vnoquoque negotio sibi forte de eo iure prospexerit. C. Plinius Secundus ex sententia Traiani Imperatoris, pronunciauit, vsum in his rebus atq; consuetudinem, citra legē totius Reipublicæ aut Principale beneficium, non valere.

Conditionali creditori ita posterior interim præfertur, vt in euentum conditionis postponi posit.

II. Ex Paulo, lib. 11. decretorum. Tit. de iure fisci.

CORNELIO Felici mater scripta hæres, rogata erat hæreditatem restituere post mortem suam. cùm hæres scripta condemnata esset, & a fisco omnia bona mulieris occuparentur: dicebat Cornelius Felix, se ante pœnam esse. hoc enim ideo constitutum, videlicet ne fisci priuilegium in pœna contra creditores exerceatur: quia bonorum cuiusq; id esse intelligitur, quod æri alieno superest. Sed cùm nōdum dies fideicommissi venisset, propterea quòd prius posset Cornelius decedere, vel etiam mater alias res sibi

ſibi acquirere, repulſus eſt interim a petitione: tum petiturus a fiſco, ad quem bona omnia cum ſua conditione tranſiiſſent, vbi conditio aduenisset.

DE FLVMINIBVS, NE QVID IN FLVMINE PVBLICO RIPAVE eius fiat, quo peius nauigetur. Tit. LXIII.

Non licet aquam publicam ad vſus priuatorum conuertere, neque in contrarium valet vlla poſſeßio, & præſcriptio.

I. Ex Plutarcho in Themiſtocle, & in Porcio Catone, & ex Liuio lib. IX. deca. IIII.

VT nihil mortales a Diis immortalibus vſucapere, ſic nihil priuati earum rerũ quæ publici iuris ſunt, ſibi vllo tempore aſſumere ac vindicare poſſunt. Fluminum, maximè nauigabilium, aqua publica, vſus publicus eſt, non ſingulorum: vnde haurire vnicuique licet, non aquam etiam ducere & deriuare: ne aut flumina exareſcant, aut deterius, aqua depreſſiore facta, nauigentur. Quamobrem & apud Græcos Themiſtocles, & apud Romanos M. Porcius Cato, & L. Valerius Cenſores, omnem aquam publicam ſeu fontium & aquæductuum (quales Lutetiæ cernimus) ſeu fluminum publicorum, in priuatum ædificium aut agrum fluẽtem ademerunt: & quæ in loca publica inædificata immolitáve habebant, intra dies triginta demoliti ſunt. tantumque

tumque abest sua se possessione & longo vsu tuerentur ad circunscribenda ciuitatis iura, vt hoc etiam nomine, quasi diutius eo deliquissent, Themistocles fluminum cognitioni & curationi Athenis præfectus, multam seuerisimè dixerit. Idemque postea a Theodosio Valétiniano & Iustiniano Imperatoribus tit. de Aquædu-ctu, sub maiori pœna, hoc est, prædiorum publicatione vetitum est: nisi quis speciali rescripto ius aquæ impetrauerit: quo tamen ciuiliter vtatur, & sine incommodo publico. quia nunquam aliter a Principe peti atque irrogari solet.

VTI POSSIDETIS
TIT. LXIIII.

Is potior est in possessione, apud quem nec vi, nec clam, nec precario res postremo fuit.

I. Ex Polybio Megalopolitano, lib. XII.

LOCRIS, cùm duo adolescentes de seruo contenderent, euenerat vt apud alterum (quem placeat Primum appellare) plusculū antea temporis moratus & educatus esset. interea quoq; vt cùm Secundus rus abiisset, seruus sese a Primo in domum Secundi subduxisset, & ibi domino absente & ignorante biduo permansisset. Re cognita, Primus ad ædes Secundi se contulit: hinc seruum abstrahit: ducit in ius: suum esse ait. imò ille suum. Interim de possessione oritur controuersia. Primus satidationem offe-

rebat

rebat, Rem, si ita iudicatum erit, restitutum iri. « etenim ex Zaleuci lege, hunc tantisper rei de qua lis est, quandiúque iudicium agitur, possessione, vindiciis atq; interdicto superiorem esse, apud quem litis ordinatæ tempore seruus moratus, educatus esset. Secũdus ex aduerso dicebat, legem pro se ipso facere. nam seruum apud se nouissimè educatum esse: ibi postremò seruitutem seruiuisse: quod vel ex eo manifestum est, quòd e domo sua familiaq; in ius ad magistratum tractus, abductus sit. igitur apud se potissimum pendẽte lite, commodum possessionis esse oportere. cæterum fideiussores dare se paratum esse. Primus etsi concedebat ex ædibus suis hominem in ius non esse adductum: nihilominùs aiebat hunc sese etiam antea e domo sua subduxisse, neque alio iure in possessionem Secundi peruenisse. Eum qui vi rapuerit, traxerit, duxerit, etsi pro possessore possideat, iure tamen possidere non videri: nec iustam hanc educationem esse, quæ non pacifica fuit, sed controuersa. Iudices admisso & consulto Cosmopolide (quia de interpretatione legis agebatur) ita pronunciarunt, Educationem semper eos præstitisse videri apud quos id quod in disceptationẽ venit, postremò quidem vel aliquo tempore, sed sine controuersia fuerit. nunquam verò possessionem violentam vlli agenti proficere, qui ab aduersario vi, clam aut precario possideat, quo magis postremò possedisse videatur. Secundus Patres appellauit. Cosmopolidem iudicio prouocat. cum

Zaleuci

Zaleuci legibus incongruam interpretationem attulisse:nec eam mētem legislatoris esse,quam nō ex verbis legis, sed ex ambagibus collegerit. Cosmopolis de sententia legis cognosci non recusabat,modò sub Zaleuci conditionibus: quæ erāt huiusmodi, vt ei vndique adstantibus militibus laqueus immineret,qui videretur deteriorem verbis legis interpretationem Populo attulisse. Sed facetè adolescens respondit, iniquam esse conditionem. nam Cosmopolidi grandæuo, si victus fuerit, biennii aut triennii: sibi adolescēti,maioris meliorisq; vitæ partis periculum, damnum, iacturamque fore. Itaque hoc dicto faceto & vrbano elusit quidem iudicii seueritatem.cæterum patres pro Cosmopolide pronunciarunt.

DE VERBORVM OBLIGATIONIBVS TIT. LXV.

Ex turpi stipulatione & obligatione actio non datur: licet honestus color & titulus obligationi quæsitus sit.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. II.

148 CAIVS Visellius Varro dum graui morbo laboraret, trecenta millia nummûm ab Octacilia Laterensi, cum qua commercium libidinis habuerat,expēsa sibi ferri passus est.stipulata est Octacilia, spopondit C.Visellius:sed eo cōsilio & animo,vt si quid ei humanitus accidisset, tum modo à suis hæredibus hanc summam Octaci-

Octacilia peteret, veluti genus legati quoddã: ita sub titulo creditæ pecuniæ tecta inhonesta liberalitate. Accidit vt Varro non moreretur. igitur Octacilia grauiter offensa, quòd præsentis ille suæ prædæ pecuniæq; spem, morte nõ maturasset: Visellium in ius vocat. Iudex Caius Aquilius à Prætore datur, SI PARERET C. VISELLIVM VARRONEM EX STIPVLATV TRECENTA MILLIA NVMMVM OCTACILIAE LATERENSI DARE OPORTERE. adhibentur in consilio principes ciuitatis. Negare non poterat Visellius sponsionẽ à se factam, neque huius nomine emissam esse Octaciliæ cautionem: sed falsum esse dicebat id mutui nomen, quod tabulis contineretur: nihil enim reuera sibi ab Octacilia numeratũ. Sin causam aliã afferat: vereri se ne ea sit huiusmodi, quam eius intersit potius obrui silẽtio, quàm ex ea, lege agere. multa retineri, atque à debitore soluta condici non posse, quorum inanis sit petitio. At contrà pro Octacilia dicebatur, vel si minus pudicam eam fateri necesse sit, ac quæsitum stipulationi colorem præter facti veritatem: certe donationis iustam causam obligationi esse. cæterum neque inhonestas donationes, vt circa meretrices, iure prohiberi. Præterea si turpiter faciat, quòd pudicitiam non seruauit: iã vero vti est, eam nec turpiter stipulari, nec turpiter accipere: & quod ab hærede Varronis ex testamẽto rectè consequi posset, id nunc ab ipso

Visellio.

Visellio ex ſtipulatu ferre oportere. Attamen C. Aquilius prudentia & religione ſua, mulierē actione ſummouit. Nam & ſi ea fuiſſet Octauia, cum qua adulterium, vt cum meretrice, non cōmitti diceretur: id tamen inutiliter peti, quod turpiter ſibi quis ſtipulatus eſſet. Idem & C. Aquilium iudicaturum fuiſſe arbitror, ſi mortuo Viſellio eandem pecuniam ex teſtamento petiiſſet: quia legatum ſub debiti nomine, in fraudem legis, probroſæ fœminæ relictū eſſe videretur. Certè huiuſmodi perſonis lōgo interuallo Domitianus Imperator ius capiendi legata hæreditateſque ademit: quo iure in Gallia conſtantius vteremur, ſi ſanctius eſſet apud nos ſiue nomen ſiue numen Pudicitiæ.

FINIS LIBRI PRIMI.

P. AERODII ANDEG. I. C

DECRETORVM, RERVMue apud diuersos populos ab omni antiquitate iudicatarum liber Secundus.

DE FVRTIS. TIT. I.

Homines ita ab alieno facile abstinebũt, si artis suæ & industriæ rationem reddant. porro Remp. præmio & pœna contineri.

I Ex Athenæo, lib. I I I I. cap. xx. & lib. v. cap. I I. & ex Diogene Laertio, lib. v I I.

HOc Athenis celeberrimum fuit institutũ (sed à Solone, vt Herodotus ait, traductũ ex AEgyptiorũ moribus) quòd otiũ & inertia in iudiciũ vocarentur, singulisque annis omnes omnino ciues adesse coram Magistratu tenerẽtur, responsuri qua arte, quibus opibus ipsi suique vitã trãsigerent. Atq; Areopagitarum hæc imprimis cura ac solicitudo fuit, qui morũ atq; disciplinæ publicæ custodes tum merito ab Isocrate appellari potuerunt. Eos, Cleãthem, Menedemum & Asclepiadẽ nouos Philosophos, & qui in nullis erãt facultatibus, euocasse atq; interrogasse memoriæ traditur, quî fieri posset, cũ toto die operam Philosophiæ nauarẽt, ac nihil penitus possiderent, eorũ corpora nihilominus

m tam

tam bene se haberent, ac tã robusta essent. cæterum Philosophos iussisse adduci molitorẽ quẽdam, & alium item hortulanum, victus sui optimos testes, qui dicerent, vti apud se singulis noctibus aqua nunc haurienda, nunc volutatione rotæ, atq; pistrini, pro opera duas drachmas lucrifacerent. itaque magnopere admiratos Areopagitas non solum Cleanthẽ, Menedemũ & Asclepiadem innoxios dimisisse, sed & ducẽtarum drachmarum munere donauisse. Cleanthes accipere noluit. Narratur & apud Corinthios hunc morem fuisse, vt si quem cernerent splendidius obsonari: hũc interrogarẽt vnde ille sumptus ei competeret, quidve ageret. quòd si huic vitæ generi sumptus suppeterent, frui sinebant. sin autẽ sumptus facultates excederent, iubebant imposterum moderatius vti: ni parerent, multam imponebant. quòd si nihil cùm haberet, attamẽ ita splendide & opiparè viueret, necandum carnifici tribuebant. quia aut hunc furem esse, aut noctibus spoliare, aut cum furibus participare, aut falsa testari, aut accusare necesse esset. Et quidem si alibi hac lege vti oportuit, apud nos, Obsonomos esse necesse esset.

Qui in agello suo maiores tota vicinia fructus percipit, furtum cum facere præsumi, nisi caussam fertilitatis approbet.

II. Ex Plinio Secundo, lib. XVIII. cap. VI.

C. FVRIVS Cresinus è seruitute liberatus, cũ

in

in paruo admodum agello largiores multò fructus perciperet, quàm ex latissimis & amplissimis tota vicinitas; à Spurio Albino AEdile Curuli accusatus est. Nam qui possit, nisi aut incãtationib⁹ vtatur, & fruges alienas pelliciat veneficiis, aut aratro quæsitas, furtim noctu ex alieno in suum transferat? quod vtrunque puberi lege XII tabularum capitale fuit. At Furius Cresinus cùm non persuaderet, ideo se fertiliore agello frui, quòd præ cæteris eum benè araret, benè coleret, item crebro stercoraret, istáque omnia tempestiuè ageret: nam cur idem non aliis & ditioribus accidat, qui nullis impensis, nullis sumptibus, nulli pecuniæ parcunt? Itaque metuens damnationem, cùm in suffragium Tribus oporteret ire, instrumẽtum rusticũ omne in forum attulit, & adduxit filiam validã, benè curatam ac vestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos: Et, veneficia mea Quirites hęc sunt (inquit) nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas vigiliasque & sudores. Id tum rectè visus est dicere, culturã non impensa, sed opera constare: ideoque Liciniana illa septena iugera maiores quæstus antiquis retulisse, quàm nunc præberent amplissima veruacta. Quare & illud antiquum Populus Romanus memoria repetẽs, Oculus domini fertilissimus in agro est: omnium sentẽtiis reum absolui voluit, iussit. Igitur & quid si aliquis Paridium illum Veterensem accusasset, de quo L. Iunius

 Colu-

Columella lib. IIII? is duas filias ac fundum vineis cõsitum habuit. huius fundi tertiam partem nubenti maiori filiæ in dotẽ dedisse dicitur, ac nihilo minus solere æque magnos fructus ex duabus partibus eiusdem fundi percipere. Minorem deinde filiam nuptui collocasse in dimidia parte reliqui agri: neque sic tamen ex pristino reditu quicquam detraxisse. Nullis aliis se artibus vsum esse docuisset ille Paridius optimus, quàm quòd postea melius tertiam illã fundi partem coluisset, quàm antea vniuersam.

In re commodata, aliter vtendo, furtum committitur.

III. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. II. & ex Aullo Gellio, lib. VII. cap. XV.

QVIDAM vsque Ariciam, equum alteri commodauerat. hoc cùm illius municipii vlteriore cliuo vectus esset, longiusque produxisset iumentum commodatum, quàm quò vtendum acceperat: furti postulatus atq; damnatus est. Etenim nemini licere aliena re vti inuito domino. cæterum voluntate domini deficitur, qui aliter atque lex ab eo dicta est, re commodata vtitur: nec ea contrectatio dolo malo & fraude carere dici potest, qua deceptus est qui sic commodauit, alioqui non facturus. Nihil interesse vt furtũ cõtrahatur, ignorante an sciente, si modò inuito domino quis rebus alienis vti velit. denique in eo contractu qui solius accipientis gratia celebratur, & qui tam ad societatẽ hominum pertinet, fidem vllo modo frangi, minime omnium ferri oportere.

Colo-

Colonus qui domini possessionem interuertit, furtũ facit.

IIII. Ex Gellio, lib. XI. cap. XVIII.

COLONVS (per quem nos possidere certum est) fundum quem à domino conduxerat, vẽdidisse dicebatur: atque isto modo fundi possessione dominum interuertisse. nam & eo casu possessio amittitur. Hoc nomine furti condemnatum esse quẽdam à Sabino relatum est: quia surripi & condici possessio posit, quemadmodum re mobili subrepta.

Solo consilio & malo animo sine contrectatione, & quãquam res furtiua non reddatur, interdum furtum committitur.

V. Ex Eodem auctore & loco.

CVM seruus fugitiuus præter oculos domini fortè ambularet, quidam obtentu togæ veluti se amiciens, fecerat atque obstiterat ne a domino videretur. Ideo furti postulatus ac iudicatus est: licet qui seruo persuaserit vt fugeret, fur nõ sit: neque eò fecisse ac cælasse probaretur, vt seruus ab alio subriperetur: & quanquam vulgo dici soleat, furtum non committere, qui fugitiuo iter monstrauerit. deniq; & ita iudicatum est, quamuis dominus serui fugitiui dominium ac possessionem retineat, quandiu nemo eum possidere cœperit. ideo videlicet, quia potest homo fugitiuus proposito redeundi, domino possessionem cõseruare. aliter atq; in iis mobilibus rebus quæ ratione vel anima carẽt. Mirum igitur quo facto

res furtiua non fit, quenquam furti cōdemnari? Sed placuit mentem, consilium & animum eius intueri, qui quantum in se fuit effecit, ne dominus vnquam serui sui operis vteretur, dominiúque tandem siue possessio ab eo recederet.

DE INCENDIO, RVINA ET NAVFRAGIO. TIT. II.

Qui ideo deliquerunt, vt famosi & plus noti quàm nobiles euadant, horum memoria damnanda est.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. XV.

QVIDAM cùm Dianæ Ephesiæ templum incendere parasset, deprehensus, in quæstione confessus est, id se ideo tentare ac perficere in animo habuisse, quò pulcherrimo opere consumpto (etenim tota Asia extruente quadringētis annis perfectum est) nomen suum per totum orbem diffunderetur. Itaque hoc Iudices damnationi addi censuerunt, vt decreto memoria teterrimi hominis aboleretur, neque eum fas esset loquendo aut scribēdo nominare.

Incendiarij pro rerum & personarum qualitate, interdum solo exilio puniuntur.

II. Ex Dione Nicæo, lib. XL.

CVM Milo Claudium occidisset, ad vrbem nuncio allato, iam populum per se tumultuantem Rufus & Munatius Plancus Tribuniplebis exceperunt: atq; posito in foro cadauere, suis sermoni-

monibus ad seditionem accommodatis, facilè persuaserūt, vt rogum in curia ex subselliis ipsis cadaueri construerent. quo factum est vt & tota curia incenderetur, atque hinc etiam recta ad domum Milonis plebs cum igne contenderet. Verum ii postquam magistratu abierūt, pro incēdiariis ac seditiosis exilio dānati sunt: nec Munatio profuit aut reiectio Catonis, aut a Cn. Pompeio contra legem a se latā, missa laudatio.

DE INIVRIIS ET FAMOSIS LIBELLIS. TIT. III.

Ob iniuriam factam a priuatis, non est tota ciuitas aut vniuersa Respublica punienda.

I. Ex Plutarcho, in vita Cimonis.

CVM Thessalorum negotiatores, e Syriis nonnulli violassent, suaque propria mercede spoliauissent: re delata ad Amphictyonas, tota respublica Syriorū damni iniuriæ nomine multata est. Sed huic iudicio Popul⁹ obsequi noluit: quia delicti pœnā & culpā in auctores, non in Cōmune iudicaret reiici oportere. Publicam enim caussam a priuatorum culpa segregādam: et si in ciuitate a multitudine peccatum est, non protinus bonis aliisque innoxiis imputandum esse.

Iniuria aduersus magistratum atrocior est, ideoque exilio punitur.

II. Ex Dionysio Halicar. lib. VII. Liuio, deca. I. lib. II. Plinio, de viris illustribus.

MARTIVS Coriolanus a Tribunisplebis ad Populum vocatus,nō paruit:& ministros eorum cùm iussi eum præhendere ac ducere conarentur,ceciderat,pulsauerat. denique ne a corporibus quidem ipsorum Tribunorum,qui sacrosancti sunt,etsi fortasse nimis insolenter ac turbulentè se gererēt, manus abstinuerat. Hoc nomine Coriolanum in exilium perpetuum Populus ire voluit,iussit.abiit in Volscos exulatum.

Poetis non perpetuo licere,sine fraude maledicere. Propter artis peritiam interdum reis indulgeri.

III. Ex Aulo Gellio, lib. III. cap. III.

NAEVIVS Poëta cùm ob asſiduam maledicentiam,& probra in principes ciuitatis,de Græcorum poëtarum more dicta, in vincula Romæ a Triumuiris ductus,coniectus esset (nam æquè probis ac improbis,priuatis atque in magistratu constitutis maledicere, iniquum est. nec placet opinio Socratis dum ait,si vera obiiciūtur,conducere ad emendationem: si falsa,istud verò maledicere , quid ad nos? quia si quæ in nobis vitia manifesta sunt,officium hoc Censoris sit,ea nominatim : Poëtæ vero,sub persona atque etiam obscurè notare atque perstringere) postquam tamen alias fabulas in carcere scripsit,in quibus delicta sua, & linguæ petulantiam, qua multos antea læserat, apertissimè diluit: facilè ob artis excellentiam vinculis solutus est.

Nota grauior est,aliquem in scena nominatim lædere.

IIII

IIII. Ex auctore ad Herennium, lib. I. & II.

CAIVS Cælius iudex absoluit iniuriarũ eum, qui Lucilium Poëtam in scena nominatim læserat. existimauit enim inter eos quibus propria maledicẽtia & inuidia est, hanc nominationem non ad iniuriam, sed ad æmulationem pertinere. deniq; qui solitus est maledicere, vt idem de se dicatur prius, iure tolerare posse. At Publius Mutius contrà, mimum qui Lucium Acciũ Poëtam in scena nominauerat, cùm nihil aliud defenderet, nisi licere eum nominare cuius nomine scripta dentur in vulgus: hoc ipso condemnauit: habita videlicet personæ, temporis atq; loci conditione: quæ a mimo, & de scena atque in conspectu totius Populi Romani, dum res non seria sed ludicra agitur, quenquam eximium virum nomine compellari non patiũtur. Nam etsi plures in instrumentis legi sua nomina, moleste ferunt, quanto magis ea a mimo pronunciari?

Lictor, apparitor, officialis iniuriam non facit, dum edicto magistratus obtemperat.

V. Ex Halicarnasseo, lib. x.

CVM legem ferre vellet ad Populum Icilius Tribunus plebis: Consules Senatumque rogauerat, vt eam primo quoque die decernerent. sed moras trahebãt Consules, neque vt de ea referretur, Senatum conuocabant. ergo misit apparitorem, qui Consules cogeret. Contrà, a Cõsulibus per alium suum viatorem, Tribunitius iste viator

viator remotus est. Ideo Tribunus læsum se esse dicere: hanc iniuriam officiali suo factam, sibi esse factam videri. se sacrosanctum & inuiolabilem esse. ipse in sua an in persona viatoris summoueatur, nihil interesse. itaque Consulum lictorem præhendit, ducit ad socios Tribunos: de capite postulat. Sed caussa cognita, lictori Consulibus magistratuique suo paruisse, sine fraude fuit, huncque placuit dimitti oportere.

Magistratui via non decedere, iniuria est.

VI. Ex Plutarcho, in Graccho.

QVANDIV sacrosancta & inuiolabilis est magistratuum auctoritas, ac legum pœna & metu munita reuerentia: eousque benè ac beatè ciues in incolumi Republica victuros esse, pro diuino atque certo augurio habendum est. Nunc cùm apud nos leges contemnere, ius fasque violare, manus impias magistratui afferre, minari ac terrorem adducere Iudicibus, omnia vi & violentia agere, religio meliorque rerum constitutio & emendatio est: quid de nostro Franciæ Principatu iam nos in futurum sperare atq; expectare possumus? Interim dum legimus Caium Veturium a Romanis veteribus ideo publicè condemnatum, quòd Tribunoplebis transeunti via decedere contumaciter recusasset, neque lictori summouenti obtemperasset, quasi ipsi vniuerso Populo atque Reip. allata iniuria: nihil amplius imperio Romano deprehendere est, nihil augustius, nihil quod propius ad diuinitatem & immor-

immortalitaté accedere videatur. At postremò vbi Consules, Prætores, Tribunosplebis, trahi, necari, interfici summa cum impunitate animaduertimus: rostra, subsellia, forum impleri hominibus armatis, ne vis Iudicibus afferatur: ecce versa pagina accipimus totius Reip. interitum: en rerum noua constitutio, non prudens emendatio est.

Si minor maiori magistratui non assurrexerit, iniuria est.

VII. Ex Plinio, de viris illustribus.

Cum P. Decius Prætor sedens pro Tribunali, transeũte M. AEmilio Scauro Consule, non adsurrexisset: iussit eum Consul adsurgere, eique vestem scidit, sellam concidit: nequis item ad eum in ius iret, edixit, vetuit. Quæ enim ista impudentia est, minorem magistratum, maiorem præ se contemnere? aut quæ ista ingratitudo, Rempub. in aliis magistratibus despicere, a qua munus suum acceperit?

Tenetur iniuriarum, qui matremfamilias aut virginem appellauerit, sollicitauerit.

VIII. Ex Valerio Maximo, lib. VI. cap. VI.

M. Celer, Gn. Sergio Silo promissorum matrifamilias numorũ gratia, diem ad Populum dixit, eúmque hoc vno crimine condemnauit. Itaque non factum, sed animus in quæstionem deductus est, plusq; voluisse peccare, voluisse contra bonos mores alterius pudicitiam attẽtare & solli-

sollicitare Sergio nocuit, quàm profuit reuera non peccasse. Sed voluntas cum pacto, actum habet: neque non certè grauior est corruptela mentis quàm corporis.

Desinit atrox esse iniuria, quæ magistratui quidem illata est, sed cùm se pro non magistratu indecorè ageret.

IX. Ex Aulo Gellio, lib. IIII. cap. XIIII.

AVLVS Hostilius Mancinus AEdilis Curulis fuit. is Manuliæ meretrici diem ad Populum dixit, quòd de ambulacro eius noctu lapide ictus esset: vulnusque ex eo identidem ostentabat. Et re & persona atrocem esse iniuriam, quæ Magistratui Populi Romani facta sit. nec se læsum modo, sed & minutam Populi auctoritatem. denique ex facientis vilitate & indignitate, iniuriam & contumeliam crescere. Manulia Tribunos plebis appellauit. apud eos dixit, comessatorem Mancinum ad ædes suas venisse: eum sibi apud se recipere non placuisse. sed cùm vi irrumperet, lapidibus sane depulsum. Tribuni decreuerunt, AEdilem ex eo loco iure deiectum, quò cum venire cũ coronario non decuisset. proptereà ne cum Populo AEdilis ageret, intercesserunt. Nam vt quæ meretricia veste, non matronali habitu vestita fuerit, ægrè si quis eam appellauerit, aut ab ea comitem abduxerit, iniuriarum actioné habet. ita Magistratus qui cum imperio & potestate est, si pro fascibus, cum sertis & coronis in eo loco reperiatur, quò etiam

alios

alios accedere,prohibere debuisset: ei si iniuria fiat, de se magis quàm de alio queri oportet. Postremò vim etiam in meretricem cadere. ergo vim vi repellere iure licuisse.nã & si quis palam corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locauisset, etsi famosus & suspiciosus sit: vim in corpus liberum adferri non æquum esse veteres censuerunt, vt ex M. Catone scripsit Nonius Marcellus.

Seruo allata iniuria, minor: a seruo libero homini facta, certe grauior est,

X. Ex Dione, lib. LX.

CVM quidam Tribunusplebis seruum Claudii Augusti in publico percussisset:Claudius Imperator, etsi seruo suo allata esset iniuria, seruo tamen allatam esse cùm sapientissimè iudicasset, nihil aliud in eum statuit, quàm quòd Tribunoplebis ministros abstulit, & aliquo postea interuallo restituit. Seruum suum aliũ,qui virum illustrem probro affecisset,in forum trahi, atque flagris necari iussit. Certè Atheniẽsium legibus æquè de iniuria seruis atque ingenuis fieri prohibita, nominatim continebatur: non ideo quia (vt præclare in Timarchum AEschines ait) seruilis conditionis homines tantæ curæ legislatori fuerint: sed quia ciues assuefacere voluit, vt se a contumelia ingenuorum magnopere temperarent,hoc etiam adscripsit, Ne quidem seruis iniuriam faciendam esse.ideo denique, quòd eum ad ciuilem cõsuetudinem mi-

mine

nime idoneum iudicaret, qui in libera ciuitate quacũq; in re contumeliosus & iniuriosus esset. Apud nos vero quo quis insolentior est, hoc illustrior & nobilior est.

Qui iniuriam iniuria repellit, innoxius est.

XI. Ex Suetonio, in Vespasiano cap. IX.

CVM de iurgio quodam Senatoris Equitisque Romani, Diuus Vespasianus Augustus ipse cognosceret: ac pro Senatore diceretur, tanti ordinis homini quoquo modo factam iniuriã ferri non oportere, etsi ab eo cœperit, non etiam vltrò Eques intulerit: ita pronunciauit, Non oportere maledici Senatoribus: remaledici, ciuile fasque esse.

Publico consilio facta iniuria, publica eget animaduersione.

XII Ex Cornelio Tacito, annalium lib. XX.

IISDEM ferè temporibus, cùm in Senatu Manlius Patricius ordinis Senatorii pulsatum se in colonia Senensi cœtu multitudinis atque iussu magistratuum quereretur: vocati qui arguebãtur: & caussa cognita, in conuictos vindicatum, additumq; senatusconsulto, vt Senensium plebs modestiæ admoneretur.

Scripta, monumenta, inuito authore producere, edere, capitale esse.

XIII. Ex D. Hieronymo, ad Pammachium, in epistola, de optimo genere interpretandi.

ESSE-

Eschivs vir Cõsularis, cum Patriarcha Gamaliele grauissimas exercuit inimicitias. Itaque diffamãdi Gamalielis seu opprimendi caussa, atque vt eum suis ipsius testimoniis conuinceret, quem sciebat ad exercitationem multa in hanc illamque partem dictare ac scribere: sollicitato notario chartas Gamalielis inuasit, & in publicum protulit. Querela a Gamaliele ad Theodosium delata, Eschium capite condẽnauit. Nam & seruos alienos in necem domini sollicitare, corrumpere: & calumniandi occasionem ex ipsis Laribus ac focis, qui vnicuique nostrum sanctissimi, tutissimi atq; fidelissimi esse debent, anxiè aucupari, flagitiosum esse. Postremo & quis amplius audeat nedum hiscere, aut manum ad tabulas apponere, si quod nobis ac Musis duntaxat scribimus, canimus, neque ex animi sententia plerunque, sed styli acuendi caussa, vel ad id quod scimus vtile esse, dissuadẽdum: vel contrà, quod inutile & inhonestum, persuadendum, id inuitis nobis auferatur, & in publicũ exeat? Plane & si quis apud se vel famosissimum libellum descripserit, tamen si non ediderit aut produxerit, imò si corruperit, suppresserit, lege Cornelia non teneri: quemadmodũ & si quis venenum habuerit, nisi caussa necãdi hominis habuerit. Non enim siue crimen, siue maledictum esse posse, quod nulli aut dictum aut obiectum sit: nec cóuicium esse absque vociferatione. ideoq; & qui curauerit conuicium fieri, attamẽ si factum non fuerit, non teneri. Deniq;, vt a Valentiniano & Valen-

Valente rescriptum est, qui famosum libellũ repererit, modo non manifestauerit, etsi illum penes se habeat, nihil aduersus legem cõmittere. alioqui fore vt cogitationis quis pœnã subeat: quia quod apud quemlibet in bibliotheca lateat, id adhuc in animo latere videatur. Itaque si quid illæ tabulæ famosi habuerunt, non Gamalielis, qui scripsit, sed Eschii qui protulit, iniuriam esse. quę authori capitalis merito fuit, quòd in alienum caput excogitata & pręparata esse videatur.

DE EXTRAORDINARIIS CRIMINIBVS, TIT. IIII.

Nimiam lautitiam veteribus crimini fuiße.

I. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. I. Suetonio, in Augusto, Plutarcho in Sylla, Plinio Secundo, lib. VIII. cap. XLV.

QVID de hoc tam graui, tamque seuero, præfracto & abscisso Populi Rom. iudicio nunc dicemus, apud quos nulla iam ferè est mentio parsimoniæ? nam M. AEmilium Porcinam a L. Casio accusatum crimine nimis sublimè extructæ villæ in Alliensi Agro, graui multa Populũ Ro. affecisse, recitatur a Valerio Maximo. Videlicet his antiquæ probitatis ac frugalitatis hominibus placebat, vnũquẽq; non solum publicè, sed etiam priuatim, continẽtem, frugi, parcum, ac non modo ciuem bonum, sed & patremfamilias optimum esse oportere. Ex priuata

priuata luxurie, abundãtia atque nimio splẽdore, æstimari quæ publica esset cuiusq; de ceterorum ciuium vita, bonis ac fortunis administratio. quia vita nimium spendida & copiosa, nunquam a bonis alienis abstinet: sed & perpetuo tyrannicum aliquid præ se gerit. Etenim, in ea ciuitate maximè, quæ Populi suffragiis aut paucorum arbitrio regitur, alium alio ciue, fortunis & opibus magis quàm virtute antecellere, nunquam suspicione caruisse. ideoque Valerio Publicolæ domum in Palatio constructam, crimen affectatæ tyrãnidis attulisse: & apud Græcos populos, exilium id quod Ostracismum appellabant, idcirco institutum. Deniq; Reip. interesse, neminem re sua malè vti, non ad superbiam & prodigalitatem. Itaque Rutilium Rufum, modũ ædificiis attulisse: Lycurgum Lacedæmonè, vt tecta domus, non alio instrumento quàm securi: tabulata, quàm dentato perficerentur. Hinc & leges Oppias, sumptuarias, vestiarias, de minuẽdis dotibus, de sumptibus funerum, aliaque innumera huiusmodi: quæ hominum libido, potentiorum atque primariorum exemplum, in omni Rep. semper abrogauit. Verùm vt ad illud Populi Ro. iudiciũ reuertamur: huic similis fuit Fabricii Lucini nota Censoria. nam ideo Senatu mouit Cornelium Rufinum, iam duobus Cõsulatibus & Dictatura speciosissimè fũctũ, quòd decem pondo vasa argentea comparasset. Similis itẽ M. Antonini & Lucii Flacci nota Cẽsoria aduersus Duronium, quòd legem latam de coer

n cendis

cendis conuiuiorum sumptibus, Tribunusplebis abrogasset. Quidam etiam inter reos, die dicta, relatus & damnatus est a Populo Romano, quòd pueruli & cõcubini sui nimis amore corruptus, rogatus ab eo ruri vt omasum in cœnam ferri præciperet, cùm bubulæ carnis in propinquo emẽdæ nulla facultas esset, domito boue occiso, desiderium eius impleuisset. itaque in exilium actus est, tanquam colono suo interempto.

Interdictionis pulcherrimum genus.

II Ex Athenæo, lib. IIII. cap. XX.

AT etiam Græci sua habuere Censoria iudicia. Athenis Areopagitæ cùm Demetrius, Demetrii Phalerei, luxuriosius vitam ageret, & Aristagoram Corinthiam amicam domi possideret: vt melius & honestius viueret, imperarunt. Ephori quoque, cùm Gnosius Lacedæmone insolenter se gereret, vetarũt ne cum iuuenib⁹ versaretur.

Donis ac muneribus publicis insolentius vti, non sine crimine fuit. Præterea carcerem haberi & ad puniendos etiam homines, non solùm continendos.

III. Ex Plinio Secundo, lib. XXI. cap. III.

ANTIQVAE parsimoniæ ac continentiæ apud Romanos veteres, hoc etiam graue & nobile est exemplum. Cùm superbius atq; luxuriosius esse videretur, passim & publicè coronis vti etiã ludicris: quæ virtutis eximiæ caussa duntaxat, ab

initio

initio ciuibus a Republica concedebantur, magisque vt post mortem in statuis aut imaginibus suis, & ad pompam exequiarum, quàm vt viui (quod perpetuo accidit) ad inuidiam vterentur: Lucius Fuluius argentarius bello Punico secundo, cùm interdiu e pergula sua cum corona rosacea in forum prospexisse diceretur: ex auctoritate Senatus in carcerem adductus, non antequam bella finirentur, emissus est.

IIII. Ex eodem.

Publius quoque Munatius cùm demptam Marsiæ coronam e floribus, capiti suo imposuisset: atque ob id duci in vincula Triumuiri iussissent: etsi Tribunos plebis appellauit, tamē non intercessére.

Non in potestate nostra est, filios nostros ita erudire, vt rebus gerendis in Republica sint inutiles.

V. Ex Cicerone, lib. III. officiorum. & Valerio Maximo, lib. V. cap. IIII. & C. Plinio, de viris illustribus.

Etsi non fuerit hoc peractum iudicium, sed iureiurando adactus accusator, ab accusatione destiterit: vtile tamen est posteritati cognoscere quid in iudicio versaretur, vt nostri temporis homines sciant (quam rem maxime prætermittunt ac negligunt, vt si parum ad Rempub. pertineat) fidem, religionem atque puerorum institutionem, hanc olim neque reprehensionē neq;

animaduersione caruisse. L. Manlio A. filio, cùm Dictator fuisset, M. Pomponius Tribunus pleb. diem dixit, quòd is paucos sibi dies, licet occasione benè faciendi belli, ad Dictaturam gerendã addidisset. Criminabatur etiam quòd Titum filium, qui Torquatus postea est appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset: itaq; hunc publicis vsibus subtraheret: cùm nihilominus qui liberi nostri sunt, non tam nobis quàm Reipublicæ nascuntur. Sed cùm audisset adolescens filius negotium exhiberi patri, accurrisse Romam, & prima luce Pomponii domum venisse dicitur. cui cùm esset nuntiatum: quòd illũ iratum allaturum ad se aliquid contra patrẽ arbitraretur, remotis arbitris ad se adolescẽtem venire iussit. At ille vt ingressus est, confestim gladium distrinxit, iurauitq; se illum statim interfecturum, nisi iusiurãdum sibi dedisset, se patrem missum esse facturum. Itaque iurauit hoc terrore coactus Pomponius. rem ad Populum detulit. docuit cur sibi a causa desistere necesse esset. Manlium missum fecit. Tantum temporibus illis iusiurandum valebat.

Nimia virtus & industria, plerunque periculosa est.

VI. Ex eodem, lib. VIII. cap. XVI.

HANNO e Pœnorum clarissimis, primus hominum, leonem manu tractasse ausus, & mansuefactum Populo Carthaginensi ostendisse traditur. Hoc certè argumento dãnatus est: quoniam nihil

nihil non persuasurus vir tam artificis ingenii videbatur:& male credi libertas ei, cui in tātum cessisset ipsa etiam feritas, tam superbum, tam sæuum,tam crudele animal. Omnino in quolibet Politiæ genere,non tam per se malum est, cæteros omnibus ingenii partibus,virtute ac fortunis anteire, quàm minus pro communi libertate,rerum tranquillo statu,& eorum qui soli dominationem & imperium habent,dignitate, tutum atque oportunum. Igitur eadem res per se optima, necem exiliumque summis atq; fortissimis viris sæpissime attulit, dum apud alios timor,apud alios versatur inuidia.Non minus contemni,quàm suspici nocet.Sic & virtus sua iura, suas leges,suos terminos habet: quos vltra modum excitare ac producere, hominibus nefas & piaculum est.

Impiorum votorum accusatio & damnatio.

VII. Ex Annæo Seneca, lib. VI. de beneficiis cap. XXXVIII.

Impii voti a Demade Athenis quidam accusatus est, qui cùm necessaria funeribus venditaret, grande lucrum vt in hac arte sua faceret, optasse dicebatur. Id nisi ex mala mente & pessimo in Remp. odio proficisci, cuius hic compos esse nequeat,sine multorum nece,strage & interitu. Satis per se detestandas atque abominandas opes, quæ tam infœlici & lugubri officio seu cōmercio paratæ sunt: quàm vt etiā solenni voto,palam & publicè cum damno publico misere

concupiſci & affectari debeant. Etiam verbis impiis crimẽ læſę Reip. maximè exacerbari. Quòd ſi tacuiſſe quæ ad ſalutem ſuorum ciuium totiuſq; Reip. pertinẽt, crimini vertitur: cur non & ea pronunciaſſe, quæ niſi ad interitum pertinẽt? Contrà pro reo dicebatur, quod ita fortaſſe optaſſet, non eo animo feciſſe quo arguitur. rem aliter atque benignius (quod in criminibus fieri ſolet) arripi atque interpretari poſſe, Vt hinc magnum lucrum faceret, non quòd multis venderet, ſed vt carè venderet quod paruo & vili pretio comparaſſet. Iam etſi quid ſubſiniſtre cogitaſſet, an ideo ſceleris vicem obtinere debeat? ſi quid commiſſum eſt, quod quidem repræhendi poſſit, etiámne id ſtatim vindicari ac damnari oportere? Quis non hac ratione puniendus eſt? Omnes ex alieno incommodo lucrum facimus. Miles bellum optat in prædam & gloriã: Agricolam erigit caritas & difficultas annonæ: quia annona pretium niſi in calamitate fructuum nõ habet. Medicis grauis annus in quæſtu eſt. inſtitores delicatarum mercium iuuentus corrupta locupletat. exceptat precium eloquentiæ, litium numerus. omnia tamen iſtorum tam nota ſunt vota, quàm impunita. quia reuera in hoc omni genere facilior eſt exiſtimatio, quàm reprehenſio: ideo quòd qui iſta deſiderant, auaros poſſumus exiſtimare: crimen in eo conſtituere non tam facilè poſſumus. Denique ſi ſe quilibet excutiat, inſpiciatq; quid tacitus optat, vix eſſe qui ſe innocentem prædicare poſſit: in ſuoque

ſinu

ſinu inueniet, quod in alio repræhendit. Attamen Iudicum ſententiis condemnatus iſte eſt deſignator & libitinarius: quia etſi taciti multa interdum communi vitio naturæ, & errante magis quàm fixo animo concipimus: id certe continuiſſe, imperfectæ & irritæ: protuliſſe, conſtitutæ & conſummatæ voluntatis atque malitiæ eſt. quod quia cuicuimodi ſit, cùm exemplo nocet, tum ad perfectiorem actum peruenire poteſt: merito præueniendum fuit legibus, multa, aut alia extraordinaria animaduerſione.

VIII. Ex Gellio, lib. x. cap. vi. & epitome Liuiana libri xix.

BELLO Punico primo, Fabio Licinio & T. Acilio Craſſo Conſulibus, inſigne Romanæ diſciplinæ dignitatiſque inuiolabilis iudicium extitit: cùm non in facta modò, ſed in voces etiam petulantiores publicè vindicarēt. Appii Cæci filia, a ludis quos ſpectauerat, exiens, turba vndique confluentis fluctuantiſque Populi miſerrimè iactata, cùm ſe malè habitam diceret: cœpit exclamare, Ecquid in me tunc factū eſſet, quantóve arctius preſſiuſque conflictata eſſem, ſi Publius Claudius frater meus cōtemptis auſpiciis, nauali prælio claſſem nauium, cum ingenti ciuium numero non perdidiſſet? certè quidem maiore nunc copia Populi oppreſſa, intercidiſſem. Sed vtinā (inquiebat) reuiuiſceret frater, aliamque claſſem in Siciliam duceret: atque iſtam multitudinem perditum iret, quæ me malè nūc

miferam vexauit, impulit. Ob hæc verba tam improba ac tam inimica, C. Fundanius, & Tib. Sempronius AEdiles Plebei, multam ei dixerunt, æris grauis xxv. millia.

Confilij mali, impij, & inhonesti supplicium.

IX. Ex Plutarcho, in vita M. Bruti.

VVLGARE eſt de Theodoto præceptore Ptolemæi Regis AEgyptiorũ, qui quòd Pompeium interfici perſuaſit, cùm eò ſe victus a Cæſare in fidem recepiſſet, tandem in Aſia a M. Bruto deprænhenſus, merito ſupplicio affectus eſt. nam qui non eius cõſilii nomine pœnas luat, quo iura omnia, & fides publica violãtur? quo nullum vnquam minus amicitiæ, hoſpitii, debitæ gratiæ iura ſeruata ſunt? Denique quibus in locis Regem puerum eſſe accidit, quorum conſilio res interim reguntur: id eis perpetuò fraudi eſſe oportere, ſi quid tam impiè conſulãt. Præterea & Theodotum memoriæ Pompeii inſultare ſolitum eſſe a pleriſque traditur: nunc proculdubio ſe magnum oratorem eſſe, qui ſolus Pompeium Magnum ſuo ſermone occidi perſuaſerit. ergo & peſſimum & fraudulentum conſilium vindicari placuit.

Rumores non temere ſpargi oportere, ſiue in bonam ſiue in malam partem.

X. Ex Valerio Maximo, lib. I. cap. VIII.

POSTRIDIE quàm reuera confecto bello Macedo-

cedonico, Perſes a Paulo Aemilio captus eſt: Publius Vatinius id ſicut omnino euenerat, ad Senatum retulit, duobus quidem adoleſcentulis (vt dicebat) auctoribus, ſed quos laudare aut adducere non poterat. Itaque viſus eſt inani ſermone & incredibili, maieſtatem & amplitudinem Senatus nimis inuerecũdè contemnere. nam quî fieri poſſit, vt quod tanto locorum ac regionum interuallo geſtum, actum & tranſactum eſt, is tam cito, ſolus, ac propè eodem die reſciuerit? Ergo placuit, hoc Publium non impunè ferre, intereaque vinculis & carcere contineri. Nam præter neglectam & illuſam Senatus auctoritatem, ad Remp. etiam multum pertinere, in rebus tam magni momenti, falſos rumores minimeque veroſimiles, non temerè ac ſine certo auctore ſpargi in vulgus: vnde ex gratulatione ac ſumma lætitia, incredibilis mœror ac ſumma conſternatio, aut vice verſa, leui & inconſtanti Populo ſtatim oboriri poſſit: quo nihil vel corporum valetudini, vel publicæ ſecuritati periculoſius atq; calamitoſius poteſt accidere. Sed vbi tandem a Caſtore & Polluce hoc verum indicium proficiſci, ſibi Senatus poſtea perſuaſit: Vatinius cuſtodia liberatus, & inſuper agro atque vacatione donatus eſt.

XI. Ex Plutarcho, in Nicia.

Narratur idem iudicatum eſſe Athenis, cùm in tonſoris officinam hoſpes áduenіſſet: qui otiandi cauſſa (vt ferè fit) ibi vt de re plane cogni-

cognita narrare cœperat, victos in Sicilia, sub ducibus Nicia & Demosthene, Atheniẽses. Nam cùm protinus rem ad magistratus tonsor enuntiasset, totaq; vrbe diuulgasset: hospes ille quia non satis constanter affirmare, nihílque certi edocere videretur, publico iudicio tortus ac vinctus est, quandiu certum nũtium alius itemque alius attulisset. Atq; ob hanc caussam preclarum illud maiorum nostrorũ institutum digne satis nunquam laudari potest, quo cõtinebatur, vt si quis quid de Republica a finitimis rumore aut fama communi accepisset, id ad magistratum deferret, néve cum vllo alio communicaret: quia certè homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri, & ad facinus impelli, & de summis rebus consilium capere, solenne atque ordinarium est. Quod ad Magistratus attinet, vt quæ visa essent, occultarent: quæ ex vsu esse iudicauissent, ea multitudini proderent. Sed & de Republica nisi per concilium loqui permittebatur. ita enim lib. VI. apud Cæsarem legimus.

Nimia quoque ingratitudo, maxime quæ cum fraude & incommodo alieno coniuncta est, coerceri debet.

XII Ex Annæo Seneca, lib. IIII. de beneficiis, cap. XXXVII.

PHILIPPVS Macedonum Rex habuit strenuum quendam militem, cuius vtilem operam expertus in multis expeditionibus, sæpissime aliquid ei ex præda virtutis caussa conferebat, & homi-

hominem auarum crebris autoramentis accendebat. Is naufragus, in possessiones cuiusdā ignoti sibi antea Macedonis expulsus est: a quo cùm humaniter acceptus, recreatus, sanatus, viatico instructus esset, nullo prætermisso officio hospitalitatis: interimq; dum nihil aliud miles sæpius obtūderet, quàm se tam liberalis erga se beneficii tum gratiam habiturum, cùm primùm per valetudinē ad Philippū sibi redire licuisset: tamen reuersus, narrauit quidem Imperatori suo naufragium: sed de isto officio & auxilio nullum verbum. quinimo protinus id cum magna contentione petiit, vt sibi compensandi istius damni ac periculi caussa, Rex cuiusdam prædia maritima donaret, assignaret. Fecit: ipsaq; illa fuére huius tam grati hospitis, a quo miles sanatus ac receptus erat. Verùm ille prædiorum dominus, vbi se tam indignè ab eo a quo minimè oporteret, expulsum vidit: rem omnem liberè narrat Philippo per epistolam: qua lecta, & rei veritate accepta, eaque perquisita diligēter: Pausaniæ mandauit, curaret vt bona priori domino restituerētur: cæterū improbissimo militi, ingratissimo hospiti, auidissimo naufrago stigmata inscriberētur huiusmodi: Hic ingrat⁹ hospes est.

Romanis veteribus res fuit supplicio digna, vxores vinum bibere.

XIII. Ex Caio Plinio, lib. XIIII. cap. XIII.

Romae diu fœminis vinum bibere non licuit: adeoq; id mariti in vxoribus aut fomentum aut argu-

argumentum impudicitiæ esse existimabant, vt solis propinquis (quia vel osculo solo pudicitiã mulieris delibari veteres existimarunt) hac de caussa osculum dare permitteretur, vt eo scirẽt, hoc ipsum vlturi, an temetũ mulieres biberent. Sed ne hæream⁹ in re minime incognita: Egnatius Mecennius cùm vxorem fuste i. terfecisset, quòd ea vinum bibisset e dolio: cædis accusatus ad Romulum, ex Patrum sentẽtia absolutus est. Mecennium enim & leges, quas vxor violarit: & morem patrium, quem neglexerit: & matrimonium suum vltum esse: quasi eam in adulterio depræhenderit, quæ incitamenta maxima libidinis, furtim atque nimis auidè sectaretur.

Ex eodem, & ex Lactantio Firmiano, lib. I. cap. XXII.

CERTE & Cneus Domitius iudex pronunciauit, in caussa eius mulieris, quæ quòd vinum bibisset, morbo excusabat: videri plus vini bibisse quàm valetudinis caussa, viro insciente: & ideo dote multauit. Ideoque & Pompilium Faunum Fatuam Faunam virgis myrteis ad mortem vsq; cecidisse, quòd cõtra morem decusque Regium, clam vini ollam ebibisset, & ebria facta esset.

Noxiarum rerum & quæ vexationem afferant, inuentores, pœnam mereri.

XIIII. Ex Plinio Secundo, lib. XXXIIII. cap. VIII. & Paulo Orosio lib. I. cap. XX.

PERILLVS quidam æris opifex, cùm id ageret,

tet, vt nouis suppliciorum generibus, Phalaridis tyranni crudelitatem recrearet, aleret: fecit vt tauro suo æneo, in quo pariter sontibus atq; insontibus impositis, igneq; supposito, ex clamore & sonitu vocis, mugitus pecudis, non hominis gemitus esse appareret: ipso Phalaride Siculo sæuior atque inhumanior haberetur. Itaque vel ab iniquissimo atq, iniustissimo tyranno extorsit hic Perilli non hominis, sed bruti sæuior animus, iustiorem sæuitiam. etenim Phalaris inuentoré ipsum & artificem, cruciatũ experiri iussit. Simili certè præmio digni, qui in Republica nullam aliam artem profitentur, quàm vt varia ac noua tormẽtorum genera, hoc est, tributorum, vectigalium, portoriorũ, quibus misera plebs dilaniatur, Principibus suggerant. nam ista vnde prodeunt, nisi ex turbulento, iniquo, factioso, ac societati humanæ inimico animo? Verũ hi apud nos in pretio habentur: neque iam istius Porcherii Treuirensis, de quo Nicolaus Egidius in Chilperico Rege, vlla memoria atque recordatio est, quẽ populus lapidibus obruit, propterea quòd noua vectigalia inuenisset. Hinc itaque colligi possit, quo in statu sint res Gallicę, posquã nulla fides, nulla amplius religio est: Magistratuum rerumq; iudicatarum nulla maiestas, nulla auctoritas: omnia luxu & luxuria abundant: deniq; vnum iam restat immune aër. nam Ius Iustitiaque ipsa diu est cùm veneat, in exordio, media lite, & post perfectum iudicium.

Longe

Longo pòst tempore rationem pecuniæ publicæ reposcere, & captare bonorum publicationes, periniquum atque inhumanum esse.

XV. Ex Dione Nicæo, lib. LIX.

CNEVS Domitius Corbulo Senator, Caio Imperatori hanc inuenerat pecuniæ conficiendæ ratioñé, si vias exigeret ab iis omnibus, qui eas sub Tyberio curãdas locauissent. multos aut cõtra legẽ, aut vitio curauisse: neq; etiam fortasis in refectionem tãtam pecuniam collocasse. huius nomine grande lucrum, pœnis & multis parari posse. Placuit (vt nũc semper in Gallia) nouum aucupium. Itaque viuis ac mortuis simul exquisitæ insidiæ: sollicitata omnium patrimonia. & ideo certè Corbulo Consul pro præmio factus est. Verùm vbi Claudius imperio potitus est, ob id accusatus & damnatus est: ex ipsiusque bonis, iis a quibus multæ exactæ essent, pecunia restituta. Quid enim hoc hominum genere pestilentius dici aut excogitari potest, & quos minus omnium ferri oportet, qui iuris ac iustitiæ nomine, ad latrocinia, ad prædas, ad vexationes & calumnias abutuntur? Non sunt in Gallia nunc (opinor) huiusmodi, fidi fiduciariique ex Italia nobis acciti consignationum litiumque redemptores. quòd si Romanorum legibus vteremur, vt in multis vtimur, periculo suo discerent, id eis vt in Italia, ne hodie quidem: ita neque in Gallia licere.

Inter liberos Principum serere inimicitias, grandissimum

mum scelus est. & eos ita recte institui, si ne mutuo quidem in ludicris opponantur.

XVI. Ex Herodiano, lib. III.

Severus Imperator Antoninum & Getam filios habuit. cùm ne inuicem hi dissiderent, omni opera, cura ac diligẽtia præcaueret, ideo quia magnas ex discordia fratrum calamitates oriri necesse est: itaque iuberet eos ludis spectaculisque abstinere, ne, vt studia & certamina semper in diuersum, atq; id naturaliter, tendunt: etiam animi iuuenum, quibusdam quasi admotis contentionum atque inimicitiarum facibus, inuicem distraherentur: omniaq; tamen frustra essent propter adulatorum ministeria, qui in hoc vno non solum laborabant, vt adolescẽtium cupidinibus flagitiisq; obsequerentur, verũ etiam vt noua idẽtidem excogitarent, vnde alteri gratulatio contingeret, alter offenderetur. adulatores ac corruptores istos Seuerus atrocissimo ac seuerissimo supplicio vindicauit. quia nullus sit tam publicæ trãquillitatis perniciosus inimicus, quàm qui id quo maximè sustẽtatur, Principum ac Procerum cõcordiam, quantum in se est, dissoluit ac distrahit.

Principum liberalitatem intercipere, quod fumum vendere antiqui appellarunt, capitale esse.

XVII. Ex AElio Lampridio, in Alexandro Seuero.

Vetronius Turinus fuit. is cùm Alexandro

dro Seuero familiarior fuisset, sic omnia certè venalia proponebat, & Præposituras & Prouincias, dum mentiēdo omnibus persuaderet, nihil non Imperatorē ad nutum suum exequi: vt Alexandri quasi fatui hominis,& quem ille in potestate haberet, imperium traduceret. Verùm is postea tandem hac arte ab Alexandro deprehensus est. Immisit aliquem, qui de se quiddam publicè peteret: a Turino verò præsidium occultè postularet, vt pro se Alexandro rem atq; negotiū secretò suggereret. Hìc, Turinus cùm suffragium promisisset: imprimis, etsi ne verbo quidē Imperatorem cōuenisset, ait, se cum eo locutum esse: sed in eo pendere, vt adhuc impetraret. Ibi verò Alexander, quò res notior esset, iterum iubet hominem interpellari. Ampla tum mercede accepta, Imperatorem alloquitur: impetrat. & tamen quia nihilominus quærenti de se, quid actum esset, quasi aliud agēs nunc annueret modò, nunc se nondum impetrasse adfirmaret, hominèmque indignè frustraretur ac ludificaret, non alio animo videlicet, quàm vt maiora præmia perciperet: accusari eum Alexander iussit. probatisque per testes omnibus, & quibus præsentibus quid accepisset. denique postquam diligenti quæstione & inquisitione facta, reum inuenit in multis etiam aliis causis ab vtraque parte accepisse: in foro transitorio ad stipitem Turinum alligari, fumoque apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri præceperat, necari iussit, præcone dicēte, Fumo punitur, qui vendi-

vēdidit fumum. Hos Licinius Imperator tineas & mures palatii appellabat.

DE SEPVLCHRO VIOLATO, TIT. V.

Regum ſepulchra violare, capitale eſt.

I. Ex Plutarcho, in Alexandro.

PERSIS Alexander Magnus Polimachum præfecerat ſummò loco natum, atque inter ſuos facile principem. Verum cùm eò impietatis & auaritiæ prorupiſſet, vt nedum a viuentium bonis, ſed ab Cyri Perſarum Regis ſepulchro violando, fodiendo, ſpoliandoq; non abſtinuiſſe diceretur: ob id accuſatus coram Alexandro, luit capite ſepulchri violati crimē. Sed nos qui Chriſtiani volumus appellari, & quibus ideo iura ſepulchrorū ſanctiora & religioſiora ſunt, quia corporum vt animorum reſurrectionem fide amplectimur, quot Polimachos habuimus? Habuiſſe turpe ſit: ſed habere adhuc, quod monſtrum quodve piaculum eſt?

Spuere in cadauer, ſumma & capitalis noxia eſt.

II. Ex Pomponio Læto, de progenie Heraclii.

HERACLIVS Imperator ex Fabia Eudoxia vxore habuit Epiphaniam & Heracliū, qui Conſtantinus nouus appellatus eſt. Cæterum cùm defunctæ Fabiæ funus efferretur, Epiphania forte quadam ſpuit per feneſtram, contigitque vt

matris elatum corpus sputo attingeret. Ergo Epiphania nulla mora facta, cõprehẽditur, vnáq; cũ cadauere rogo imposita, viua exuritur. Nam siue id imprudentia factum erat, siue malo & impio animo, perinde haberi placuit: ideo quia & de matre quid per viam ageretur, & quo in loco spueret, dissimulare non potuit: vt si ne in corpus quidem defunctæ matris sputum cecidisset, tamen id totius pompæ funerisque vel ludibrio vel indignatione fecisse videretur. Hanc igitur iniuriam, quæ ad Deos, ad parentes, ad Imperatorem, ad Populum Romanum pertineat, subito atque seuerissime vindicari debuisse.

DE PRAEVARICATORIBVS TIT. VI.

Qui priuato iudicio accusat, ne publicè reus accusari possit, præuaricator est.

I. Ex Cornelio Tacito, Annalium lib. XIIII.

VALERIVS Ponticus, reos, ne apud Præfectum vrbis arguerentur, qui pro officio in omni quæstione solebat animaduertere, ad Prætorem deferebat, cuius non tanta erat coercio, sed iurisdictio magis quàm imperium. atq; hoc interim agebat, specie quidem legum, sed mox præuaricando vltionẽ illusurus. Nam cùm de crimine, & ciuiliter & priuato & publico iudicio agi posset: semel tamen ab alio delatum, eiusdem criminis alius deferre non poterat: minus verò, absolutum repetere, actione publica con-

consumpta, nisi de prioris accusatoris collusione & præuaricatione prius constitisset, atq; pronunciatũ esset. At Valerius Ponticus ciuiliter agendo, aut priuato iudicio accusando, præuaricatus esse dici non poterat, quia propriè præuaricator sit qui publico iudicio accusauerit. Sed de hac fraude cùm Senatui Romano, sub Nerone, iudicanti apparuisset: placuit Valerio Italia eaque Prouincia qua oriundus esset, interdici. additumque senatusconsultum est, qui talem operam emptitasset, vẽdidissetve, vt perinde pœna teneretur, ac si publico iudicio calumniæ cõdemnatus esset.

Interdum postulari potest, veluti propter summam accusatoris infamiam, vt priùs de præuaricatione quæratur, quàm reus peractus sit: neque accusatori damnato proderit, reum postea absolutum esse.

II. Ex Plinio nepote, lib. III. epistolarum.

ETSI lege cautum erat, vt reus ante perageretur, postremò de præuaricatore quęreretur: videlicet quia optime ex accusatione ipsa accusatoris fides æstimatur, neque dum ordo exercendorum publicorum iudiciorum in vsu esse desiisset: tamen cùm Norbanus Licinianus electus a Bæticis ad inquirendũ aduersus Cæcilium Classicum, reus postulatus esset, tanquam in caussa Castæ, vxoris Classici, præuaricaretur: tanta ex aliis flagitiosis criminibus conflagrauit inuidia, vt nihil ei ordo legis præsidio fuerit. quare statim respondere coactus, extra ordinem adductis

 proba-

probationibus, damnatus & in insulam relegatus est. Sed & postea res accidit noua & contraria, vt accusatore præuaricationis damnato, rea absolueretur. Verùm in dubiis atque incertis quoque probationibus, accusator præuaricari potest. reus verò, non aliis quàm certis & manifestis argumentis condemnari debet. Præterea vt de aliquo pronuncietur, videri hunc præuaricatum esse, sufficere si doceatur, instrumenta corrupisse quæ ad accusationem pertinebāt: sed reus contrà peragi non potest, nisi quid omnino instrumentis his aut testimoniis corruptis contineretur, liquido appareat. Denique quid si accusator iniuria damnatus est? quod iudicium tamen rescindi non oportet.

DE ACCVSATIONIBVS ET INSCRIPTIONIBVS TIT. VII.

Qui quos accusare possunt vel non: certe olim Quæstor Prætoris sui accusator minus idoneus fuit. & aliqua non prohiberi, quæ tamen iudicum iudiciorùmque auctoritate non sunt approbanda.

I. Ex Cicerone, in diuinatione.

CVM inter Caium Iuliũ & Cneũ Pompeium Strabonem magna esset de T. Albutio accusando contentio: idq; in eo iudicio versaretur (quod Diuinationẽ appellabāt, illiusque controuersiæ genus est, quæ Trãslatio dicitur) vter eorũ legis iudiciiq; magis idoneus esset: quamuis

uis Pompeii auctoritas & dignitas & eloquētia valebat plurimum: tamē quia Iulius hoc secum auctoritatis ad accusandum afferebat, quòd a Sardis rogatus accesserat: Cn. Pompeius denique contra morem maiorum delinquere videretur, quòd Albutium, cui Quæstor olim fuisset, potius accusare vellet, quàm has partes alteri relinquere. atque id si vel iure posset, piè tamen non facere. etenim Prætorem Quæstori suo parentis loco esse: neque iustiorem vllam aut grauiorem caussam necessitudinis posse reperiri, quàm coniunctionem sortis, quàm Prouinciæ, quàm officii, quàm publicam muneris societatem. ideoq; nec L. Philoni in C. Seruilium, neque Aurelio Scauro in L. Flaccum nominis deferendi potestas olim data fuisset: quamuis eo quòd Quæstores fuissent, hoc Prætorū suorum crimina melius nosse se dicerent: Placuit ne libido violandæ necessitudinis auctoritate Iudicum comprobaretur, Pompeium admitti non debere.

Cui accusare non permittitur, ne quidem libello accusationi subscribere conceditur.

II. Ex eodem loco.

Similiter & postea inter L. Pisonem, & Q. Cæcilium: M. Tullium Ciceronē, & Q. Cæcilium Nigrum: hìc cùm de C. Verris: illic, de Gabinii accusatione quæreretur, pronūciatum est: vt Quæstori Q. Cæcilio ne subscribendi quidem facultas concessa sit.

Serui,libertique in dominos patronosve non audiuntur: imò si accusauerint,puniuntur. sed & huius criminis domestica animaduersio fuit.

III. Ex Valerio Maximo, lib. VI. cap. V.

NEC alibi,nec apud Romanos potissimum, id vnquam admittendum esse visum est,vt salus ac vita dominorum ab eorum arbitrio pendeat; in quos ipsi domini potestatem vitæ ac necis habuissent:& quos nunc etiàm periculo capitis sui dominis custodiã præstare necesse est, vt hi vel torti,vel indices,siue deferant,siue accusare velint, denique vlla ratione in caput dominorum audiantur. Nam etsi non iam spe libertatis,sed liberi liberis nobis mercede seruiunt: quid magis ingratum,indignum atq; inuidiosum, quàm nec tutos esse Penates? in ipsaq; domo,que vnicuique cuiusdam asyli loco est, vnde veluti ex tutissimo perfugio ac receptaculo,neminem fas est vi eripere, nos illic pro cane leonem ac viperam,pro defensore accusatorem fouere,alere? Itaque & Cn.Domitius Tribunusp.cùm M.Scaurum,& L.Crassus Cn. Carbonem accusarent,ad eosq; reorum serui aduenissent, totam multis & grauibus instructuri dominorum criminibus accusationem: non admiserunt, sed vinctos vt hi pro imperio suo vindicarent, ad dominos remiserunt.

Vbi quid generaliter conceditur,inest hac exceptio, Si non aliquid contra ius fasque est.

IIII. Ex

IIII. Ex Plutarcho, in Sylla.

Verum graue in hoc omnino genere Syllæ iudiciũ fuit, crudelissimi victoris alioqui & insolentis. Nam quia præmii loco libertatem seruis edicto proposuisset, qui a se proscriptos occidissent aut indicassent: seruum Sulpitii Rufi Tribuniplebis, quia dominum detexisset, & prodidisset, ipse quidem manumisit: sed præcipitari protinus e saxo Tarpeio cum illo suo pileo, scelere & parricido parto, voluit, iussit. Nullo enim præmio quenquam adduci oportere, vt tam immane, ingratũ & inhumanum facinus audeat.

AEquum & bonum lege potentius.

V. Ex Appiano, lib. III. bello. ciuilium.

Cum in proscriptione Triumuirorum, e duobus seruis alter in ea deliberatione esset, vt se domini sui habitu illius seruandi ac tutãdi caussa, percussoribus obiiceret: alter conserui sui piũ consilium enuntiasset, quo factum erat, vt ipse dominus interficeretur: rem Populus Romanus adeo indignè tulit, vt apud Triumuiros querela facta, licet ex edicto ille vel præmium mereretur: attamen qui prodidit, cruci affixus: ille præmio ac libertate donatus sit. Adeo quod per se bonum & æquum est, id aduersus iniquas leges, iusta & sancta plerunque iudicia elicit, exigit.

Cum ex iniqua lege caussa ab aliquo dicitur, taciturnitas ac sui desperatio multum mouet.

VI. Ex Eodem.

TRAHENTE Bruto, bellis ciuilibus, per Asiam vrbes in suum atq; Caii Cassii imperium, potitus Patariensibus, edixit vtì omnes omnino ciues, quicquid in vrbe auri, argenti facti aut infecti possiderēt, id ad se in medium afferrēt, in eos statuto vltimo supplicio, q celassēt: præmio contrà, iis qui detulissent. Itaq; cùm seruus quidam dominū indicasset, mittitur Tribunus qui nactam pecuniam adferat, dominumque cum tota familia in iudicium trahat. Dominus cùm negare non posset, iussus caussam dicere, nihil respondebat. Sed postquam mater se ipsa accusans, identidem clamaret, filium innocentem esse, seque non filium, pecuniam latitasse: itaq; oraret vt filio parceretur: seruus eò contrà perfidiæ venit, vt etiam non rogatus (quæ falsi calumniæq; suspicio est) mētiri eam diceret, istudque ciuile crimen, non ad matrem, sed ad filium pertinere: Brutus cùm filii taciturnitate, tum matris pietate motus, vtrumque & libertate & pecunia donauit: seruum laqueo suspendit.

Præceptorem, discipulum: vel ex contrario discipulum, præceptorem accusare, meritò graue est.

VII. Ex Plutarcho, in Antonio: & Dione, lib. LV.

SVNT personæ, a quibus facta delatio vel nocentissimi atque improbissimi hominis, nunquā tamen etiam crudelissimo cuique grata & accepta est: vt si filius patrem, seruus dominum, libertus

bertus patronum prodiderit, accusauerit. Antyllum quoque filium Antonii Triumuiri, Theodorus rector ei atque præceptor a patre datus, debellato Antonio, Augusti militibus interficiendum tradidit, erepto, qui ex collo pendebat pretiosissimo lapillo. Cùm vtrumque ad aures Augusti peruenisset, ob nefariam proditionem atque ob latrocinium quod impudenter pernegabat, Theodorum, haud minus magistro Faliscorum abominandum, necari iussit: tãtam laudem inde nactus Augustus, quantum ex eo dedecus, quòd, ne serui in caput dominorum torqueri viderétur, iussit eos ante quæstionem sibi aut Reipubl. distrahi: tum alienos interrogari, non suos. Fuit enim fraus ista nimium aperta. quòd si fiducia legis, quæ in dominum seruos torqueri vetat, multos aduersus se salutemque suam conspirare animaduerteret: palam edicere oportuit, Citra hunc casum torqueri non licere. Sed fraudem legi facere, imò vim eam afferre, quid aliud est, quàm contemptionem omnium legum atque despicientiam, summo cum totius Reipublicæ periculo introducere?

Qui liberto patronũ accusanti adfuerit, eum ius alios accusandi amittere.

VIII. Ex Dione Nicæo, lib. LX.

Cvm quidam libertus Tribunoplebis patronum suum deferret, atque in eum lictorem peteret, & impetrasset: Claudius Imperator facti indignatione motus, hũc sociosq; eius supplicio affe-

affecit, edixitque ne quis auxilium eis qui contra dominos ita agerent, ferret: qui tulisset, eum ius alios accusandi amissurum.

IX. Ex Cornelio Tacito, annalium lib. XIII.

QVINQVENNIO illo Neronis, nec Carinas Celer Senator, nec Iulius Densus Equester, cui fauor in Britannicum crimini dabatur, inter reos, seruis accusantibus, recepti sunt.

Quibus diebus accusare liceat, vel non.

X. Ex eodem, lib. IIII.

INVIDIOSVM perpetuò fuit nomen accusatoris, adeoque M. Bruti apud Romanos: Lycurgi, Athenis, qui accusationem factitasse dicti sunt. Id cùm Calpurnius Saluianus ita adamasset, vt etiam feriarum Latinarum diebus (quarum omnium ratio, in liberis requietem habet litium & iurgiorum, in seruis operũ & laborum) Sextum Marium coram Druso Præfecto vrbis, eum postulasset, in exilium actus est.

Quorum reorum accusatio non recipitur.

XI. Ex Valerio Maximo, lib. VII. cap. II.

CLAVDIVS Nero, & L. Salinator cùm ob nimis asperè actam Censuram, a Cn. Bebio Tribuno pleb. rei pro rostris agerentur, Senatus caussæ dictione decreto suo liberauit: vacuum præstando hunc honorem omnis iudicii metu, ad quem iure suo pertinet rationem exigere, nõ reddere.

Absens

Absens Reip. caussa olim apud Romanos interim non accusabatur.

XII. Ex Suetonio, in Iulio Cæsare cap. XXIII.

CAESAR cùm esset in Gallia, a Lucio Antistio Tribunoplebis postulatus erat cõtra legem Menniam, quæ eorum qui Reip. caussa abessent, recipi nomina vetabat. Is demũ appellato Tribunorum collegio, quòd abesset Reip. caussa, reus ne fieret, impetrauit.

XIII. Ex Cicerone, Verrina. IIII.

ITEM cùm Cn. Dolabella Philodamum Opuntium damnasset, tum cùm ei legatio Romam à suis ciuibus esset data: rescissum est Romæ illud Dolabellæ iudicium.

Summa integritatis opinione quosdam id assecutos, vt inter reos vel sua nomina non reciperetur, vel certè protinus sine vlla inquisitione dimitterentur.

XIIII. Ex Valerio Maximo, lib. II. cap. V. & lib. III. cap. VII. & ex Plinio, de viris illustribus.

QVAM Tullius eleganter pro Q. Roscio Comœdo, Vt ignis in aquam coniectus, continuo restinguitur & refrigeratur: sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum, statim concidit & extinguitur. At constat sibi quidem innocentia: sed nunquam potest sibi constare fama (vt rectissime noster Quintilianus ait, decla. CCCXXXV.) neq; multi hanc fœlicitatẽ ac beatitudinem inter homines adepti

sunt

ſunt,vt ſola de ſe parta virtutis & optimi viri opinione, omnem erga ſe ſuſpicionem & accuſationẽ procul ab hominum & iudicum auribus & animis ſummouerent.Hoc tamen & Q. Metello & M. AEmilio Scauro accidit: quorum tãta auctoritas fuit,vt etiam delicti ſuſpicionem tegere potuerit.Ille iam ſenex,cùm diceret cauſſam de Repetũdis,ipſiuſq; tabulæ ab accuſatore poſtulatæ, ad nomen inſpiciendũ circumferrentur in iudicio : vniuerſum concilium ab earum inſpectione oculos auertit,ne de aliqua re quæ in tabulis relata eſſet, viderentur hæſitaſſe.Itaq; abſolutus eſt. nec enim in tabulis aut rationibus, ſed in vita Q. Metelli argumẽta ſincerè adminiſtratæ Prouinciæ legẽda ſibi Iudices crediderũt: indignum rati, integritatẽ tanti viri exigua cera & paucis literis comprobari. Scaurus etiam ſenex, cùm a Vario Tribunoplebis argueretur, quaſi Socios & Latium ad arma coegiſſet : vel (vt Valerius ait) cùm pro roſtris accuſaretur, quòd à Rege Mithridate ob Remp. prodendam pecuniam accepiſſet:ita Populum interrogauit, Varius Sucronẽſis Marcũ AEmilium Scaurum Regia mercede corruptum, imperium Populi Ro.prodidiſſe ait: M. AEmilius Scaurus huic ſe affinem culpæ eſſe negat. vtri creditis? Huius dicti admiratione Populus commotus,qui ſummam virtutem rei & continentiam: accuſatoris nequitiam & vilitatem noſſet, Varium ab hac accuſatione depulit. Sed huiuſmodi iudicia non facile ad exemplum trahi ſolent:non iudicii ini-

quitate

quitate: Nam & quid diuinius, quàm quod in hanc ſententiam in Phœnice Euripides ait:

Iam ſæpe, lectus acris litis arbiter,
Cùm multa concurriſſent dicta teſtium,
Statui diuerſum, cauſſa adductus vnica.
Et ego quidem ſic (ratio vt ipſa poſtulat)
Inquiro vera, mores intuens viri, &
Quotidianæ vitæ conſuetudinem.
Namque improborum cui placet ſodalitas,
Is qui ſiet vir, non rogo: ſciens ſatis,
Sodalium illum conuenire moribus.

& hanc rationem Areopagitæ potiſſimum ſecuti ſunt: Ergo trahi non debet in exemplum hæc tam celeberrima iudicia, non ſui nouitate, ſed Metellorum AEmiliorumq; raritate atque infrequentia.

Reis prodeſſe ad abſolutionem, nimiam accuſatorum vel potentiam, vel infamiam: vel eiuſdem criminis ſocietatem.

XV. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. I.

CAIVS Coſconius Seruilia lege (cuius de pudicitia caput aliquod fuiſſe interpretor) reus, & ſine vlla dubitatione nocens: tamen cùm Valerii Valentini accuſatoris ſui recitaſſet in iudicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam virginem a ſe corruptã poëtico ioco ſignificauerat: iniquum eſſe Iudices exiſtimarũt, eum victorem dimittere, qui palmam non ex alio ferre, ſed de ſe dare merebatur. Magis ergo Valerius

tius in Cosconii absolutione damnatus, quàm Cosconius in caussa sua liberatus est. Simile sane iudicium Christi de adultera esse dici potest. nam etsi vt hominũ natura est, omni vitio prorsus carere non possumus: eo certe carere necesse est, quo quis alium accusat. vt is si causam alteri de religione velit dicere, quem suo poëmate constat sine Deo ac sine religione esse.

Cauendum est accusatori ne dum alium accusat, ipse in delictum incidat. quia facile damnatur, qui noxius alium accusat.

XVI. Ex Cicerone, pro C. Rabirio: & Valerio Maximo, lib. VIII. cap. I.

L. Saturninus seditiosissimus Tribunusq́. a Senatu hostis iudicatus & interfectus est. Cùm igitur paulo post, C. Decianus P. Furium hominem omnibus insignem notis turpitudinis, summo studio bonorum omnium pro rostris accusaret: atque in concione, quadam actionis suæ parte, de morte Saturnini queri ausus esset: neq; reum damnauit, & insuper vox illa sua temeraria ei exitium attulit. ipse enim Decianus accusator, nõ Furius damnatus est. nam eo qui damnationem ipse mereatur, accusante: alterum si nõ virum optimum, at satis certe bonum ciuem, capite damnari, neque iustum neque honestum videri posse.

Iudex hoc debet imprimis in accusatore deprahendere, quo animo accuset.

XVII. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. I.

QVIN-

Qvintvs Flauius a C. Valerio AEdile apud Populum Romanum reus actus, cùm iam quatuordecim Tribuum suffragiis damnatus esset: proclamauit se innocentem opprimi. Cui cùm Valerius æquè clara voce respondisset, nihil sua interesse, nocens ne an innoxius periret, dummodo periret: hac sola occasione a reliquis Tribubus absolutus est. Certo enim iudicio & animi dolore, non impetu: aut propensa in Remp. volũtate, non cæca iracundia, quemlibet ad accusandum accedere oportere: reique malitia fretum, non opibus, potentia, gratia & auctoritate ad alterius circũueniendam innocentiam.

Idem etiam in Teste: testis an accusatoris partes suscipere videatur.

XVIII. Ex Cicerone, pro M. Fonteio: & Valerio Maximo, lib. VIII. cap. V.

Ideoqve Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium nouum hominem, Iudices sapientissimi non crediderũt. nam eorũ virtuti, generi, rebus gestis fidem & auctoritatem in testimonio, cupiditatis atque inimicitiarum suspicio derogauit. M. AEmilii Scauri, cuius iniurati nutu, propè terrarum orbis regebatur, testimonio, neq; in C. Fimbriam, neq; in C. Memmium, neque in C. Flauium, neque in C. Norbanum creditum est. Noluerunt enim ii qui iudicabant, hanc patere inimicitiis viam, quem quisque odisset, vt eum testimonio posset tollere. L. Crassus, cuius etiam sermo testimonii

nii authoritatem habebat,testimonio ipso,quæ in M.Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit.

Denique hoc Iudex curare debet, vt æqua conditione litigetur.

XIX. Ex eodem,pro A. Cluentio.

APVD C. Orchinium Prætorẽ, locus ab Iudicibus Fausto Syllæ de pecuniis Residuis non est constitutus:non quò illi aut exlegẽ esse Syllam, aut caussam pecuniæ publicæ contemptam atq; abiectam putarent: sed quòd accusante Quintio Tribuno pl. conditione æqua disceptari posse non arbitrabantur.

XX. Ex eodem,pro Murena.

P. Africani accusatoris nimia dignitas, Lucio Cottæ profuit. Noluerunt enim sapientissimi viri,qui tum rem illam iudicabãt,ita quenquam cadere in iudicio, vt nimiis aduersariis viribus abiectus videretur.

XXI. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. V.

NEQVE aliam ob caussam Cn.Cornelius maiestatis reus,Q. Metello,L.Lucullo,Q. Hortẽsio,M. lepido: P. Clodius incesti & sacrilegii accusatus,M. Tullio Cicerone testimonium dicentibus,absoluti sunt:quàm ne vel testium vel accusatorum amplitudo magis, quàm obiectũ crimen caussæ nocuisse videretur.

Recriminatione vti interdum licet.

XXII. Ex C. Plinio nepote, lib. VI. epistolarũ.

LVSTRI-

LVSTRICVS Bructianus, cùm Montanum Atticinũ Comitem suum in multis flagitiis depræhendisset, ad Traianum Cæsarem accusauit. Atticinus cõtrà,& Bructianum Præsidem suum accusabat. Etsi in odiũ prioris accusationis id facere videretur, atq; recriminãdo magis quàm accusando: tamen recepta cognitio est, amboq; simul & caussã dicere, & accusare iussi. ita enim visum est potentiam Præsidis, Comiti suo in accusando non nocere, & æquiore iudicio certari inter summam & humilem personam, si ambo rei, ambo accusatores essent.

DE CVSTODIA ET EXHIBITIONE REORVM.
Tit. VIII.

Illustres personæ caussam dicunt satisdatò: non in vinculis.

I. Ex Dionysio Halicarnassæo, lib. x.

CAESO Quintius Lucii Quintii Cincinnati filius, cui genus illustre & vita nulli secunda fuit: a Virginio Tribunopl. accusatus est ad Populum læsæ maiestatis, quòd hominibus coactis multitudinem summouisset, quo minus legem Terentillam Virginius ferret, de decem mittendis Legatis in Græciam, legum petendarum caussa. In hoc iudicio quæsitum est, an reus in vinculis caussam diceret, an vero satisdatò. Placuit, pecuniis satisdari, corpusque esse

liberum. Certe a patre Cincinnato aliisque vadibus pecunia exacta est, cùm filius ad diem non stetisset.

Si reus ad diem morbo excusatus non venerit, stipulationem non committi. cæterum in eximiis personis, omnem morbum, sonticum esse videri posse. & vt Reip. intersit, omnes posse legibus interrogari: iuuat tamen atque ad exemplum pertinet, non temerè interrogari, quorum in Remp. merita sunt amplissima.

II. Ex Tito Liuio, deca. IIII. lib. VIII. & Appiano, in Syriaco.

P. SCIPIONI Africano, duo Q. Q. Petilii Tribunipleb. diem dixerũt, & pecuniæ captæ a Rege Antiocho reũ accusarunt, vtì conditionibus gratiosis & mollibus, pax cum eo Populi Romani nomine fieret. Imprimis excellentissimi viri, multumque de Republica bene meriti, recepta atque admissa accusatio est. Neminem enim tantum eminere ciuem debere, vt legibus interrogari non possit: nihilq; tam æquandæ libertatis inueniri, quàm potentissimum quemque posse causam inter reos dicere. Nam quid tuto cuiquam, nedum summa Reip. permitti possit, si ratio reddẽda non sit? In eum vim haud iniustam esse, qui ius æquum pati non possit. Iussus itaque Scipio causam dicere, sine vlla criminis mẽtione orationem adeo magnificam de rebus à se gestis exorsus est, vt satis constaret neminem vnquam neque melius neque verius laudatum esse. hacque commemoratione, quòd

dies

dies accuſationis in eundem inciderat, quo cum Annibale & Carthaginẽſibus, ſignis collatis in Africa benè ac feliciter pugnauerat: Populum ab auditione cauſæ ad vota & preces & ſupplicationes, cùm ipſe in capitolium præiſſet, relicto ac deſerto iudicio, conuertit. Tribuni cùm reliquum eſſet, vt apud Populum ſine populo agerent, diem inuiti produxerũt. Scipio interim vrbe profectus eſt, certo conſilio (vt quidem vulgò ferebatur) ne ad cauſam dicendam adeſſet: non delicti conſcientia, ſed quia maior animus & natura erat, ac maiori fortunę aſſuetus, quàm vt reus eſſe ſciret, & ſummitteret ſe in humilitatem & ſordes reorum ac ſupplicum. Patria cedere, quàm cum Tribuno pl. humilimo contendere de innocentia ſua, maluit. Sane vbi dies venit, abſensque citari cœptus eſt, L. Scipio frater morbum cauſſam eſſe cur abeſſet, excuſabat. Tribuni pl. qui diem dixerant, hanc excuſationem non accipiebant. iubebãt eum ex villa ad cauſſæ dictionem efferri, extrahi. reum morbo ſontico non impediri, vt ex lege XII. tabularum diem diffiſum eſſe oporteat. Cùm reo placuit iumentum dari, id eò feciſſe Decemuiros, ne cauſatio iſta ægri corporis, perpetuam vacationem daret iudicia detrectantibus. Scipionẽ non debilitate, ſed eadem ſuperbia non venire, qua iudicium & Tribunos plebis, & concionem reliquiſſet. Alios ergo Tribunos L. Scipio appellauit. Hi ita decreuerunt, Si morbi cauſſa excuſaretur, ſibi placere eam cauſſam accipi, diemq; a collegis pro-

duci. Quinimo quòd iam Petilii magis allatrare magnitudini Scipionis, quàm veris criminibus in eum agere viderentur, & magis a M. Catone inimico Scipionis comparati, quàm sua sponte accusare: T. Sempronius Gracchus, cui vel inimicitiæ cum P. Scipione intercedebant, ita decreuit. Se P. Scipionem priusquã redisset, accusari non passurum. tum quoque vbi venerit, si se appellasset, auxilio ei futurũ, ne caussam dicat. Ad id fastigium rebus gestis, honoribus Populi Ro. P. Scipionem Deorum hominumq; consensu peruenisse, vt sub rostris reum stare, & præbere aures adolescẽtium conuitiis, Populo Ro. magis deforme quàm ipsi sit futurũ. Hoc nomine a Senatu gratiæ ingentes T. Sempronio actæ sunt, quòd Rép. priuatis simultatibus potiorem habuisset. quo facto iudicauit, omnes æquè legibus accusari posse, non æquè inter reos diu retineri posse.

III. Ex Tito Liuio, ibidem. Valerio Maximo, lib. IIII. cap. I. & Aulo Gellio, lib. VII. cap. XIX.

ID ferè semper in confessis, iudicatis & custodiẽdis reis obseruatũ est, vt qui in aliqua dignitate positi essent, hi ne vinculis publicis continerentur. Hæc enim tota res, vel pro criminis quod obiicitur, qualitate, vel propter honoré, aut propter amplissimas facultates, vel pro innocentia personæ, vel pro dignitate eius qui accusatur, æstimari solet. Itaque cùm L. Scipio Asia-

Asiaticus, P. Africani superioris frater, de Peculatu a Q. Terentio Prætore damnatus esset, quòd plus ab Antiocho, vt cōmodior pax ei daretur quàm in ærarium retulisset, accepisse diceretur: vel (vt Aulus Gellius ait) M. Minutius Augurinus Trib. pleb. multam ei irrogasset, & iudicatæ pecuniæ satisdare non posset: Prætor eum in vincula duci iussit. P. Scipio Africanus fratris sui nomine Tribunorum collegium appellauit. Petebat vt virum consularem, triumphalemque, a Collegæ vi defenderent. non id tam Corneliæ gēti, quàm vrbi Romanæ erubescēdum, L. Scipionem virum clarissimum in carcere, inter fures nocturnos & latrones pati esse: ibi in robore & tenebris expirare: nudum ante carcerē deinde proiici. Aduersus ea Terentius Prætor, siue ille fuit Augurinus, rogationem Petilliam ex Senatusconsulto, & iudicium de L. Scipione factū recitabat. se, nisi referatur pecunia in publicum, quæ iudicata sit, nihil habere, quàm vt præhēdi iudicatum, & in vincula duci iubeat. neque aliter contineri lege XII. tabularū. Octo Tribuni cognita caussa ita decreuerunt: Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre, cùm contra leges, contraq; morem maiorum Tribunus plebis hominibus accitis, per vim, inauspicatò sententiam de eo tulerit, multamque nullo exemplo irrogauerit, prædesque eum ob eam rem dare cogat: aut si non det, in vincula duci iubeat: vt eum a Collegæ vi prohibeamus. & quod contrà

 Col-

Collega postulauit, ne sibi intercedamus, quo minus suapte potestate vti liceat: de ea re nostrûm sententia omnium data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus Collegæ arbitratu prædes dabit Collegæ, ne eum in vincula ducat intercedemus: si eius arbitratu prædes nõ dabit, quominus Collega sua potestate vtatur, non intercedemus. Ergo cùm Augurinus Trib. pleb. L. Scipionem prædes non dantem præhendi & in carcerem duci iussisset: tum Tiberius Sempronius Gracchus Tribun⁹ plebis, licet P. Scipioni Africano inimicus grauis, ob plerasque in Remp. dissensiones, esset, iurauit palàm, in amicitiam inque gratiam se cum P. Africano non redisse: atque ita decretum ex tabula recitauit: Cùm L. Cornelius Scipio Asiaticus triumphãs, hostium Duces in carcerem cõiectauerit, alienum videtur esse a dignitate Reipublicæ, in eum locum Imperatorem Populi Ro. duci, in quem locum ab eo coniecti sunt Duces hostium. Itaque L. Cornelium Scipionem Asiaticum a Collegæ vi prohibeo.

AD LEGEM IVLIAM MAIESTATIS, TIT. IX.

Huius criminis prima caussa est, affectata tyrannidis: in quo hoc speciale fuit, ædes nocentium euerti, æquari solo.

I. Ex M. Varrone, lib. IIII. de lingua Latina. Cicerone, pro domo sua: & Plinio, de viris illustri-

luſtribus, aliiſque infinitis auctoribus.

COMMVNE hoc fuit Romæ iudicium in eos qui regnum appetiſſe dicerentur, ædes eorum publicari & euerti. Spurii Melii regnum affectātis domus eſt complanata, Populo iudicāte:& AEquimelium area dicta eſt. ipſe a Seruilio Hala, iuſſu atq; imperio L. Quintii Cincinnati Dictatoris interfectus eſt. In Vacci pratis, domus fuit M. Vacci, quæ publicata & euerſa eſt, quò facinus illius memoria & nomine loci notaretur. M Manlius cùm ab aſcenſu Capitolii Gallorum impetum repuliſſet, ideoq; Capitolinus, & a ſuis omnibus ciuibus Patronus appellatus, ac farre donatus eſſet: non fuit contentus beneficii ſui gloria. Cùm primùm ſuppreſſiſſe Gallicos theſauros argueretur, & addictos propria manu liberare:regni affectati ſuſpicione in carcerem coniectus, Populi conſenſu liberatus eſt. Sed rurſus in eadem culpa, & grauius, cùm perſeueraſſet, regnum appetiſſe eſt iudicatus. damnatus, & de ſaxo Tarpeio præcipitatus eſt. Ergo & domus eius euerſa, duobuſque lucis conueſtita viſa eſt quondam. bona pubicata ſunt. Gentilitas eius, Manlii cognomine, iurauit, ne quis poſtea Capitolinus vocaretur. M. Flaccus, quia cum Caio Graccho contra ſalutem Reip. fecerat: & Senatus ſententia interfectus, & eius domus diruta & publicata eſt:in qua porticum fecit aliquantò poſt Q. Catulus de manubiis Cimbricis. Sed & macellum a Macel-

lo dictum est, cuius quæ illic esset antea domus, publicè fuerit diruta.

Gallorum affectatæ tyrannidis vetus supplicium, ignis.

II. Ex Iulio Cæsare, lib. I. de bello Gallico.

ORGETORIX apud Heluetios nobilissimus atque ditissimus fuit. is regni cupiditate adductus, coniurationem nobilitatis fecit, vt regno occupato, totius Galliæ imperio potiretur. Ea res vt Heluetiis per indicium enuntiata est, moribus suis Orgetorigem ex vinculis caussam dicere coegerunt. Damnatum pœnam hanc sequi oportebat, vt igni cremaretur. Sed cùm dies constituta caussæ dictionis aduenisset, hominibus armatis, ne caussam diceret, se eripuit. Itaque ciuitas cùm ob eam rem incitata, armis ius suum exequi conaretur, multitudinemque hominum ex agris Magistratus cogerent (vocarent Arierabandum, vt loquimur) sibi ipsi mortem consciuit.

Hìc suspiciones atque indicia affectatæ tyrannidis enumerantur. Porrò humaniorem esse sententiam, quæ damnatorum filios innoxios seruat.

III. Ex Dionysio Halicarnassæo, lib. VIII. & Tito Liuio, deca. I. lib. II.

SPVRIO Cassio diem dixere perduellionis, & affectatæ tyrannidis ad Populum, Cæso Fabius, & L. Valerius Quæstores. Eum haud satis habuisse, ius ciuium Romanorum Latinis cócedere, ni hoc amplius, agri ab Hernicis adempti, partem

tem diuidiam Latinis, alteram Populo Ro. diuideret. item legem Agrariam proposuisse incõsulto Senatu, & collega suo Proculo Verginio non approbante, nedum maiori parte Plebis. Vt cõmoda vtilisq; lex ea fuerit: tentasse nihilominus suam hanc vnius facere munificentiam atq; liberalitatem, quæ totius Senatus omniumque magistratuũ esse debuerit. Iussisse, multitudinis sibi conciliandæ caussa, vt pro Siculo frumento pecunia accepta, Populo diuideretur. Pestilẽtibus istis muneribus viam regno fieri, largitione periculosas libertati opes ab eo strui. denique ne iam coniecturis agatur, ei pecuniam Hernicos Latinosque contulisse: pro Coridano duce, Cassium parari. Hac probè instructa accusatione, Populi iudicio damnatus; de saxo Tarpeio deiectus est. ædes eius publicè dirutæ: bona publicata sunt. Sed cùm de liberis eius interficiendis ageretur, durior & immanior ista sententia visa est, parentum noxa innoxios premi. hos itaque liberari Senatus censuit..

Non est affectanda seueritatis aut clementiæ gloria.

IIII. Ex Valerio Maximo, lib. v. cap. 11. Dione Nicæo, lib. LXII. Plinio, de viris illustribus.

IN libera ciuitate nihil vnquam committẽdum est, quod præter morem maiorum esse videatur: minimeque sunt præ aliis omnibus captãdi honores insoliti, ac præter modum. quia cæca hæc gloriæ cupiditas, aliquid de se plusquam de ciue sentientis, coniecturæ atq; suspicionis habet

bet. quod in Furio Camillo est animaduersum. Is non tam adeo quòd prædã Veiis domitis iniquè diuisisse videretur, quàm quòd albis equis præter morem in triumpho vsus esset: a L. Apuleio Tribuno pl. accusatus, Populi suffragiis in exilium actus est. Ardeam concesit. Verùm aliquid tantis in Remp. Furii Camilli beneficiis concedi poterat. itaq; Populus Ro. hac damnatione cùm nimium iura tuetur, ingrati crimen non euitauit.

Ne priuati ex nimia potentia aliquid tandem contra communem libertatem suscipiant, Athenis legem de Ostracismo, Syracusis de Petalismo latam esse.

V. Ex Diodoro, lib. XI.

TYNDARIDES inter Syracusios nobilissimus ac potentissimus, viam muniens ad vsurpandam tyrãnidem: pauperes ære dirutos, atque infimos quosque, specie misericordiæ alebat, sustentabat; sed eo certe animo, vt eorum opera ad regnum occupandum fideliter vteretur. Re indicata & cognita, quia regnum affectasse probaretur, capite damnatus est. At cùm a iudicio in vincula duceretur, qui ab eo ali ac nutriri consueuerant, postquam stipato agmine eos adorti sunt, qui reum ducerét: conuenêre primores ciuitatis, istosque omnes seditiosos, ac rerum nouarum cupidos, simul cum Tyndaride ad supplicium rapuerunt. Cæterum quia Syracusani sæpius iam in ea pericula incidissent, multosque stimularet indies ambitio ac libido occcupandæ tyran-

tyrannidis: qualem Athenienses legem de Ostracismo tulerant, & ipsi de Petalismo tulerunt.

Diligentissima ratio periculosæ coniurationis vindicandæ.

VI. Ex Xenophonte, lib. III. rerum Græcarum.

A CINADONE insidias strui aduersus Agesilaū atque Rempub. Lacedęmoniorū, ad Ephoros delatum est. Igitur ab indice tota coniuratione perspecta: & vbi post diligentem inquisitionem vera sibi afferri existimarunt: censuêre non paruum concilium (quod appellabant) sed omnes seniores conuocari oportere. Hi decreuerunt, Cinadonem cum quibusdam validis iunioribus Aulonem mittere, vt Aulonitas quosdam cum Hilotis in Scytala descriptis, compræhenderet, & Lacedæmonem adduceret: inter quos & mulierem quandam, quæ cum pulcherrima esset, Lacedæmonios omnes qui illuc appulissent, corrūpere ac peruertere dicebatur: item & tres currus Cinadoni dari, ne custodiæ pedibus iter facere cogerentur. Ita enim sine suspicione ac sine tumultu, re cum iis ipsis quos secum deduceret, ab Ephoris composita, extra vrbem Cinadonem capi posse. illic satius esse reum in conscios interrogari, quòd ii interum ignari quid de Cinadone accidisset, neque in vrbe seditionem agitarent, aut certe detecta coniuratione non aufugerēt. Itaque Cinadon in itinere a suis ipsius comitibus compræhensus, conscios indicauit. quorum nomina cùm in vrbem statim al-

lata

lata essent, iussi sunt apprehendi, inter quos fuit Tisannenus vates. Habita quæstione, cùm Cinadon nihil non confessus esset, atque interrogatus, cur tantum facinus molitus erat, nihil aliud respondisset, quàm voluisse se nulli Lacedæmonè concedere, siue opibus siue potentia: is socijque manibus post tergum reuinctis, per ciuitatem vndiq; traducti, atque flagris cæsi, interfecti sunt.

Si iudicij mora, præsens periculum allatura est, posse noxios re inter principes ciuitatis summatim ac breuiter cognita, damnari & interfici, non expectatò Populi aliorumque legitimo iudicio. Cæterum vbi plurimi sunt conscij, quid agendum.

VII. Ex Cicerone, in L. Catilinam: Salustio: Dione, lib. XXXVII.

PATEFACTA coniuratione Catilinæ, quæ contra Remp. suscepta esset, imprimis mandatũ est Consulibus Ciceroni & Antonio, viderẽt ne quid Resp. detrimenti caperet. deinde Catilina lege Plancia de vi publica accusatus, priusquam caussa perageretur, nouo timore allato, vrbe a Senatu excedere iussus: cùm postea bellũ parare diceretur, ideoque in Manliana castra recessisse, de vi damnatus est, hostisque Populi Ro. cum Manlio iudicatus. Cæterę multitudini Senatus diem statuit, ante quam sine fraude liceret ab armis discedere, citra cõdemnatos rerum capitalium. De Lentulo Prætore, vbi ante omnia magistratu se abdicare coactus est, quid de

eo

eo, quid de Cethego, L. Statilio, L. Caſſio qui ſibi procurationé incendendæ vrbis depopoſcerat: M. Cepario, P. Furio, Q. Manlio Chilone, P. Vmbreno, aliiſque coniuratis fieri placeret, referri cœpit. Cenſuit C. Iulius Cæſar, publicandas eorum omnium pecunias: ipſos in vinculis habendos per municipia, quæ maximè valerent opibus: neu quis de his poſtea ad Senatum referret, neve cum Populo ageret. qui aliter feciſſet, Senatum exiſtimare oportere, hunc contra Remp. & ſalutem omnium facturum. nam vt iniuſſu Populi in caput ciuis Romani animaduertatur, Porcia lege prohiberi. Contrà M. Porcius Cato, quia cætera maleficia tum per ſequi poſſumus, vbi facta ſunt: hoc niſi prouideatur ne accidat, vbi euenerit, fruſtra leges implorantur: nec ibi manſuetudo aut miſericordia nominanda ſit, quæ in miſeriam conuerti poteſt: cenſuit, cùm eorum nefario conſilio Reſp. in maxima pericula veniſſet, hique indicio T. Vulturii & Legatorum Allobrogum conuicti confeſſique eſſent, cædem, incendia, aliaque ſe fœda atque crudelia facinora in ciues Patriamque parauiſſe: de confeſsis, ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more maiorum ſupplicium ſumendum. id poſſe Conſules ſine Populi iuſſu, ex clauſula, VIDEANT NE QVID RESPVBLICA DETRIMENTI CAPIAT. Placuit D. Syllano, placuit Ciceroni Conſuli, & omnes in hanc iere ſententiam. Sed & illud nominatim adiectum eſt, Si qua pœna minus legitime exacta

cta esset, placere id omne ratum esse: quique eius nomine vllum in ius postea vocaret, is pro hoste haberetur. Itaque in reos animaduersum est: indicibus ex ærario præmia data sunt, & decretæ supplicationes: quod nunquam antea fuerat vsurpatum.

Non semper tutum esse, omnium hominum inter reos nomina recipere.

VIII. Ex iisdem auctoribus.

PLANE & in caussa Lucii Tarquinii indicis, consulente Cicerone, sapientissimè ac prudentissimè iudicatum est. Is enim cùm M. Crassum hominem nobilem, maximis diuitiis, summa potentia inter socios coniurationis nominasset: quia in tali tempore, tametsi verum esset indicium, tanta vis hominis magis lenienda erat, quàm exagitãda, ita a Senatu decretũ est, Tarquinii indicium falsum videri: eumque placuit in vinculis retinendum, neque amplius potestatem faciendam, nisi de eo indicaret, cuius consilio tantam calumniam mentitus esset.

Cauendum est, ne boni æquè ac mali, nimia accusationum frequentia, de salute sua desperent: neque minorum Magistratuum esse, maiores coercere.

IX. Ex Dione, ibidem.

IN L. Vectio Equite hoc pariter ad quietem & concordiam pulcherrimè obseruatum est, ideo quia

quia ex proposita impunitate liberius omnia diceret, ne innocentes pro noxiis, nimioque plures in tabella deinceps Vectius nominaret: censitum est, vt quos in posterum deferre vellet, hos palam in Senatu nuncuparet, eorumq; nomina publicè ab eo ederentur: ne dum alii iusto metu, alii consciētia, alii falsa suspicione ob tacitum indicium de vita sua laborent, ex desperatione tumultus occasio noua nasceretur. Is Vectius, cùm etiam posteà apud Nonium Nigrum Quæstorem, Iulium Cæsarem Prætorem nominasset per calumniam, inductus a Catulo & Pisone, qui graues cum Cæsare inimicitias exercebant: pignoribus captis & direpta supellectile malè multatus est, atque in carcerem coniectus: item & Nonius Quæstor, quòd cōpellari apud se maiorem potestatem passus esset.

Numos sua sub imagine percutere, affectati regni esse argumentum. quòd si potentiores in hoc crimen inciderint, satius esse eos inopinantes opprimi, quàm peragi solenni iudiciorum ordine.

X. Ex Herodiano, lib. 1.

CVM post obitum Marci, Commodus adhuc adolescens Imperator a patre relictus esset, is Perennem Italicum hominem, militaris alioqui disciplinæ peritissimum, Prætorianis præfecerat. Hic vt sibi omnem auctoritatem atque Imperii vim assumeret, abutens Imperatoris adolescentia, deliciis ganeisque hunc corrumpi facile

cile

cile patiebatur: quia dum voluptatibus indulgeret, necesse esset imperii summam in alium reiici. Sed & antea nobilissimis, locupletissimis & Imperatori coniunctissimis omnibus per falsas accusationes supplicio affectis, vbi qui facinus suum impediret, reliquum esse neminem existimauit: tum de imperio cogitare cœpit. Itaque hoc imprimis Commodo persuasit, vt filium suum adolescentem Illyricis exercitibus præficeret. Ipse magnam vim pecunię contrahebat, qua cùm opus esset, corruptis Prætorianis vteretur. Interea certe quidã Philosophi habitu cùm insidias prodidisset, neq; id aliis argumẽtis quàm aut sorte quadam aut diuinandi ratione confirmare videretur: Perennis ipse compræhendi hominem, atque pro furioso & vaniloquo, igne cõburi iussit. Sed cùm postea clam Perenni filio, atque ignaro etiam patre, quanquam erat Præfectus, nonnulli milites aliquot numos de recenti sub illius factos imagine, Commodo attulissent: omni deniq; insidiarum ordine patefacto, illi quidem maximis muneribus affecti sunt: cæterum missi qui noctu Prætorianorum Præfecto nihil tale minus cogitanti, & horum omnium inscio, caput obtruncarent: deinde in Illyricum ita ad filium accurrerent, vt eorum diplomate famam quæ Romæ accidissent, anteuerterent. hi Commodi literas perquam familiariter ad eum scriptas afferunt. iubent vt magna proposita spe Romã reuertatur. Is vt attigit oram Italiæ, ab iis quibus Imperator negotium dederat, occi-

occiditur. Postea Commodus duos Præfectos sapientissimè constituit. quia tutius sit omnino, tantam illam potestatem non vni committere, sed dissectam in partes, imbecilliorem eo pacto efficere, si quid aduersus Principem nefariè suscipitur.

Huius criminis secunda caussa est, Proditionis: cuius dolo malo ciuitas, exercitus in insidias deductus, hostibusve proditus erit.

XI. Ex Herodoto, lib. VII. & ex Strabone, lib. I. de situ orbis.

APVD Amphictyonas (qui conuentus fuit totius Græciæ) Epialtes Lacedæmonius (quem & Diodorus Siculus lib. XI. Trachinium appellat) proditionis accusatus est, quòd Xerxi Persarum regi, aduersus Lacedæmonios Thermopylas oppugnanti, tramitem incognitum, occultum & auium indicasset: eiusque dolo malo factum esset, cur totus Lacedæmoniorum ille exercitus, cum ipso rege ac duce Leonidà in insidias deductus, hostibusque proditus esse diceretur. Conuictum nihilominus pecunia non capite multarunt. inuidia id quidem magis (vt opinor) quàm legibus: ne si atrociter rem vindicassent, nô tam de Epialtis proditione, quàm de Lacedæmoniorum, vbi fraus aberit, inuincibili virtute, ac fortitudine pronuntiasse viderentur: ideoque totius Græciæ principatum ad eos pertinere. in quo tamen perpetua fuit Græcorum omnium inter se, nec non ad euersionem vsque misera

contentio. An ideo verò, quòd in liberis populis raro fit iudicium capitis? primumque in Areopago actum esse Plinius notat, naturalis historiæ lib. VII. cap. LVI.

Vt hominis, ita etiam ciuitatis, Populiue memoriam damnari posse.

XII. Ex M. Vitruuio Pollione, de architectura lib. I.

Carya ciuitas Peloponnesi, cum Persis hostibus aduersus Græciam consenserat, suæ ac totius Patriæ libertatis, Sacrorũ, legum, fœderum immemor. Igitur quantum in ea fuit, vniuersam Græciam Xerxi prodiderat. Verùm ea tam celebri parta victoria, Græci communi consilio Caryatibus bellum indixerunt, & tandem oppido capto, viris interfectis, deleta ciuitate, etiam matronas in seruitutem abduxerunt. Sed & hoc constitutum est, vt hæ earumque filiæ licet seruitutem seruientes, attamen neque stolas neque matronales habitus deponerent: vtì non vnò triũpho Caryates dûcerẽtur, sed isto exemplo insolitæ seruitutis, eaq; perpetua contumelia, pœnas in æternum pendere viderentur.

Hæc accusatio non extinguitur morte: sed & a mortuo incipit. Præterea proditorem indemnatum iure occidi posse, modò proditor esse approbetur.

XIII. Ex Plutarcho, in Alcibiade.

Phrynicvs dux Atheniẽsium, cum Astyoco Lacedæmoniorum duce de prodendo exercitu,

tu, omnique Athenienſium claſſe & apparatu communicauerat. Id cùm reſciſſet exul tum Alcibiades, rem tamen aliis Athenienſium ducibus renunciāti,non eſt fides adhibita:propterea quòd graues ſcirent eſſe inter Phrynicum & Alcibiadem inimicitias, vt hæc potius admonitio, inimici vlciſcendi atq; opprimendi cauſſa,quàm vllām ob patriæ ſollicitudinē & amorem (a qua per iniuriam certe pulſus erat Alcibiades) proficiſci videretur. Attamen cùm quidam inuentus eſſet familiaris Alcibiadis, Hermon nomine, qui in medio foro Phrynicum occidiſſet: re a Populo ampliſſime perſpecta & cognita, quia iure ſe Hermon occidiſſe affirmabat:non in Hermonem,ſed in Phrynici memoriam animaduerſum eſt. nam & Phrynicus mortuus proditionis damnatus eſt, & Hermoni conſciiſque præmia ſunt a Rep. conſtituta.

Dictum eſt, dolo malo: quia poteſt aliqua eſſe proditio vtilis, ſalutaris, & pio conſilio facta.

XIIII. Ex Xenophonte,rerum Græcarum lib. I. & Plutarcho,in Alcibiade.

DEFECERANT Byzantii ab Athenienſibus: præſidiumque Lacedæmoniorum, quorum dominatui ſubditi eſſe mallét, intra mœnia ſuſceperant. Vrbem ingenti manu obſedit paulo poſt Alcibiades: quā cùm omni arte & machina,poſtremò commeatu & inopia premeret, Anaxilaus Alcibiadi prodidit,iis conditionibus,vt nemini Byzantio ſua defectio fraudi eſſet. Verùm

apud Lacedæmonios proditionis reus caussam dicere coactus est.respondit se non Lacedæmonium,sedByzantium esse.igitur ciuitati suæ quę periclitabatur,se magis cōsulere debuisse,quàm vrbi Lacedæmoniorum, quæ in pacato tutoque esset, quam neque obsideret hostis, neque ita muro & fossa circundedisset, vt auxilii externi nulla spes relinqueretur. Byzantios in ea caussa fuisse.commeatuum omnium summã penuriam habuisse: aut si quid tantilli fuerit, hoc vniuersum præsidio Lacedæmoniorũ ac Bœotorum diuidi consueuisse: dum interim Byzantii, vxores eorum ac liberi,fame,siti,miseriaque omnesinterirent. ideo salutem vrbis suæ prodidisse non videri:quinimo a clade & certo interitu liberasse. Denique minime conueniens esse, id si non gloriosum, at Byzantiis vtilissimum, a Lacedæmoniis repræhendi,quibus perpetuò potior fuit vtilitatis,quàm honesti ratio. Placuit igitur Anaxilaum eo iudicio liberari.

Qui hostes dolo malo consilio iuuerit. nam & hæc summa proditio est.

X V. Ex vita Thucydidis.

ANTIPHON, is cuius nimia eloquentia, nimiaque in dicendo auctoritas ita Iudicibus suspecta fuit, vt non finerent eum facilè pro aliis postulare: & de quo id dicitur, Neminem illius vsum esse consilio, cui non in alea Iudiciorum optimè semper aliquid euenerit: temporibus belli

belli Peloponnesiaci missus ab Atheniensibus Legatus ad Lacedæmonios cum Archeptolemo & Onomacle, accusati & cõuicti sunt, e re Lacedæmoniorum vtilissima consilia, pro Atheniensibus deteriora protulisse. Quamobrem sic in eos animaduerti placuit, vt eorum etiam ædes solo æquarentur, gens familiaque tota partim necaretur, partim infamia perpetua notaretur.

In deprehensos statim indicta caussa posse animaduerti, maioris mali vitandi caussa.

XVI. Ex Plutarcho, in Agesilao.

IN summis periculis, iuris ordine atque accusationum formulis non vtimur: interdum etiam inauditos atque indicta caussa condemnamus, interficimus. videlicet cùm in ipsa ordinaria inquisitione & legitimo supplicio, metus est, ne crescentem seditionem excitet, citiusque cogat post dissimulationem erumpere, quàm antea sedari ac suprimi possit. Hac igitur ratione vsum esse Agesilaum a Plutarcho relatum est, ex consilio tamen & auctoritate Senatus, eorumve qui Ephori dicebãtur, cùm a Thebanis, duce Epaminõda, vrbs Lacedæmon obsideretur. Etenim admonitus quosdam ciues Lacedæmonios de proditione cogitare, noctuq; in vnam domum conuenisse: deprehensos absq; vlla alia iudicii forma (quod nunquam anteà Lacedæmonè vsu venerat, quenquam indicta caussa condemnari) statim necari iussit.

Proditionis crimen & aduersus Socios committitur: quos quia in fide continere ad summam Reip. pertinet, ideo durius vindicatur.

XVII. Ex Polybio, lib. I. Epito. Liuiana, lib. XII. Valerio Maximo, lib. II. Paulo Orosio, lib. IIII. cap. III.

CVM in præsidium Rheginorum legio Campana cum Præfecto Decio Iubelio missa esset, milites allecti Rheginorum opulentia, ita fidem violarunt, vt occiso Iubelio & in eius locum sua sponte M. Cælio suffecto, Rhegiũ occupauerint: ciues alios vrbe, alios opibus, alios vita priuarĩt: Hoc turpiter admissum, perfidè & cõtra Ius gentium, mandauit Senatus Genutio Consuli vt seuerè vindicaret. Is vrbe obsessa, captisque omnibus, de aliis quidem supplicium sumpsit: trecẽtos vero milites ciues Romanos, quia magis eorum iudicium ad Senatum Populumque Romanũ pertinere videretur, Romã deportauit. Hos, licet M. Furius Flaccus Trib. Pleb. denuntiaret ne in ciues Romanos aduersus morẽ maiorum animaduerteretur, attamẽ Senatus ita hoc modo puniri decreuit, vt quinquageni per singulos dies virgis cæsi, securi percuterentur, neve eorũ aliquis sepeliretur. sed & eos lugeri vetuit.

Quo plus inter se hostes diuersis linguis ac moribus vtuntur, eo minus a se inuicem corrumpi possunt.

XVIII. Ex Iustino, lib. XX.

HANNO Dux eius belli fuit, quod cum Dionysio

nysio Siciliæ tyrãno Carthaginenses habuerũt. Is cùm inter Pœnos Suniatore illa tempestate potentissimo, inimico vteretur: Suniator odio illius, Græcis literis, non lingua Punica, Dionysio aduentum exercitus, segnitiemque Ducis familiariter prænuntiauerat. Sed literis interceptis, proditionis damnatus est: facto etiam Senatusconsulto (quod certe notandum est) ne quis postea Carthaginensis, aut literis Græcis, aut Græco sermoni operam daret: ne aut præsens aut per literas loqui cum hoste posset sine interprete, sine arbitro.

Legatos innoxios esse, si sub specie legationis, proditionẽ moliantur. Indicibus præmia danda sunt. Si ad plurimos delictum pertineat, est aliquando relinquendus pœnitentiæ locus.

XIX, Ex Dionysio Halicarnasseo, lib. v. & vi. Tito Liuio, deca. i. lib. ii. Plutarcho, in vita Valerii Publicolæ.

EIECTO Tarquinio, missis ab eo legatis, inter eos & Vitellios Aquiliosque primæ nobilitatis adolescẽtes (erant Aquilii ex sorore Collatini) de accipiendis clam, nocte in vrbem Regibus, Consulibusque interficiendis, Bruto & Collatino conuenerat, in societatem consilii accitis Tito & Tyberio ipsius Bruti liberis. Cùm scriptæ literæ ad Tarquinios vt pignus fidei essent, seruo deferente, & accusante P. Valerio, manifestum crimen reddidissent: depræhensis Legatis, coniuratisque, sine tumultu re omni transa-

cta, de Legatis, de bonis Tarquiniorum, de proditoribus iudicium haberi cœpit. Quod ad legatos attinet, etsi commisisse videbantur vt hostium loco essent: ius tamen Gentium valere placuit: neque tam considerari, quid Legatis merito patiendum, quàm Romanæ virtuti concedendum esset. Præterea huius facinoris noxam magis penes eos esse, qui legationem imperarunt, quàm qui obierunt: quia iis parere necesse fuit. Itaque Aulus Posthumius Dictator, non aliam rationem paulo post secutus est, victis Latinis ad Regillũ lacum, aduersus Legatos Volscorum, qui falso legationis nomine exploratores aduenerant. Semper enim præualere oportere ius gentium, quarum omnium, vbicunq; Legatos violatos esse intellexerint, hæc prior erit perpetuo coniectura & opinio (quæ sane vitanda est) iniuria, quàm iure violatos esse. De bonis, quæ reddenda Populus ante voluerat, placuit referri ad Patres integrum negotium. Hi tum vetuere Tarquinio reddi, vetuere & in publicum redigi. ager exceptus est, quem Marti cõsecratum Martium appellarũt. Denique citantur rei. accusat apud Coss. Valerius. Illos, eo potissimum anno patriam liberatam, patrem liberatorem, ortum ex domo Iunia Consulatum, Patres, Plebem, quicquid hominum Deorũque Romanorũ esset, induxisse in animum, vt Superbo quõdam regi, tum infesto exuli, proderent? Literas, Iunii recognoscunt. itaque iussi a patre caussam dicere, postquam nihil negarunt: ibi se Brutus,
cui

cui de liberis pœnæ capiendæ ministerium Consulatus imponebat, & quem exactorem supplicii fortuna dederat, vnde fuit imprimis spectator amouendus: aut se nunquam satis inhumanum, aut nunquam satis admirabilem præstitit. Hunc nec ciuium preces, nec filiorum commiseratio, neque ætatis excusatio dimouet. iubet lictores supplicium sumere. deligatos ad palum sedente Bruto nudatos virgis cædunt, securique feriũt. De Aquiliis fuit contentio. cœpit enim Collatinus eorum nomine primùm deprecari: posteà verò, quia infestiore Bruto vteretur, quasi iure agere. Dicere, periculũ imminere ne tota ciuitas conturbetur, si quicunq; visi essent aliquid de reditu exulum cògitasse, eos omnes capitali pœna ducerent affici oportere. iam verò absurdissimum esse, Tyrannos exilio duntaxat, amicos vero tyrannorum, capite condemnari. Hìc Brutus rem ad Pòpulum reiicit: Se quidem de liberis suis magis pro patria potestate, quàm pro Imperio statuisse. de aliis, quando a Collega prohiberetur ne pares pœnas exigeret, qui paria cum filiis consilia iniissent: Populum pro maiestate sua iudicaturum. Quare aduocata cõcione, Valerius accusator grauiter ostendit, non hoc clementiam esse, aut erga ciues beneuolentiam: sed cum Tyrannis reconciliationem esse. Collatino sanguine & amicitia coniunctos, non æquo iure vti cum Iuniis, atque cum proditoribus mitius agere, quid aliud esse, quàm & legem & iusiurandum de non admittendis vnquam re-

gibus

gibus, violare? ipsum etiam antea Collatinum consuluisse, bona tyrannis reddenda esse. In aliis delictis, vbi perpetrata sunt, solere irasci omnes: in proditionis autem tantũmodo suspicione, prudentius esse, frustra etiam metuendo, seuerius animaduertere: quàm nimis secure agendo, quod deinde in perniciem vergat, benigniores esse videri velle. Itaque omnibus Populi suffragiis, Aquilii cæterique proditores pari supplicio affecti sunt. & vt in vtramque partem arcendis sceleribus exemplum nobile esset, indici præmium datum est, pecunia ex ærario, libertas & ciuitas: Valerio, Consulatus. atq; etiam constitutum (quod apprimè ciuitatem ad concordiam adduxit) vt Romanis qui cum tyranno profugerant, reditus in vrbem sine metu, sineq; delicti alicuius recordatione permitteretur: certe viginti dierum tempore præfinito, intra quod si non redirẽt, pœna statuta esset, exilium perpetuum, cum bonorum omnium publicatione.

Suspicio suspicione tollitur: vnius noxa, alterius innocentia, quos credibile esset fuisse delicti participes.

X X. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. I.

A. Attilium Calatinũ, Soranorum oppidi proditione reum admodum infamem, imminentis ac certę damnationis periculo, Q. Maximi soceri fides, integritas, cognita virtus, maiestatisq; ac securitatis plena affirmatio, subtraxit. iurauit enim, si in eo crimine sontẽ illum ipse cõperisset,

riſſet, diréptꝰrum ſe fuiſſe affinitaté. Igitur Populus Romanus (non enim aliis iudicantibus fortaſſe licuiſſet) penè iam exploratam ſententiam ſuam, vnius iudicio conceſſit: indignum ratus, eius teſtimonio non credere, cui difficillimis Reip. temporibus, exercitus ſe credidiſſe meminerat: cuiuſque generum tanti & tam acerbi críminis, quod nunquam vnius eſſe poteſt, non facile condemnaret, quin aliqua ſemper ad ſocerũ delicti ſuſpicio perueniret: quem de iſta proditione, ſi vllum alium, nihil ignoraſſe veriſimile videretur.

Huius criminis tertia cauſſa eſt, eius qui Principem, Magiſtratum, cumve qui imperium poteſtatemve haberet, occiderit, fecerit ve dolo malo quo hi occiderentur: in quo etiam inimicorum ſecuritas atque ratio vertitur.

XXI. Ex. lib. II. Regum cap. IIII. Flauio Ioſepho, lib. VII. cap. II.

POST longas contétiones inter Saülem & Dauidem, mortuo Saüle, adhuc graue bellum erat Dauidi cum Isboſetho filio Saülis, propter regnum patrium, quod a ſe indigniſſimè auferri, vt ei quidem videbatur, moleſtè ferebat. Igitur duo Tribuni tandem extitére, Rechab & Baana: vel, vt Ioſephus ait, Banaoth & Than. Hi, quòd ſentirent Regis ſui Isboſethi res in peius vertere, defectionem meditati, gratiſſimum facturos ſe exiſtimarũt, ſi dolo interfecti regis caput amputatum

putatum ad Dauidem attulissent. Sed impium eorum facinus, atque parricidio cõiunctam proditionem, vir strenuissimus, vir religiosissimus abominatus est. Isbosethum nihilo deliquisse, si iure optimo secum de Imperio contenderet. ideoque ne quidem a suis interfectum voluisse, nec placere turpi proditione, sed æquo Marte hostem vincere. Aliud esse victoriam, aliud latrocinium: & alterum fortis ac magnanimi Principis, alterum ignaui, timidi, & abiecti lanistæ aut gladiatoris, qui tergum non iugulum postulet: alterum leonis, alterum vulpeculæ. Itaque Tribunis, manus, quibus amputasset: pedes, quibus ad se caput attulissent: iussit quoque amputari, postremo interfici.

Supplicium interdum maxime legitime sumi, cùm illegitime sumitur.

XXII. Ex Diodoro Siculo, lib. XI. & Iustino, lib. III.

ARTABANVS apud Xerxem regem Persarum cùm plurimum posset, illiusque custodiæ ac militibus Prætorianis præficeretur: iniit tandem Regis occidendi, regniq; in se transferendi consilium. Ergo re communicata cum Mithridate quodam eunucho, clam noctu istius opera intra cubiculum regium ingressus, Xerxem interficit: nec non Artaxerxi filio persuadet, vt fratrem Dariũ maiorẽ natu maturè aggrediatur, quem patrem apud eum falso occidisse accusat, vt citius regno potiretur. Artaxerxes deceptus, Darium

rium interficit: parricidium parricidio vindicat. Tum ratus Artabanus præclarè sibi cœpta consilia succedere, rem septem filiis suis robustissimis aperit: hortatur vt simul omnes Artaxerxé, qui vnus ex Regiis filiis superest, feriãt. Sed proditis insidiis, Artaxerxes timens Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratũ exercitum armatumq; esse iubet, recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorum. Itaque cum inter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, Rex simulat se breuioré loricam habere: iubet Artabanum secum commutare. exuentem se ac nudatũ gladio traiicit: tum & filios eius corripi iubet. ita præclare & cędem patris, & necem fratris, & se ab insidiis Artabani vindicauit.

Qui sciens aliquid parari aduersus salutem Principis, non renuntiauerit, is reus quoque est lesæ maiestatis. Porro cum de iniuria Principis agitur, non suam sed aliorum cognitionem esse oportere.

XXIII. Ex Quinto Curtio, lib. VI.

DYMNVS, apud regem Alexandrum non multæ auctoritatis nec magnæ potentiæ fuit. Is cùm Nicomachi adolescentis amore deperiret: remotis arbitris, atque exacto iureiurãdo quòd quæ commisisset, silentio tegeret, Nicomacho amasio suo narrauerat, Alexandro Magno ad diem tertium paratas esse insidias: se istius facti consiliiq; fortissimos viros ac illustres habere participes

ticipes, Demetrium, Peculaum, Nicanorem, Aphobetum, Loceum, Diosemum, Archepolim, Amyntam. Itaque vel metu, vel amore vel precibus exoletum impulerat, vt etiam operam polliceretur. Sed cum ab hoc sermone Nicomachus statim quæ acceperat, ad fratrem Ceballinum paulò maiorem natu detulisset: Ceballinus Philotæ filio Parmenionis Equitum Præfecto, atque inter alios Regi admodum familiari & amico rem narrat, vt sine cunctatione Alexãdro nuntiaret. Philotas dimisso Ceballino cum egregia laudatione, etsi protinus Alexandrum adiisset, multósq; inuicem de aliis rebus sermones habuissent, attamen nihil eorum quæ de Ceballino cognouerat, nuntiarat: neque item postero die, quanquam denuo a Ceballino admonitus, ne mandata de indicio suo negligeret. Quare Philotas Ceballino suspectus esse incipit: ideoque Mottoni coniurationem indicat. Re Alexandro nuntiata, Dymnum vocari iussit: Ceballinum etiam necti, quia dies tertius erat ex quo Nicomachus rem ei detulisset: nec potuisse tandiu continere quod de salute sua resciuisset, nisi vel corrupta fide, vel delicti conscientia. Sed postquam clamitare cœpit, eodem momento se ad Philotam decurrisse, institisse vno die & altero, vt regi denũtiaret: intereaq; Dymnus haud ignarus quam ob caussam accerseretur, mortem sibi consciuisset: Philotas venire iussus est. Ceballinus (inquit Alexander) vltimum supplicium mereretur, si in caput meum præpa-

præparatas insidias biduo celauisset: neminem enim tale indicium supprimere, nisi autorem aut participem. Quid de te Philota? quàm maius est hoc dissimulationis facinus, quo propiore gradu amicitiæ me cōtingis? Ad hæc Philotas intrepidus, Ceballinum profecto non hominis, sed meretriculæ ac scorti sermonem ad se attulisse: itaque tam leui autori non credidisse, veritus ne iurgium inter amatorem & exoletum non sine risu aliorum, pro coniuratione detulisse videretur. nūc quia Dymnus seipsum interemit, qualecunque indicium fuit, apparere proculdubio non facile cōtemni debuisse: sed orare se, vt præteritam vitam potius, quàm culpam, silentii tamen, non facti vllius, intueretur. Ergo Alexander reconciliatæ quidem gratiæ pignus dextram porrexerat, atque contemptum magis quàm celatū indicium esse, videri sibi ab initio dixerat. itaq; cœnæ, vt semper antea familiariter, Philotam admiserat. Sed postquā aduocato consilio amicorum (cui tum Philotas non affuit) introductus Nicomachus, eadem ordine suo exposuit. Craterus aliique consiliarii censuere (cum aliqua tamen inuidiæ nota) parcere Philotæ Alexandrum non debuisse: nunquam enim sperādum esse, vt qui tantum facinus ausus est, venia mutari posśit. Quædā nos beneficia odio prosequi: vt meruisse mortem, confiteri pudet. Indignum esse, filium Parmenionis Magistrum Equitum, hoc ipsum mendacio respondisse, ne index alium internuntiū quęreret, Alexandrum sermo-

ſermoni ſuo non vacaſſe. contrà vero Nicomachum etiam religione Deûm aſtrictum, cõſcientiam ſuam exonerare feſtinauiſſe. Philotam, conſumpto per ludum iocumque pene toto die, grauatum eſſe pauca verba ad caput Regis pertinentia, tam lõgo & forſitã ſuperuacuo ſermoni inſerere? Quod ſi pueris non crediſſet talia deferentibus, cur igitur biduum extraxerit, ac ſi indicio fidem habuiſſet? dimitti Ceballinum debuiſſe, ſi delationem eius improbaret. Sed in ſuo quidem periculo, licere magnum animum gerere: vbi vero de ſalute Prĩcipis agitur, omnes credulos eſſe oportere: & vana quoque deferentes audire, admittere. Itaque in conſcios quæſtionem haberi cenſuerunt. Quare poſtero die vocata cõcione, Dymni cadauer in medium affertur: & cùm vetuſto more Macedonum, Rex ipſe de capitalibus rebus inquireret, maluit Alexander accuſatoris quàm iudicis partes ſuſtinere. Rem multitudini aperit, Parmenionẽ qui tum Mediæ præerat, huius ſceleris ducem eſſe: miniſtros, Philotam, Peucolaum, Demetrium atque hunc Dymnum habuiſſe. teſtes citat Nicomachum, Motronem, Ceballinum. Philotæ ſilentium arguit: in eo latuiſſe facinus, auidamque regnandi libidinem. Sed & Parmenionis interceptam epiſtolam recitat, quam ad filios Nicanorem & Philotã ita ſcripſerat, vt ſiue ad filios perueniſſet, a conſciis poſſet intelligi: ſiue intercepta eſſet, falleret ignaros. Et quòd a Dymno Philotas inter participes ſceleris nominatus

non

non fuisset, potentiæ non innocentiæ signum esse, quòd ab iis etiam timeretur, a quibus prodi posset. Vt reus autem liberius caussam diceret, & Populus suffragium ferret, subduxit se Alexander. Tum Philotas, Inprimis Nicomachum de se nihil dixisse, neque id Dymnum potuisse præterire, si, vt Rex falsò existimat, caput coniurationis esset. quinimo Philotam vel falsò nominandum, quò facilius qui tentabatur, impelli posset. Id solum obiici, quòd rem delatam tacuerit, quòd tam securus audierit. Id vero ante omnia sibi ab Alexandro condonatum esse: & dexteram amplexum, & conuiuio adhibitum. si sibi reo crediderit, absoluisse: si pepercit, dimisisse. Nunc si iudicium ipsius Alexandri seruari non placeat: rem ad se delatam a puero, qui non testem, non pignus indicii exhibere poterat: impleturus omnes metu, si cœpisset audiri: amatoris & scorti iurgio interponi aures suas pati noluisse. Præterea fidem rei suspectam habuisse, quòd non ipse Nicomachus detulisset, sed fratrem potius subornaret. timuisse, ne negaret Nicomachus, mandasse se Ceballino: ipse vero videretur multis amicorum Regi periculo fuisse. Quòd sese Dymnus interfecerit, id verò diuinari non potuisse. Et si Hercule, conscius Dymno tãti sceleris fuisset, biduo illo proditum se intelligens, non potuisse fieri vt tandiu dissimularet. Ceballinum nullo negotio de medio tolli potuisse. Iam cùm ad se delato indicio sta-
r tim,

tim,solus, ac ferro quidem accinctus, Regis cubiculum intrauerit, cur distulisset facinus? Denique quàm timide, cunctanter ac pedetentim tale quid Regibus indicari debeat,habere se patris Parmenionis exemplum: qui cum audisset venenum a Philippo medico parari Alexandro, deterrere eum voluit epistola,quo minus id medicamentum biberet, quod ei medicus dare deliberasset. At Regem nihilominus nō credidisse: nullam auctoritatem patris sui literas habuisse. Rex in concionem reuersus,cum audiret Philotam a multitudine obrui:consilium in posterum diem distulit. Interim denuo amicos conuocat. Cæteris placebat, more maiorum,reum lapidibus obrui:sed in sententias Ephestionis, Crateri & Cœni itum est, vt tormentis veritas exquireretur. Proposito cruciatu, etsi fatebatur, placuit tamē, vt quæ confiteretur,eadem etiam in tormentis pronunciaret. Interim cùm Equitū nobilissimus quisque, & ii maxime qui Parmenionem propinqua cognatione contingebāt, postquam Philotam torqueri fama vulgauisset, legem Macedonum metuentes, qua continebatur, vt eorum etiam proximi qui Regi insidiati essent, cum ipsis necarentur: alii sese interficerent, alii in deuios mōtes vastasque solitudines aufugerent,ingenti per totum exercitum diffuso metu atque formidine: Rex edicto pronunciauit,remittere se legem de coniunctis damnatorum. Cæterum Philota semel atque iterum quæstioni adhibito,& cùm omnia tādem ex tormentis

mentis & extra, præsente & absente Alexandro fateretur: is & Demetrius signo dato more patrio lapidati sunt. Ille charissimos habuerat tres fratres, Amyntã, Simmiam, Polemonẽ: nam ad ampla & honorata ministeria, illius maxime suffragatione peruenerant. horũ minimus natu Polemõ, cùm Philotam torqueri comperisset, aufugerat. Rex non dubitabat eos vltimi consilii quoque fuisse participes: itaque inuestigari ac comprehendi iusserat. Adiiciebat enim Alexander, & hos sibi olim suspectos esse, matris suæ Olynthiæ literis, quibus esset admonitus, vt ab his salutem suam tueretur. cæterum se qui inuitus antea deteriora credere consueuit, nunc manifestis indiciis persuasum, iussisse apprehẽdi. Nam pridiè quàm detegeretur Philotæ impius animus, quin in secreto cum eo fuissent, negari non posse. fratrem verò qui aufugerit cùm Philotas torqueretur, aperuisse suæ fugæ rationem. denique & Amyntæ quædam verba enũtiata superbius, in suspicionem & coniecturam trahebãtur. Nihilominus Amyntã & Simmiam causam pro se dicturos, Alexander vinculis soluit: habitum quoque restituit, vt sine præiudicio dicere viderentur. Aiebat itaq; Amyntas; durum esse, asperiora verba in crimen trahi. id disciplinam militarem exigere, vt Duces interdũ humanius, interdum seuerius milites alloquãtur. Amicitiam sibi fuisse cum Philota, atque adeo expetisse, nõ negare. huius sibi periculi (si periculo esse debet) autorem esse Alexandrum. Nam Philotam

eum apud se fuisse, cuius gratia ab omnibus expeti, ira timeri posset. Omnes, vel Alexandro præeunte, iurauisse, eosdem se inimicos amicosque habituros, quos ipse haberet. Igitur si hoc crimen est, paucos innocentes esse, imò neminem. omnes enim Philotæ amici esse voluerunt, nec totidem quot volebant, potuisse. Si a consciis amici non diuidantur, nec ab amicis quidem separari eos oportere, qui amici esse voluerunt. Quòd mater Alexandri aliquid de se ac fratribus vt inimicis rescripserit, id sibi nocere non debere: quia nec metus sui caussam, nec auctorem adscripserit, quo facto dictove mota adeo trepidas literas ad filiũ dederit. Sed ipsum certe fuisse Alexandrum, qui tunc reos iræ matris obtulerit, dum suis potius vtilitatibus quàm muliebri gratiæ obedire imperaret. Dum hæc diceret Amyntas, qui fugientem Polemonem consecuti erant, vinctum afferunt. Is cùm nihil pro se deprecaretur, modo ne fratrum innocentiæ fuga imputaretur sua, miserationem mouit. quanquam & fugæ occasionẽ non in consciẽtia poneret, sed in metu & rigore legis de coniunctis damnatorum, quibus tamen Alexander clementissime ac sapientissime pepercerat. Reos placuit absolui. Reliquus erat Parmenion pater Philotæ, de quo propter potentiam & auctoritatem, & Mediæ cui præerat oportunitatem, vindicta vix absque seditione sumi poterat Igitur antequam de morte filii quid audire posset, mittit Alexander Polydamãtam, qui hominem

ex insidiis interficeret. multo antequam Philotas Regem Alexādrum voluisset occidere, a duobus indicibus delatus, tertium iam annum custodiebatur in vinculis. Nam & eum in Philippi Regis patris Alexandri cædem coniurasse cum Pausania, pro comperto habebatur. Sed quia primus Alexandrum, Regem salutauerat, supplicio magis quàm crimini fuerat exemptus. præterea & Antipatri soceri eius frequens expostulatio iustam Alexandri Magni indignationem morabatur. Cæterũ recruduit soporatus dolor, quòd veteris periculi memoriam, præsentis cura renouasset. Igitur Lyncestes e custodia eductus, atq; iussus saltem eam dicere, quam toto triennio meditatus erat defensioné, ita quædam hæsitans ac trepidus pronũciauit: ad vltimum etiam non memoria solum, sed & mente atque ingenio destitutus est, vt ista trepidatio delicti magis argumẽtum, quàm memoriæ vitium esse videretur. Itaque cùm adhuc aliquid dicere conaretur, pro confesso, qui proximè aderant, hunc lanceis confodiunt.

De egregiis personis omnino rectius priuatim, quàm publicè supplicium sumitur: maxime cùm non in subditum nostrum animaduertimus. & domino paruisse interdum veniam meretur.

XXV. Ex Appiano, in Mithridate.

ATTILIVS ciuis Romanus, post damnationem exul ad Mithridatem Regem Populo Romo infestissimum, sibi vero antea familiarem

se cõtulerat:sperãs, eo quòd sua opera aduersus Rempublicã vteretur,nactus apud eum fidem & auctoritatem, fore vt ex insidiis Regem aliquãdo occideret, itaque & reditum & multæ remissionem impetraret.Hoc enuntiato cõsilio,in carcerem ducitur, & qui cum eo conspirauerant, itemque omnes Attilii serui. De Attilio ita decreuit,vt quando ciuis Romanus Senatoriique ordinis esset,de eo non palam,sed priuatim supplicium sumeretur:de coniuratis,suo more. Sed quòd ad seruos attinet,dimitti placuit,cùm non sua sponte,sed domino parendo deliquissent.

Qui aduersus salutem Principis conspirauit, omnium tribunalium iudicio,si ratione dignitatum ad plura pertinet,damnari debet.

XXVI. Ex Appiano, lib. III. bellorum ciuilium.

Q. Gallius Prætor accusatus est,quòd suadente M.Antonio in mortem Octauii Cæsaris conspirasset.Conuictus,& dignitate a Collegis spoliatus est,et domus a Plebe direpta,& iudicante Senatu,morte damnatus est. Sed Augustus,qui, quò perueniì, aspirabat ; vt simul & securitati suæ,& humanitatis opinioni consuleret, iussit eum dumtaxat ad M. Gallium fratrem q ab vrbe aberat , proficisci, neque ab eo vnquam discedere. Verùm in itinere curauit,vt ita de composito occideretur , vt de facto quid ei accidisset, nihil vnquam certi afferri posset.

Exemplum quo & in filios nocentis animaduersum est

XXVII

XXVII. Ex Dione Nicæo, lib. LVIII.

L. AElius Seianus fortunæ ac viciſſitudinis humanæ vnicum ſpecimen, apud Tyberium tanta fuit auctoritate, vt ei pro collega in imperio haberetur. Sed elatus hoc faſtu potentiaque, cœpit Tyberium præ ſe nihili facere, Prætorianos aliosque omnes ſibi conciliare. Tyberius re cognita, cautè ac pedetentim depreſſum hominem, atq; in ordinem redactũ, literis tãdem in Senatu accuſauit. De ea re ita cenſuerunt, Placere AElium Seianum capite multari: corpus in Gemonias proiici: eius liberos omnes interfici: Apicatæ vxori veniam dari.

Damnati amicum fuiſſe, non nocere.

XXVIII. Ex Eodem.

POSTQVAM in Seianum animaduerſum eſt, multi familiaritatis atque amicitiæ cauſſa, quam cum Seiano habuiſſent, rei poſtulati ſunt. inter alios cauſam dixit in Senatu M. Terentius Varro. Is amicitiam vt negaret, tantum certe quidem abfuit, vt etiam oſtenderet, eum ſe maximo ſtudio coluiſſe, quem ipſe Tyberius in tanto honore habuiſſet. qui ſi recte fecit vtens eius amicitia, neque ſe quoque in eo deliquiſſe. contrà, ſi Imperator qui habet omnia certiſſima atque exploratiſſima, deceptus eſt: quid mirũ ſi in eundem errorem inciderit? cùm vnumquemque maximè conueniat, omnes eos quos Princeps in honore habet, ſectari, colere, amplecti, nihil anxium quales ii eſſe poſſint: at-

que solum hunc præfigendo amicitiæ suæ finem ac terminum, quòd Imperatori approbantur. ibi esse pœnam oportere, vbi & noxia est: neque adfinitatem vel amicitiam hoc vnico nefarium admittere. Senatus reum absoluit, verbisque etiam accusatores ipsos increpuit.

In hoc crimine, filij accusatio recipitur: serui in caput domini torquentur: & destitutam accusationem etiam cogitur filius exequi: sed filio accusante pater mitius punitur.

XXIX. Ex Cornelio Tacito, Annalium lib. IIII.

Q. VIBIVS Serenus, Tyberio imperante, ab exilio in iudicium retr actus est accusante filio, quòd Principi parasset insidias, & concitores belli in Galliam misisset, pecuniam ministrante Cæcilio Cornuto Prætorio viro. hunc sceleris conscientia mortẽ sibi attulisse. Nominabat accusator & Cn. Lentulum & Seium Tuberonem primores ciuitatis, atque Imperatori amicissimos. eos criminis esse participes. Sed hi quidem quorum alter extremæ senectutis erat, alter defecto corpore, statim exempti sunt. Porro & ex seruis cùm in patrem quæsitum esset, aduersa quæstio accusatori fuit. itaque Serenus cùm infracto animo vltores Deos in filium appellaret: se Principis cædem ac res nouas vno socio cogitasse, non esse verisimile, si naturam, si magnitudinem sceleris inspicimus. Filius accusator cùm vecors impietate, tum vulgi rumore per-

perterritus, robur & saxum & parricidarum pœnas minitantium, vrbe cesserat & accusationem deseruerat. Sed Rauenna retractus, exequi coactus est: & placuit tandem Vibium relegari: quia durius esse videbatur, patrem, filio accusante, more maiorum interfici.

Etiam in hoc crimine, pœna, rei qualitate aliisque circumstantiis exacerbatur aut minuitur.

XXX. Ex Dione Nicæo, lib. LX.

ASINIVS Gallus Drusi frater vterinus, etsi Claudio Augusto insidiatus esset: non tamen extremo supplicio, sed exilio dumtaxat mulctatus est. ideo quia neque ad suum facinus exercitum parauerat, neque pecuniam contraxerat: sed multa duntaxat insania, quasi generis sui caussa a Romanis vltro imperium accepturus esset, ad hanc ferociam eum protraxerat. item quòd statura minima, ac summa deformitate præditus, despiceretur, ridiculusque magis quã metuendus esse mereretur.

Ad Principem, antecessoris sui Principis mortem vindicare pertinet, etiam si iure aut merito interempti.

XXXI. Ibidem. & ex Flauio Iosepho, lib. XIX. antiquitatum cap. III.

NVNQVAM prodest malum exemplum. etiamsi in præsenti, occasione quadam delectat: in futurum tamen altius nocet, vt elegantissime noster Quintilianus ait. Quapropter etsi a Cassio

Cassio Cherea & Lupo aliisque merito Caius Imperator ob nimiam crudelitatem, & impia facinora occisus esse dici possit: attamen & ipse Claudius, qui factum antea laudabat, postea imperium adeptus, in percussores animaduertit. quia si Caius interfici debuit, a Cherea Tribuno non debuit, cui salus Principis pro officio committeretur. in hoc, genus aliquod esse proditionis. Denique paucorum supplicio, securitati Principum omnium consulendum.

XXXII. Ex Dione, in Seuero. Herodiano, lib. II. & Eutropio, lib. IIII.

SEVERVS quoque cùm ad imperium peruenisset, eos qui Pertinacem occiderant, morte multauit: milites omnes sceleris conscios vestimentis militaribus exutos nudosque dimisit: Equitibus arma equosque abstulit. cæterum ab vrbe centesimo lapide omnes abesse iussit, aut certe vt capite pœnas luerent. Omnino quæ Principi affertur iniuria, omnium aliorum Principum iniuria est: quia non tam persona, quàm dignitas læditur. Meminerant Claudius ac Seuerus Imperatores, quòd Quintus Cæpio Consul ei qui Viriatum latronũ ducem interfecerat, & ideo præmium peteret, olim responderat, Nunquam Romanis placuisse, Imperatorem a suis militibus interfici.

Minus id crimen tolerari debet, quod veluti adiutrice fide publica perficitur.

XXXIII. Ex Herodiano, lib. III.

IMPA-

IMPATIENS consortis est regnandi cupiditas.itaque Seuerus Imperator cùm tabellarios aliquot ex iis qui literas Imperatorias perferebant,cum literis mandatisque ad Albinum delegasset,ita vt post publicè ac palam redditas literas, quædam habere se dicerent, quæ apud eum remotis arbitris loquerentur: & tum facto impetu Albinum interficerent : sensitæ atque intellectæ sunt insidiæ. Igitur Albinus in compræhensos tabellarios animaduerti iussit.

Seria in ludicris ponere, & magistratus personam induere,qui non sit,periculosum est.

XXXIIII. Ex Herodiano,lib. 1.

VERIS initio, stato solennique die, Romani Matri Deorum pompam celebrabant.in ea passim omnibus ludendi licentia permissa erat, sic vt quas quisque vellet personas indueret: nullam non magistratuũ quoque imaginem adeo repræsentaret, vt non sæpe a falsis veri dignoscerentur. Hũc diem Maternus captare Imperatori Commodo renũciatum est, vt is conscijque sui stipatorum persona suscepta, se hastatis immiscentes, vt pars Imperatorii comitatus esse crederentur,nullo pręcauente,ac repente impetu facto eum trucidarent. Is ergo antea proditus,capite multatus est: & qui eiusdem factionis essent,hi suis etiam pœnis affecti sunt.

In hoc crimine quò quis proximior est, eò seuerius in eum debet animaduerti.

XXXV.

XXXV. Ex Herodiano, lib. I.

LVCILLA Commodo Imperatori maxima natu soror fuit. ea postquam Commodus ipse Crispinam vxorem duxit, huic in posterum primo loco cedere, ita iniquo animo tulit, ac si illius honor in suam contumeliam vergeret: vt consilium ceperit cum Quadrato & Quintiano aliisque Senatoribus, in Senatu Commodi interficiendi. Re patefacta, & comprehenso Quadrato in ipso facinore, Lucilla cæteriq; coniurati damnati sunt.

In bellis ciuilibus qui diuersas partes sequuntur, aliqam veniæ occasionem habent.

XXXVI. Ex Dione, in Seuero.

SEVERVS Imperator posteaquam Nigrum prælio vicit, eosque damnare inciperet, qui illius partes secuti essent: Cassius Clera Senator accusatus id fecisse se non negauit, imò liberrimè ostendit, cùm casu euenisset, vt partes Nigri sustineret, necessariò quod ei sors obtulisset, se secutum esse. ipsum etiam Seuerum noluisse quenquã eorum qui cum eo erant, & suam causam defenderẽt, proditorem ad alios transfugere. Seuerus litentiã hominis admiratus, libertatemque loquendi, dimidiam ei partem bonorum concessit.

Læsæ maiestatis reus est, qui pecunia corruptus arcere hostem recusauerit: bellum cùm posset, non confecerit.

XXXVII.

XXXVII. Ex Diodoro Siculo, lib. XI.

Siciliam Tyrrhenis infestantibus, Syracusii sibi Præfectum classis Phaylum elegerant, quem nauibus instructis in Tyrrheniam nauigare præceperant. Hic cùm primo aduentu insulam aliquam depopulatus esset, continuoque magna pecunia a Tyrrhenis accepta in Siciliam rediisset, nulla alia re hac tota expeditione egregie gesta: proditionis accusatum Senatus Populusque Syracusanus in exilium abire voluit, iussit.

Denique omnino munera ab hoste accipere, pœna huius legis prohibetur.

XXXVIII. Ex Demosthene, Philippica III. AEschine, contra Ctesiphontem. Isocrate in Panegyrico.

A REGIBVS omnibusq; aliis dominandi cupidis quenquã liberæ ciuitatis ciuem, munera pecuniamque accipere, tanto odio fuit, vt id maximis pœnis in omni Republica afficeretur, nec deprecationi vnquam aut venię locus esset. Nam quid hoc aliud hãbet, quàm promptum & paratum animum ad legum, libertatis, ac patrię proditionem? Si iudex a litigatoribus, Procõsul a Prouincialibus, corruptionis vitandæ caussa, munera, dona accipere prohibetur, imò & ab iis emere: quám multo minus id ciui ab hoste, non subdito a non domino, permittendum? Certe vt parum pudica est mulier, quæ ab alio quàm a marito accipit: ita is parum vere ciuis, qui se alibi quàm ciuitati suæ ac suis deuinciri sinit.

ſinit. Ita eſt profecto, vt nemo a quoquam munera accipiat, niſi erga illum beneuolentiã præ ſe ferat. Memorabile ad hãc rem omnino eſt Atheniensium iudicium. Quidam Artinius Pythonaclis filius è Lelea oppido Aſiæ, iuſſu Regis cui obtemperare neceſſe habebat, e Media aurum in Pelopõneſum attulerat, Græcos emendi, corrumpendi, ac ſollicitandi cauſſa. Is quanquam nec ciuis Athenienſis erat, neque Athenas veniſſet vt vllum ciuem Athenienſium corrumperet, ſed in Pelopõneſum duntaxat: neque hunc in ſua poteſtate haberent, ſic vt in eum poſſent animaduertere: attamen cùm totius Græciæ curam ad ſe maxime pertinere exiſtimarent, certe Græcis omnibus communem eam eſſe, ne vlla ſui parte Græcia non vi ſed pecunia tentaretur: vtque non ſolùm ciuiũ animos ab iis corruptionibus auerterent, ſed & extraneos omnes ſiue hoſtes ſiue peregrinos admonerent, quo cum ſuo malo & periculo tale quid vnquam in vniuerſa Græcia aggrederentur: placuit Populo Senatuique Athenienſium de Artinio cognoſci. Eum itaque abſentem cum omni ſua gente ac cognatione, quòd aurum e Media in Peloponneſum aduexiſſet, ignominioſum, hoſtemq; Populi Athenienſium & ſociorum pronunciarunt: videlicet vt ex eorum legibus a quolibet impunè occidi poſſet, quique omnes eum cognatione attingerent. præterea cautum eſt, vt inciſum hoc Populi ſcitũ ærea pila in arce collocaretur.

XXXIX. Ex Dinarcho contra Demoſthenẽ.

Timotheus dux Athenienſium illuſtriſſimus, à Chiis & Rhodiis pecuniam acceperat. id cùm fa teretur, nihil ei profuit ad liberationẽ, Lacedæmonios ad Corcyrã nauali prælio ſuperaſſe: nec quòd fili⁹ Cononis eſſet, a quo Græcię libertas reſtituta eſſet: Samus, Methone, Pydnã, Potydęa, aliæque viginti vrbes captæ. Centũ talentis multatus eſt.

Docere in vulgus ea quæ Populum ad ſeditionẽ poßint conuertere, pœna huius legis prohibetur.

X L. Ex Dione, in Veſpaſiano.

CVM Demetrius Cynicus Stoicæ diſciplinæ magiſter, aliique multi occaſione Philoſophiæ multa publicè diſſererent, inutilia iis qui audiebant, quinimo & Reip. perniciosa: quia multos occultè ac veluti ex inſidiis in varias ſententias adducerent: aut de vnius imperio, aut de ſtatu Populari, horum vter melior eſſet: Demetri⁹ cũ Hoſtilio in inſulã a Veſpaſiano relegatus eſt: cæteri omnes hui⁹ ſectæ Philoſophi, vrbe abire iuſſi. Atq; cũ nihilominus paulo poſt Diogenes clã in vrbe ingreſſus, apud Populũ acerbius atq; arrogãtius de ſũma Reip. verba feciſſet, eodẽ iubente Imp. virgis cæſus eſt. & quãdo Eratem Cynicũ ne iſta quidẽ pœna deterruiſſet, ei capitale fuit. Nẽpe vt ciuis atq; viri boni eſt, pręſentẽ ſtatum Reip. nolle cõmutari: ita prudẽtis Imperatoris eſt, cauere ne aſſiduitate harum in contrarias partes ſcholaſticarum diſputationum, abſtrahatur aliò ciuium animus, rerumq; innouanda-

litate communi, non ex scriptione quæ in literis est, interpretari. Eâ virtute & sapientia maiores fuisse, vt in legibus scribendis, nihil sibi aliud, nisi salutem atque vtilitatem Reipu. proponerent. neque enim id quod obesset, scribere voluisse: et si scripsissent, cùm esset intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. Neminem leges legum causa saluas esse velle, sed Reipublicæ: ideo quòd ex legibus omnes Respublicas optimè putant administrari. Quam ob rem igitur leges seruari oportet, ad eam causam scripta omnia interpretari conuenire: hoc est, quoniam Reip. seruimus, ex Reip. commodo atq; vtilitate leges interpretari. Nam vt ex Medicina nihil oportet putare proficisci, nisi quod ad corporis vtilitatem pertinet, quoniam eius caussa est instituta; sic a legibus nihil conuenit arbitrari, nisi quod Reip. conducat, proficisci: quoniam eius causa sunt comparatæ. Quòd si Epaminondas Reip. profuit, quo modo eodem facto, & communibus fortunis consuluisse, & legibus nō obtemperasse dici potest? Quid autem magis vtile Thebanis fuisse, quàm Lacedæmonios opprimi? quid magis Epaminōdam Thebanorum Imperatorem, quàm victoriæ Thebanorum consulere decuit? Contra Epaminondam hoc dicebatur: Iudices qui ex lege iurati iudicant, legibus obtemperare debere. obtemperare autem legibus nō posse, nisi quod scriptum est in lege, id sequantur. quod enim certius legis scriptor testimonium voluntatis

suæ relinquere potuit, quàm quod ipse magna cum cura atque diligentia scripsit? Epaminondam non ex eo quod apertissimè scriptum est, sed ex eo quod suæ causæ conuenit, scriptoris voluntatem interpretari. atqui hoc licere, cùm per se, tum exemplo perniciosum esse. Quid porro si victus esset Epaminondas? non ergo ex euẽtu, sed quo consilio quid fecerit, examinandum. vtilius esse Reip. suas leges perpetuo seruari, quàm semel hostes vincere. Itaq; Iudices pronunciarũt, Cũ Epaminõdas legem violasset, videri capite puniendum. Reliquum erat vt Populus ad eum relatione facta, sentẽtiam sibi placere diceret, idque iudicium sciscerer, cuius Iudices auctores essent. At ibi Epaminondas cùm & deliquisse se, & aduersus Reip. imperium, quos absolui placuit, secũ detinuisse fateretur: nihilque se animaduersionem morari ac diffugere pronunciauit, minime de vita solicitus, modo certe in memoriam aliorum quæ tanta & innumera beneficia Reip. Thebanorum contulisset, huius argumenti epitaphium tumulo inscribi
„ vellent: Hic iacere, quem, vbi hostes Lacedæmo
„ nios ad Leuctras ingenti & memorabili prælio
„ fudit fugauitque: ciues suos, ne non suis legibus
„ vterentur, seruitute liberauit: ipsi sui ciues, dum
„ suis iam nimium legibus abutuntur, & dum le-
„ gitimè iudicant, iniquissimè occiderunt: tanta cepit omnium animos sui ipsius indignatio, perpetuæque in posteros metus ignominiæ: tanti etiam viri admiratio, vt ius æquo & bono, lex gratiæ

gratiæ & honesto cesserit. Sæpe igitur virtus & magnificentia, in quo grauitas & auctoritas est, plus proficit ad misericordiam commouendam, quàm humilitas ac deprecatio.

Qui parendi necessitatem habent, nunc venia, nunc minore pœna digni sunt.

XLII. Ex Dionysio Halicarnasseo, lib. XI. & Plinio, de viris illustribus.

DECEMVIRI Romæ multis inique perpetratis (in quibus notissimum est Appii Claudii de Virginia facinus) & cùm imperia sibi inuito Senatu Populoque Romano prorogassent: tandem magistratu se abdicare iussi, omnes accusati aut manum sibi attulere, aut damnati in carcere necati sunt (qualis fuit Appius) aut mortem exilio commutarunt: omnium certe bona, siue absentium siue mortuorum, in publicum redacta sunt. Cæterum ex omnibus libidinis eorum proteruiæque ministris, vel quia se imperio & vi maiore tuebantur, vel quia ad nimio plures hoc crimē pertineret, vnus ille Marcus Claudius qui suppositus ab Appio Virginiam sibi asserebat, iudicium subire coactus est. & tamen quia id ipsum apparebat, dicto audientem Magistratui fecisse, non morte, sed exilio multatus est.

Qui hostes dolo malo sollicitauerit aduersus Rempublicam.

XLIII. Ex Paulo Orosio, lib. VII. cap. XXXVII. & XXXVIII. & ex Pomponio Læto, in Theodosio.

THEODOSIVS Honorium & Arcadium, quos ex Flacilla filios susceperat, cōsortes antea quidem Imperii fecerat. Sed moriens, quia nondum ætas matura Imperio esset, testamēto Rufinum Arcadio, Honorio Stiliconem adiunxit, quorum consilio Arcadius Constantinopoli, Honorius Romæ res gererent. At cùm Rufinus primùm aduersus Arcadium, Alaricū Gotthorum regem sollicitasset hoc animo, vt sub eo metu & rebus cito turbulentis: diadema Orientis non ambitu, sed quasi necessitate capiti suo imponeret: atque etiam Stilico alia & secretiore via filio suo Eucherio tyrannidem pararet: itaque & postremo Sueuos, Vvandalosque & Alemannos ad inferēdum bellum Honorio malitiose attraxisset: ambo perniciosi tutores detectis insidiis ac dolis damnati sunt: Stilico Romæ cum filio in foro Pacis occisus est. Rufini caput cum dextra manu ante portas Constantinopolis appensum, affixum est.

AD LEGEM IVLIAM DE ADVLTERIIS COERCENDIS, ET stupro. Tit. X.

Diuinæ coniecturæ, propter eam quam vnusquisque de religione opinionem habere debet, sunt certæ probationis loco.

I. Ex

I. Ex Diodoro Siculo, lib. I.

SOSOSTRES Rex AEgyptiorũ, luminibus orbatus, consulto oraculo responsum acceperat, fore vt ei tum visus restitueretur, cùm in eam mulierem faciem intendisset, quæ pudicè cum marito suo viueret. Id expertus in vxore, aliisque plurimis, nihil ei profuit: donec ad infimam & abiectã hortulani vxorem peruenisset. nam tum certe sanatus est. Itaque citra vllam aliam inquisitionem, vt sui Numinis erga Populum religionem confirmaret, quam aut casu, aut illicitis artibus, aut sane diuinitus in se expertus esset: placuit ei vxore repudiata, in eam aliasque omnes impudicas & corruptas mulieres animaduertere, hoc modo: iussit eas in villã conuenire, ibique simul cum villa conflagrari. cæterum quam pudicam nactus erat, duxit in vxorẽ. AEgyptii deinceps locum illum, Sacram glebam appellarunt.

Grauitas stupri, ex tempore & loco interdum crescit.

II. Ex Dinarcho, contra Demosthenem.

THEMISTIVS Aphidnæus, quòd Initiis Eleusiniis Rhodiam cithariſtriam violasset, Athenis capite mùltatus est.

Qui prostituit, quàm qui abutitur, atrocius delinquit.

III. Ex eodem.

EVTHYMACHVS, quòd puellam Olynthiam prostituisset.

Scelus suum Numini adscribere summa stultitia est. & esse aliquos etiam partus abominandos.

IIII. Ex Halicarnasseo, lib. 1. Liuio, deca. 1. lib. 1. Plinio, de viris illustribus, Iulio Floro, lib. 1.

AMVLIVS filiam Numitoris fratris sui maioris natu, Rheam nomine, & cognomine Syluiã, Vestæ Sacerdotem ideo designauerat, vt ex ea prolis spe omni intercepta, regno sine controuersia potiretur. Sed cùm accidisset vt vi compressa vterum gereret, ideoque consilio matris simulans aduersam valetudinem, a sacris abstineret: postquam res Amulium nõ latuit, puellæ custodibus appositis, Numitor ipse atque illius vxor vt sceleris participes accusantur. Hi dilatione accepta, didicisse se aiunt filiæ vim allatam esse, neque id ab homine, sed a Deo aut Genio quodam. ita enim qui vim Rheæ Syluiæ attulerit, eidem narrasse, ac prædixisse, hanc geminos parituram esse. Itaque postulabãt expectari partum, vt euentus, fraus humana, an diuina sit prouidentia, detegeret. Igitur cùm geminos edidisset, Numitor Dei opus identidem allegabat, inque puellam innoxiam minime sæuiendum esse. Attamen non placuit hoc cõmentum, atque ex totius concilii sententia visum est, lege vtendum esse. Iubent Rheam, cuius corpus pollutum esset, virgis cæsam interfici: & quod natum esset, in profluentem aquam eiici, proiici.

Interdum etiam Reges obnoxios esse legibus.

V. Ex

V. Ex Dionysio Halicarnasseo, lib. I I I. Tito Liuio, lib. I. deca. I.

GRAVISSIMA hæc Senatus Populique Romani sententia fuit, quæ propter Lucretiæ stuprum, aliaque infinita ac tyrannica facinora, de imperio abrogando Tarquinio Superbo Regi pronunciata est : vxore ac liberis Tarquiniisque omnibus eiiciendis vrbe, Italiâ, finibus : hac cum maxima sanctione, vt si quis vnquam de reducendo Rege cum Populo ageret, ei capitale esset.

Potestate ad iniuriam abuti non licere.

VI. Ex Valerio Maximo, lib. v I. cap. I.

TITVS Veturius, filius eius Veturii, qui in Consulatu suo Samnitibus, ob turpiter ictum fœdus, deditus fuerat a Senatu: cùm propter domesticam ruinam, & graue æs alienum, Cælio Plotio creditori se nexum dare, multùm adhuc adolescens, coactus esset: seruilibus ab eo tandem verberibus affectus, quia stuprum pati noluerat, querelam ad Consules detulit: a quibus hac de re certior factus Senatus, Plotium in carcerem duci iussit. Nam in quocunq; statu positam Romani sanguinis pudicitiã, tutam esse oportere. Longè diuersam addicti & serui conditionem esse: & quam ob causam dominus vel seruo suo carere possit: in addicto, creditorem non solum amissione pecuniæ, sed etiam pœna coercendum.

Esse nonnulla crimina, quæ fama & cæco potius, quàm manifesto testimonio conuincuntur. cæterum impudicis, concionibus interdici.

VII. Ex AEschine, in Timarchum.

SI QVIS pudicitiam prostituisset, patriaque bona luxu amisisset, huic legibus Atheniēsium interdicebatur ius apud Populum concionandi. Nam qui rem suam priuatam malè administrauerit, fieri non posse, vt publicam benè administret: vtque idem priuatim sit improbus, ac publicè optimus. Sed & inhonestum esse, hunc cum Populo agere; qui orationis habendæ prius, quàm degendæ vitæ rationem duxerit. Denique viri boni orationem quãuis nudam ac simplicem, multum persuadere: contrà, hominis improbi atque luxuriosi, licet ornatam, contemni ac negligi. Itaque ab AEschine Timarchus impudicitiæ & prodigalitatis accusatus est, ne deinceps contra leges apud Populum concionaretur. Citabat huius criminis testem vniuersum Populum Atheniensem, & quę iamdiu constans ac perpetua suscepta esset de reo, famam & opinionem. præterea (quod reuera adducebatur) apud hos, quos nominabat, certæ ac notæ impudicitiæ viros, relictis paternis ædibus diu & familiariter vixisse: quod sine crimine, nedum probri suspicione fieri non potuit. Demosthenes contrà pro Timarcho, in eo erat maximè, vt diceret pudicitiæ damnum in ea ciuitate vitio verti non debere, in qua meritricium esset ve-

ctigal

ctigal institutum huiusmodi, vt a Senatu ipso singulis annis locaretur. quare si quid in eo genere sit admissum, id magis Publicani esse vt inuestiget, quàm accusatoris, vt in iudicio reprehendat. aut sane si nihilominus hoc nomine Timarchum arcessiri placet, adducendum esse redemptorem, qui illud vectigal a Timarcho exegisse se ac collegisse interrogatus respondeat. Denique non sufficere, generaliter impudice versatum esse reum allegare: nisi & locus, & quibus, & quo pretio pudicitiam prostituerit, designabitur. Nec conueniens esse vt Famæ fides adhibeatur. sic enim esse vulgus, vt ex veritate, pauca: ex opinione, multa æstimet. Itaque & vulgo Mercurium Antocidis vocari, qui non sit Antocidis, sed AEgiæ Tribus donarium: & ædes in Colono quæ Dæmonis dicuntur, falsum habere cognomen: neque enim esse Dæmonis. & alia pleraque huiusmodi, in vulgus persuaderi, quæ sunt falsissima. Timarchum male audisse, non propter facinora: sed ob formæ præstantiam, quam in crimen adducere nimis sit inuidiosum. Porro esse repugnãtia, quem decoxisse, & corpore quæstũ fecisse. AEschines denuo referebat, rem non esse huiusmodi, vt qui simul patrarint, iidem testimonium dicant: sed eam esse, vt ex præterito & anteacta vita magis quàm ex præsenti æstimari debeat: quam Iudices non ex oratione, neque ex testibus, sed ex sua animi sententia & conscientia iudicent. Non enim necesse esse, impudicitiã syngraphis

ostendere. ideoque in legibus de impudicitia, pactionum non fieri vllã aliquam mentionem. De rebus mutis & inanimis, quia in iis non sunt vllæ vel honestæ vel inhonestæ actiones, quemlibet ita verba facere, & rumores spargere, vt de iis liberè sentiat: verùm, de vita hominũ & oratione & actionibus, famã vix vnquam aberrare, & quæ verissima sunt proferre, & futura plerũque prædicere. ideoque Famę, vt maximæ Deæ, veteres aram cõsecrasse: & Famam ita definisse, vt nihil aliud sit, quàm sensus totius ciuitatis. Quare qui nefariè ac turpiter viuunt, hos solos de Fama detrahere, quòd eam flagitiorum suorũ testem atq; accusatricẽ immortalem sint habituri. Deniq; turpe esse Timarcho, interrogare vbi scelus commiserit, non etiam si vllum omnino cõmiserit, vel fateri, vel inficiari. Iudices reum condemnarunt. itaque in exilium abiit.

Delicti atrocitate, & ob rei memoriam, in locum in quo scelus commissum est, veluti in conscium animaduerti.

VIII. Ex Flauio Iosepho, antiquitatum lib. XVIII. cap. IIII.

DECIVS Mundus antiquæ nobilitatis adolescens, cùm Paulinæ matronæ honestissimę atque pudicissimæ, quam vxorem duxerat Saturninus, misero amore caperetur: ac nihilum seu pollicitationibus, cæterisq; aliis amatoriis artibus, in adeo rara fœminę castitate proficeret: de salute sua desperabat. Itaque anus liberta

(quam

(quam Idem appellabant) nimium de Patroni sui filio sollicita: cùm certo sciret nunquam pecunia Paulinam expugnari posse: eandem autem præ cæteris Diis omnibus Isidem colere, neque alia sacra, aliosve sacerdotes frequétius adire, suspicere: putauit libertina, sibi sacerdotum lenocinio vtendum esse: qua sciret eos esse auaritia, nullum non ius religionis ab iis violari posse. Nec opinione sua decepta est. Itaque sacerdotes mercede adducti, seniori delegant facinus. hic credulæ atque religiosæ mulieri, suo fastu atque auctoritate sua facilè persuadet, Deum Anubim forma sua captum, eam ad cœnam & amplexum appellare. itaque vt in templo pernoctet ei necesse esse. Paulina, quid Deo denegaret? id verò in summo bono collocat. igitur cùm & ea de re multos sermones cum marito habuisset: Saturninus hoc tribuit tandem siue religioni, siue vxoris suæ pudicitiæ, vt Dei mandatis obtemperaret: in templo Isidis vna nocte obdormiret. Ergo Paulina in tẽplum venit: paratur ei lectus a sacerdote. sed Deus ille, fuit Decius. res deniq; ita cõparatur, vt Paulina sese crederet a Deo complexam. atq; id non celabat vel maritum, vel alias sibi notas atque familiares vicinorum matronas. Tenebat omnes summa admiratio: solaque fidem faciebat eximia, probata & experta Paulinæ pudicitia. itaque magis credere, quod de Alcmena, & Rhea Syluia narratur. Verùm triduo post, cùm Decius Mundus insultãs mulieri, fucum factum obiice-

obiiceret: res ad Tyberium defertur. qui cognita veritate diúque difcuffa, poftremò confcios omnes facerdotes cruci affixit, itemque libertinam tãtæ impietatis artificem. Templum (quod maius eft) fubuerti ac dirui, atque Ifidis imaginem in Tyberim proiici : cæterum adolefcentem relegari iuffit, quem iudicabat ætate & amore impulfum magis, quàm certo animi iudicio deliquiffe.

Grauius eft crimen, quod fub fpecie religionis committitur.

I X. ex AEfchine, in epiftolis.

NEQVE diffimile fuit, quod longe antea eueniffe dicitur. Apud Ilienfes in terra Troiana mos erat patrius, vtquæ virgines eo anno nupturæ effent, hæ ad Scamandrum fluuium accederent, ibiq; lotæ, hæc verba veluti facra, folennia atque legitima pronunciarent, Cape o Scamander meam tu virginitatem. Ergo inter alias, quædam virgo nomine Callirrhoes, illuftri orta familia, ad fluuium venerat lauandi cauffa. Sed interea Cimon, qui Callirrhoes pudicitiæ iamdudum infidiabatur, fe, clam aliis omnibus, in frutice Scamandri occultauerat, caput arundinibus redimitus: vt fuco facto, Deus effe videretur. Itaq; cùm ex more, Callirrhoe verba illa recitaffet, hoc ornatu profiliens è fruticibus Cimon, refpõdiffe dicitur, En Scamander, accipio lubens, tibi Callirrhoe charus atque amantiffimus: quare puellam rapuiffe &

occul-

occultasse. Verùm quatriduo post detegitur scelus. Nam cùm Veneris pompa duceretur, atque recens factæ mulieres, huic, pro instituto, interessent: Callirrhoe cum nutrice ambulans, Cimonem itidem cum aliis spectantem forte cùm vidisset, honorem ei vt Deo præbuit: nulliusque mali sibi conscia, Ecce nutrix (inquit) hic Scamander, cui meam virginitatem dono dedi: nutricem itaque exclamasse. Hac ratione diuulgato facinore, cùm turba accesisset vt Cimonem apprehenderet, is fuga supplicium elusit.

Et Principem de adulterio vxoris suæ cognoscere.

X. Ex Dione Nicæo, lib. lx.

MESSALINA vxor Claudii, cùm eò luxuriæ prorupisset, vt sese nunc in Palatio, nunc in lupanari prostitueret: multis etiam maritis quasi legitimè nuberet: tandem inquisitione facta, ob id a marito vltimo supplicio damnata est.

Esse cùm iniuriæ vindicta, vel in accusatoris redit infamiam.

XI. Ex Xiphilino, in Domitiano. Iustino, lib. VII. & IX.

CONTRA cùm vxor Domitiani Imperatoris, cum Paride saltatore adulterium commisisset: Domitianus animo incertus, vxorémve lege Iulia condemnaret, an factum dissimularet, ne in ore vulgi versaretur: sententiam Vrsi secutus est. Eam duntaxat repudiauit: & ita factum est, vt ei

vt ei adulteram retinuiſſe non poſſet imputari: an verò etiam propter adulterii repudiaſſet, incertum haberetur. quam rationem & antea Philippus pater Alexandri Magni in cauſſa Olympiadis ſeruauerat. Sane ita ſe res habet, vt in cauſſa ſummorum Principum & magnorum virorum, domeſtica mala & infortunia ſupprimi & ignorari, ſatius atque vtilius ſit. Cæterum de Paride, quaſi ab alio, & ob aliam cauſſam, curauit vt is interficeretur. Itaque Dion ipſe, lib. L v. refert de Auguſto, cum notatum fuiſſe, quòd impudicitiam filiæ ſuæ diuulgaſſet. nam eum ſibi ipſi & infamiam & orbitatem attuliſſe: quia filiam relegare tum neceſſe habuit: quam alioqui, ſaluis hominum linguis, potuiſſet imperio domeſtico, cura ac diligentia priuata compeſcere. Imo vero Rex Macedonum Amyntas vxori ſuæ Euridicæ, quanquam in ſcelere depræhenſæ, pepercisse dicitur, propter communes liberos.

Adulterij pœna eſt capitis.

XII. Ex Ammiano Marcellino, lib. XXIII.

CETHEGVS Senator, ſub Valétiniano, cùm adulterii reus delatus eſſet, ei caput amputatum eſt.

In genere pœnæ, repræſentatur interdum delicti acerbitas.

XIII. Ex Flauio Vopiſco, in Aureliano.

ADVLTER hoc maxime offendit, quòd mutuam

tuam hanc amicitiam, quæ mulieri erga maritum arctissima esse debet, fœda illa communione dissoluit ac distrahit. Quare Aurelianus Imperator, in vindicando militis sui cuiusdam, cum hospitis vxore adulterio, videtur hanc supplicii rationem habuisse. Ita enim puniuit, vt duarum arborum capita prius inflecteret, postea ad pedes militis alligaret: postremò ferri suo impetu dimitteret, vt scissus ac distractus a se, ille vtrimque pendens, reliquis disciplinæ publicæ pulcherrimum exemplum ederet.

AD LEGEM IVLIAM DE VI PVBLICA, TIT. XI.

Interdum necesse esse, & innoxiorum pœna tumultum sedare atque reprimere.

I. Ex Dionysio Halicarnasseo, lib. x.

PERFECERANT Cælii, Posthumii, Sempronii, inter Patritios nobilissimi adolescentes, ne a Tribunis plebis lex Agraria promulgaretur. Hoc adeo plebs indigne tulit, vt iis dic dicta a Tribunis, ac lite bonis æstimata, si iudicio Senatus obstitisset, vi aliquid molitura videretur. Itaque quando capitis non anquireretur, nec vitæ, sed pecuniæ duntaxat detrimentum in iudicio versabatur: Senatui visum est, permitti iudicium seditionis vitãdæ caussa, vt paucorum damnatione furor plebis componeretur. ergo damnati sunt absentes. Sed cùm reorum bona sub

ſub haſta veniſſent,ea patres redemere a licitatoribus, damnatiſque reſtituenda eſſe cenſuerunt.

Qui cum telo ambulauerit,hac lege tenetur.

II. Ex Cicerone,Verrina VII.& Valerio Maximo, lib. VI. cap. III.

OMNIVM in Sicilia Prætorum,poſtquam ibi M.Aquilius occiſus eſt, inſtituta atq; edicta fuerunt eiuſmodi, vt ne quis cum telo ſeruus eſſet. Itaque propter ſeueritatem exempli narratur, L. Domitium Prætorem in Sicilia,cùm aper ingens ad eum allatus eſſet, admiratum requiſiſſe quis eum percuſſiſſet. cũque audiſſet, paſtorem cuiuſdam fuiſſe, eum ad ſe vocari iuſſiſſe. Illum cupidè ad Prætorem quaſi ad laudem atque ad præmium accurriſſe.quæſiſſe Domitium,quî tãtam beſtiam percuſſiſſet. illum reſpondiſſe, venabulo: ideoq; ſtatim iuſſu Prætoris in crucem eſſe ſublatum: quia & ipſe Domitius ad exturbanda latrocinia, quibus Prouincia vaſtabatur, edixerat,ne quis telum haberet,& cum telo ambularet. Ratio publici imperii hanc pleruũque ſeueritatem exigit: præſtatque in hoc metu & diſciplina publica,crudeliorem ſe in animaduertendo,quàm in prætermittendo diſſolutum exhibere.

Vis etiam latronum in hoc iudicium cadit.

III. Ex Dione,in Seuero.

BVLAS homo Italus fuit. is cùm Seuerus Imperator

perator variis bellis occupatus esset:per Italiam sexcentorum latronum manu comparata, prædam agere instituit. Sed tandem comprehensus & a Papiniano Iurisconsulto Præfecto Prætorio interrogatus, cur latrocinium factitasset, respondisse fertur, Et tu cur Præfectus es? Ideoque placuit eum damnari ad bestias.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS ET VENEFICIS.
Tit. XII.

In homicidio quod in turba & a multitudine commissum est, quæ seruanda sit pœnæ exigendæ ratio.

I. Ex Herodoto, lib. v.

VICTI Atheniēses graui exorto bello inter eos & AEginetas, ad vnum vsq; omnes interfecti sunt. Is cùm solus Athenas rediisset, ægrè tulerunt omnium vxores qui in acie occubuerant, incolumē hūc vnū videre ac superstitē. Igitur vnaquæq; de viro suo quasi vbinam is esset, deque vniuersa & cōmuni clade quæsitura, hunc circumfusæ ambiunt, fibulisque & acubus vestium suarum compungentes, tandem interficiunt. Visa est, ac merito, Atheniensium magistratibus, graui accepta clade hæc grauior cædes. Igitur diu multumque inter eos actum est, qua pœna id vindicari posset. Profecto quia ad nimio plures hoc crimen pertinebat: in omnes animaduerti non oportere, sapientissime videbatur. in vnam etiam aut alteram capitis an-

t quirere

quirere:id quidem æquum verumque esse posse, si ea inter cæteras agnosceretur (quod fere in his popularibus delictis non accidit) quæ vel ferire inchoasset, vel cuius certe ictu ille potissimum periisset. attamē aliquid vel dolori concedendum, si hanc maxime cognouissent. Igitur nec damnari vllam, nec omnes absolui placuit. Id modò cōstitutum est, vt eo in posterum vestimenti genere mulieres omnes vterētur, cui componendo, fibulis & acubus non opus esset.

In Græcia, ne quidem ætate vel imprudentia homicidium excusabatur.

II. Ex Xenophonte, lib. IIII. de Cyri minoris expeditione.

DACRONTIVS Spartanus, & puer adhuc, & imprudēs, puerum alterū Laconico cultro percussum occiderat. Ob id certe exilio damnatus est. nam & apud Græcos exilio voluntario fortuiti casus luebantur. & cùm nullū homicidium impunitum esse debere existimarent: exilio puerorum, non tam eorum iniuriam puniebāt, quæ certe sine animo nocendi nulla esse potest: quàm parentum incuriam atque ignauiam, qui si diligentiam præstitissent, filii vtique non peccassent.

Lege Cornelia tenetur, qui fecerit vt quis innocens circumueniretur, damnaretur.

III. Ex Xenophonte, lib. I. rerum Græcarum: & Valerio Maximo, lib. IX. cap. VIII.

VICTO

VICTO nauali pugna Callicratide Lacedæmoniorum duce, & cùm eo prælio Athenienses vigintiquinque naues cum viris ipsis amisissét: placuerat Ducibus Atheniensium Cononi, Diomedonti, Leonti, Pericli, Eresinidi, Aristocrati, Archestrato, Protomacho, Thrasyllo & Aristogeni, Theramenem & Thrasybulum cum quibusdam aliis Præfectis, iis qui naufragium fecissent, auxilio mittere, vt aut viuos recolligerent, aut mortuos sepelirent: quæ cura semper apud omnes Græcos potissima fuit. Id vero tẽpestate impediti Theramenes & Thrasybulus inuiti prætermiserant. Attamẽ hi decem reuersi Imperatores, sententiam dicente Timocrate, nec non ipso Theramene accusante, a Senatu decretum est, vt statim e vinculis rationem redderent, cur naufragis opem non tulissent, mortuos sepulturæ non tradidissent. Hi tẽpestatis excusationem afferebant. præterea si quos hoc nomine accusari aut supplicio affici oporteat, culpam esse in Theramene & Thrasybulo, qui quod eis imperassent, non præstiterunt. Quod ad se attinet, curæ ac diligentiæ suæ testem habere omnem exercitum. Cùm in noctem incidisset hæc tumultuaria accusatio, ita vt manus quibus eleuandis Populus quod vult iubet ac decernit, inspici nõ possent: placuit rem in alium diem reiici: interim vero arbitraturum Senatum, quæ pœna Ducibus dici debeat. Postridie Senatus, cùm Theramenes & Callixenus rem omnibus artibus & occulta calumnia in inuidiã

protraxissent, censuit eam, vtì si plane cognita esset ac perspecta, iudicio Populi committi oportere, hac cōditione, vt si damnari placuisset, Vndecimviris occidēdi traderentur, bona publicarentur, & eorum decima Deo vouerentur. Sed extitit Euryptolemus Callixenum accusans: indignū esse, prius iudicium dici, quàm legum ordine reis & aduersus reos causam dicere permitteretur. Legitimam hanc siue damnationem siue absolutionem esse non videri, cuius aduersus leges, & extraordinarium fuisset iudicium: in quo reus ad defendendum suos ac legitimos dies non habuisset. Legem esse, vt si quis Populum Atheniensem læserit, vinctus coram Populo caussam dicat, & si noxius esse reperiatur, publicatis bonis in Barathrū proiiciatur: vt si qui sint sacrilegi, proditores, hi in foro prius more maiorum accusentur: si conuicti sint, ne in Attica sepeliantur. Illa aut altera lege Duces accusentur, certe iuris ordinaria forma, non statim ac nullo interuallo, peragi oportere: ne postea innoxios & īdemnatos occidisse pœniteat, præsertim post tantam Populo Atheniensi adeptam victoriam. Hoc certe esse in accusatione, quòd defuncti prælio nauali, rem ita optime geri censuerunt, astipulante etiam Thrasybulo, si cum parte nauium hostes persequerentur: pars altera Thrasybulo & Therameni ad subsidium naufragorum relinqueretur. itaque vel horum noxam, vel nullius esse. Quapropter censere se, vt de reis secundum leges iudicaretur, & bis de

vnoquo-

vnoquoque ſortitio fieret, non vt Senatui placuit, vnicis ſuffragiis de vniuerſis Ducibus Populus ſententiam ferat. Sed auctore Callixeno, & accuſatorum factione & opibus, cùm diceret indignum eſſe, ſi quæ Populus facere vellet, vnius hominis ſententia prohiberetur, et ſi Euryptolemus ſolus plus valeret, quàm conſentientis Senatus auctoritas: factum eſt, vt ſciſceret Populus, ſe & de Ducibus, & de iis qui intercederent quo minus ſuffragia fierent, ſimul iudicium laturũ. Quare Iudicibus imperatum eſt, vt primi ſententiam dicerent. Hi antea quidem negarunt, ſe contra leges ſuffragia laturos, ſed poſtea timore periculi tulere omnes, præter Socratẽ Sophroniſci filium. Itaq; decem ſtrenuiſſimi Duces & innoxii, damnati ſunt: ex quibus ſex qui præſentes erant, occiſi ſunt. At paulo poſt, tanta iniquitate iudicii perſpecta, Populus iuſſit, vt a quibus ſeductus ac ſubornatus eſſet, hi capitis arceſſerentur, & vades darent quoad iudicarẽtur. At Callixenus cibi abſtinentia ſibi mortem attulit: reliqui orta ſeditione, abierunt in exilium, priuſquam damnarentur.

Hac lege coërcetur qui pecunia corruptus damnauit innocentem, aut inique iudicauit.

IIII. Ex Herodoto, lib. v. & Valerio Maximo, lib. vi. cap. iiii.

SISANNES, cùm pecunia atque largitione corruptus, inique iudicaſſet, hũc Cambyſes Rex

Persarum faucibus strangulari, ac vellicato cadauere, pellem, quo sederat tribunali, intendi ac cõsterni iussit. Huic cùm idem postea filium Si-
» sannis Otanem præfecisset: Memento, ait, quo
» ex loco iudices. Familiare fuit alioqui supplicium Persis, cutem viuis etiam hominibus detrahere, nunc solidã, nunc particulatim. Cæterum de hac re ita scribit Ammianus Marcellinus lib.
» XXIII. Quod supersedere coria damnati ob ini-
» quitatem Iudicis, Iudex alius cogebatur: aut fin-
» xit vetustas, aut olim recepta consuetudo cessauit. Loquitur enim Marcellinus de suis atque Imperatoris Iuliani temporibus.

Neminem licet vel iniuria accepta occidere, si aliter nos seruare & iure vlcisci possumus.

V. Ex Cicerone, Verrina III.

PHILODAMVS, Lampsacenorum in Asia genere, honore, copiis, existimatione facile Princeps: cùm in hospitiũ Rubrius, iussu C. Verris Legati, apud eum deductus esset: & vocatis ab eo comitibus, id agi atque id parari intelligeret, vt filiæ suæ vis afferretur: filium seruosq; suos ad se vocauerat, noctuq; Lampsaceni omnes eò conuenerant. Ibi, lictor Verris Cornelius, qui cum eius seruis a Rubrio collocatus esse dicebatur quasi in præsidio, ad auferendam mulierem, occiditur: serui nonnulli vulnerãtur: ipse Rubrius in turba sauciatur. Legis Corneliæ rei Philodamus & eius filius apud C. Neronem Prouĩciæ Præsidem accusantur. Iniuria negari non poterat,

terat. sed quia dicebatur non oportere esse ne in vlciscenda quidem iniuria, cuiquam hominis occidendi potestatem: cùm primò caussam ampliasset, altera demum actione patrem filiumque reos ex sua consiliique sui sententia condemnauit. & certe securi percussi sunt, vt a Cicerone relatum est, sed oratoriè ad crimen eleuandum.

Quos liceat iure interficere.

VI. Ex Cicerone, pro Milone. Plutarcho, in Bruto. Appiano, lib. IIII. bellorũ ciuiliũ, Velleio Paterculo. Dione Nicæo, lib. XLVI. & XLVII.

QVOD Iulium Cæsarem Brutus & Cassius interfecerint: in Senatu primùm tũ cùm omnium antecedẽtium malorum & iniuriarum obliuionem M. Cicero persuasit, iure eos fecisse pronunciatum est. nam honores ex sua voluntate præstabat, qui à Populo antea deferebantur: nec Senatui ad se venienti assurgebat: aliaque regia ac pene tyrãnica faciebat. Iidem postea, Octauii, Antonii, Lepidi coniuratione facta, Brutus a Cornificio: ab Agrippa Cassius repetiti & accusati, damnati sunt absentes. igni & aqua interdictum est, & bona eorum publicata. Sed in hoc postremo iudicio, liberas sententias Iudices non habuisse, certum est: plerosque potius metu, aut fauore, studióve Cæsaris impulsos, quàm ex animi sui sententia iudicasse, argumento est Iulius Coronas Senator, qui quòd M. Brut solus aperte suo calculo absoluisset, ideo postea proscriptus est. Sed an omnino iure Cæsar sit occis⁹, si quęratur,

ratur, decisum esse arbitror ab Atheniensibus, quibus nihil erat cur non religiose iudicarent. Nam cùm Brutus & Cassius Athenas aduenissent, magnificentissime accepti sunt, æreisq; statuis communi decreto ob Tyrannicidium donati sunt, iuxtaque Harmodium ac Aristogitonem egregii pariter non facti, sed consilii conatusq; duntaxat autores, Plebs nominatim poni iussit. Videtur & P. Scipio Africanus huic quæstioni præiudicium attulisse. nam quondam interrogatus a Carbone Tribuno ple. quid de T. Gracchi cæde sentiret, respondit, Si is occupandæ Reip. animum habuisset, iure cæsum. Certe Iulium Cæsarem Remp. occupasse negare non possumus. Iam & qui a propinquis suis damnatus est, num iure cęsus dici potest? atqui Piso Cæsaris socer, & L. Cæsar propinquus censuerũt eum defuncti etiam hominis honore carere oportere. Dolabella Cos. columnam in foro, id est titulũ eius euertit, ac forum expiauit. Ergo iure quidem interfectus est: sed non vtiliter pro Reip. Romanæ temporibus.

Is homicidii postea facti conscius esse arguitur, qui de eo antea poëmate cecinit.

VII. Ex Dione Nicæo, lib. LVII.

C. LVTORIVS Priscus, Eques, Poëta nobilis ægrotante adhuc Druso Tyberii filio, carmina de morte illius scripserat. Indignissimum hoc meritò Senatui visum est. Quid enim aliud ex eo dici aut coniici potuit, quàm his versibus liquid•

quidò Priscum persuadere vnicuique voluisse, aut mortis illius cum AElio Seiano & Liuilla Drusi, se conscium esse: aut quidem certe cupidum? quorum vtrumque pœnam meretur. quare a Senatu condemnatus, vita decessit.

Non auditur perire volens.

VIII Ex Cornelio Tacito, lib. XIII.

OCTAVIVS Sagitta, Tribunus, Pontiæ mulieris alteri nuptæ amore vecors, ingētibus donis adulterium, mox vt maritū omitteret, emercatus est, suum matrimonium promittens. Vbi mulier vacua fuit, reperta spe ditioris coniugis, promissa exuit. Octauius postquam spernitur, noctem vnam ad solatium poposcisse dicitur, qua delinitus, modum in posterum adhiberet. Satuitur nox, & Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille vno cum liberto, ferrum nocte occultum infert, ac nihil metuentem ferro transuerberat. accurrentem ancillam vulnere absterret, cubiculoque prorumpit. Postera die manifesta cædes erat, nec multum ambiguus percussor. quippe mansitasse vnà cōuincebatur. Sed libertus suum illud facinus esse ingenuè profitebatur: se patroni inimicitias vltum esse. & iam commouerat quosdā magnitudine exēpli: donec ancilla refecta ex vulnere, negotium omne aperuit. quamobrē postulatus apud Consules Octauius a patre interfectæ (postquam tamen Tribunatu abierat) sententia Patrum, lege Cornelia de sicariis condemnatur.

De vene-

De veneficiis. Minæ præcedentes, quæ suis omnibus coniecturis & euentu confirmantur, certam veneficij probationem adferunt.

I X. Ex Tito Liuio, decade IIII. lib. x.

QVARTA Hostilia, vt venefica mariti sui C. Calpurnii Pisonis, eò maximè damnata est, quòd Fuluio Flacco filio suo iis comitiis repulsam passo, quibus Piso vitricus Consul designatus erat, exprobrasse diceretur, ei iam tertiùm petenti, negatum Consulatum esse: ideoq; tunc illum monuisse, vt quartam petitionem præpararet. se effecturam, quì Consul intra duos menses efficeretur. quod acciderat, vt & maritus Hostiliæ intra hanc diem moreretur, & in eius vitrici locum ipse Q. Fuluius Flaccus sufficeretur.

Quæ sibi partum abegerit, crimen huius legis contrahit.

X. Ex Cicerone, pro A. Cluentio. & Tryphonino Iurisconsulto, lib. x. disputationum.

MVLIER quædam Milesia, quòd ab hæredibus secundis accepta pecunia, partum sibi ipsa medicamentis abegisset, rei capitalis damnata est. neque iniuria, quæ spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ, designatum Reipublicæ ciuem sustulisset. Itaque & hæc marito iusta caussa diuortii fuit, si sua ope vel industria vxor abortum fecerit.

Pœna veneficii, vltimum supplicium.

X I. Ex Suetonio Tranquillo, in Galba cap. IX.

LEX XII. tabularum iis qui ad legitimam pupilli

pilli hæreditatem admitti possent, tutelam hac ratione ac prouidentia detulit, vt qui sperarent hanc successionem, iidem tuerentur bona ne dilapidarentur, quasi in rem suam procuratores dati. At contrà Solon legislator Atheniensium, id ante omnia præclàrissimè statuisse dicitur, ne is tutor curatorve pupilli esset, ad quem eo mortuo bona peruenirent: neue qui tutor curatorve esset, cum matre pupillorum habitaret. idem videlicet metuens, quod cùm accidisset, Galba Imperator seuerissimè vindicauit. Nam tutorem, quòd pupillum cui substitutus hæres erat, veneno necasset, cruce affecit: imploranti que leges, & ciuem Romanum se testificanti: quasi solatio & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari crucem, multoque præter cæteras altiorem, & dealbatam statui iussit. Nempe parricidium est, omnique scelere crudelissimum facinus, cui parentis loco sis, eius vitæ nedum bonis insidiari velle.

Pro venefico habetur, qui amatorijs poculis vtitur.

XII. Ex Ammiano Marcellino, lib. XXVIII.

Marinus Romæ causarum defensor fuit, Valẽtiniani, Valentis ac Gratiani temporibus. is accusatus quòd Hispanillæ malis artibus affectasset matrimonium: vltimo supplicio damnatus est, Maximino annonæ Præfecto, per delegationem iudicium exercente.

Ad

AD LEGEM POMPEIAM DE PARRICIDIIS. TIT. XIII,

Lege Pompeia punitur is primùm, qui patrem occiderit, aut ei dolo malo insidias parauerit.

I. Ex Plutarcho, in Artoxerxe. Iustino, lib. x.

IN causa priuatorum nihil tam insigne haberent hæc iudicia: Ille aut ille ex parricidio damnatus est: nisi sic vt antiqui & Græci & Romani adnotarunt, quis inter eos primus, Naturæ, hoc est, parenti manus attulerit: primus vxorem suam repudiauerit: cum nouerca, iurgio contenderit: iudices pecunia corruperit, aliaque huiusmodi. Sed & cùm in tantis viris, Regibus ac Principibus, hoc omnino memorabile, tum eximia nequitia quodammodo admirabile est exemplum. Artoxerxes Persarum rex, Darium, Ariaratem & Ochum filios legitimos habuit: ex pellicibus, centum & xv. vel vt alii volunt, clx. Darium maiorem natu iam antea sibi successorem esse velle, pronunciauerat. Is post insigne paternæ pietatis documentum, leuiter offensus, abducta videlicet a patre muliercula, interficiendi patris consilium capit. Verum sceleratus profecto fuisset, si solus parricidium cogitasset: sed eo sceleratior fuit, quòd in societatem facinoris assumptos quinquaginta fratres fecit parricidas. Sed hoc quale ostenti genus, in tanto populo non sociari modo, verum etiam sileri parricidium potuisse? vt ex quin-

quinquaginta liberis nemo inuentus ſit, quem aut paterna maieſtas, aut veneratio ſenis, aut indigentia patris a tanta immanitate reuocaret? Adeóne vile Paternum nomen apud tot numero filios fuit, vt quorum præſidio tutus etiam aduerſus hoſtes eſſe debuerat, eorum inſidiis circumuentus, tutior ab hoſtibus, quàm a filiis haberetur? Sed & a Tyribazo adductus & agitatus regni cupiditate, aduerſus patrem conſpirauerat. Id vbi Artoxerxi renunciatum eſt, nec rem indiciúmque neglexit, quia de ſua ſalute ageretur: neque etiam tantum, tam ſceleratum, audax atque inhumanum facinus, de Dario maximè, ſibi temerè perſuaſit. Ergo effracto cubiculi pariete ita ſe compoſuit, vt introeuntes percuſſores & ipſe ſuis oculis cernere, & ſine ſuo damno commodiſſimè vitare poſſet. Nec fallax indicium fuit. Itaque in Tyribaſum & alios quidem ſtatim animaduerſum eſt. Coniuges quoq; omnium cum liberis, ne quod veſtigium tanti ſceleris ſupereſſet, interfici placuit. In Darium vero, quia ſceleri ipſe non interfuiſſet, pater ſeueriſſimè ac diligentiſſimè inquiri iuſſit: magiſtratuumque non ſua cognitio facta eſt. Conuictus, omnium Iudicum ſententiis damnatus, & nihil morante patre, obtorto collo iugulatus atque interfectus eſt. Contrà, Seuerus Imperator filio ſuo Antonino veniam dedit, & ſi palam gladium ſtrinxiſſet, vt eum manu ſua trucidaret. Alter Imperatoris perſonam induere: alter patris non exuere maluit.

An filius

An filius de noxio parente piè aut iure vnquam supplicium sumat. & quæ antiqua Persarum pœna in veneficos.

II. Ex Plutarcho, ibidem.

AT quid ex aduerso?vnquám ne filius de patre aut matre, auo aut auia supplicium iure postulabit? dicemusque nihil in tam miserabili quęstione interesse,suam,alienam, an publicam iniuriam persequatur? priuatus sit, an in summo gradu constitutus? Nam filium a patre ob iustum crimen damnari vel interfici, seuerissimum quidem & inhumanum semper esse existimatum est.Sed tanto iure patriæ potestatis,facilius ferri aut excusari cœpit. Quinimo si vllum aut iudicem, aut etiam profectò carnificem filius ferre debet ac perpeti: quem patre sentiet vnquam æquiorem,adeo facilem, adeo gratiosum? Sibi, quàm suis magis est inimica pietas.Ergo si contrà quid euenerit,iustissimum supplicium veteres esse censuerunt,quod a Natura,veritas,ipsumque ius & æquum extorserit. Verùm in filio alia omnino ratio est. Execratur enim ante omnia hoc ipsa Natura supplicium, quod a filio de patre sumi aut postulari potest. Huic vitam ac lucem adimat, à quo ipse vltrò acceperit? Iam in parentum mores, liberos inquirere atque animaduertere, præter fas præter id quod decet, omnemque ordinem ac rationem esse. Parentem,alterum nobis Deum, summum alterum Principem atque Magistratum

tum

tum esse: a quibus omnibus si quam iniuriam accepimus (quæ iniuria dici possit) ferri; non vlcisci oportere. Sed quando & hæ sæpe fiunt iniuriæ, & atrociter ita aliquando a recto aberratur ac delinquitur, vt nec ferri nec tolerâri possit: quinetiam nulla personarum habita ratione plecti ac vindicari debeat, quia sit hoc ipsum aliquando tam contra naturam, quàm pietatem lædere: meritò hac distinctione vti placet, vt certè publicam iniuriam, quale est Patriam prodere, liceat filio aduersus patrem non solum sine scelere, per se, aut iudicio prosequi: sed etiam vt præmio affici possit, qui eum vel sua manu occiderit, quem, quòd omnes interfici voluit, leges sepeliri ac lugeri vetant. Sin verò suam exequi velit aut aliorum iniuriam: priuati, eiusve qui summũ imperium obtineat, ius diuersum constituendum esse. Priuato, alienam persequi, capitale esse oportere: suam, si non capitale semper, certè nunquam venia dignum, nisi iure ac iudicio persequatur: vt potior sit tamen, nulla vnquam iniuriæ recordatio. At Princeps qui subditos suos ab iniuria protegere ac tueri debet, ius iustitiamque vnicuique reddere: grauissima parẽtum facinora planè vlcisci debet, iudiciaque eo nomine agere non per se, sed per Magistratus: & tamen etiam eo modo, vt nunquam (meo iudicio) extremum supplicium irrogari sinat. Verùm suam iniuriam quam a parente acceperit, optimum Regem aut Imperatorem nunquam vindicare vellem, nedum

rem

rem in iudicium adducere: sed ita quasi aliud agendo, in posterum cauere, ne amplius, si maximè velit, nocere possit. Hoc adeo exemplo eiusdem regis Artoxerxis & matris suæ Parysatis manifestissimum est: quæ: cùm regnandi æmulatione Statiram vxorem filii sui Artoxerxis veneno sustulisset: a reliquis consciis, eo quidem genere, quod aduersus veneficos apud Persas tum olim vsitatum erat, supplicium sumptum est: lapidi caput impositum, lapide cassatum & obtritum est. at matrem nec damnauit nec absoluit. libere tantùm ac veluti spontè eam Babylonem secedere passus est, vnde nec ipsa vnquam discederet: nec quò ipse quandiu illa viueret, venire vellet.

Grauis ac violenta innocentiæ præsumptio est, somnus, mens quieta, securitas, & æquitas animi.

III. Ex Cicerone, pro Sexto Roscio Amerino: & ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. I.

T. CLOELIVS Terracinensis cùm cœnatus cubitũ in idem conclaue cum duobus adolescentibus filiis isset: inuentus est mane iugulatus. Cùm neque seruus quisquam reperiretur, neque liber, ad quem ea suspicio pertineret: id ætatis autem duo filii propter cubantes, ne sensisse quidem se dicerent: nomina filiorum de Parricidio delata sunt. Nusquã verosimile videbatur, ausum esse quenquam se in id conclaue committere, eo potissimum tempore, cùm

ibidem

ibidem essent duo filii, qui & sentire & defendere facile potuissent. Tamen cum planum Iudicibus esset factum, aperto ostio dormientes eos repertos esse: iudicio absoluti adolescentes, & suspicione omni (qua sola iudicium agebatur) liberati sunt. Nulli enim visum quenquam esse, qui cùm omnia diuina atque humana iura scelere nefario polluisset, somnum statim capere potuerit: propterea quòd qui tantum facinus commiserunt, non modo sine cura quiescere, sed ne spirare quidem sine metu possunt.

Qui iusto dolore matrem occiderit, nec absoluendus nec puniendus est.

IIII. Ex Valerio Maximo, ibidem.

APVD M. Popilium Lenatem Quæstorem parricidii, quædam quòd matrem fuste percussam interemisset, accusata est. Sed cùm abundè constaret, eam veneno necatorum liberorum dolore commotam, quos auia filiæ infensa sustulerat, parricidium parricidio vindicasse: pronunciatum est, ream videri neque damnari neque absolui posse. alterum enim vltione dignum, alterum absolutione indignum esse.

Et parricida maritus est, qui vxorem interfecerit. cæterum ad arguendum facinus, plurimum adfert conuictum mendacium.

V. Ex Cornelio Tacito, Annalium lib. IIII.

IACTA in præceps Apronia Plautii Siluani Prætoris, cùm in nullum alium suspicio cade-

V ret,

ret, neque esset vllus qui de facto quicquam vel audisse vel vidisse se diceret: Siluanus ad Tyberium Imperatorem adductus est. Huic de morte vxoris interroganti, quia turbato animo & quasi a somno rediens respondisse visus est, „ Vxorem sponte sibi mortem consciuisse: quæstionem exercens ipse Tyberius, in cubiculum venit, ex quo se Apronia præcipitem dedisse a marito dicebatur. Ibi cùm reluctantis & impulsæ vestigia, pedum, manuum, vnguiumque contactu fenestris impressa viderentur: ex mendacio conscium esse iudicauit. Sed ob Prætoriam dignitatem hunc ab amicis sententiæ suæ admoneri voluit. itaque Plautius damnationem anteuertit.

Contrà, si vxor maritum, filiúmve interfecerit, crimen huius legis contrahit. sed in omni delicto ad damnationem aut absolutionem, refert, quo animo quid quisque commiserit.

VI. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. I. Aulo Gellio, lib. XII. cap. VII. Ammiano Marcellino, lib. XXIX.

MATERFAMILIAS Smyrnæ, virum & filium interfecit, cùm ab iis optimæ indolis iuuenem, quem ex priore viro enixa fuerat, occisum esse comperisset. Dolabella Proconsul in Asia, quia vt Popilius Lænas, neq; liberare duabus cædibus contaminatam, neque punire iusto dolore impulsam facile posset, hæsitans quid inter vltionem & scelus statui oporteret: rem ad se delatam

latam reiecit Athenas ad Areopagi cognitionem: quorum Senatorum æquitas, Deorum quoque iurgia dicitur terminasse. Sed Areopagitæ quoque non minus sapienter, quàm Dolabella mansuete, inspecta caussa, & accusatorem & ream in centum annos vadati sunt: hac mora, & damnandi atque absoluendi dilatione, ablegantes a se, & sequentibus iudicibus, extincta morte accusatione, adimentes obscurum ac difficile iudicium.

Parricidium cõmittitur etiam in fratrem aut sororem. sed & potest ea quæstio incidere, vtrum iure, puta soror indemnata, a fratre interfecta sit.

VII. Ex Regum lib. II. cap. III. Flauio Iosepho, lib. VII. cap. VII.

AMMON filius Dauidis, Thamarem sororem vi corruperat: ideoque a fratre Absalone, cùm biennio pòst, sororis pudicitiæ vlciscendæ caussa, per insidias interfectus esset: Rex indignissimè tulit, quanquam raptoris atque incestuosi, ab eo tamen exactum supplicium, a quo minime oportuit. Itaque longo interuallo vetuit Absalonem in conspectum suum adduci: quæ pœna, iis quibus parentes Deorum loco sunt, omnino certe ipsa morte grauior est: nec tamen contra naturam, vt pater in filium, hoc est in sua viscera sæuiat, atque inhumanior esse videri possit.

VIII. Ex Cicerone, lib. II. de inuentio. & pro Milone. Dionysio Halicar. lib. III. Ti-

 to Liuio,

to Liuio, deca. 1. Plinio, de viris illustribus.

HORATIVS occisis tribus Curiatibus, & duobus amissis fratribus, domum se victor recepit. Is animaduertit sororem suam de fratrum morte non laborantem: sponsi autem nomen appellantem identidem Curiatis, cum gemitu, & lamentatione. Indignè passus quòd publicũ gaudium, eamque de Albanis victoriam abominari videretur, virginem occidit. Atrox id visum est facinus, cùm omnibus, tum potissimũ Patribus. ideoque ad Romulum Regem in ius raptus est. Hoc vrbs Roma primũ iudicium de capite vidit. Lex proferebatur, quæ hominem indemnatum necari vetat: si nedum a Magistratu, multo minus a priuato, & minus etiam a fratre. non enim oportere antè supplicium, quàm iudicium interponere. factum virginis excusari potuisse: quia & mulier: & sponsi dura & grauis esset recordatio. facilius, virum, iram & indignationem temperare potuisse: quàm virginem amissi sponsi eò acerbiorem dolorem, quò nuptiis nihil libentius audiunt. Si furorem excusat Horatius, eum multo magis ignoscere sorori debuisse. Deinde hoc si cõstitutum sit, vt peccata homines peccatis, & iniurias iniuriis vlciscãtur, quantum incommodorum consequetur? Defendebat ex aduerso pater ipse P. Horatius filium adolescentem, vltrò filiam accusans: & pœnam illam, non cædem, dicens esse. se, nisi iure cæsam iudicaret, quæ hostium mortem lugeat, fratrum negligat, Horatium & Populum

lum Ro. vicisse molestè ferat: patrio iure in filiam animaduersurum fuisse. Rem sic fuisse apertam, vt iudicium de ea re fieri non attineret. Præterea recentia merita filii proferebat. indignum esse, quem modò decoratum, ouantemque victoria incedentem aspexissent: eodem fere die sub furca vinctum inter verbera & cruciatus circunspici. Romulum magna tenebat incertitudo, quem finem quæstioni impositurus esset. Neq; enim hũc cædis crimine liberari posse, q̃ sororem indicta caussa occidisse fateretur: cùm eum leges occidi iuberent. neq; rursus tanq̃ homicidã in eum vindicari posse, q vnus cum duobus interfectis fratribus pro Patria periclitari voluisset: & patre illum presertim culpa liberante, cui primã indignationẽ pro filia, & lex & natura tribuit. Igitur ne ipse tam tristis ingratique ad vulgus iudicii, aut secundum iudicium supplicii auctor esset: concilio Populi aduocato, Duumuiros Horatio constituit, qui eum secundum legem Perduellionis iudicarent, sic tamen, vt ei Populũ appellare liceret. Duumuiri quia ita dati erant, vt secundum legem iudicarẽt, Horatio perduellionem iudicarunt. Is ad Populum prouocauit. Ibi postquam diù certatum est, tandem motus Populus Patris Horatii lachrymis, virtute, orbitate & clamoribus magis quàm iure caussæ, filiũ absolui voluit, iussit. Sed nihilominus vt cædes manifesta, aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri est, vt filium expiaret, pecuniã quidem publica. Itaque

veluti sub iugum missus est (quod Tigillum sororium appellatur) accersitisque Pontificibus, Dii ac Genii, sororisque defunctæ Manes, iis piacularibus sacrificiis placati & purgati sunt, quibus cædes imprudentes expiari lex iubet.

Si quis patronum, patronam occiderit, is etiam parricida est.

IX. Ex Suetonio, in Domitiano cap. XIIII.

A PATRE, Patronus proximum nomen habet: eum autem hic accipimus qui ex seruitute manumisit. Itaque inter alia iura quæ patronus habet, iis certe similia quæ parentibus debentur, operarum, bonorum, obsequii, ne sine venia in ius vocetur, ne de sua calumnia queratur, & alia huiusmodi: hæc etiam maiestas ei tribuitur, vt occisus a liberto, non sit Corneliæ legis, sed Pompeiæ iudicium. Porrò & Domitianus, vt domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam esse patronorum necem: Epaphroditum a libellis, capitali pœna condemnauit; quòd post destitutionem Imperii, Nero in adipiscenda morte, manu eius adiutus esse probaretur.

Est & aliquod parricidium in eos quos parentum loco habet tota posteritas; neque hoc crimen solum aduersus viuos, sed & aduersus mortuos committitur.

X. Ex M. Vitruuio Pollione, lib. VII.

PARVM est, filium edere, nisi qui erudiendum parat. nam ea vera præsidia sunt vitæ, quæ vt dicebat

cebat Aristippus, etiam e naufragio possunt enatare: quibus neque publicarum rerum mutatio, neque belli vlla vastatio nocere potest. Itaque licet omnium Græcorũ hæ fuerint optimæ leges, PARENTES A LIBERIS ALI OPORTERE: Atheniẽsiũ hęc propria ac celeberrima fuit, vt eos modò liberi alerẽt, qui se literis atq; artibus erudissent. Quare & Præceptores nostri vere parentũ loco sunt, vt quod in eorum salutẽ a discipulis sit inhumaniter admissum, speciem profecto parricidii habere videri possit. Sed id, quantum ad eos attinet, qui nos singulos separatim instituũt. Verùm de iis quid dicendum est, qui propter eam quam in aliqua disciplina perfectam cognitionem adepti sunt, atque studio & amore posteritatis, eam scriptis tradiderunt, vt veluti pecuniæ, ita eruditionis suæ non caduca aut pro non scripta esset hæc, immortalis hæreditas: eam prærogatiuam adepti sunt, vt Parentes totius Reipub. literariæ cognominarentur? Quales fuere Cicero, Demosthenes, Eloquentiæ: Plato, Aristoteles, Philosophiæ: Galenus, Isocrates, Medicinæ: Hieronymus, Augustinus, Theologiæ: Thucydides, Historiæ: Homerus, Poëtarũ, parẽtes atque duces appellati. Quamobrem qui tantorum patrum maiestatem atque auctoritatem lædunt ac deprimunt: & qui cùm iam loqui nõ possint, vel inuidia, vel cæca æmulatione scripta atque memoriam eorum calumniantur ac iugulant, merito publici parricidii arcessiri possunt. Nam vt erga parentes prima

impietas est, contumacia: sic erga Patriam summa offensio est, quenquam adeo sese efferre, & maledicentia laudem quærere, vt vel quidem Musas ἀμούσας præ se videri velit. Cùm itaque Zoilus qui Homeromastix dici & appellari voluit, e Macedonia Alexandriam venisset, atque sua scripta Ptolemæo Regi contra Iliadem & Odysseam recitasset: Rex indignissime tulit, Poëtarum omnium parentem, totiusque Philologiæ ducem, præsertim mortuum, vexari, calumniari: & cuius abs cunctis gentibus tanta cum admiratione scripta susciperentur, ab eo vituperari, qui ne quantus quidem fuerit Homerus, iudicare possit. Quare iste præclarus Homeromastix inopia pressus, cùm summisisset ad Regẽ, qui vt aliquid ei tribueretur, sedulo postularet: Pto
„ lemæus respondit, Homerũ qui ante annos mil-
„ le decessisset, æuo perpetuo multa millia homi-
„ num pascere: itaque etiam debere qui meliori
„ se ingenio esse profiteretur, non modo se vnum,
„ sed etiam plures alios alere posse. Is igitur aliò profectus, cùm identidem patrem illum, Platonem atque philosophum Poëtarum indignè traduceret, alii damnatum parricidii, alii a Philadelpho in crucem affixum: quidam, lapides in eum coniectos: nonnulli, Smyrnæ viuum in ignem proiectum esse aiunt. Quare & sibi caueant aliorum exemplis, nostri (si Diis placet) Aristotemastiges.

DE MALEFICIS ET MATHEMATICIS ET CAETERIS SIMIlibus. Tit. XIIII.

Qui mentem & animum Principis, magistratuum aliorumque iudicum, præstigiis, fuco & malis artibus attentauerit, dignus est morte.

I. Ex C.Plinio Secundo, lib. naturalis historiæ XXIX. cap. III.

DRVIDAE nostri antiqua superstitione ac veluti magica solertia ad decipiendũ bellissime accõmodata, ouum quoddã anguinũ certis ceremoniis, certa Luna, solenni ritu singulis annis capiebãt: cui magnam vim, ocultos effectus, varias rerum causas, falso tribuebant: certe ad victorias litium, ac Regum aditus valde conducere. Igitur quidam Eques Romanus e Vocontiis, cùm in lite quam exercebat apud Claudiũ Principem, in sinu id ouum secum ideo attulisse depræhensus esset, vt magicis, certe illicitis omnibusque aliis potius artibus, quàm iure & lege in iudicio vinceret: grauissimum scelus Claudio visum est: quanquam vt neque in bona caussa vinceretur. Ausum enim esse menti ac religioni suæ, aliorumque omnium consiliariorum ac iudicum cæcitatem præstigiasq; adducere, ne rectum & iustum perspicere, exq; animi sui sententia iudicare possent? denique in incantationibus externis maioré, quàm in bonitate sua spem atq; expectationem posuisse? Itaque non aliam

ob

ob causam Imperator, iussit eum interfici.

Mortis alienæ vaticinatores, quibus pœnis coercẽdi sunt.

II. Ex Suetonio, in Domitiano cap. xv. & Dione, lib. LVI. & Xiphilino, in Domitiano.

NOSTRA omnium interest, quid de nobis futurũ sit, nihil aliud certi cognoscere, quàm quod rectè factis & optima spe repromittere possumus. Per Astrologos prædici quæ futura sint, quando & qua morte simus perituri, etsi lex diuina non prohiberet, inutile tamẽ & perniciosum esse perpetuò existimatum est, vt maxime hi optimi vates sua coniectura vel arte non deciperentur. Tremorem, abiectionem, atque anxietatem inter spem & metum, lætitiam & dolorem hæc hominibus adferunt, quę omnia solent à rebus agẽdis auocare. Porro et si desperationẽ adferunt, cur non audendi voluntatem insigne antea facinus? si non alii, cur non etiam ipsi Astrologo, ne fallax, ne vanus esse reperiatur? Insana certe sunt documenta, quæ nostra credulitas excogitauit, vt acrius torqueremur. Omnino cùm iure sint prohibita, quæ votum captandæ mortis inducere videri possunt: quanto periculosior est atque deterioris exempli hæc publica aut priuata de morte aliena pronunciatio? quæ si in caussa priuatorum vitanda est, in Regibus ac Principibus quanto magis? de quorum interitu citra metum legis Iuliæ ne quidem cogitare possumus: aut mortis aut valetudinis nuncius afferri potest, absque prompta rerum innouan-

uandarum cupiditate? Itaque cùm aliàs sæpè & ab Augusto & a Tyberio vatibus interdictum esset, ne vel absentibus arbitris, vel coram testibus de cuiusquam morte prædicerent: tandem etiam a Domitiano Imperatore Asclerario viuus comburi iussus, & Larginus Proclus capite damnatus est, quód publicè prædixisset, quo die esset ille moriturus. Sed horum alter, quia ab eo qui Prouinciæ Germaniæ præerat, Romam missus, quæ prædixisset constantissimè Domitiano asseuerasset, breuemque diem esse diceret, quo veritas aut vanitas artis iudicari posset: supplicium in hunc diem differri placuit. Et fuit certa diuinatio. itaque Diui Neruæ beneficio liberatus est, potiti Imperii lætitia magis, quàm iure & legibus: vt nec alia re Flauius Iosephus veniam gratiamque a Vespasiano meruit.

Qui filium præbuerit his artibus erudiendum, æque ac maleficum ipsum puniendum esse.

III. Ex Ammiano Marcellino, lib. XXVI.

SVB Valentiniano ad Apronium Præfectum vrbi, Hilarius quidam auriga adductus est, quòd diceretur filium suum vixdum pubescentem tradidisse venefico erudiēdum, vt secretiora quædā & legibus interdicta ab eo edoctus, nullo alio conscio, filii artibus ad multa interna adminicula vteretur. Culpam similem esse, tam prohibita discere, quàm docere. Confessum ac conuictum capite damnauit. Is cùm laxius a carnifice retineretur, lapsus, ad ritus Christiani sacrarium aufugerat. eo extractus, pœnas luit.

Qui libros noxiarum artium describit, quos comburere debuit, pro malefico haberi. caterum a Præfecto vrbi Imperatorem appellari.

IIII. Ex eodem, lib. XXVIII.

AMANTIVS Aruſpex aſcitus eſſe dictus eſt ab Hymetio, vt ob praua quædam perficienda Numinibus ſacrificaret. Quæſtione diligentius habita, ex ædibus Amantii chartæ allatæ ſunt, quibus ſua manu ſcribens Hymetius flagitabat, vt Amantius aliique ſacrorum ſolennium conſecratores, Numina Geniumq; Imperatoris Valentiniani erga ſe delinirent: atque in extremis tabulis nonnulla continebantur aduerſus auaritiam & crudelitatem Principis. denique & a Frontino legebatur imprecationis formula concepta. Ob id delati & peracti, Frõtius virgis cæſus in exiliũ ad Britãnos ablegatus eſt, Amantius vltimo ſupplicio damnatus eſt. Hymetius ab Ampelio vrbi Præfecto & Maximino Vicario cùm ad Valentinianum prouocaſſet, Imperator Senatui negotium dedit. Senatus clementiorem ſententiam ſecutus, ad Boas Dalmatiæ locum relegauit. Iiſdem temporibus & Campenſis quidam Aruſpex flammis necatus eſt. Sed & Lollianus primæ lanuginis adoleſcens, ideo ſolùm accuſatus, quòd noxiarũ artium codicem deſcripſiſſe diceretur, & timor eſſet ne a Maximino in exilium mitteretur, Valentinianum appellauerat. Itaque ad Imperatoris comitatum duci iuſſus, acerbiorem ſententiam nactus eſt.

est.etenim capite pœnas luit. Ideo vero quidam Principes in hoc crimen acerbiores fuére, quòd ad suam salutem id pertinere arbitrabantur.

AD LEGEM CORNELIAM DE FALSIS TIT. XV.

Falsitas & adulteratio moneta.

I. Ex Diogene Laertio, in Diogene.

DIOGENES Iesii mensarii filius, Synopæus fuit. Ambo cùm deprehensi essent de ciuili moneta æs adulterare, exilio damnati sunt.

Accusatio suppositi partus, ad hanc legem pertinet.

II. Ex Cornelio Tacito, lib. III. Annalium

LEPIDA, cui super AEmiliorum decus, L. Sylla ac Cn. Pompeius proaui erant, delata est, quòd facto diuortio partum simulauisset ex P. Quirinio marito diuite atque orbo. adiiciebãtur adulteria, venena, & quòd ab ea per Chaldæos in domum Tyberii Cæsaris quæsitũ esset. Ream defendebat Manius Lepidus frater. Sed postquã tormentis seruorum patefacta sunt flagitia: placuit ei ex sententia Rubelli Blandi Senatoris, aqua & igni interdici. Scauro qui filiam ex ea genuerat, datum est, ne bona publicarentur.

Falsitas testis ex testimonio ipso maximè deprehenditur, cùm apparet id de quo testatur, reo nullo modo conuenire posse.

III. Ex

III. Ex Dione Nicæo, lib. VII.

ARCHELAVS rex Cappadociæ, in summa senectute, & cùm perpetua podagra laboraret, Romæ sub Tyberio in Senatu caussam dicebat, per calumniam accusatus, res nouas eum moliri ac struere. Temerariam accusationem esse, falso neque verosimili vnius testimonio pronunciatum est: postquam interrogatus iurauit, Archelaum seriò dixisse, Vbi domum rediisset, demonstraturum se Tyberio, neruos sibi esse.

Qui edicta proposita dolo malo corruperit, secundum atrocitatem delicti puniendus est.

IIII. Ex Eusebio, lib. VIII. cap. V. & Nicephoro, lib. VII. cap. V.

A CHRISTO passo ad tempora vsque Diocletiani Imperatoris (hoc interuallum prope CCC. annorum fuit) & si innumera tormenta, infinitas calamitates Christiani subierunt, easque etiam huiusmodi, vt nunc simul XX. millia Christianorum necarentur, nunc integra oppida euerterentur: attamen nusquam omnino legitur, Christianos, licet his virib⁹, hoc numero, vi & armis aduersus leges, Rempublicã, Magistratum, securitatis suæ caussa vel tantillum suscepisse. Quin hoc vno argumento, se suamq; religionem præ omnibus aliis anteferri, coli & amplecti profitebantur: quòd nulla ducti æmulatione, nulla dominandi cupiditate, nullo studio nouarum partium, in ea tam pertinaciter atque obnixe perdurarent: sed vnico amore veri

ac diuini

ac diuini cultus. Christianos se ab eo appellari, cuius sit (vt alia omnia) hoc piissimum dogma, vti Magistratui pareant:neq; alia ratione fidem & doctrinam suam aliis persuaderi velint,quàm recte dictis ac factis. Itaque cùm Nicomediæ in publico proponeretur edictũ Diocletiani & Maximiani Imperatorum,crudele atque durissimum aduersus Christianos,videlicet quò templa solo æquarentur, diuinæ scripturæ cõburerentur: qui inter Christianos magistratus honoresve gereret, is vt cum infamia in ordinem redigeretur: Christianismum qui serui abiurarent,libertate donarentur, & alia pleraque huiusmodi: quidam,& ille primus omnium Christianorum extitit,qui tãtæ seueritatis indignatione motus, ausus sit, cùm etiam vterque Imperator Nicomediæ moraretur, edictum manu accipere, discerpere, proscindere in minutissimas partes. In eum cùm hoc nomine extremo supplicio esset animaduersum, reliqui etiam Christiani iure cæsum esse pronunciarunt.

Aliam scripturam dolo malo alterius chirographo accommodare,capitale est.

V. Ex Ammiano Marcellino, lib. xv.

SVB Constantio Gallo Imperatore, cùm motus exortus esset in Gallia,Siluanus Deuius pedestris militiæ Rector, id imprimis Artebione Magistro Equitum atq; præfecto Cubiculi suadente ac procurãte, in Galliam ab Imperatore cum imperio atque exercitu delegatus est. AEmulus

mulus enim & inuidus Artebio, putauit se illo absente facilius aliquid in perniciem eius posse comminisci & exequi. Curauit igitur vt agente res in Gallia Siluano, illius actuarius quidam (Dynamium appellabant) Romam rediens, literas ab eo commendatitias impetraret. Id ei non negauit. Quare dum venit in vrbem Dynamius, interim Artebio per Lampadium Præfectum & Eusebium Excomite rei priuatæ, atque Edesium Magistrum memoriæ, quorum opera ad calumniam vtebatur, dispargit hos sermones de Saluiano, quòd imperium sibi arrogaret, seque ab exercitu Imperatorem renunciari postulasset. Cæterum rei confirmandæ caussa, postquã in vrbem Dynamius aduenisset, resignatis literis iis quas ad plures summæ auctoritatis viros a Saluiano attulerat: notis abstersis, solaque incolumi relicta subscriptione, ea transcribi iussit, quæ ad Imperium occupandum pertinerent. Postea recitantur in intimo consistorio. Itaque iussit Imperator eos quorũ nomina literis continerentur, si qui essent in Prouincia, hos adduci: vocari item Siluanum. Sed cùm optimi quique, & Franci potissimum, quorum iis temporibus in Palatio magna erat frequentia & auctoritas, agrè ferrēt ea de Siluano aliisq; Tribunis tam incredibilia falsò accusari, per eos maxime qui virtuti ac fortunæ illorum inuiderent: ab Imperatore alioqui credulo, crudeli ac timido impetrarunt, vt de re amplius quæreretur, & Iudices daret. Itaque accidit vt Florentius iudex

tum

tum Agens pro magiſtro officiorũ, literas inter iudicandum diligentius inſpiciens, animaduertit apices qui apparebant, non ei quæ tum legebatur, ſed alteri ac priori ſcripturæ conuenire. Quamobrem diſcuſſa nube falſitatis, quæſtionem haberi placuit. Lampadius itaq; Præfectura deſtitutus eſt. Euſebium confeſſum ea ſe conſcio facta, Florentius ſuſpendi iuſſit. Edeſiũ dimiſit, quia nihil non ſemper inficiatus eſt. Artebio non tam quòd ab aliis ſermones acceptos detuliſſe bona fide ſe diceret, nec ſua manu falſum commiſiſſet, quàm commendatione amicorum ipſiuſque etiam Imperatoris, abſolutus eſt. Cæterum indignitate motus Siluanus ſe innocentem accuſari, neque calumniatorem ſupplicio affici, reuera ſe eius criminis conſcium poſtea præſtitit, de quo accuſabatur.

AD LEGEM IVLIAM REPETVNDARVM, TIT. XVI.

Qui pecuniam accipit quo magis aut minus quid ex officio ſuo faciat, in hanc legem incidit.

I. Ex Dinarcho, contra Demoſthenem. Plutarcho, in vita Demoſthenis. Athenæo, lib. VI. cap. V. Iuſtino, lib. XIII.

HARPALVS homo luxurioſus, ob conſcientiam ſcelerum, ideoque metu Regis Alexandri, ex Aſia cum ingenti pecunia ſupplex Athenas aufugerat, paratus ſe ſuaque Populo Athenienſi dedere. At cùm Orator Demoſthe-

nes primùm in concione, vitandi belli caussa, ne reciperetur, Populo suasisset: postea vero calice ac xx. talentis ab Harpalo delinitus, iussus ad Populum iterum sententiam suam dicere, anginam & faucium dolorem simulasset: imò dictus est, pati argentanginam. Itaque huius pecuniæ nomine a Stratocle insimulatus, ipso Demosthene auctore, neque conditionem recusante, vt quos Senatus deliquisse demonstrasset, ii punirentur: Populus Senatum Areopagum de pecuniis quas Harpalus in vrbem aduexisset, iussit inquirere. Nam Harpalum eiici placuerat, & de pecuniis quęri: vt si ab Atheniensibus earũ Alexander rationem posceret, eam redderent. Senatus re inquisita, retulit imprimis, esse apud Demosthenem argenti viginti talenta. Igitur Populo placuit iudicium agi, accusandique partes tribui Dinarcho. Eleuabat Demosthenes Senatus auctoritatem: multosque alios proferebat, qui quanquam delati a Senatu, tamen Populo suffragia ferente, dimissi & absoluti essent: ideoque ab aliis denuo inquirendum esse. Dinarchus contrà, dicebat Demosthenem, officium Senatus quod approbasset, non posse nunc improbare: & quo iure aduersus Archinum aliosq; vsus esset, quos sola auctoritate Senatus vrbe expulit, eodem in sua caussa vti oportere. Cæterum quod euenerit, vt aliter nonnunquam Populus decreuerit, sciuerit, quàm ei Senatus auctor esset: id fieri non quòd præiudicium Senatus improbaret, sed quia humanitatis potius,

quàm

quàm summi iuris interdum rationem habendam esse sapienter existimaret. Crimen autem eò in Demosthene acerbius esse, quòd cùm leges & Oratori & Imperatori pręcipiant, si fidem a Populo ciuibusque suis sibi haberi velint, dum præesse Populo instituunt: scilicet vt liberos suscipiant, hæreditates intra limites possideant, quæ sint omnia patriæ pignora: in perniciem tamen Reip. venalis fuerit eius animus, voluntas, oratio. Quid quod olim institutum erat, vt quæ ciui non a patria, sed ab extraneis corona donaretur, quam Hospitalem appellabant, ea adempta ciui, consecraretur? nisi vt nullius animus alienam beneficentiam pręferēdo, corrumperetur? Itaque Populus reum quinquaginta talentis multauit, atque in carcerem duci iussit. Sed hinc elapsus, in exilium abiit.

Huius legis pro rei grauitate pœna est, exilii: vt si Præfectus socios aut Prouinciales compilauerit.

II. Ex Dione Nicæo, lib. XXXIX. & Appiano, in Syriaco.

LEGE cautum erat, ne quis Procōsul aut Præses extra Prouinciæ fines proficisceretur: deinde ne quod suo arbitrio bellum susciperet. Cùm itaque Populus Romanus consultis libris Sibyllinis prohibuisset, ne Ptolemæus rex AEgypti reduceretur: attamen Gabinius pecuniæ cupiditate, Syria prouincia relicta, prædonúmque iniuriis exposita, cui tum præerat, Ptolemæum in regnum suum restituit. Qua de re deferenti-

bus Syriis a Cicerone ad Populum accuſatus eſt. Contemptam religionem eſſe: ſpretam Populi Romani auctoritatem. Sed cùm tantis pecuniis ac ſordibus damnationem euitaſſet, vt Populus in Iudices facti ignominia irruere conatus ſit:de Repetũdis lege repetitus, licet tum Cicerone defendente, quòd ex Prouincia quater millies ſeſtertium eóque amplius compilaſſet,exilio multatus eſt.

Lege hac tenetur,qui ob hominem condemnandum, iudiciúmve capitis pecuniæque faciendum pecuniam acceperit. Aduocatorum laudandorum vetus & præclara ad excitandos animos conſuetudo.

III. Ex Plinio Nepote, lib. II. epiſtolarum.

MARIVS Priſcus accuſantibus Afris lege Iulia repetũdarum, quibus pro Conſule præfuit,cùm pecunias cepiſſe ſe negare non poſſet: omiſſa defenſione vtendo clementia legis, Iudices petiit,qui pecuniam ſiue litem æſtimarent,quæ iis reddẽda ad quos pertineret,de ſuis bonis exigeretur. C.Plinius & Cornelius Tacitus a Senatu adeſſe Prouincialibus iuſſi,dixerũt Priſcum immanitate & ſæuitia legis ſeueritatẽ exceſſiſſe,vt eius criminibus dari Iudices poſſint, quorum ſit Lege & formula concluſa cognitio(non erat enĩ pœnæ perſecutio in arbitrio iudicantis,ſed legis auctoritati reſeruabatur) cùm ob innocentes condemnandos atque etiam interficiendos,pecunias reus accepiſſe diceretur. liberum ſolutumque iudicium Senatus eſſe oportere: quantumque

tumque

tumque admisisset reus, tantum vindicandum: nec cōdemnationem simplo aut duplo aut quadruplo præscribendam (quæ ordinaria est pœna legis Iuliæ repetūdarum) sed vt vel extra ordinem, mitius aut durius, prout reum deliquisse apparebit, Senat⁹, exilio, capite aut deportatione iudicet. Verum quia nondum aderant, a quibus ob hominē necandum pecuniam reus accepisse dicebatur, placuit Mario quidem interim ex antiqua formula Iudices dari: cæterū euocandos quibus argueretur innocentium pœnas vendidisse. Venerūt qui adesse iussi erant, Vitellius Honoratus & Flauius Martianus: ex quibus Honorat⁹, trecētis milibus exiliū equitis Romani, septemq; amicorum eius vltimam pœnam: Martian⁹, vnius equitis Romani septingētis milibus plura supplicia emisse accusabatur. erat enim fustibus cæsus, dānatus in metallū, strangulatus in carcere. Honoratum cognitioni Senatus mors subtraxit. Martianum in Senatum induci placuit, & Mario quidem præsente, quòd æquissimum videretur, commune crimen ab vtroque defendi: et si dilui non posset, in vtroque puniri. Re a pluribus patronis coram Cæsare acta, & sæpius dilata ac reiecta in proximū, alium & item alium Senatum, visum est non iam Marium repetundarum pœnæ relinquēdum. itaque censuit Senatus septingenta milia quæ acceperat Marius, ærario inferenda, Mario vrbe Italiaque interdicēdum: Martiano hoc amplius, Africa. Hostilius etiam Firminus Legat⁹ Marii prisci Pro-

cōſulis, quòd ei ad turpiſſima miniſteria operam ſuam accommodaſſet, ſtipulatuſq; de Martiano quinquaginta millia denariorum probatus eſt, ac ipſe præterea ſeſtertia decē millia accepiſſe: placuit in ſortitione Prouinciæ ne ratio eius haberetur. Denique (quod perlaudabile fuit inſtitutum) Senatuſconſulto adiectum eſt, arbitrari ſenatum, Plinium & Tacitum iniūcta Aduocatione diligenter fortiterque functos eſſe: ideoq; placere erga patronos laudatione & commendatione vti.

Non ſolum in Præſides aut Proconſules, ſed in miniſtros & comites eorum animaduerti. Hoc crimen morte non extingui. & quatenus quis in officio locupletior euaſerit, eatenus Prouinciam videri compilaſſe.

IIII. Ex eodem, lib. III. epiſtolarum.

CAECILIVS Claſſicus in Bætica Proconſulatum non minus violenter, quàm ſordide geſſerat. Is a Prouincialibus ſic accuſatus eſt, vt verè in eum tota Prouincia incumbere videretur. Sed ſiue fortuita, ſiue voluntaria morte accuſationem anteuertit. Nihilominus, vt erat prouiſum quidem antea legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tunc reductum, Bætica in defuncti accuſatione perſeuerauit: ſocios miniſtroſque detulit, & nominatim in eos inquiſitionem poſtulauit. C. Plinius & L. Albinus qui Bæticis aderāt, Claſſicum prius peregerunt: quia ſocii miniſtriq; probari, niſi illo nocente, non poterant. Is ſua manu ſcriptum reli-

querat,

querat, quid ex quaque re, quid ex quacunque caussa, accepisset. quare commissi aduersus legem Iuliam Repetundarum facilis probatio & executio fuit. Circa socios ministrosq;, Fabium Hispanum, Bæbium Probum, & Stillonium Priscum Prouinciales, elaboratum est, quia dicebatur, ministerium non esse crimen, aut certè necessitati veniam dari oportere. eos enim esse Prouinciales, & ad omne Proconsulum imperium metu cogi. Sed cùm nec domini potestas, nec patris auctoritas a grauioribus delictis seruum filiumque familias excuset: placuit Senatui, bona Clasici quę habuisset ante Prouinciam, a reliquis separari: illa filiæ, hæc spoliatis relinqui: additũq; est, vt pecuniæ quas in Procõsulatu creditoribus soluerat, reuocarentur. Non enim eandem rationem esse in Præside, quæ in tutore. quia priuatis neque industria, neque augmentum patrimonii, quod laboribus & multis casibus acquiritur, interdictum est: Præsidibus omnis fere contractus in Prouincia prohibetur. Hispanum & Probum (adeo graue visum est, quòd dubitabatur an omnino crimen esset) in quinquennium relegari placuit: Prisco, in biennium Italia interdici. Cæterum Aduocatorum industriam, fidem, constantiam a Senatu comprobari.

Etiam munera a Prouincialibus accipere lex vetat. Senatus est leges intendere ac mitigare.

V. Ex eodem, lib. IIII. epistolarum.

IVLIVS Bassus accusante Pomponio Rufo & Theophane, caussam dixit in Senatu, quòd in Bithynia Quæstor a Prouincialibus, licet ab amicis, quædam accepisset. Accusatores, hæc, furta ac rapinas, ipse munera vocabat. Sed lex munera quoque accipi vetat. itaque præclusa reo illiusque aduocatis C. Plinio ac L. Albino defensio videbatur, quia Bassus multis non celasset neque ipsi adeo Principi Tyberio, se munuscula natali suo, & Saturnalibus accepisse, ac vicissim plerisq; misisse. Caussa tamen per quatuor dies acta est, quorum vltimum probationes occuparunt. Censuit Bæbius Macer Consul designatus lege Repetundarum Bassum teneri: ita enim lege ET MVNERA, compræhendi: Cæpio Hispo, salua dignitate Iudices dandos. putabat enim licere Senatui, sicut licet, & mitigare leges, & intendere. quare non sine ratione veniã dari tunc oportere facto vetito quidem, non tamen inusitato: & quia reus vt imprudens & incautus, ita minime malus videretur. Præualuit sententia Cępionis.

AD LEGEM IVLIAM DE ANNONA, TIT. XVII.

I. Ex M. Cicerone, pro Flacco.

ATHENIS cæsus est virgis Athenagoras Cynicus, qui in fame frumentum ausus erat exportare.

II. Ex

II. Ex Strabone, lib. v. & ex Suetonio, in Galba, cap. VII.

MILITI, qui per expeditionem annona arctissima residuum cibariorum, tritici modium centum denariis vendidisse arguebatur: vetuit Galba simul atq; indigere cibo cœpisset, a quoquam opem ferri: itaque fame extabuit. Et apud Prænestinos inualescente fame, Dei iudicio factum est, cùm modius frumenti CC. drachmis veniisset, venditor ipse cum magna sua pecunia interiret: emptor euaderet.

Qui Populi demerendi caussa, in annona deliquerit, vt maiestatis reus puniendus est, hoc est, etiã in liberos.

III. Ex Herodiano, lib. I.

CLEANDER Phryx genere, ex ea hominum nota, qui publicè per præconem antea veniebant: cùm in domum Imperatoriam seruitio traditus, eo scilicet honoris atq; auctoritatis prouectus esset, vt & corporis custodiam & cubiculi curam, præterea militum Præfecturam solus obtineret: diuitiæ ac luxus etiam illum ad Imperii spem pepulerunt: ideoque grandi pecunia coacta, plurimum frumenti comparauerat, quod hac industria diu latens in horreo tenuit, vt Populum Romanum atque exercitus anteà rerum penuria laborantes, mox sibi magnis largitionibus demereretur. Sed & gymnasium vtiq; maximum ædificauerat, publicatis etiam balneis, vt iis artibus Populũ inescaret. At id profectò accidit, vt nihilo minus infensiore

ſiore vteretur. Cùm itaque totius peſtilentiæ cauſſam in eum vniuerſi coniicerent,dum interea Commodus in ſuburbanis agit, ſubito magnis clamoribus adeuntes, Cleandrum ad necem poſtulant. Commodus in alto ſeceſſu voluptatibus indulgebat. quamobrem eorum omnium inſcio quæ gerebãtur, Cleander immittit equites qui obuium quemque ſummouerent, vulnerarent,occiderent. Re ad ſeditionem prolapſa,cùm Cleandri potentiæ metu nemo inueniretur qui quid Commodo nũtiare vellet: tandẽ extitit maxima natu ſoror Commodi Fadilla,quæ Imperatorem otium agentem & oſcitantem impellit,excitat, & de omnibus certiorem facit.Itaq; ad ſe Cleandrum nihil dum male ſuſpicantem acciri iubet.Huic protinus caput amputatur,& conto præfixum, per vrbem circumfertur. Sed & liberi Cleandri,& quotquot illius amici ſociiq; fuerant, omnes ad vnum trucidati,& tracta per vrbem eorum cadauera, ac contumelioſe habita, poſtremo etiam in cloacas abiecta ſunt.Ita ſeditio ſopita eſt.

AD LEGEM IVLIAM PECVLATVS, ET DE SACRILEGIIS, & de reſiduis Tit. XVIII.

Huius legis pœna, eſt vltimum ſupplicium.

I. Ex Diodoro Siculo, lib. 11.

BELESIS Babylonius ſacerdos, peritus aſtrologiæ, diuinandique artis (hos Chaldæos appellabant) Arbaci Medo prædixerat,fore vt

re vt Sardanapalum regno Aſſyriorum eiiceret. Id cùm ita eueniſſet, Arbaces præmii loco Beleſidem Babyloniæ præfecerat. Sed & quidã, olim Sardanapali eunuchus, clam ad eum ex Regia magnam copiam auri argentiq; detulerat: quam vt auerteret, ac nauibus tranſportaret, quod ſine ſuſpicione facere non poterat, finxit dum res adhuc in incerto eſſet, vouiſſe ſe, ſi Regia ſimul cum Sardanapalo conflagraſſet, cineres ex ea ſe Babyloniam delaturum, aggeremque propter Beli templum erecturum, quo regni deleti Aſſyriorum perpetuum monumẽtum ab omnibus per Euphratem nauigãtibus conſpiceretur. Arbaces qui putabat omnia ſimul cum Sardanapalo conſumpta, facile conceſſit Beleſidi, vt naues præpararet vehendis cineribus, atq; vt omni ad eam rem immunitate vteretur. Sed cùm hoc prætextu innumeram auri argentique ſummam eum tranſuexiſſe, Arbaci denunciatum eſſet: iudices ei conſtituit, qui de hoc facto cognoſcerent. Beleſis nihil negare auſus eſt. quare a Iudicibus capite damnatus eſt. vtiq; enim Regiam prædam, ad Regem pertinere: neq; ipſum Beleſidem quòd eam furtim ſubduxit, aliter iudicaſſe. Babylonia Præfectura abundantius ei ſatisfactũ, quàm vt etiam per fraudem & machinationem aliis & tantis muneribus inhiaret, quibus vt neruis totum diu Imperium ſuſtineri potuit. Regem præterea circumuenire & fallere ſacerdoti præſertim ac religioſo viro, vel hoc ſolum capitale eſſe. Attamen Rex magni vir ani-

mi, cu-

mi, cupiens Regni principia humanitate ac clementia firmiora reddere, non modo Belesidi pœnam remisit, sed & asportatum aurum argétumve dono dedit: Præfecturam quam ei antea dederat, habere iussit, cùm diceret, maiora illius esse erga se beneficia, quàm malefacta. sed iustitia prius, tum misericordia vti voluit.

Aliena scripta sibi ascribere, peculatus, plagium, sacrilegium est.

II. Ex M. Vitruuio Pollione, lib. VII.

INTER Reges Alexandriæ & Pergani, hæc (vt Galenus ait) præclara contentio fuit præ ardore ac summo studio literarum, vter maiorem copiam veterum librorum in Bibliotheca compararet. Quamobrem in hac, Pergami ducenta millia narrat Plutarchus Chæroneus in M. Antonio: in altera, Gellius, millia septingēta fuisse voluminum. Sed vti numero vicere Ptolemæi, Reges Attalicos: tum eo maxime, quòd cùm nulla alia re magis disciplinæ propagantur, quàm æmulatione & contentione: Musis atque Apollini ludos dedicarunt, quibus vt Athletarum, sic omnium scriptorum victoribus honores ac præmia darentur. His ita institutis, & cùm ludi adessent, Iudices literatos legi placuit, qui probarét ea quæ primò, quæ secundò, quæ deinceps meliora dicerentur. Lecti sunt alii, sed & septimus quidem Aristophanes, qui Præfectus Bibliothecæ, summo studio summaque diligentia singulos libros ex ordine quotidie perlegebat.

bat. Ergo iudices cùm ſediſſent, & primo Poëtarum ordine ad certationem inducto, dum ſcripta recitabantur, alii quidem id obſeruabant, quibus carminibus applauderet maxime vniuerſus Populus. Itaq; ſentẽtiam rogati ſeparatim, omnes in eoſdem conuenere. neque enim eum optimum Poetam, Oratorem, eſſe non videri poſſe, qui omnibus placeat. Veruntamẽ Ariſtophanes cùm ab eo ſententia rogaretur, eum Primum pronunciari iuſſit, qui minime Populo placuiſſet. quo Rex & vniuerſus Populus cùm vehementer indignaretur, dixit, Oportere iudicãtes non furta, ſed ſcripta comprobare. vnum eum autem eſſe Poetam, cæteros aliena recitauiſſe. itaque memoria fretus, ex armariis quibuſdam innumera volumina protulit, quæ cum iis conferendo quæ ab aliis recitata erant, coegit eos furtum de ſe confiteri. Quare hac de cauſſa dicitur Ptolemæus, vt cum iis furti ageretur, imperaſſe:& cògnitione facta, damnatos eos eſſe ſumma cum infamia. Mihi vero placet non furtum, ſed Peculatum appellare: quia quod totius poſteritatis amantiſſimi illi præclari autores vſui publico ſuis monumentis conſecrarunt, auferri, intercipi, in rem ac nomẽ alterius verti non poſſit abſque publica iniuria, plagio & ſacrilegio: quæ extra ordinem certe puniri debent. Porro aliena prædicare pro ſuis, & aliis violandis, non propriis cogitationibus & inuentis gloriã quærere, impium profecto & mali exempli eſt. Nam ſi omnes qui antea fuerunt Oratores, Poetæ Hiſto-

Historici, Philosophi, suam sibi laudẽ ereptam, aliis concessum iri cogitassent, intestati decessissent, hoc est eam summam eruditionem quam multis lucubrationibus adepti sunt, inuidiose Posteritati suppressissent, ne quid secundum eorum tabulas possideret.

Quæ laus, vt pecunia, ciuitati publicè debetur, eam in se vnum collatã, optimus ciuis admittere non debet.

III. Ex Diodoro Siculo, bibliothecæ lib. x I.

POST rem apud Salaminem bello nauali strenuissime gestam, cùm iudicium fieret tota Græcia de iis qui cæteris fortius ac præclarius operam nauassent: inuidia Lacedæmoniorũ factum est, qui suffragiis plurimum poterant, vt primæ victoriæ partes non Atheniensibus, sed AEginetis decernerentur. At simul etiam dum metuerent, ne facti commotus indignatione Themistocles, consilium aliquod in se ac reliquos Græcos machinaretur: congeminatis eum donis præ omnibus qui fortiter fecissent, sibi conciliandum esse existimauerunt. Itaq; cùm ea dona Themistocles non recusasset, eum Populus magistratu abdicauit. Nam istud pati ac ferre, videlicet in se non publico sed solo suo nomine tam multos honores atque præmia coniici, & ab aliis præsertim quàm a suis ciuibus, vt id maxime nihil infidelis animi habeat: esse tamen ambitiosi, & eius qui laudem ac gloriam vniuersæ ciuitati non alia quasi ratione præreptam videri velit, quàm vt in se vno sit ea cumulatior.

Gene-

Generali abolitione, ne etiam pecuniæ publicæ persecutio fiat, non continetur.

IIII. Ex Plutarcho, in Catone Vticensi.

LVCIVS Sylla, in altera sua proscriptione, multis pecunias ex ærario concesserat, quòd ipsi suis manibus e proscriptis quamplurimos occidissent. Hi tãdem a Catone Vticensi cùm Quæstor esset, in ius vocati sunt, dum pecuniam publicã ab iis repeteret, quæ penes eos esset, proditione & parricidio acquisita. Dicebatur, Senatum rata omnia esse voluisse, quæ a Sylla Dictatore facta essent. igitur hæc præmia ab eis auferri non posse. Attamen contrà iudicatum est. Nam sufficere si dum a Sylla res gestæ obtinentur, crimina hæc tam horrenda impunitatem vnquàm inuenire possint: non vt etiam contra omnem iuris, æqui bonique rationem, præmio & honore affici debeant.

AD LEGEM IVLIAM DE AMBITV TIT. XIX.

I. Ex Plinio Secundo, lib. xxxv. cap. xII.

QVINTVS Coponius vini amphoram ei dono dederat, cuius suffragii latio erat. Certe fictilia vasa tum in magno pretio habebãtur. Sed ideo ambitus damnatum esse Coponiũ, antiquæ notæ atq; seueritatis est.

Cum omnes tabellæ vna manu scriptæ reperiuntur, certum est argumentum munus pecunia paratum esse.

II Ex

II. Ex Plutarcho, in Catone Vticensi.

M. FAONIVS qui obseruator Catonis, vt Apollodorus Socratis fuisse dicitur: cùm AEdilitatem peteret, passus est repulsam. At M. Cato q̃ Faonio fauebat, visus est sibi gratiã, sordes & ambitum depræhẽdisse, atq; venalia fuisse ac corrupta suffragia, postquam animaduertit tabellas omnes vna manu scriptas ac notatas esse. ergo Tribunos appellauit. Nam quî fieri possit, vt non ementita & corrupta sint ea suffragia, quæ in vna & eadem scriptura conueniunt? aut nisi pecunia comparata, certe falsa & supposita esse necesse est: vt de testimoniis dicitur, quæ eadem manu scripta esse cognoscimus: aut de testibus, qui vnum & præmeditatum sermonem adferũt. Itaque intercessere Tribuni: factumque est vt denuo comitia haberentur: quibus recte nec vitio habitis, Faonius AEdilis factus est.

Imperium armis potius quàm pecunia comparandum

III. Ex Xiphilino, in Iuliano.

OCCISO Pertinace Imperatore, dum ignarus, alioqui multarum rerum peritissimus, multa simul tutò corrigi non posse, omnia breui spacio emendare conaretur: Didius Iulianus extitit homo pecuniosissimus, qui Imperium a militibus, licitatione, auctione, pecunia compararet. quod Senatus Populusque Ro. adeo indigne tulit, vt Seuerum qui in armis esset, Imperatorem appellarint, & Iulianum capite damnauerint.

AD

AD LEGEM FABIAM DE PLAGIARIIS TIT. XX.

Et huius criminis pœna, est aliquando capitis, non solùm pecuniaria.

I. Ex Dinarcho, contra Demosthenem.

NEMONEM molitorem Athenienses occidendum esse pronunciarunt, quòd Pellenęum puerum ingenuum sciens dolo malo in pistrino ac vinculis habuisset.

AD SENATVSCONSVLTVM TVRPILIANVM, ET DE ABOLITIONIBUS CRIMINUM, Tit. XXI.

De calumnia accusatoris cognoscitur etiam post principale iudicatum. Antiquissima esse iudicia domestica.

I. Ex Diodoro Siculo, lib. IIII.

PHINEVS Rex Thraciæ & Cleopatra duos filios habuerunt. Mortua Cleopatra, Phineus Idæam nouercam filiis superinduxit. Hæc calumniis falsisque accusationibus cùm se a priuignis violatam esse diceret, effecerat, vt hos pater verberibus cæsos in terram effodi viuos imperaret. Pœnam expectabant: & en Argonautæ duce Hercule, qui eò nauibus appulsi, paterna iniquitate accepta, filios supplicio liberari æquissimum esse arbitrabantur. At Phineus non patiebatur de iudicio suo quęri, ac recognosci rectè an perperam iudicasset. Nullum enim pa-

trem de filiis sponte supplicium sumere, nisi paternum in liberos amoré, magnitudo scelerum superaret. Igitur Phineo debellato & occiso, cũ exemptis liberis, iisq; regno restituto, de nouerca vindictam sumendam esse omnibus Argonautis videretur: censuit Hercules, istius puniendæ arbitrium ad Scytham patrem Ideæ Scythię Regem deferendum esse: aut certe non nisi eo auctore animaduertendum, cuius sit in Ideam proprium atque naturale imperium: neque alia re magis hoc Phinei patris iudicium iniquum fuisse videri possit, quàm contrario alterius patris iudicio. Scytha filiam morte condemnauit. AEquissima enim est calumniantis pœna, talio.

Non quis facile præsumitur manum sibi attulisse.

II. Ex Plutarcho, in Dione.

NIMIA perpetuò gloria inuidiam parit. Syracusæ Dionysii tyrannide opprimebãtur: quas Dion cùm parum aberat quin seruitute liberasset, Sosis, concitato Populo, stultos & vecordes Syracusanos esse dicere incipit, qui non intelligerent, hoc agi a Dione, vt pro temulento & crudeli tyranno ac domino, vigilãtem, sobrium atque sapientem experiri possint: non vt dominatus, sed domini permutatio fiat. His sane concionibus quia se pro Dionis inimico & acerbissimo aduersario haberi cognosceret: postero die nudus & sanguinolentus, vti aliquos fugiens prodit sub oculos ciuium, identidem clamitans, vix se Dionis satellites elapsum. sed & in capite osten-

oſtẽtabat cruda ac recentia vulnera. Itaq; ſumma inde excitata eſt erga Dionem populi Syracuſani indignatio. Accuſationi fidem faciebat heſterna Soſidis aduerſus eũ habita libertatis fiduciæq; plena oratió. a quo enim hæc potius iniuria, quàm ab inimico? Iſtud iam vere tyrannidem vſurpantis, non opprimẽtis, videri poſſe, & eius qui minus tyrannidem, quàm Dionyſium odio perſequatur. Quare citatur Dion. Is cùm protinus Soſidẽ fratrem vnius eſſe e Dionyſii militibus indicaſſet, ideoque veriſimiliter ab eo ſummiſſum, qui nihil amplius vi & virtute poſſit, vt has turbas atque ſeditiones cieret: poſtulauit, plagas & vulnera per medicos inſpici. At hi affirmarunt, videri ſibi affectata eſſe vulnera: non vno ictu & impetu allata: neq; alta ſed ſuperficiaria, veluti ſi vnguibus non gladio facta ſint, & ab eo qui ſæpius tentando atque recuſando ſanguinem ſibi elicuiſſet, non qui nolens & ingratus vnum aut alterum ab alio vulnus accepiſſet. Sed nondum hæc ſatis innocentiam Dionis arguere videbantur, quia non tam certa ſint iſta indicia, Soſidem a Dione læſum non fuiſſe, quàm vix credibile quenquam concitandi odii in aduerſarium, in ſe prius ſæuire velle. Verùm dum iſta quærebantur, poſtquam ex ipſius Soſidis amicis atque familiaribus aliqui manu nouaculam ferentes aduenere: & id narrauerunt, dum per vrbem ambularent, occurriſſe ſe Soſidi ea vociferanti quæ ſupra dicta ſunt, ideoque ſe conuerſos retro abiiſſe, num

aliquos viderent Dionis ſatellites, neque vllos offendiſſe ſe: imo vero vnde primùm Soſidem ad ſe fugientem aduentare conſpexerant, nouaculam hanc humi duntaxat eiectam reperiſſe: & poſteaquam Soſidis ſerui interrogati reſponderunt, eum ſummo mane cum nouacula ſolum domo exiiſſe: tum vero calumniam manifeſtam eſſe iudicarunt. Eum itaque Populus ſuis omnibus ſuffragiis necari voluit, iuſſit.

Nulla vehementior calumnia, quàm quæ regnandi cupiditate ſuſcipitur.

III. Ex Tito Liuio, decade IIII. lib. x.

PHILIPPVS Rex Macedonum duos filios habuit, Perſeum & Demetrium. Perſeus cùm in dies magis ac magis Demetrii fauorem atq; dignitatem apud Macedonum multitudinem, gratiam atque potentiam erga Romanos amplificari animaduerteret: ſibi ſpem nullam præterquam in ſcelere ſupereſſe opinione ductus, Demetrium, quem alioqui Philippus non ignorabat, vnde antea Romæ pro obſide fuiſſet, cognita Romanorum virtute, a bello cōtra Romanos ſuſcipiendo abhorrere, in primis apud patrem de proditione latenter inſimulat, accuſat. Eum multa verba cùm Romæ moraretur, de Regno cum Tito Quintio habuiſſe. Sed poſt ludicrum certamen, in quo pars ea quæ a Demetrio ſteterat, longè ſuperior fuit, ideoque ad cœnam vocatus Perſeus non venit, Demetrius a cœna in qua de certamine multa iocoſe dicta erant in aduer-

aduerſarios, ad fratrem eundum eſſe pronunciaſſet, illius iræ ſi quam ex prælio ſuſcepiſſet, hilaritate & comitate leniendæ cauſſa: ignarus Demetrius aliquos de ſuis ferrum abſcõdidiſſe, vt ſeſe defenderẽt, ſi qua vis eis afferretur ob id quòd miſſum a fratre conuiuii ſermonumq; ſpeculatorem male multauiſsẽt: noctu ad Perſeum veniſſet: tum palam falſo Demetrium accuſare incipit. Noctu eum veniſſe armatum eo conſilio & animo, vt ſe fratrem interficeret, neque aliud quàm clauſis foribus ſe parietum præſidium habuiſſe. Philippus Demetriũ vocari iubet. Duobus filiis duntaxat in cõſilio adhibitis, ſedet miſerrimus pater iudex inter liberos, accuſatorem parricidii, & reum: ſeu confićti ſeu confecti criminis labem apud ſuos inuenturus. Re cognita, ita pronunciauit, vt facile appareret, vis nocturnæ crimen reiectum ac remotum: ſuſpectam vero eſſe Demetrii nimiam gratiam cum Senatu Populoq; Romano: nempe, Non verbis, nec vnius horæ diſceptatione cauſam eorum ſe diiudicaturum, ſed in vtriuſq; vitam inquirendo: mores, dicta factaque in magnis paruiſque rebus obſeruando. Itaque ſub ſpecie legationis Romam mittit Philoclem & Apellem ſpectatum inquiſitumq; de iis ſermonibus, quos Perſeus fratrem cum Tito Quintio habuiſſe inſimulauerat. Sed, quod Philippum latebat, erant hi legati Perſeæ fraudis miniſtri atque participes. Itaque Demetrius cùm interim nullam ſpem haberet, patrem ſibi placari poſſe, cuius obſideri aures a

fratre cognoſceret,fugam ad Romanos meditari cœpit.quod cùm Philippo nuntiatum eſſet, Herodotum Demetrii perquam familiarem apprehendi,Demetrium vero obſeruari iuſſit,dum Legati rediiſſent. Hi cùm præmeditata in Macedonia e Roma attuliſſent: ſed & falſas literas T. Quintii Philippo reddidiſſent,in quibus deprecabatur ſi quid adoleſcẽs, regni cupiditate prolapſus, ſecum negotii habuiſſet: hæ literæ fidem perfidæ accuſationi attulerũt. Quamobrem Herodotus diu excruciatus,moritur. Aduerſus Demetrium nihil palam pronunciari, ſed dolo interfici placuit,ne publica pœna cõſilia Philippi aduerſus Romanos aperiret. Itaq; a Dida quem ei comitem Perſeus a patre dari antea curauerat, immiſſis percuſſoribus ſtrãgulatus eſt. Tandem cùm legatorum fides cœpiſſet eſſe ſuſpecta, & vulgo in curia fremeretur falſas ab iis literas allatas eſſe: Xychus Legatorũ miniſter rem omnem indicat. Apelles fuga ſibi conſulit. Philocles interficitur.Perſeum,quia tum nimiam potentiam adeptus erat,Philippus exhæredat,Antigonum inſtituit.

Non parum differt calumniator a ſeditioſo.

IIII. Ex Appiano,lib.II.bellorum ciuilium.

AD Placẽtiam duce Iulio Cæſare, cùm ſeditio mota eſſet in exercitu, iuſſit ad ſe duodecim ex auctoribus adduci, vt more militari in eos animaduerteret. inter eos cùm aliquis per calumniam nominatus, de innocentia ſua docuiſſet:

falſum

falsum delatorem Iulius Cæsar numero auctorum imponi iussit: quòd is vere seditiosus est, qui iniquo iure aduersus alium vti velit.

V. Ex Eutropio, lib. x. Nicephoro, lib. VII. Pomponio Læto.

CONSTANTINVS Magnus Faustam vxorem habuit. Hæc Crispi priuigni amore capta, cùm ad libidinem sæpius eum prouocasset, renuẽtem detulit ad maritum, illum sibi vim inferre voluisse. Constantinus fidem adhibuit, ideoque Crispum necari iussit. Verùm post aliquot annos comperta caussa, & in vxorem capite animaduertit..

Ignis, calumniæ pœna.

VI. Ex Ammiano Marcellino. lib. XV. & XXII.

PAVLVS quidam nomine, in complicãdis calumniarum nexibus insignis adeo atque (si ita loqui licet) indissolubilis fuit, vt ei sub Constantio Augusto, & Iuliano Cæsare, Catenæ cognomentum sit impositum. At is postremò Iuliano Augusto, sententia Secundi Salutii Præfecti Prætorio & assessorum Marmentini, Arbitionis, Agillonis & Neuittæ, viuus exustus est.

Incidit in hoc Senatusconsultum & qui ab accusatione desistit causa non probata.

VII. Ex Plinio Nepote, lib. VI. epistolarum.

IVLII Tyronis codicillos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebantur crimini Sempronius Senecio Eques Ro-

manus, & Eurythmus Traiani libertus atque procurator. Hæredes communiter ad Cæſarem ſcripta epiſtola, petierãt, vt cognitionem ſuſciperet. itaque diem dixerat. Sed cùm aliquis ex hæredibus, quaſi Eurythmi reuerentia motus accuſationem remitteret: Cæſar imprimis hoc pulcherrime dixit, neque ſe, Neronem: neque Eurythmum, Polycletum eſſe. ergo accuſatoribus petentibus, dilationem, nec aliud amplius indulgere voluit. Sed tempore etiam exacto, ex pluribus hæredibus cùm duo omnino adfuiſſent: ideoque poſtularent, vt vel omnes hæredes quemadmodum ſimul detuliſſent, ita agere cogerentur, vel ſibi quoque permitteretur ab accuſatione deſiſtere: Imperator ex conſilii ſententia iuſſit omnibus hæredibus vt agerent denuntiari, aut non agendi cauſſas ſinguli prius approbarent: alioqui ſe de calumnia pronunciaturum.

De *Abolitionibus. Abolitione generali publice facta, aliqua nihilominus crimina repeti poſſe.*

VIII. Ex Suetonio, in Cæſare, cap. XI. & Dione, lib. XXXVII.

MVLTA crimina ſæpius concedi ſolent maioris tumultus ſeditioniſq; vitandæ cauſſa (quod fere poſt bella ciuilia vſu uenit) quæ pacatis rebus interdum pro grauitate & inhumanitate repetita, aut puniuntur aut remittũtur. Sylla, quãquam lege a ſe lata de Sicariis & veneficiis, eos excepiſſet, qui Marianos interfecerant, vel ob relata

relata ciuium Romanorum capita ex lege proſcriptionis pecuniam ex ærario acceperant: & quamuis acta omnia Syllæ Senatus approbaſſet: Figulo tamē & L. Cæſare Conſulibus, Iulius Cæſar in exercēda de ſicariis quæſtione, aliquos etiam, vt qui Lucretium occiderāt, ſicariorum numero habuit: alii contrà, vt tum Catilina, abſoluti ſunt. Quod ſi obiicitur, fidem publicam, ideoque impunitatem his quibus ſemel ſit promiſſa, cuſtodiēdam eſſe: reſpondēdum eſt, Ipſum quoque Ius, Leges ac Rempublicam ſuas habere formulas, quibus quaſi a Prætore, QVOD VI METVSVE CAVSSA reſtitui poſſit.

Per abſentiam accuſatoris, rei crimen aboletur.

IX. Ex Cicerone, Verrina IIII.

STHENIVS Thermitanus, per calumniam coram Caio Verre Prætore accuſatus, quòd literas publicas corrupiſſet, Thermis Romā profugerat: atq; interim abſens rei capitalis ab alio poſtulatus, Verres nomen eius receperat, edicto propoſito vt Syracuſis ad diē certū adeſſet. Sua die citatus, non reſpondit. Ipſe etiam accuſator M. Pacilius non affuit. & tamen qui abſens reus factus erat, abſente accuſatore condemnatur. Hac de cauſa paulo poſt Romæ ex edicto Tribunorum ple. quo non licebat quenquam in vrbe eſſe, qui rei capitalis damnatus eſſet, ad Tribunos ductus & accuſatus eſt, quòd Roma non abiiſſet. Cicero cauſam Sthenii defendit: Quod iudicium de Sthenio abſēte factum erat, ratum non

non videri:quia nomen absentis deferri ac recipi non soleat.rem enim alioqui iniquissimam & acerbissimam esse. Denique si pręsens Sthenius reus factus esset, si manifesto in maleficio teneretur,tamen cùm accusator non adfuisset, Sthenium damnari non oportuisse, sed e reis eximi. non ergo ducendam hanc damnationem esse, quæ contra leges & instituta maiorum interuenerit. Ex aduerso dicebatur, sufficere si quis rei capitalis cõdemnatus erit: æquè an iniquè non interesse, propter rerum iudicatarum auctoritatem. Præterea nomen Sthenii absentis ideo receptum, quòd pro præsente haberetur, qui ne de corruptis tabulis caussam diceret, Thermis Romam aufugisset.non esse hanc legitimam absentiã. Sed quia constabat damnatũ esse reum cuius crimen deficiente accusatore aboleri debuit:Tribuni plebis omnium sententia pronunciarunt, non videri Sthenium edicto impediri, quo minus ei liceret Romæ esse.

DE QVAESTIONIBVS TIT. XXII.

Post quæstionem reo dimisso, si nouæ probationes afferantur, caussam retractari posse.

I. Ex Plinio Nepote, lib. VII. epistolarum.

MATER amisso filio, libertos eius eosdéq; cohæredes suos falsi & veneficii accusauerat apud Traianum Imperatorem, iudicemq; impe-

impetrauerat Iulium Seruianum. Cùm finem cognitioni quæstio imposuisset, quæ secundum reos iudicium dederat: adiit nihilominus mater iterum Principem, affirmans se nouas probationes inuenisse. Imperator motus quæstionum fragilitate & fallacia, præcepit Seruiano, vt vacaret finitam causam retractanti, si quid noui attulisset.

Non esse a tormentis generaliter incipiendum: imò tum ad ea duntaxat veniri oportere, vbi sola confessio seruorum deesse videtur: quod non accidit præcedente vnius duntaxat testimonio.

II. Ex Paulo, lib. III. decretorum.

MARITVS quidam hæres vxoris suæ, petebat a Suro pecuniam, quam apud eum deposuisse defunctam se tum marito absente affirmabat: & in eam rem vnum testem liberti sui filium produxerat. Apud Procuratorem desiderauerat & quæstionem haberi de ancilla defunctæ. Surus negabat se accepisse, & testimonium non oportere vnius hominis admitti: nec solere a quæstionibus incipi, etsi aliena esset ancilla. Procurator quæstionem de ancilla habuerat. Cùm ex appellatione cognouisset Imperator: pronunciauit, quæstione illicite habita, vnius testimonio non esse credendum: ideoque recte prouocatum.

DE POENIS, Tit. XIIII.

Inter viros vt propter summam peritiam artis non-

nunquam

nunquam reo, vita condonatur: ſic inter mulieres, propter eximiam pulchritudinem.

I. Ex Plutarcho, in Hyperide.

DEPRECATIONE apud eos ſolos iudices vtimur, qui nulla certa pronunciandi formula tenentur, in Senatu, apud Populum, coram Principe, & vbicumque iuris clementia eſt. In eo genere multa plurimum valent, quę facilè ab Oratoribus peti poſsũt. Sed mirum eſt in accuſatione Phrynes amicæ Hyperidis, cùm Athenis de impietate cauſſam diceret, hãc ipſam defendente Hyperide, id ad liberationem profuiſſe: quòd cùm Hyperidi proxima damnationi videretur, ea in medium producta, diſciſſa veſte mulieris pectora Iudicibus oſtenderit. Admirati enim Iudices eximiam eiuspulchritudinẽ, quam Plato naturæ priuilegium appellat, Socrates tyrannidem: dimittendam eſſe cenſuerunt.

In pœnis, quemadmodum in ciuilibus cauſis, non quid in vnum, ſed quid in cõmune ſit vtile, conſiderandũ.

II. Ex Appiano, in Libyco.

VNQVAMNE Aſdrubal & Carthalon Duces Carthaginenſium, meritò atque ex iuſta cauſſa damnati a ſuis videbuntur, non quòd reuera temerè, nec parùm laceſsiti bellum ſuaſiſſent, inchoaſſent aduerſus regem Maſiniſſam ſocium Romanorum: ſed ne hinc belli Punici renouandi occaſionem vllam ſumerent Romani, vel vt ſumptam deponerẽt, cùm iſtud non publico ſed priuato conſilio cœptum eſſe, Romani Imperatorum

torum

torum pœna & ſupplicio cognoſcerent? An nihilominus noxii erant, licet iuſto dolore ac rite bellũ ſuſceptum ſit: quia vt ſapientiſsimo Duci non quoties laceſsitur, aut damnum incurſionibus patitur, pugnandum eſt: ita ſit prudentiſsimi ciuis & magiſtratus, non ſemper vi agendum eſſe, conſulere: ſed leuiora ferri, ne in maiora & periculoſiora incidamus? ergo Maſiniſſæ iniurias potius diſsimulandas, quàm iis vindicandis alium & potentiorem hoſtem ſibi aſciſcere? Sed libet hæc vere publica iudicia ea miſeranda neceſsitate excuſare, qua periculo vnius ciuis, aliorum omnium ſaluti conſulimus: qua, ruina integrarum ædium, ab aliis arcemus incendium: qua deinq; ius priuatorum infringimus, res ſingulorum publicè occupamus, publicam metientes vtilitatem, & quod magis in vniuerſum atq; in commune bonum eſt, quàm quod in ſingulos iuſtum & optimum.

Quod ab accuſatore, aut minus veriſimile allegatur, totam plerumque accuſationem deſtruit.

III. Ex Valerio Maximo, lib. IIII. cap. I.

Balasivs Salapiam patriam ſuam, cùm præſidio Punico eſſet occupata, Romanis cupiens reſtituere: Daſium acerrimo ſtudio ſecum in adminiſtratione Reipublicæ diſsidentem, & alioqui toto animo Annibalis amicitiæ deditũ, quia tamen eo ſpreto propoſitum conſilium peragere non poterat, ad idem aggrediendum tentare & allicere auſus eſt. Hoc nomine a Daſio delatus Annibali

Annibali, vtrique adeſſe iuſsi ſunt, vt alter crimen probaret, alter defenderet. Cum res pro tribunali ageretur,& huic quęſtioni omnium oculi intenti eſſent: interim dum aliud forte certioris curæ negotium tractatur, Blaſius probe diſsimulato vultu, atque ad alium ſermonem accommodato,& ſummiſſa voce,dicitur cœpiſſe Daſium iterum monere, vt Romanorum potius quàm Carthaginenſium partes fouere atq; amplecti vellet. Id cùm imprudenter accuſator clamaſſet,ſe in conſpectu Annibalis aduerſus eum ſollicitari: tam parùm credibile viſum eſt, atq; id vnius & præſertim inimici teſtimonio duntaxat confirmari & argui, vt deſierit fidem facere accuſator.

Imprudens de ſe facta confeſsio,magis perſuadet.

IIII. Ex M.Cicerone, in Topicis.

STALERIVS in carcere cùm detineretur, neque ſatis iuſtæ probationes aduerſus eum proponerentur:ea locutus eſt bonis viris ſubauſcultantibus pariete interpoſito, quibus patefactis in iudiciumque prolatis, rei capitalis iure damnatus eſt: quia imprudens & incauta illa de ſe confeſsio,tum cùm nulla ſuſpicio eſt, tædio vitæ factam eſſe ab eo qui perire velit, pro re iudicata haberi debet.

Quàm valeant etiam muta teſtimonia.

V. Ex C. Plinio, lib. VIII. cap. XL.

REFERTVR, in Epiro percuſſorem domini a

cane

cane in conuentu agnitum esse,atque laniatu & latratu assiduo coactum fateri scelus: ideoque & damnatũ fuisse ego interpretor. Quid enim? fidelissimi, humanissimi animalis leue indicium videri debet? atqui falli aut decipi minus est eo verisimile, quo nullum animal sagacius, solertius est: nullum quod præ isto memoria polleat. Corrumpi atque subornari nemo dixerit: quia vel ipso Apelle arbitro, cũ ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus,in bruta animãtia non veniunt hæ suspiciones. Cur igitur mansuetissimum animal huic potius quàm alteri,præsertim ab eo non offensum,tam misere ac deperditè oblataret? Vbi de occiso constat,atq; præterea certum est,canem hunc indicem in defuncti dominio fuisse, neque dominum vnquam deserere solitum: etsi rei confessio non accessisset, hic laniatus & latratus non pro certo & naturali argumẽto est? qui venatori latratu feram indicat, cur non Iudici homicidam? Certe quò minus speratæ sunt probationes, eo magis persuadent.

Quatenus Iudex testibus,vni,aut pluribus,imperfectæ aut perfectæ ætatis fidẽ habere debeat,in iudico suo, fide, religione, coniectura & sapientia positum esse.

V I. Ex eodem,lib. v i. cap.i.& ex Plutarcho, in Marcello.

Ex paruulorum interrogatione, nedum minorum viginti annis, quos vel citari in testimoniũ prohibemus:certa nihilominus plerumque pro-

batio

batio inducta est, quamuis nullis extrinsecus ar-
gumentis accusatio impleretur. atque (quod
maius est) id ætatis vno teste reum peragi ali-
quando accidit. Nã omnino in toto genere pro-
bationum, ex eorum qui iudicant, animi senten
tia, fide, religione pendet, quid aut sibi persua-
deant, aut probatum esse putent: quia quæ argu-
menta ad quem modum probandæ cuique rei
sufficiant, nulla certa ratione diffiniri posit: sed
» magis arbitrio relinquatur. In rebus iudicandis
» (inquit Cicero) non minimam artem ad vnam-
» quamque rem existimandam, momentoque suo
» ponderandam, sapientia iudicis tenet. quo fit vt
iudicum iudiciorumq; sit maxima semper aucto
ritas, quemadmodum in procemio diximus. Id
hoc adeo exemplo cognosci potest. M. Claudius
Marcellus AEdilis Curulis, C. Scantinio Capi-
tolino Tribuno pl. diem dixit ad Populum, quòd
filium vix puberé de stupro appellasset. Is prius
asseuerauit se cogi non posse vt adesset, quia sa-
crosanctam potestatem haberet: ob idque Tri-
bunitium auxilium appellauit. Sed totum col-
legium Tribunorũ negauit se intercedere quo
minus pudicitiæ quæstio perageretur. Rem Po-
pulus ad Senatum reiecit. Itaque cùm nihil am-
plius haberet quò reus iudicium moraretur, cu-
ius rei nullum testem esse certo sciret præter
ipsum adolescentem, audacter de crimine per-
negauit. At postquam iuuenem interrogari pla-
cuit, visusque est in rostra productus, ob præsen-
tiam Capitolini defixo vultu suffusus lacrymis,

non

non contumacia, sed pudore tacuisse. valuit in suam vltionem verecundum silentium: ideoque citatus Capitolinus, vno hoc teste, qui tentatus erat, pecunia multatus est.

Qui contumaciter optimos quosque iudices reiicit, magnum adfert damnationi suæ præiudicium.

V. Ex Plutarcho, in Catone.

NVLLVM sortiri aut subsortiri velle iudicem, in reo, summæ diffidentiæ: in accusatore, calumniæ argumentum omnino certe graue est. Atqui id vel multis ad damnationem plurimum adiumenti attulit, quòd Catonem eum qui postea Vticensis appellatus est, iudicem in caussa sua reiecissent. Etenim eos innocentes videri non potuisse, imò satis de se confessos, qui adeo recti æqui ac religiosi iudicis, viri que optimi ac integerrimi iudicium recusassent.

Probatio nonnunquam alijs rebus, criminibus, aut coniecturis extrinsecus assumptis, pro plena atque perfecta habetur.

VI. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. VI. & Dione Nicæo, lib. XLV.

QVOD accidit, P. Seruilio Isaurico teste, hunc protinus atque ferè indicta caussa condemnari, postquam reo caussam in iudicio dicente, præteriens Seruilius, Iudices admonuit, istum, quem alioqui non nosceret, se pedibus iter faciente, honoris sui gratia equo descēdere noluisse: tum & aliàs euenire potest, cùm de innocentia rei

valde quidem dubitatur: sed non eousq; vt certa condemnatio sequi possit. Nam si tum extra accusationem, aliquod improbi facti exemplum afferatur Iudicibus, peruersæ & corruptæ naturæ indicium, maximéve istius generis, cui crimẽ quod accusatur, gentile ac familiare dici possit: probatio pro plenissima habetur.

Accidit vt quis ex vna caussa accusatus, ob aliam indicetur.

VII. Ex Dione Nicæo, lib. XXXVIII. & AEmilio Probo, in Miltiade.

IIs quæ nunc dicebamus de condemnandi extra negotium aliquando repetita ratione, conueniens est quod de C. Antonio quondam M. T. Ciceronis collega in Consulatu, a Dione recitatur. Nam in eo id accidit, vt de iis quorũ nomine arcessitus esset minime conuictus, propter ea damnaretur, de quibus nunquam postulatus erat. Quia Catilinariæ coniurationis accusatus, etsi de crimine non constitisset, damnatus est, quòd Prætor in Macedonia prouinciam vexauerat: agros sociorum ab hostibus spoliatos, reliquerat: Dardanos contra se venientes non sustinuisset: ab acie tunc & dum in Mysia præerat, summa cum Romani nominis ignominia profugisset. Ita & in Græcia Miltiades damnatus est, non quòd reuera reus proditionis esset: sed quia adeo potens erat, vt viuere priuatus non posset.

Solum Principem præteritorum meritorum caussa, indulgentia vti posse.

VIII.

VIII. Ex Seneca, lib. v. de beneficiis.

Cavssam dicebat apud Diuum Iulium Cæsarem ex veteranis quidam paulo violentior aduersus vicinos suos: & caussa premebatur. Tum, Meministi(inquit) Imperator, in Hispania talum te torsisse circa Sucronem? Cum Cæsar meminisse se dixisset: Meministi sub quadam arbore minimum vmbræ spargente, cum velles residere feruentissimo sole, & esset asperrimus locus in quo ex rupibus acutis vnica illa arbor eruperat, quẽdam ex commilitonibus penulam suam substrauisse? cum dixisset Cæsar, Quid ni meminerim? & quidem siti confectus, qui impeditus ire ad fontem proximum non poteram, repere manibus uolebam, nisi ille homo fortis ac strenuus aquam mihi in galea sua attulisset. Tum ille, Potes ergo Imperator agnoscere illum hominem, aut illam galeam? Cæsar ait, se nõ posse galeam agnoscere, hominem certe posse: & adiecit, iratus quòd se a cognitione media ad veterem fabulam abduceret, Tu vtique non ille es. At reus, merito (inquit) Cæsar me non agnoscis. Nam cùm hoc factũ est, integer eram: postea ad Mũdam in acie oculus mihi effossus est, & de capite eiecta & eruta ossa. Nec galeam illam si videres agnosceres. machęra enim Ispania diuisa est. Itaque vetuit Cæsar, illi exhiberi negocium, & agellos in quibus vicinalis via caussa rixę ac litium fuerat, militi suo donauit.

Cùm quid grauius a turba delinquitur, duorum aut

trium pœna esse debet, qui obuij rapiuntur.

IX. Ex Ammiano Marcellino, lib. xv.

LEONTIVS Præfectus vrbi, Philoronium aurigam iusta aliqua de caussa rapi atq; duci præceperat. Verùm plebs secuta, veluti si reum nocentem vi eximere conaretur, Præfectum lacessebat. Is maiestatis auctoritatisque suæ conseruandæ caussa missis apparitoribus, obuios quosque, & inter alios Petrum Valuomerem olim etiam in exercitu seditiosum militem, corripi iubet, ac continuo suspendi. alios certe in insulam relegat. ita diffusum vulgus euanuit.

Carnifex sub pœna capitis aliter supplicium exigere non debet, quàm a iudicibus definitum est.

X. Ex Eodem, lib. xxviii.

INIVSTI SVPPLICII accusatio fuit, vt ex Quintiliani declamatione ccc v. manifestum est. quo loco ita definit, Iniustũ supplicium esse, quod non sit exactum secundũ legem. Itaq; qui occidere iussus est, si diu gladium supra ceruices tenuerit, nocentem sibi ipsi manus afferre coegerit, os damnato præcluserit ne saltem gemere possit, iniustum supplicium est. Ideoque scripsit Vlpianus lib. ix. de officio Proconsulis, nec Pręsides habere ius liberam mortis facultatem concedẽdi: & si damnetur aliquis vt gladio in eum animaduertatur, animaduerti in eum oportere gladio, non securi vel telo, vel fusti, vel laqueo, aut veneno, aut quo alio modo. Nihil enim

enim, præsertim a priuato, in re tam seria ac miserabili addi aut adimi potest, quod non eo crudelius aut grauius habeatur: quia detrahere, sibi assumere est vim legis aut magistratus: addere, vltra id quod iam dictum est, alienæ etiam miseriæ & calamitatis nimis ferocem insultationem habet. Hinc adeo natum est hoc publicum iudicium. Claritas & Fluuiana adulteriorum stuprorumq; criminibus obnoxiæ, iudicãte Maximino sub Valẽtiniano damnatæ sunt. Harum altera cùm duceretur, abripuit ei carnifex indumenta ac vestimẽta omnia, vt ne quidem ei velamen vllum pudendarum partium relinqueretur. atque ita per medium populum nudam ad supplicium traxit. Id carnifex sua auctoritate, immaniter, insolenter, ac contra pudorem publicum fecisse depræhẽsus, ipse, de adultera exacto supplicio, viuus exustus est.

DE BONIS EORVM QVI ANTE SENTENTIAM, VEL MORTEM sibi consciuerunt, vel accusatorem corruperunt. Tit. XXXIX.

Absterreri homines a malefactis, ea potius pœna qua se mortuos affici putant, quàm ea qua viui afficiuntur.

I. Ex Aulo Gellio, lib. xv. cap. x.

VIrgines Milesiæ (qui aliquando morbi in animos hominum incidũt) quot tum ferè iñ ea ciuitate essent, repente sine vlla euidenti caussa, voluntatem cœperãt obeundę mor-

tis, plurimæq; iam ſuſpendio vitam amiſerant. In mortuas non videbat Mileſiorum Senatus, quo iure animaduerteret: an bonis, an ſepultura priuaret. non enim delicti conſcientia, ſed animi dolore & ægritudine manus ſibi attuliſſe. Contrà, id frequentius accidere quàm e re & commo do Reip. diutius ferri atque diſſimulari poſſet. igitur quod arte mederi non valeret, in poſterum metu ac lege prohibendum. Quare Mileſii decreuerunt, vt quæ virgines corporibus ſuſpenſis mortuæ depræhenderentur, hæ poſt hãc legem, cum eodem laqueo quo præuinctæ & alligatæ eſſent, nudæ tota via publica ad ſepulturam efferrentur. Poſt quod decretum virgines voluntariam mortem non concupiſſe dicitur, pudore ſolo deterritas tam inhoneſti funeris. Nam ne quidem omni funere Senatus eas priuare voluit, atq; inſepultas abiici, quæ morbo, non turpis alicuius flagitii conſcientia ſibi mortem attuliſſent: ſed cogitatione funeris ignominioſi (cuius viuis nobis maxima cura eſt) vitam retinuit amittere volentibus. Quid enim? nam & a Diodoro narratur lib. 1. nihil tàm in AEgypto Reges ad vitam iuſtam & honeſtam adduxiſſe, quàm ſi ſecus facerẽt, metum atque formidinem denegatæ ſepulturæ.

II. Ex C. Plinio Secundo, lib. XXXVI. cap. XV.

DE cloacis, quàm opus eſſet in vrbe Roma omnium maximum & pene incredibile, non eſt huius loci. Certe cùm eas Rex Tarquinius Priſcus

ſcus Plebis manibus & opera faceret, eſſetque labor incertum an longior an periculoſior, paſſim conſcita nece Quiritibus hoc tædium fugientibus: idem remedium inuenit Tarquinius, vt omnium ita defunctorum corpora crucibus figeret ſpectanda vnicuique, ſimul & feris volucribuſque laceranda. Itaque pudor iſte proprius Romani nominis, quo ſæpe res in bello perditæ ſeruatæ ſunt, viuos etiam ne ſibi mortuis hæc ignominia contingeret, a ſcelere & iniuria propria cohibuit.

DE INTERDICTIS, ET RELEGATIS, ET DEPORTATIS.
Tit. XL.

Legibus Athenienſium, exulem, interdictum, ope, conſilio iuuare capitale fuit: neque vxori liberiſve patrem comitari permittebatur.

I. Ex Plutarcho, in Themiſtocle.

THEMISTOCLE ab Athenienſibus in exilium miſſo vſque ad quinquennium lege Oſtraciſmi, interimque abſens cùm proditionis accuſatus eſſet: ad Admetum Moloſſorum Regem, poſtea vero ad Xerxem Regem Perſarum aufugerat. Itaque Epicrates Acharnienſis ob veterem amicitiam veritus ne quid in vrbe vxor liberique Themiſtoclis mali paterentur, curauerat vt clam ſubducti conferrent ſeſe ad Themiſtoclem. Hoc nomine coram Populo a Cimone maieſtatis accuſatus eſt. nam quæ ciui

tas habuit siue proditionis indicia, siue amicitiæ pignora, ne quid exul aduersus Rempublicā suscipere audeat: ea nō nisi cum participatione sceleris Epicratem Patriæ ademisse. Denique si Themistocles pro hoste iam habeatur, hoc quid aliud esse, quàm hostem ope, cōsilio, viribus adiuuare? si pro exule ac interdicto duntaxat, prohiberi legibus, de eo quem Respublica damnauerit, esse sollicitum. Ergo in eum capite animaduersum est.

Qui relegatus adhuc in Prouincia morari deprehenditur, duplicatò puniendus est. Si reis, denuo intra certum tempus agere permittatur, tempore elapso non audientur.

II. Ex Plinio Nepote, lib. x. epistolarum.

QVIDAM a Iulio Basso Proconsule relegatus in perpetuum, nihilominus absque restitutione in Prouincia morari cùm depræhēsus esset, ad Caium Plinium Proconsulem adductus est, vt ex eius cōtumacia, quæ cumulat pœnam, duplicatò in eum animaduerteretur. Atqui pro eo constabat, acta Bassi omnia rescissa esse, datumque a Senatu ius omnibus de quibus ille constituisset, ex integro agendi. Sed quia biennium præscriptum erat, intra quod damnatis a Iulio Basso denuo duntaxat agere permitteretur, cui cōditioni antea relegatus nón paruisset: atq; interrogatus in iudicio, negasset adiisse se Proconsulem, nec eum de innocentia sua docuisse: consulto Imperatore pronuntiauit, reum

videri

videri de se ipso iudicasse, haud iniquam fuisse relegationem, de qua tanto interuallo ac legitimo tempore querelam non detulisset. quare cum morari in prouincia perseuerauerit, placere hunc pœnæ suæ non restitui, quam elusit contumacia: sed vinctũ mitti ad Præfectos Prætorio, qui dispiciant vtrum damnari in metallum, an summo supplicio, secundum gradus qui in pœnis obseruantur, affici debeat.

Nullo tempore quis restitutus esse intelligitur, nisi id non testibus, sed scripto demonstret. cum ijs tamen qui longo tempore, hoc est, per decenniũ, in Prouincia quasi restituti morati sunt, mitius agitur.

III. Ibidem.

CVM plerique essent in Nicea & Nicomedia qui antea damnati in opus aut in ludum, similiaque hæc pœnarum genera, sine certo & idoneo auctore restituti, publicorum seruorum munere & officio fungerentur: ad Plinium Proconsulem delati sunt. Decreta proferebantur, quibus damnati essent; quibus vero liberati, nulla instrumenta, nulla scripto documenta afferebantur. damnatos igitur nec restitutos, in publicis officiis retinere, inhonestum atque inciuile esse. Contrà, erant qui testabantur reos iussu Proconsulum Legatorumve dimissos. alioqui enim minime verisimile esse, ausos id eos sine restitutione. quare & factos publicos seruos, & publicorum seruorũ annua iam diuturno tempore accepisse. nunc eos senes pœnæ suæ reddere, ni-

re, nimis durum, nimis seuerum esse. Plinius tamun cùm testibus de hac re non crederet, quæ si vera esset, publicis actis & monumentis contineri debuit: ex Diui Traiani rescripto pronunciauit: qui intra proximos decẽ annos damnati, nullo idoneo auctore liberati essent, hos pœnæ suæ reddi. qui ante annos decem, in ea ministeria distribui, quæ non lõgè a pœna sunt, veluti ad balneum, ad purgationes cloacarum, munitiones vicorum & viarum.

DE SENTENTIAM PASSIS, ET RESTITVTIS, TIT. XLI.

Damnatum extremo supplicio, nec cibo, nec potu iuuare licet. pietati tamen parcitur.

I. Ex Caio Plinio, lib. VII. naturalis historiæ, cap. XXXVI.

QVI ita ad mortem condemnati sunt, vt cum sua pœna, hoc amplius, inedia moriantur: potu, cibo, vllave alia re, vt quibus tecto, igni & aqua interdictum est, iuuari prohibentur. Neque enim humanitas aut misericordia censenda est, quæ iuri, exemplo, iustitiæ & legibus obstat. Itaque C. Quintio, M. Acilio Consulibus, Romæ cùm mulier quædam supplicii caussa carcere includeretur, filia eius puerpera humilis & ignobilis aditum impetrauerat, modò ne quid cibi attulisset. itaque a ianitore dilig ẽter excussa, nihilominus quòd damnata diutius viueret, Magistratus admirari cœpit,

pit: & arguebatur Commentarienſis culpa atq; negligentia: donec filia tandem ipſa depræhēſa eſt matrem ſuis vberibus alere. Hanc cuſtos ad Quæſtorē adducit, factum accuſat. Verùm tanto miraculo fuit hæc diuina pietas, qua puerpera facinus ſuum excuſabat, vt Pietati matris ſalus condonata, ambæ perpetuis alimentis donatæ ſint: locus ipſe Deæ Pietati conſecratus.

Reſtitutus eſſe intelligitur is, ad quem ſæpe reſcriptum eſt a Principibus: quia famoſo non ſolent literas dare.

II. Ex C. Plinio Nepote, lib. x. epiſtolarum.

Caivs Plinius Nepos Proconſul in Bithynia, cum citaret Iudices, conuentum inchoaturus: Flauius Archippus vacationem petere cœpit vt Philoſophus. Sed fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum iudicandi neceſſitate, verum omnino etiam tollendum de iudicum numero, pœnæq; ſuæ reddendū, quam fractis vinculis euaſiſſet. Nam recitata eſt ſententia Velii Pauli Proconſulis, qua probaretur Archippum damnatum eſſe in metallum ob falſi crmen. Ille contrà, nihil proferebat, quo nominatim reſtitutum ſe doceret: ſed pro reſtitutiōe allegabat, libellū a ſe Domitiano datum, cuius rei capax nō fuiſſet, niſi ſui ſtatus integer eſſet: ac viciſſim epiſtolas Domitiani ad honorem ſuum pertinentes proferebat: item & decretum Druſenſium quo ſtatuæ honor ei conceſſus eſſet. Addebat his etiam Diui Neruæ edictum & epiſtolam, quibus confirmaſſet beneficia a

cia a Domitiano data. denique & Traiani Imperatoris literas ad se perscriptas honorificè. Hæc omnia certe statui suo subuenisse: neque se tantis honoribus affici vnquam potuisse, qui ne maximis quidem ciuibus sæpe conceduntur, nisi pro restituto haberetur. Sed & rursus ex aduerso dicebatur, Domitianum ignorasse, Archippus quo in statu esset: ideoque, quod aliàs non fecisset, tam multa ad honorem eius scripsisse, ergo obreptitia & subreptitia esse hæc omnia, quibus carere neque frui debeat. denique si dominus ad eum quem seruum suum esse dicit, vt ad Decurionem vel principalem scripserit, non ideo seruum liberum esse. quare igitur si Domitianus ad Archippum rescripserit, ideo restitutũ eum intelligi oportet? Proconsul cùm Traianum antea consuluisset, pronunciauit Archippum restitutúm videri, ideoque immunem iudicandi.

DE APPELLATIONIBVS TIT. XLII.

Aliquid de summo iure remittere, ad eum pertinet qui ex appellatione cognoscit.

I. Ex Dinarcho, contra Demosthenem.

INTER eos qui adhibita, & eos qui semota appellatione cognoscunt, quibus inferior aut superior est in iudicando potestas, hoc interest: quòd legem illi vti scripta est, sequuntur: hi, æquitatis & humanitatis ratione, à stricto ac summo iure sæpe deflectunt: minorumq; magistratuum

tuum ſententias reformant, non quòd non aliquando rectè & ordine iudicarint, ſed quia vel æquitas vel vtilitas ipſa aliud poſtulat: vt inter alia de Polieucto Cythantide a Dinarcho refertur contra Demoſthenem. Lex erat, vt qui ciuium Athenienſium Megara ſe ad exules contuliſſent, quibus nullum cum ciuibus commercium eſſe placuerat, iis capitale eſſet. Eò Polyeuctus fatebatur ſe profectum, vt Nicoclem, cui mater ſua nupta eſſet, viſeret, conſolaret. quare a Senatu Areopagitico iudicatus erat. Sed Populus æqui & boni, humaniorisque iuris rationem habuit, eumque abſoluit, quem iudicabat miſeratione ductum ac pietate potius Megara veniſſe, quàm dolo malo, conſiliique alicuius cum exulibus aduerſus Rempublicam capiendi cauſſa.

Interdum etiam a Principe appellatur. Porro iudicia quæ ſola auditione fiunt, minus auctoritatis habent.

II. Ex Valerio Maximo, lib. VI. cap. II.

ETSI a Principe, iiſve qui ſummam poteſtatem obtinent, appellari non poſſit, fuit tamen quæ cùm a Philippo Rege temulento iníquè condemnata eſſet, auſa eſt a Philippo ad Philippum ipſum magis ſobrium appellare. Atque ſane crapulam excuſſiſſe dicitur oſcitãti, cauſaque diligentius inſpecta, Philippum æquiorem tuliſſe ſententiã. Quàm ſi id nobis abſq; fraude ſæpiſſime liceret, alia aliter iudicari videremus, ſi vel iidem iudices altera actione cognoſcerent,

scerent, de quo isto primo, quo vtimur, tumultuario, incogitato, præcipiti & quasi inconsulto iudicio pronunciarunt! Nam vt satis per se immatura, neque adeo bene digesta & concocta sunt hæc iudicia, quæ videlicet palam ex sola Aduocatorum auditione, non ex instrumentis & actis proferuntur: interdum Aduocatus vel minus instructus accessit ad dicendum, vel alter altero eloquẽtior & argutior est: hic narrationi, ille contentioni confutationive aptior: ipsi interdum Iudices, aut eorum magna pars aliud agũt, vel obdormiũt: nonnũquam etiam (quod periculosius est) Prætor ipse qui cognitioni præest, difficilior aut morosior est, audiendique impatiens. Atqui præstat vel ad tædiũ vsq; dicẽtem Aduocatum audire patienter, quàm non benè cognitam & perspectam rem siue litem iniquè transigere. Patientẽ enim, facilem, quietum & omnia cum grauitate & seueritate religiosè inquirentem se is præbeat oportet, qui scit se postremò iudicaturum, neque suam ab alio sententiam reformatum iri.

Idem ab eodem non appellatur.

III. Ex Xiphilino, in Galba.

CAPITO, cùm reus ab eo ius dicente prouocasset, statim in sellam excelsiorem transilierat, atque ita edixerat, Age dic caussam apud Cæsarem. eumque causa denuo cognita damnauerat. Hui⁹ superbiæ, insolẽtiæ atq; iniquitatis accusatus apud Galbã Imperatorem, pœnas luit.

postremo

postremò a minore magistratu personam Cæsaris, summæque potestatis nomen & prærogatiuam vsurpari, non leue est crimen.

DE APPELLATIONIBVS RECIPIENDIS VEL NON, Tit. XLIII.

Vbi quid mature facto opus est pro vtilitate ac necessitate Reipublicæ, appellationes non recipiuntur.

I. Ex Valerio Maximo, lib. vi. cap. iii.

M. Cvrivs Consul, cùm delectum subitum educere coactus esset, & iuniorum nemo respondisset: coniectis in sortem omnibus Tribubus, Polliæ quæ proxima exierat, primum nomen vrna extractũ citari iussit. eo non respondente, bona hastæ subiecit. Id illi vt nunciatum est, accurrit ad Consulum Tribunal, collegiumque Tribunorũ appellauit. At M. Curius Consul, præfatus non opus esse eo ciue, qui Reipublicæ parêre nollet, appellationem non recepit. bona eius & ipsum vendidit: non pœnæ festinatione, sed præueniendi periculi caussa: quandò res tumultusque belli, moram ac dilationem non reciperet, dum interim de excusatione aut immunitate cognosceretur. Et certe illo tum iure vtebantur, vt qui ad delectum nôn respondissent, tanquam proditores libertatis in seruitutem redigerentur. Sed (vt ab Arrio scriptum est) mutato statu militiæ, a capitis pœna recessum est. quia plerumque voluntario milite numeri

meri supplerentur. nũc nos etiam Galli, non alio milite vtimur, imò mercenario plerumque.

DE CAPTIVIS, ET DE POSTLIMINIO, ET DE REDEMptis ab hostibus Tit. XLIIII.

Obsides si aufugerint, certe restituendi sunt, quia aduersus ius gentium deliquerunt.

II. Ex Liuio, lib. II. deca. I. & Plinio, de viris illustribus.

PORSENA Rex Hetrùscorũ, Cœliam virginem nobilem inter obsides acceperat: eaque deceptis custodibus noctu Porsenæ castris egressa, equum quem sors dederat, arripuerat, & Tyberim ad suos traiecerat. Hæc a Rege per Legatos repetita, quia pignore pacis adempto fœdus violatum esse videretur, remissa est.

Si fides frangatur ab ijs qui obsides dederunt, obsides pœnas luere.

III. Ex Dionysio Halicarnasseo, lib. VI.

OBSIDES pro captiuis habentur. quare neq; testari possunt, nisi eis permittatur: & bona eorum fere publicantur. ac si fides frangatur ab iis qui dedere, puniũtur: vt merito quasi pœnæ destinati ac dediti sub conditione, dici possint. Exẽplo fuére trecenti obsides a Volscis P. Seruilio dati, vt eos Romam quasi pignora fœderis adducerct. Hós enim trecentos, postquam Volsci bellum integrarunt rupto fœdere, sine iusta caussa ac non

ac non lacessiti: Consul Appius Claudius in forum adduxit: atque spectante Populo & approbante, virgis cæsos securi percuti iussit.

Obsidum iurisdictio & animaduersio, est eorum quibus dati sunt, non qui dedere.

IIII. Ex Tito Liuio, lib. v. deca. III.

PHILEAS Tarentinus, cùm iam diu Romæ per speciem legationis esset, aditum sibi ad obsides Tarentinos inuenit. Custodiebantur in atrio Libertatis, minore cura: quia nec ipsis, nec ciuitati eorum, fallere Romanos expediebat. Hos crebris colloquiis sollicitatos, corruptis AEdituis, cùm primis tenebris custodia eduxisset, ipse comes occulti itineris factus, profugit. Luce prima, vulgata per vrbem fuga, missi qui sequerentur, compræhésos omnes retraxerunt. Deductos in Comitio, virgisque cæsos approbante Populo, de saxo Tarpeio deiici placuit.

DE RE MILITARI TIT. XLVI.

Ius prius in legibus quàm in armis esse oportere.

I. Ex Plutarcho, in Arato.

DIVINISSIME Ennius, dum etiam tunc vi omnia geri conqueritur:

Pellitur e medio sapientia, vi geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur;
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis
Miscent inter se inimicitias agitantes.

Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt: vadunt solida vi.

Non sic maiores Græci & Latini. nam quæ sunt etiam belli iura sanctissimè ac religiosissimè obseruabāt: videlicet vti res prius per Fœciales & oratores bonos repeterent: Verbenarium clarigatū mitterent res raptas clare repetitum: deniq; ante omnia vicinos populos iudices controuersiarum suarum admitterēt, quàm ferro & igni rem agerent. Huius tantæ moderationis exemplum est in Achæis. Hi cùm initam societatem cum Argiuis, vltro ac temere bello lacessentes, violassent: in ius vocati coram MANTINIENSIBVS, forensem concertationem non recusarunt. Igitur quanquam id a se, Argiuos ab Aristippi tyrannide liberandi caussa, communique studio totius Græciæ libertatis, factum esse dicerent duce & suasore Arato: tamen rupta fœdera, pacem infractam quæ tum inita erat cùm iam essent Argiui sub Regibus, negare non poterant. Ergo Achæos grandi pecunia multari placuit. Non expenderunt eam inuiti, armaque legibus cedere æquo animo tulerunt.

II. Ex Diogene Laertio, in Pittaco.

DISCEPTARVNT etiam Athenienses cum Mitylenęis, de possessione agri, Periandro iudice atque arbitro controuersiæ.

Poëtarum auctoritas valet etiam in iudicijs. Ex similitudine legū & morū, origo & cognatio præsumitur.

III. Ex Plutarcho, ibidem. & Diogene Laer-

tio

tio, in Solone:& ex Strabone, lib. ix.

Idem legitur de Atheniensibus & Megarensibus: inter quos summa cùm esset de Salamine insula contentio, tandem pro Atheniensibus, Solone: pro Megarensibus, Herea causam dicentibus coram Critolaide, Amomphoreto, Hypsechida, Anaxilate, & Cleomene Lacedæmoniis sumptis arbitris, insulam Atheniẽsium esse pronunciatum est, postquam id Solon ita esse persuasit & Homeri versibus, & hac potissimum ratione, quòd qui insulam habitabant, in sepeliendis suis, ritum Atheniensium non Megarensium sequerentur, vt, sepulchra ad Orientem posita, corpora ad Orientem solem conuersa, insculptaque familiarum nomina. itaque videri ab his deductam Coloniam, quorum adhuc legibus ac moribus vteretur.

Postremo cùm ius sit etiam in armis, id nisi auspicatò geri non licuisse.

IIII. Ex Cicerone, lib. II. de diuinatione:& Valerio Maximo, lib. IIII.

P. Clavdivs, Lucius Iunius Consules, neglectis auspiciis (quorum ideo fuit obseruantissima Romanorum antiquitas, quòd genus omne Reip. constanti religione erga Deos augeri atq; retineri, vt si qua alia re maximè, sibi persuaderent) nauigauerant, & classem tempestate amiserant. Hoc nomine P. Claudius, Populi iudicio damnatus est: alter sibi ipse mortem consciuit: non quòd infœlicirer pugnassent, sed quia cõtra

auſpicia:eóque Reip. patriæque ſuæ ritus ac veteres ceremonias repudiare,religionem,cui parendum fuit,negligere viderentur.

V. Ex Appiano, lib. II. bellorum ciuilium.

IDEM A. Gabinio accidiſſe fertur, qui poſtremis quoque temporibus Pompeio Magno ſolo Conſule,ob neglecta auſpicia,& quòd aduerſus quàm libri Sybillini ſuaderent,cum exercitu in AEgyptum profectus eſſet, damnatus eſt.

Bellorum ſua quoque iura,ſuas quoque leges eſſe:præcipuam hanc , vt occiſi a ſuis ſepeliantur.

VI. Ex Valerio Maximo, lib. IX. cap. VIII.

ATHENIENSES decem Imperatores ſuos, & quidem a pulcherrima victoria redeuntes,capitali iudicio condemnarunt , quòd militũ corpora,licet maris ſæuitia interpellante,ſepulturæ non tradidiſſent. id enim nullo modo nec piè negligi ac prætemitti poſſe, quod eſſet in more totius Græciæ,ſolatio parentum, viuorumque emulationi.

Hanc alteram,vt fœdera ſeruentur.ſed an etiam fraudulenta?

VII. Ex libro,qui inſcribitur Ioſue, cap. IX. & ex Ioſepho, lib. V. antiquitatum.

GABAONITAE veriti potentiam atque exercitum Iudæorum,quos ſciebant ad ſuam Cananęorumque omnium regionem occupãdam,acceſſiſſe:miſſis legatis ad Ioſue ducem alioſque principes , quaſi e longiſſimis terris ad ſocietatem &

tem & amicitiam conciliandam aduenissent, moti celebritate nominis Ebreorum, modò ipsi suis legibus relinquerentur: id à Principibus Iudæorum adhibito iureiurando obtinuerāt, societasque ac fœdus a Populo confirmatū est. Sed cum triduo post, fraus ac fallacia apparuisset, quā vocati in ius Gabaonitæ necessitate tuebantur: visum est tamen, iusiurandum seruari oportere, ita vt nihilominus Gabaonitæ, non liberorúm, sed tanquam seruorum loco essent. Itaque certo labori veluti pœnæ inter Ebreos addicti sunt: eam fere conditionem nacti, quam & Ilotę quondam apud Lacedæmonios.

Qui nomina dare & militare possunt, vel non. seruis vtique olim non licuisse.

VIII. Ex Dione Nicæo, lib. XLVIII.

Semper graue crimen habitum est, dare se militem, cui non liceret: quod augebatur (vt in cæteris delictis) dignitate, gradu, specie militiæ. Itaque serui apud Romanos, quemadmodum nullius alterius ciuilis iuris fuere participes: ita maximè sunt ab omni militia prohibiti: adeo vt & qui status controuersiam paterētur, quamuis reuera liberi essent, tamē per id tempus nomen eis militiæ dare non liceret. Quod si penuria hominum aliquando factum est, quemadmodum Lacedæmoniis ad Messeniam, Romanis bello Punico accidit, vt ad supplementum seruis vterentur: prius manumitti quàm milites fieri placuit. contra leges igitur, & tum cùm Anto-

nius, Octauius & Lepidus Rempublicam obtinebant, de seruo qui inter milites ac numeros depræhēsus est, ita supplicium sumi placuit: de rupe Capitolina deiici, manumissione tamen prius intercedēte, quò magis cum dignitate aliqua statutum esse videretur.

Ab ijs quæ armorum occasione gesta, transacta sunt, rebus postea pacatis facile receditur.

IX. Ex Appiano, lib. v. bellorum ciuilium: & Paulo Orosio, lib. VI. cap. XX.

ICTO antea fœdere cum Antonio, Octauio, Lepido, ac Sexto Pompeio, conuenerat vti omnes serui qui vocati ad libertatem, a dominis aufugerant, atque in exercitu Sexti Pompeii militassent, hi manerent in libertate. nec non istud fœdus ratum habuerat Senatus, eosque seruos nominatim liberos esse decreuerat. Nihilominus tamen Augustus victo Pompeio, aliisq; omnibus Imperii æmulis, generaliter edixit, vt per omnes Prouincias simul ad vnum diem fugitiui ii sic manumissi, compræhenderentur, vinctique Romam remitterentur. Itaque adductos triginta millia seruos dominis suis restituit. quòd si nulli essent qui hos sibi iure vindicarēt, suspendi iussit. Neq; nocere quòd a Senatu manumissi viderētur: quia id non ius, sed vis & iniuria sit, vel acclamatione Populi, vel discessione Senatus seruum alienum inuito domino manumitti: maximè qui nulla re benè gesta præmio dignus sit: imò vero qui pœnam mereatur, & quia fugitiuus

tiuus, & quia contra veterem diſciplinam, nomen militiæ dederit.

Dignitate aut gradu, ſeruus qui ſuam conditionem celauit, libertatem non acquirit.

X. Ex Xiphilino, in Domitiano.

Domitianvs Imperator Claudium Pacatum etſi Centurio fuerat, domino reddidit, quòd eum ſeruum eſſe conſtaret.

Ad pœnam ſufficere, ſi ſeruus ſponte nomen ſuum dederit, licet in numeros nondum relatus ſit.

X I. Ex Plinio Secundo, lib. x. epiſtolarum.

Cvm inter tyrones Sẽpronius Cælianus duos ſeruos inueniſſet; re Caio Plinio Procõſuli nunciata, ideo Plinius ſupplicium diſtulit, quòd ii nondum ſacramento militari in numeros & ordines diſtributi eſſent. itaque non videri militaſſe, nec aduerſus diſciplinam offendiſſe. Ergo conſultus ab eo Imperator, reſcripſit, his verbis: Traianus Plinio. Secundum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos de quibus cognoſci oportebat, an capitale ſupplicium meruiſſe videãtur. Refert autem voluntarii ſe obtulerint, an lecti ſint, vel etiam vicarii dati. ſi lecti ſunt, inquiſitor peccauit: ſi vicarii dati, penes eos culpa eſt, qui dederũt: ſi ipſi non incerti ſuæ conditionis, ſeſe obtulerunt, animaduertendum in eos erit. neque enim multum intereſt, quòd nondum per numeros diſtributi

„ sunt. Ille enim dies quo primùm probati sunt,
„ ab his veritatem originis suæ exegit.

De disciplina militari. hæc prima & potissima in eo fuit, vt ne quis nisi iussu Imperatoris manum cum hoste consereret.

XII. Ex Valerio maximo, lib. II. cap. II. & Plinio, de viris illustribus. Eutropio, lib. II.

LVCIVS Papyrius Cursor Dictator, cùm aduersus imperium eius Q. Fabius Rutilianus magister Equitum, exercitum in aciem aduersus Samnites deduxisset: quanquam fusis Samnitibus in castra redierat, tamen neque virtute eius neque successu, neque nobilitate motus, virgas expediri, eumque nudari iussit. frustraque Rutilianus cùm in vrbem aufugisset, Senatus, Tribunorumque auxilium implorauit. Supplicem Tribuni non tuebantur. Sed re ad Populum perducta, & patris & Populi precibus, qui pro Dictaturæ imperio cogi non poterat Papyrius cessit; hoc tamē testatus antea, non pœnā se Fabio, sed Populo Romano & Tribunorū potestati & auctoritati concedere. Ea certe militaris disciplina est, vt qui rèm a Duce prohibitā fecerit, aut mandata non seruauerit, capite puniatur, etiam si res bene cesserit. quod ideo maioribus illis primariisque viris diligentissime obseruandum esse visum est, quia sola obedientia continetur omnis exercitus: neque quis euentus, sed quod fuerit consilium inspici oporteat. igitur quasi plus sit in imperio, quàm in victoria, immoderatæ

ratæ fortitudinis plerumque pœna exacta est.

XIII. Ex Valerio Maximo, lib. IX. cap. III. Paulo Orosio, lib. III. cap. IX.

NAM & duriora exempla suppetunt de Posthumio Tiburto, & Manlio Torquato, quorũ vterque, quòd filii sponte, non iussu patris atque Imperatoris ad dimicandum cum hoste licet prouocante & insultãte descenderant, licet eo fuso, filios securi percuti iussit.

In re militari nefas est vllo modo ab imperio recedere, nedum rei melius gerendæ occasione: quia disciplina dissoluitur, si se miles suo Imperatore prudentiorem existimet.

XIIII Ex Aulo Gellio, lib. I. cap. XIII.

P. CRASSVS Mutianus, is qui traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima & præcipua: quòd esset ditissimus, quòd nobilissimus, quòd eloquentissimus, quòd iuriscõsultissimus, quòd Pontifex maximus: cùm in Cõsulatu obtineret Asiam Prouinciam, & circunsedere oppugnareq; Leucas oppidum pararet, opusque esset firma ac procera trabe, qua arietem faceret, quo muros eius oppidi quateret: scripsit ad magistrum ἀρχιτέκτωνα molis, Atheniensium sociorum amicorumque Populi Romani, vt ex malis duobus, quos apud eos vidisset, vter maior esset, eum curaret ad se perferendum. Tum magister architectus cùm resciuisset, quam ob rem Mutianus malum desiderasset: non, vti iussus

ſus erat, maioré, ſed quem eſſe magis idoneum aptioremque faciendo arieti, facilioremq; portatu exiſtimabat, minorem miſit. Craſſus eum vocari iuſsit:& cùm interrogaſſet, cur non quem iuſſerat, miſiſſet: cauſsis rationibuſq; quas dictitabat ſpretis, veſtiméta detrahi iuſsit, virgiſque multum cecidit. Corrumpi atque diſſolui officium omne Imperatoris ratus, ſi quis ad id quod facere iuſſus eſt, non obſequio debito, ſed conſilio non conſiderato reſpondeat.

Non licet commilitoni ex commeatu redire abſque commilitone.

XV. Ex Annæo Seneca, lib. 1. de ira.

DISCIPLINA militaris hoc Cnei Piſonis iudicium ſi nó excuſare poterit, nihil crudelius, nihil vſquam inhumanius inueniri poteſt. Quidam ex commeatu ſine commilitone redierat. Cùm, præterquàm quòd id fieri vetitum eſſet, eum interfeciſſe quem non exhibebat, apud Cn. Piſonem inſimularetur: rogãti aliquod tempus ad conquirendum, non dedit. Itaque damnatus extra vallum ductus eſt. Sed ecce, dum ceruicem porrigeret, ſubito apparuit ille commilito, qui occiſus videbatur. ideoque Centurio ſupplicio præpoſitus, iuſſerat ſpiculatorem gladium condere: nec non ſumma cum gratulatione damnatum ad Piſonem reduxerat. Verùm ipſe tribunal aſcendit: ſtatimque & hunc rurſus duci iubet, quia cauſſa damnationis commilitoni fuiſſet: & Centurionem, quia iuſſus occidere, Imperatori non paruiſſet.

De militaribus delictis. Inter hæc quoque est, libido atque impudicitia. Licet vim vi repellere.

XVI. Ex Plutarcho, in Alexandro Magno.

POSTQVAM vrbs Thebanorum ab Alexādro capta est, dum multa hostiliter a militibus ibi cōmittūtur, Timoclea soror Theagenis, qui cum Philippo rege patre Alexandri fortißimè pugnando ad Cheronesum ceciderat, primaria atque antiquæ virtutis & pudicitiæ fœmina, direptionē omnium bonorum, atque suarum etiam ædium ruinam ac vastationem æquo & forti animo tulit: amissam vi pudicitiam non æquè tulit. Itaq; a violatore Tribuno interrogata, num quid amplius auri vel argenti in oculto retineret: habere se respōdit, atque prodituram, si semotis arbitris secum vnà venire vellet. Eunt ambo, & puteum ostendit, quo se affirmat paulò antequam vrbem occuparent, omnem mundum, ornatum, & quicquid preciosi poßideret, deiecisse. In eo cùm miles pronus & prædæ cupidus inspiceret, retro stans Timoclea, raptorem suum pellit in profundum, atque lapidibus obruit. Ob id rectà ad Alexandrum ducitur, trahitur. eam homicidii accusant. Si quid in se durius sit experta, odio hostili, licentia militari, more belli, atque iure victoriæ euenisse. Cōtrà, se Timoclea dolore, & ea quæ maxima in muliere optima esse potest, indignatione & iracundia tuebatur. nihil fœminæ salui esse, amissa pudicitia. Ergo magnus Alexander pro pudicitia pronunciauit, iuréque illum cæsum videri. vim re-

ctè

ctè passum esse, qui vim & violentiam attulerit. Simile facinus & æquè memorabile ac illud de Timoclea, narrant Valerius Maximus lib. VI. capite I. & Lucius Florus, in bello Gallogræco, de Orgiagontis Reguli vxore. nam & ea a Centurione violata, pudicitiam suam viriliter vlta est.

XVII. Ibidem.

IMPVDICI nec apud Ducem nec apud milites vllius momenti esse possunt. quare vetus illa militaris disciplina in hoc etiam fuit, vt seuerè in eos animaduerteret. Damon & Timótheus Macedones, vxorem commilitonis stuprauerãt. iussu Alexandri Magni Parmenio quæstione habita, rem extremo supplicio vindicauit.

In ijs quæ sunt cõtra naturam, non minus delinquitur, si ex vtriusque consilio & animo delinquitur.

XVIII. Ex Valerio Maximo, lib. VI. cap. I.

CAIVS Fescennius Triumvir, C. Cornelium fortissimè militiæ stipendia emeritum, virtutisque nomine quater honore Primipili ab Imperatoribus donatum: quòd cum ingenuo adolescentulo stupri commercium habuisset, publicis vinculis onerauit. a quo appellati Tribuni, cùm de stupro nihil negaret, sed sponsionem se facere paratum esse diceret, SI NON ADOLESCENS ILLE PALAM ET APERTE CORPORE QVAESTVM FACTITASSET: intercessionem suam interponere noluerunt.

Itaque

Itaque Cornelius in carcere mori coactus est. Rectissime placuit, nulla ex caussa hoc masculosum nefas excusari posse: quia quod natura, legibus & moribus sit prohibitum, neque dum in volentem committi oporteat.

XIX. Ibidem.

M. Lectorio Mergo Tribuno militari Cominus Tribunusplebis diem ad Populum dixit, quòd Cornicularium suum stupri caussa appellasset. Is iudicium non sustinuit: & sibi mortem attulit.

XX. Ibidem.

Caius Marius Imperator Clusum sororis suę filium Tribunum militum, a Cælio Plocio manipulario milite iure cæsum pronunciauit, quia eum de stupro compellare ausus erat.

XXI. Ex Appiano, lib. 1. bellorum ciuilium.

Qvid de Sertorio, qui ob vnius militis lasciuiam luxuriamque nimis infamen atq; importunam (erat inimica mulier) attamen vniuersam cohortem, quia istius argumento necesse esset & deteriores alios continere, vltore gladio deleuit?

XXII. Ex Plutarcho, in Galba.

Ovinivs, corrupta Caluisii Sabini vxore, & in habitu viri vsque ad Prætorium deducta: non iure aut caussa, sed Iulii Cæsaris morte, certam & debitam pœnam, cui in vinculis seruabatur, effugit.

Qualitas rei facit, vt idem crimē nunc paganum, nunc militare videatur: itaque fit vel Iudicis, vel Tribuni cognitio. Porro in iudicijs tum optime agitur, cùm Princeps in iure dando, finit omnia more patrio & via ordinaria, agi, transigi.

XXIII. Ex Plinio Nepote, lib. VI. epistola.

GALITTA nupta Tribuno militum, & suam & mariti dignitatem Cēturionis amore maculauerat. maritus Legato Consulari, ille Cæsari scripserat. Traianus excussis probationibus, Cēturionē exauctorauit, & relegauit. Maritus admonitus vt perageret accusationem, peregit inuitus, nempe vitandæ ignominiæ caussa. Itaque vxor damnata, pœnis legis Iuliæ relicta est. Sed ne Imperator omnes eiusmodi caussas reuocare ad se velle videretur, nomē Centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris, sententiæ adiici voluit.

Imprudētia nonnunquam dolo comparatur: tempusque esse quo crimini vertitur, dicere, Non putabam.

XXIIII. Ex Appiano, in Mithridatico.

INVICEM nauali prælio pugnantibus Rhodiis atq; Mithridate: huic ex insula Chio naues auxiliariæ aduenerāt. Is cùm in ipso certamine huc illucque suos exhortandi caussa circumiret, ex Chio nauis ei sic temerè occurrit, Prætoriāque nauem in qua vehebatur, ita rostris impulit, vt eam grauiter vulneraret ac conturbaret. Siue casu, siue consultò hoc admissum est, id tùc

certè

certè Mithridates sapientissimè dissimulauit. At finito bello, quia nihil per imprudentiam, aut cum ista excusatione, Nō putabam, a milite, nauta, alióve erga Ducem aut Imperatorem suum committi debet: imò imprimis hunc obseruare, idque vnum ante omnia intueri conueniat, manus cum hoste, an cum ciue sociove cōferat: exercitorem nauis atque magistrum supplicio affecit, nec nō se infensum perpetuò præbuit iis omnibus qui insulam habitabant: quasi id profectò a quouis nauigandi perito euitari potuisset, si non aliquod prodendi, nocendique consilium latuisset.

Eius, quod patriam suam tutando quis hostiliter fecit, nulla pœna est.

XXV. Ex Diodoro Siculo, lib. xr.

Themistocles dū profugus viueret cum Xerxe Persarum Rege, a Mandane Regis sorore filiaque Darii qui Magos deleuerat, cuius duo filii in prælio ad Salaminem duce Themistocle obierant, accusatus est. Petebat, ne Xerxes orbitatem suam despiceret: ne nunc inultos filios suos sineret, quando sæuissimum hostem a quo interfecti essent, in manu sua & potestate haberet. Cùm multitudine concitata Themistocles deposceretur, Xerxes principibus Persarum iudicium reliquit. quod illi re cognita iudicassēt, id se fieri permissurum. Ita sedato tumultu, dies longior instruendæ atque ordinādæ accusationi præstituta est. quo interuallo cùm Themisto-

cles linguam Persicam didicisset,ita pro se dixit apud Satrapas, vt quod hostiliter fecerat, tutãdo patriam, atque propellendo iniuriam, iure belli, iure naturæ fecisse videretur. itaque omnium sententiis absolutus est.

XXVI. Ex Xiphilino, in Seuero.

CAPTO Byzantio, cùm Priscus artifex ob innumeras summi ingenii machinas, quas ibi cõstruxerat Seuerianæ oppugnationi infestissimas, Imperatori delatus esset: tamen quòd id custodiendi municipii sui caussa fecisse se diceret, denique propter eius artem eximiam, qua vix Archimedi concedebat, absolutus est.

De desertoribus & transfugis. denique in omni delicto animum atque consiliũ delinquẽtis inspici oportere.

XXVII. Ex Plutarcho, in Artoxerxe.

ETSI quæ delinquuntur, atrocitatem ex loco, tempore, caussa, persona, qualitate & quantitate recipiunt, & ideo sint, exempli gratia, quæ in pagano aut nullam aut leuiorem pœnam irrogant, in milite vero grauiorem: tamen horum vnunquodque animo, consilio, & delinquendi proposito discernitur. Hoc adeò sapientisimè Artoxerxem in caussa Medi Arbacetis tansfugæ atque desertoris militis iudicasse memoratur. Nam in eo bello, quod Cyrus minor frater aduersus eum grauisimum susceperat: Arbaces prius, dum prævalere Cyrum viribus existimaret, ab Artoxerxe Rege ad Cyrum defecerat: rursus-

rursusq; Cyri accepto interitu, ad Regẽ se cõuerterat. Accusatus, pœna desertionis, videlicet capite, puniẽdus esse videbatur. Sed cùm Rex ipse cognosceret, religiosissimè iudicauit, hanc variã & incertam (quę plerisq; in bellis ciuilibus accidit) partium contentionẽ & mutabile studium, magis e pusillanimitate, molitie & ignauia, dubioque discernẽtis animo nasci, quàm prodere & machinari quid mala mente & dolo malo cupientis. Iussit igitur Arbacem notari duntaxat, humerisque nudam meretriculam (quæ summa apud Persas ignominia fuit) in via publicè tota die ferre atque traducere.

Signacula ferre, seditiosum est. porro militum seditionẽ ita optime comprimi, si hanc, vnum aut alterum puniendo, Magistratus attamen ignorare se dissimulauerit.

XXVIII. Ex Xenophonte, lib. II. rerum Græcarum.

MILITES qui cum Eteonico duce Lacedæmoniorum in Chio relicti erant, cùm penuria cœpissent laborare, inierant tacita consilia, Chios, qui socii ac fœderati erant, cum bonis ac facultatibus omnibus occupandi. Quibus hæc coniuratio placeret, vt sese inuicem agnoscerẽt, singulos arundinẽ ferre manu aut pileo, conuenerat. Eteonicus huius rei certior factus, sapientissimè iudicauit, non aperta vi agendum esse: quia magna esset frequentia coniuratorum, & sumptis armis periculum erat ne Chii e sociis a-

B cerrimi

cerrimi hostes euaderent. Itaque hanc rationem secutus est. Quindecim assumptis militibus per vrbem ambulando, qui primus ei arũdinem habens obuius factus est, hunc protinus obtruncari iussit: atque sciscitantibus quam ob causam interfectus esset nihil aliud respõderi, quàm quòd gestasset arundinem. & ita factum est, vt reliqui factiosi arundinem continuò proiicerent. Sed & Eteonicus conuocatis Chiis, ac perpetuò militũ dissimulata cõiuratione, pecunias imperauit, quæ militib⁹, nequid noui molirẽtur, distribuerẽtur. Illi quãprimũ paruere. & ita cõsultissimè vnius supplcio, magnæ seditioni occursum est.

Si tota legio aut tota cohors defecerit iussu Tribuni, ad hunc, non ad milites, noxam pertinere.

XXIX. Ex Tito Liuio, decade 1. lib. 1. & Paulo Orosio, lib. II. cap. IIII.

ICTO fœdere sub Tullo Hostilio Rege, inter Romanos & Albanos: Fidenates, Veientibus sociis consilii assumptis, sub pacto transitionis inter eos inito, & Metium Suffetium ducem Albanorum, a Romanis desciuerant. Tullus, Metio exercituque eius ab Alba accito, suos direxerat aduersus Veientem, Albanos contra legionem Fidenatium collocauerat. Verùm ex composito Metius pugnam deseruit, sensim ad montes succedens, eo consilio, vt fortunam belli experiretur, ac sequeretur: quà fortuna rem daret, eà inclinaret vires. Tullus sua virtute atque sapientia nihilominus parta victoria, dum, vt nec, suis igno-

ignorantibus se deseri, auerteretur a certamine animus, & hostibus circumueniri se a tergo ratis terror ac fuga iniiceretur: id Albanos suo iussu & imperio facere clamitat: concione aduocata, milites quidem nihil peccasse pronunciat: etenim Ducem secutos esse, & Imperatori suo paruisse. At Metium ductorem huius itineris, huius belli machinatorem, ruptorem Albani Romanique fœderis, eo supplicio multatus est, vt qui paulo antè animum inter Fidenatem Romanamque rem ancipitem gesserat, ita corpus suum passim distrahendum daret, duplicisque animi noxam pœna diuisi corporis expenderet. Itaque duabus admotis quadrigis in currus earum distetus & alligatus Suffetius, in diuersum iter concitatis equis, laceratur, atque discerpitur. Crudelissimum sane supplicium, ideoque a Romanis semel vsurpatum: ab aliis, & a nobis sæpius atque adeo nuper, cùm ne hoc quidem immanissimo cruciatu, delictorum atrocitas, immanitas, impietas vllo modo attingi possit.

Aliis pugnantibus exitũ spectare, maior proditio atque desertio est.

XXX. Ex Herodiano, lib. III.

In illo etiam prælio, quod apud Lugdunum, magnam tum etiam vrbem atque opulentam, inter Seuerum & Albinum summa contentione pugnatum est: Lętus, dux exercitus Seueriani fuit. Is euentum pugnæ expectasse dicitur, cunctatus de industria, ac retento milite, vt sibimet

imperium vindicaret: itaque non prius in prælium pedem protulisse, quàm ei Seuerum cecidisse falsò allatum esset. Hoc merito nomine, rebus omnibus ex sententia compositis, Seuerus Lætum vt proditorem ac perfidum, capite condemnauit.

Vbi delinquitur a corpore & vniuersitate, nulla aptior pœna est, quàm nota aliqua aut infamia, qua omnes æquè comprehendit.

XXXI. Ex Strabone, lib. v. & ex Aulo Gellio, lib. x. cap. III.

NON in singulos modò, verum etiam in vniuersos sæpe animaduertitur: nec priuati solùm, quin & ciuitas, vrbs, oppidum capite minuitur, plectitur. cuius rei inter alia multa hoc vnum est exemplum. Cùm Annibal Pœnus, cum exercitu in Italia esset, aliquotque pugnas Populus Romanus aduersas pugnauisset: primi totius Italiæ, Brutii, ad Annibalem desciuerant. Id Romani ægrè passi, postquam Annibal Italia decessit, Pœniq; superati sunt: Brutios ignominiæ caussa non milites scribi, nec pro sociis haberi, sed Magistratibus in prouincias euntibus parêre, & præministrare seruorum vice decreuerunt. Idem & aduersus Picentos & Lucanios obseruatum est, viatorumque & tabellariorum vice habiti sunt.

Quam pœnam mereatur, qui militiam detrectat.

XXXII. Ex Valerio Maximo, lib. VI. cap. III. & Ammiano Marcellino, lib. XV.

CAIVS

Caius Vatienus, digitos ſiniſtræ manus, ne bello Italico militaret, abſciderat. Hunc Senatus, omnium bonorum publicatione, perpetuiſque vinculis puniẽdum eſſe grauiſſimè cenſuit. Traiani quoque temporibus, is qui delectu per bellum indicto, filium debilitaſſe dicebatur, vt inhabilis militiæ eſſet, deportatus eſt. Sed & Caligatum qui metu hoſtium languorem ſimulauit, in pari cauſſa proditionis eſſe reſpõſum eſt. Quid hoc enim aliud eſt, quàm prodere? ſin ex timiditate proficiſcitur: adhuc propter exẽplum puniri debuit, ne ſit hæc ſua delinquẽtibus omnibus, doli, culpæ, malitiæve ſuæ paratiſſima latebra. Id veteres Galli nunquam apud ſuos accidiſſe gloriabantur: illoſq; ioculariter, Murcos, appellabant.

Delictum graue eſt, ordines deſerere.

XXXIII. Ex Xenophonte, lib. III. rerum Græcarum.

Svb Lyſandro claſſis Lacedæmoniorum Præfecto, Dercyllides a Pharnabazo accuſatus, quòd ordines non ſeruaſſet: ignominiæ cauſſa ſtare iuſſus eſt ſcutum præ ſe ferens. hæc enim non ſeruati ordinis pœna eſt.

Si Tribunus militem non petulantiæ cauſſa pulſauerit, impunè ferre. neque Tribunatum recuſari abſque fraude, ſi legitimè defertur. Deniqne ita rem militarem optime conſtitui, ſi reductis militibus vnuſquiſque adminiſtrationis ſuæ rationem reddat.

XXXIIII. Ex Xenophonte, lib. v. de Cyri minoris expeditione.

POST communem omnium Græcorum in Asiam cum Cyro minore factam expeditionem, eorumq; reditum in patriam, placuit imprimis exercitum lustrari: deinde iudicia constitui de iniuriis omnibus, quæ a Cyri interitu ad illum vsque diem commissæ essent a Ducibus, Tribunis seu Imperatoribus, aut erga milites, aut in eo quod quisque malè administrasset. Centurionibus res cognoscenda permissa est. Itaque Philesius & Xanticles Repetundarum damnati sunt, quòd ex pecunia quam seruandam acceperant, minas viginti suppilassent. quare alterum tantum rependerunt. Sophenætus quòd Dux omnium suffragio in demortui locum renunciatus, munus hoc recusasset, decem minis multatus est. Nam vtrumque, aut spernere sibi collatum beneficium, aut operam suam & industriam ciuibus suis nolle accommodare, superbum atq; inuidiosum esse. Porro & Xenophon accusatus est, quòd nonnullos milites ipse sua manu, neq; iussu exercitus, pulsasset, cecidisset. nam alicui certe imperauerat, vt agmen anteiret, ac saucium militem iumẽto aueheret, nam hostes insequi. Sed paulo post Xenophon adueniens in medio adhuc itinere hunc nactus erat terram fodientem, vt eò miserum illum ac vulneratum commilitonem suum abiiceret, cuius rei nomine putãs eum defunctum sepelire, cùm anteà pietatem militis collaudasset, postea cer-

te in-

te indignatus eum verberauerat, vbi prope multis circunſtantibus atque acclamantibus, Militem viuere, apparuit non mortuum, ſed viuum adhuc, neque ab ignorante, ſepeliri. Ergo re cognita pronunciatum eſt, iure cæſum illum militem fuiſſe, leniuſque profectò quàm ipſe mereretur. Sed & cùm nemo amplius Xenophôtem accuſaret, liberè confeſſus eſt & ſe multos alios pulſauiſſe: videlicet quos cerneret aut ſe ignauiæ dedere, aut ordines deſerere, aut manum ſine iuſſu conſerere. Quòd ſi dum illis bene conſuleret, fortaſſe fuit in puniendo ſeuerior: non recuſare, quin iis det eaſdem pœnas, quas liberis parentes, pædagogi diſcipulis. Et medicos vtilitatis cauſſa grauiter ægrotos ſecare, vrere. In ſumma tempeſtate, magiſtrum iis qui in propra ſunt, gubernatorem iis qui in puppi ſedent, ſi quid vel in leuiſſimis rebus ad nutum minus reſpicientes offenderint, acerbiſsimè iraſci atq; maledicere. Ergo ad portum naui appulſa, licere nautis aduerſus eum iniuriarum agere? Nunc id cùm ad ſuffragia ventum eſt accuſari, quod admiſſum antea in cóſpectu armatorũ omnium militum, nemo, vt nõ iure factum aduerſus inermem plerumque Imperatorem, vindicauit. Itaque Xenophontem laudari potius quàm accuſari placuit.

Neminem delatum imperium ſuſcipere oportere, niſi legibus a Principe aut a Senatu deferatur.

XXXV. Ex Valerio Maximo, lib. II. cap. II.

RHEGYVM oppidum milites Romani iniquo bello occupauerant, mortuoque duce Bubelio, M. Cæsium scribam eius, soli, sua sponte atque inconsulto Senatu, Imperatorem elegerant. Senat⁹ istius flagitii nomine, Cæsium in carcerem duci, ac M. Furio Flacco Tribuno plebis frustra denunciãte, ne in ciues Romanos aduersus morem maiorũ animaduerteret: nihilominus eum, ac quosdam etiam milites virgis cæsos securi percuti censuit: quin & lugeri & sepeliri vetuit, vt antea dictum est. Multũ enim in eo Cæsium deliquisse, qui nec a Senatu aut a Populo, sed a seditiosis & turbulentis militibus imperium acceperit: quos si nulla ratione compescere, aut in officio retinere posset, vt in se potius sęuirẽt, quàm quid aduersus Remp. agerent, permittere oportuit. Vtrumque indignissimum esse, & milites sibi ipsis Imperatorem dicere: & scribam, exercitus Populi Romani ducere. Quid enim? cùm in summis Reipublicæ temporibus, etsi L. Martius Tribunus militum reliquias duorum exercituum Publii & Cnei Scipionum dispersas mira virtute collegisset, earũque suffragiis Dux creatus esset, Senatui de rebus a se gestis scribẽs ita incepisset L. MARTIVS PROPRAETOR: eum Patribus conscriptis hac honoris vsurpatione vti non placuit, quia Duces a Populo, nõ à militibus vnquam antea creari consueuissent.

Socios non diripiendos esse.

XXXVI. Ex Xenophonte, lib. III. rerum Græcarum.

Thimbron dux Lacedæmoniorum, præsidio missus ciuitatibus Ioniæ aduersus Tissaphernem, cùm domum rediisset, accusatus a sociis, quòd exercitui amicos diripiendos tradidisset, damnatus exulauit.

Male pugnasse, quando in accusationem deduci possit: item suis ciuibus opem non tulisse.

XXXVII. Ex Dionysio Halicarnasseo, lib. IX.

Cvm ad Cremeram vnica & sola gens Fabiorum pugnaret aduersus Etruscos, horũ omnium cædis auctor fuisse T. Menenius Consul a Tribunis Q. Cõsidio & Tito Genutio ad Populum accusatus est. Eum enim cum exercitu, triginta ferè stadiis ab illo oppido duntaxat abfuisse, vt facillimè auxilium Fabiis afferre potuisset, tantamque tam excellentium virorum ac ciuium stragem atque interitum in summo Reipublicæ tempore prohibere. Præterea & ipsum Menenium cum Etruscis infœliciter statim postea pugnasse, magis quidem ignorantia atque imperitia sua & socordia, quàm ex infortunio & inopinato rerum euentu. Memoriæ patris sui Menenii Agrippæ, qui seductam Plebem in Auentinum, cum Patribus ad concordiam reduxerat, facilè concessum est, ne ideo capitis in eum anquireretur: sed pecunia certe multatus est, duobus videlicet asium millibus, quod tum temporis multæ genus erat maximum.

Graue est causam dicere ob cruentam victoriam.

XXXVIII. Eodem: & ex Tito Liuio deca. I. lib. II.

Spv-

SPVRIVS Seruilius & Aulus Verginius Consules pugnauerãt aduersus Etruscos, parta quidem, sed facto illius cruentissima victoria. Itaq; Seruilio Lucius Seditius & Titus Statius Tribuni plebis diem ad Populum dixerunt. Eum magis temerè, quàm prudenter ad vallum hostium accessisse. Dolo, an imperitia imprudentiáve exercitum in periculum deduxerit, perinde esse. porro quæ crassior sit ignorantia, quàm legiones Populi Romani in manifestum ac non necessarium periculum adducere? Si medico imperitia crimini vertitur, quãto magis Imperatori? at in ambobus capitalis inscitia est. Pro Seruio dicebatur, victis hostibus eum accusari nihil aliud esse, quàm quòd eos vicerit, accusari. id si nisi cum plurium interitu acciderit, militum salutis prædem erga Deos, Imperatores habere neminem: neque Imperia hoc pacto, hac lege & conditione deferri, accipi, vt omnes hostes superentur, nulli militum amittantur. Res magnas magnis semper emi periculis. Sæpe minorib⁹ copiis aduers⁹ maiores inita prælia. Multos præterea victos cũ pudore & calamitate rediisse, quorũ nemo infortunii pœnas dederit. satis enim iustã pœnã esse, nõ laudari, nec præmio affici. Iam res non ex euentu, sed ex consilio metiendas. Præterita repræhendere, facile & cuiusuis hominis: res vero pulchras aggredi, difficile esse & paucorũ hominũ. Alios signa proiecisse in confertos hostes, vt segnibus & timidis militibus necessariò constaret animus, acriusque ideo pugnarent

rent, ne signa deseruisse viderentur. alios, pontes a tergo positos destruxisse, vt omni quàm in armis, salutis adempta expectatione, audacia cresceret. Magna detrimenta Reipublicæ afferri, si de fortuna Imperatores, vt de crimine postulabuntur. nihil ausuros eos amplius, ac summas plerumque occasiones amissuros. Omnem isto modo vim Imperii dissolui. Igitur omnibus Populi suffragiis absolutus est: neque reum vlla Tribus condemnauit.

Certe vitio suo malè pugnasse, crimen est.

XXXIX. Ex Valerio Maximo, lib. IIII. ca. II. Orosio, lib. IIII. cap. IX.

Male per infortunium pugnasse, raró apud Romanos crimini datum est. Laus enim etiam victo Imperatori ac Duci redditur, si & prudētia, & industria & fortitudo muneribus suis functa est: sicut vel Medico, vel Oratori, vbi omni arte sua vsi sunt. Quanquam aliter Carthaginēsium legibus. nam re malè gesta, Dux omninò cruci affigebatur. & Asdrubal quòd male aduersus Cæcilium Metellum pugnasset, absēs capitis damnatus est. Sed & illud vulgare est de Himilcone duce, quo pacto victus primo Punico bello, pœnam hanc solertissimè effugerit. Sed culpa sua male pugnasse, sæpissimè sua pœna & multa est animaduersum. Caius Cotta Publium Aurelium sanguine sibi coniunctum, quem obsidioni Liparitanę ad auspicia repetenda Messanam transiturus præfecerat: virgis cæsum

cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coëgit, quòd eius culpa ager incensus, & castra penè capta essent.

Et fraudulenti imperij nomine Dux accusatur.

XL. Ex Dionysio Halicar. lib. x. Plinio, lib. 11. cap. 11.

LVCIVS Sicinius Dentatus, Senatui Patribusque semper infestissimus fuit, tamen cùm bellũ ab AEquis graue immineret, Romulium & Veturium Consules educentes exercitum, cum octingentis, qui omnes alioqui per ætatem militia vacare possent, secutus est. Ibi Romulius per inuidiam, neq; tam quòd speraret hostium castra excelso atque tutissimo loco posita inuadi posse, quàm quòd Sicinium factiosum atque inuisum Patribus mori cupiebat: eum cum sua cohorte duntaxat iubet eo tramite ascendere, quo nusquãm AEqui falli potuissent. Sicinius qui iniquitate imperii hoc agi videret, vt cum suis simul ad certissimum exitium mitteretur: testatus alios anteà milites, Consuli paruit. At res ita fortunate cessit, vt solus sua virtute Romanis victoriam attulerit. Ideoque Sicinius factus Tribunus plebis, cùm Romulio: Lucius Halienus Aedilis plebis, Caio Veturio diem ad Populum dixissent: visum est graue, suis ipsius ciuibus atque militibus a Duce parari insidias. ibi vindictam odiumque exerceri cum summo periculo totius exercitus, vbi summa concordia mutuoque parendi & imperandi officio maximè opus

mè opus eſt. Pecunia tamen, non capite lis æſtimata eſt:quia conſtabat, eis priuatim cum Sicinio nullas fuiſſe inimicitias. præterea iuſſus atque imperium Conſulum, optimè & e Republica ceſſerat: vt aliter etiam mens eorum accipi atq; interpretari poſſet. quod in cauſſa Sicinii feciſſent, conſilio feciſſe, non dolo malo. Denique in bello, omnia imperia eò ſæpe clariora, quò cum maiore periculo coniuncta ſunt. Sed aliquid ea liuoris odiive habere permixtum, indignum eſſe viſum eſt Populo Romano: indignum item Senatui. itaque nec ab eo Conſules triumphum impetrarunt.

Pacem turpiter inire, crimen eſt.

XLI. Ex Valerio Maximo, lib. VI. cap. III.

MARCVM Claudium, Senatus, Corſis, quia turpem cum iis pacem inierat, dedidit. eundem ab hoſtibus non acceptum, in publica cuſtodia necari iuſsit.

Quo minus præda æque diuidatur, aut ex Imperatoris arbitrio, nihil dolo malo committi oportere.

XLII. Ex Plinio, de viris illuſtribus.

MARCVS Curius Dentatus, cùm interuerſæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum quo vti ad ſacrificia conſueuerat, in medium protulit, iurauitq; ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam conuertiſſe. Si iureiurando Curii actio deciſa fuerit, aut aliis etiam rationibus, nõ conſtat. Sed proculdubio refert noſtri temporis militibus, Equitibus ſcire, ſe tantùm ab illa

veteri

veteri abesse disciplina, quantùm me herculè distat a vitio Virtus.

Præda quo modo sit diuidenda, & inter quos.

XLIII. Ex lib. I. Regum, cap. xxx. & ex Iosepho, lib. VI.

VICTIS a Dauide Rege Amalecitis, de præda contentio fuit inter eos milites qui prælio certauerant, cum iis qui præ cæteris fessi longo itinere, iussi erant in castris subsistere. Nolebant qui certamini adfuerant & qui Dauidem secuti erant, quorum vi, viribus, ac virtute hostes fusi fugatique essent, aliis quicquam vt otiosis, & qui ad victoriam nihil contulissent, prędæ distribui. Nam iniquum esse, quod sanguine suo quæsiissent, huius fieri participes, qui intra castra securi quieuissent. At hi contrà, & si fatigati quidem, tamen non sua volũtate, sed iussu & imperio Dauidis in castris remansisse. Præterea non minore præmio dignos esse, qui interim dum alii certant, totius exercitus sarcinulas, impedimenta, conmeatus in castris custodiunt, obseruant, atque ipsa adeo castra, perfugiũ victis, victoribus tutum ac iucundum solatium. Rex decreuit prædam æquè diuidi: atque imposterum semper apud Iudæos ita obseruatum est.

De iurisdictione militari: & de caligatis iudiciis.

XLIIII. Ex Dione Nicæo, lib. XLVIII.

NIHIL mirum est, milites totosque exercitus inter-

inter Duces suos & Imperatores iudicasse ac cognitionem suscepisse: cùm ius dicendi Imperatoris, quod ad Senatum Populumque Romanum pertinebat, postremò sibi vindicarint. Cuius rei est exemplum, quòd cùm absente Marco Antonio & in Aegypto commorāte, Fuluia Marci, & Lucius Antonius frater, aduersus Octauiū iurgia pleraque cierent, quæ ad arma vsque & nouos tumultus ventura esse videbantur, idque omnino committerent aduersus eas pactiones, quę simul cū M. Antonio, Octauio, Lepido conuenerant: horumque iurgiorum nomine, iudicium Senatus Lucius & Fuluia subire noluissēt: ipsi milites ac veterani omnes tædio bellorum ciuilium, Romam quasi comitiorū caussa profecti, caussæ cognitionem susceperunt. Nihil detrectante Octauio militare atque caligatum iudicium, absētes Luciū & Fuluiam citari iussit exercitus. Hos, quia adesse recusarunt, iniuriarum damnari placuit. ac nisi pactis stare vellent (quæ iussere milites in æde Vestæ obsignari) eis iure ac lege bellum indici, hostesq; iudicari.

DE DECVRIONIBVS ET FILIIS EORVM, TIT. XLVII.

Sufficit ingenuū natum esse, vt quis Decurio esse poßit.

I. Ex Iulio Paulo, lib. I. decretorum.

CVm quis probaretur in seruitute patris sui natus, sed matre quidem libera: ciues eum quo minus Decurio fieret, prohibuerant. Itaque re de-

re delata ad Seuerum Imperatoré, licet id propterea dicerét municipes se fecisse, quò spurios arcendo a muneribus & honoribus, parentes legitimas sequi nuptias, continentesque esse, hac qua vnusquisq; est erga suos pietate & solicitudine, cogerentur. præterea, & quòd minus sordidum id ordini futurum esse existimassent. Nihilominus quia filio innocenti, patris delictũ pœnæ esse: eiusque dignitatem impediri, qui nihil admisit, durius quodammodo atq; inhumanius est: pronũciauit, Qui sit ex libera muliere procreatus, hunc si re & vita honesta est, non prohiberi quin in sua ciuitate Decurio fiat. Nam & onus cum dignitate coniunctum esse: vt si per huius priuationem, quasi pœna aliqua plectitur: in illo certè ob immunitaté, præmio beneficioque affici videatur. est enim immunitas, priuilegium, non pœna. Denique non semper quid tam decorum & honestum, quàm quid vtile sit, considerandum.

DE MVNERIBVS ET HONORIBVS, TIT. XLVIII.

Aduersus eos qui munera patrimonialia detrectant, quod fuerit Atheniensium institutum.

I. Ex Isocrate. in oratione περὶ ἀντιδόσεως.

Athenis trecenti ciues opulétissimi, & qui oneri ferendo essent, deligebantur, qui Trierachi, ab instruendis triremibus pro Patriæ defen-

defensione dicebantur. Ideo verò opulẽtissimi: quia patrimoniale esset hoc munus, suisq; sumptib⁹ Trierarchis naues præparare necesse fuit. Attamen si quis erat, qui diceret se propter facultatum mediocritatem, imparẽ oneri esse: ita excusabatur, si alium ex reliquis ciuibus, se opulentiorem esse indicaret. huic enim incumbebat, aut munus omnino subire, aut si se cõtrà in minoribus facultatibus esse cõtenderet, quã ille sit qui vt assiduus atque idoneus electus erat: fortunas suas omnes cum illius opibus cõmutare. ita enim fore, vt falsa inopiæ occasione, quisquã debita Patriæ munera prodere ac deserere audeat. Hæc actio περὶ τῆς ἀντιδόσεως appellabatur. Igitur cùm ea Lysimachus aduersus Isocratem in iudicio contendisset, Isocratis Trierarchiæ munus esse Iudices pronuntiarunt.

Duos ex vna familia viuo vtroque in Senatu esse non licere.

II. Ex Iulio Cæsare, Cõmentariorũ lib. vii.

Apvd Heduos cùm singularis magistratus antiquitus creari, atque Regiam potestatem annum obtinere consueuisset: attamen duo magistratum gerebant, & se vterque dicebat, legibus creatum esse. Horum alter erat Cõuictolitanes florens & illustris adolescens: alter Cotus antiquissima familia natus, summæ potentiæ, & magnæ cognationis: cuius frater Vadetiacus, proximo anno eundem magistratum gessisset. Itaq;

propter hoc dissidium ciuitas omnis erat in armis, diuisusque & Senatus & Populus, & eorum cuiusque clientelæ. Ergo quia legibus Heduorum, iis qui summum magistratum obtinerent, excedere ex finibus non liceret: ne quid de iure aut de legibus eorum diminuisse videretur, & quòd magni faciunt omnes Prouinciales atque municipes, sibi suas seruari consuetudines ac prærogatiuas: Iulius Cæsar eò ipse profectus est rem iure ac legibus terminaturus. Cùm itaque omnis prope ciuitas conuenisset, atque Cæsar didicisset, paucis clam cōuocatis, alio loco, alio tempore atque oportuerit, fratrem à fratre renunciatum esse, cùm leges duos ex vna familia viuo vtroque non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in Senatu esse prohiberent (vt itē nostræ leges, sed perpetuo vanæ) Cotū imperium deponere coëgit: Conuictolitanem qui per Sacerdotes more ciuitatis, intermissis magistratibus creat⁹ esset, potestatē obtinere iussit.

Præmia virtutis, non nisi dignissimis, atque rarò concedenda.

III. Ex Aeschine, contra Ctesiphontem.

HONORES, præmia, coronas, præconia, passim vnicuique aut multis profusè decernere, periculosum esse, atque statum Reipublicę corrumpere, veteres omnes sapientissimi iudicarūt: quia his potissimum rationibus sublata virtutis æmulatione, nihil ampli⁹ est, cur boni, meliores: meliores, optimi esse velint, dum nō pro magna

gratia

gratia est, quod æquè probis, æquè improbis publicè conceditur. imò certe hoc improbis, fiduciam & arrogantiam: probis, desperationem & indignationem parit. Præterea nihil ad iuniorũ eruditionẽ deterius inueniri potest. quales enim laudari præmiisque affici audiẽt, tales omni studio euadent, neque quicquam proficient in contrarium pia patrum instituta & dogmata. Itaque leges fuére Athenis, vbi, quando, quam ob causam, & a quibus corona præconiove quis donãdus esset. Has leges cùm Thrasybulus Stiriensis e Phyle rediens violasset: ab Archino Cæleo, Violatarum legum accusatus & peractus est, quanquam recẽtibus eius beneficiis, quibus exules reduxerat. Existimabant enim Athenienses se denuo expelli ab eo a quò reducti essent, si aliquid ei legibus contrarium decernere permitteretur impunè. Atqui apud nos ex consuetudine magis, quàm meritò ac cõsultò nunc honores tribui cernimus: neque ob id quòd hic aut ille præ cæteris emineat virtute ac disciplina militari: sed quia tribuendis honoribus dicatus est dies. itaq; sinere hunc abire sine honore dando, esset veluti diem perdere.

Neminem honorandum, priusquam administrationis rationem reddiderit. Qui sint obnoxij reddendis rationibus: certe & qui nihil acceperit, hoc ipsum profiteri debet. Decretum niti vera ratione oportere. Qui sint magistratus, vel non.

IIII. Ibidem, & ex Demosthene, pro corona,

ex Plutarcho, Libanio, aliiſque autoribus.

DEMOSTHENES Athenis curator datus muris reficiendis, eos cùm pecunia ſua refeciſſet, nullis officii relatis rationibus, Cteſiphon ſcitum Populi fecerat, vt corona aurea donaretur: eáque donatio fieret in theatro, Populo conuocato, ac præſenre omni Græcia, ſub hoc titulo, EA CORONA DONARI DEMOSTHENEM VIRTVTIS ERGO BENEVOLENTIAEQVE, QVAM ERGA POPVLVM ATHENIENSEM HABERET. Aeſchines Cteſiphontem ideo Violatarũ legũ accuſauit, quòd cõtra leges rogationẽ tuliſſet, quib⁹ cauebatur, ne quiſquã Populi ſcitum faceret, vt quis corona donaretur in magiſtratu, priuſquam adminiſtrati officii rationes retuliſſet. quod adeo ſanctè obſeruari placuit, vt ei qui rationes non reddiderit, neque peregrè proficiſci, neque facultates ſuas conſecrare, neque donaria Diis offerre, nec legare, nec in alienã familiam tranſire, & aliũ honorẽ in Republica ſubire (quod etiam ab Antonino Imperatore reſcriptum eſt, Tit. de Debitoribus ciuitatum) non liceat. Item quòd contra eam legem fecerit, quæ iubet eós qui corona donantur, in concione donari, non in theatro, non in conſpectu totius Græciæ. Denique quòd falſa in decreto adſcripſerit (quod etiam lex vetat) nam falſum eſſe quod de virtute Demoſthenis adſcripſerit: quoniam nec vir bonus eſſet, nec bene meritus de Republica.

Demoſthenes pro Cteſiphonte, aut adeò pro ſe ſub

ſe ſub perſona Cteſiphontis, reſpondebat: Se non fuiſſe in Magiſtratu:quia exactio atque inſtructio murorum, non in officio & magiſtratu poſita eſt:verùm in nudo miniſterio & curatione duntaxat. Eos magiſtratus appellari, quos Sexuiri in Theſei templo ſortitò diſtribuunt: quibuſque Populus ſuffragio ſuo in comitiis imperia,equitatus decernit. Præterea vt hoc,Muros reficere, magiſtratus eſſe videretur: tamen ſe de ſuo muros refeciſſe, nec quicquam de publico accepiſſe: ergo non fuiſſe obnoxium reddendis rationibus. Nam expenſi tabulas,rationes & inquiſitores:donationem autem, gratiarum actionem,atque laudationem poſtulare. Atqui ob liberalitatem in Rempublicam,& plures alios coronatos eſſe,Nauſiclem,Diotimum, Charideum,Neoptolemum.Cæterum quod de concione aut theatro affertur ab aduerſario: aliam legem eſſe, quæ ibi coronam promulgari iubet,vbi Populus voluerit, iuſſerit. certè vt in theatro & ludis ſolennibus donaretur, imperaſſe.De ſua virtute ac benemeritis erga Rempublicam, habere ſe teſtem ac iudicem vniuerſum Populum Athenienſem. Etſi replicabat AEſchines, nihilominus fuiſſe Demoſthenem reddendis rationibus obnoxium,quanquam pecuniam publicam non tractaſſet:nam & Sacerdotes & Præcones, & triremiũ Præfectos iuberi rationes reddere, licet pecuniam publicã nõ tractent. Præterea lege ipſa nominatim contineri de iis qui nihil ex publico vel ſumpſerunt,

vel insumpserunt, vt hoc ipsum inscribere ac profiteri teneantur, se nec sumpsisse quicquam e publico, nec insumpsisse. Denique quod a Populo concedi solet, vt corona in theatro proclametur, tum fieri, cùm ab aliis ciuitatibus, sociis, aut fœderatis, ciui Atheniensi corona præmio datur: non cùm a Populo ipso. tunc enim designatum esse locum vbi id fieri debeat. Attamē reus dimissus est Ctesiphon, vrbeque vt calumniator pulsus est accusator, quia verum erat hanc eum accusationem suscepisse non tam puniendi Ctesiphontis, quàm Demosthenis insectandi & vlciscendi caussa, a quo ipse antea malè obitæ legationis damnatus esset.

Ius triumphi, solo Imperatori aut Duci competere, non etiam Prætori, Tribuno aut militi, cuius virtus ad victoriam potißimum valuit. Iudicem interrogationibus maxime ad veritatem accedere.

V. Ex Valerio Maximo, lib. II. cap. II.

LVCTATIVS Consul & Quintus Valerius Prætor, circa Siciliam, insignem Pœnorum classem deleuerant: quo nomine Luctatio Consuli triumphum Senatus decreuit. Cùm autem Valerius sibi eum quoque decerni postularet, negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triũphi minor potestas maiori æquaretur, Prætor Consuli: pertinaciusque progressa contentione, Valerius sponsione Luctatiũ prouocauit, NON SE PETITVRVM TRIVMPHVM, NISI SVO DVCTV PVNICA CLASSIS

ESSET

ESSET OPPRESSA, nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaque iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus: apud quem Valerius egit in hunc modum: Consulē ea pugna in lectica claudum iacuisse: se verò omnibus functum Imperatoriis muneribus. Tunc Calatinus, priusquam Luctatius dicere inchoaret, Quęro (inquit) Valeri abs te: Si dimicandum necne esset, contrariis inter vos sententiis dissedissetis: vtrū, quod Cōsul, an quod Prætor imperasset, maius fuerit momentum habiturum? Respondit Valerius, Non facere se controuersiam, quin priores partes Consulis essent futuræ. Age deinde, inquit Calatinus, si diuersa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretur? Item respondit Valerius, Consulis. Iam mehercule, inquit, cùm de imperio & auspicio inter vos disceptationem suscep
perim, & tu vtroque aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis, nihil est quod vlterius dubitem. Itaq; Luctati, quamuis adhuc tacueris, secundum te litem do. Equidē Valerius dignum præmium virtute sua petere videbatur, sed non legitimum. Semper enim amplissimus honor, qualis est Triumphus, ei debetur summo Imperatori, cuius mens & consilium, vel si in lectica iaceat, aut sola vincit, aut vincitur. Primam victoriæ causam in occasione esse, cōmodissimoq; tempore aut pugnæ incipiendæ, aut cohibendæ: quæ omnia sint penes Cōsulem aut Imperatorem, non penes Prætorem aut Tribunum. Alia sanè præmia fortium virorum esse, quę per gra-

dus,ad deterioris vsque militiæ militem & funditorem,tribuuntur:sed quæ ipsius sunt Imperatoris aut Consulis,nunquam: nisi (vt Dion Nicæus ait lib. XLVIII.) ex sententia eius qui summã imperii obtineret. Nã & hoc mali exempli est,ne quos dicto audientes esse necesse est, dum alienam gloriam ad se trahere cupiunt, aliud per se atque iniussi moliantur.

Triumphum mereri, qui hostes vicerit.

VI. Ex Tito Liuio, deca. IIII.lib. VIII. & ex Plinio,de viris illustribus.

CNEO Manlio Volsoni Proconsuli de Antiocho & Gallogræcis triumphum a Senatu postulanti:decem Legati qui cum eo missi fuerant ad ordinandam Scipionis Asiatici prouinciam, cõtradixerunt. Legatos sese Cneo Manlio datos pacis cum Antiocho faciendæ caussa, fœderisq; & legum ferendarum. At Cneum Manliũ summa ope contendisse, vt eam pacem cõturbaret, & Antiochum,si sui potestatem fecisset, insidiis exciperet. Gallogræcis bellum intulisse neque ex Senatus sententia, neque Populi iussu : cùm antea(quod moris & religionis erat)nec Legati missi,nec res repetitæ, nec amãdati qui bellum indicerent. Ab infinitis aliis populis stipem ac mercedem accepisse, vt exercitum ab eorum finibus abduceret, quò nullo iussu, nullo iure belli adduxerat. Nec quidem prælium ipsum cũ Gallogræcis, æquo loco & tempore suo gestum. Quòd vicerit, magna fortuna Populi Romani

factum

factũ esse. etenim ad eius terribile nomen, atq; recentem Annibalis, Philippi, Antiochi ruinã, consternatos & attonitos hostes, cito aufugisse. Nam qui se hostes vicisse dicat, eundem latrũculos Thracas, cùm in eos incidisset, ferre ac sustinere non potuisse. Certe de his hostibus triũphum postulari non debere, quos nec Senatus, nec Populus dedisset: quibus ipsis nedũ ad præsidium aliquod, bellum nunciatum non esset. Et si iacturam religionis fieri placeat, tolli fœcialia iura, nullos esse Fœciales: at certe ab iis triumphũ impetrari non posse, quibus auctoribus bellum gestum non fuerit. Manlius respondit Tribunos plebis suæ petitioni non aduersari, quibus, non Legatis, intercedendi ius sit. Legatos dispensandæ cohonestandæque victoriæ caussa Imperatoribus datos a maioribus, non vt eis pro aduersariis vterẽtur. Negari nõ posse. cum centum millibus ferocissimorum hostium sæpius se collatis signis decertasse: plus quàm quadraginta millia hominum cepisse aut occidisse. Reuera a Senatu se non postulasse, vt Gallis qui in Asia essent, bellum inferret, quia ab iis quibus successisset Imperatoribus, (hi L. & P. Scipiones erant) eos hostes accepisset, nõ fecisset. Quinimo vbi Senatus cũ Antiocho bellum decreuit, & Populus iussit: simul & decreuisse ac iussisse cum iis qui inter eius præsidia fuissent. Cæterum in exercitu Antiochi, Gallorũ legiones fuisse. Pace facta cum Antiocho, aliisq; omnibus qui cum eo fuissent, reliquos mansisse Gal-

los:quos posteaquam indomitos atque implacabiles vidit, vi atque armis censuit esse coercendos. Quod de ratione gesti belli obiicitur, iniquum esse calumniæ subicii, quæ Dii prospero euentu comprobarunt. Ad Thermopylas æquóne loco M. Attilium cum Rege Antiocho pugnasse? Num Philippum iuga montium tenẽtẽ, T. Quintium deiecisse? Cæcam inuidiã esse, nihil quicquã aliud scire, quàm detrectare virtutes, corrumpere honores, ac præmia fortium virorum. Facere ac præstare non potuisse, ne alicubi notis sibi latebris delitescerent latrones Thraces, nec vt non quid sarcinarum raperent. Placuit cùm sine exemplo esse diceretur, vt Imperator q̃ perduellib⁹ deuictis, cófecta Prouincia exercitum reportasset, sine curru & laurea priuatus inhonoratusque Vrbem iniret: triumphum Cn. Manlio decerni.

DE IVRE IMMVNITATIS Tit. XXXIII.

Cessant omnes immunitates, vbi non extra patriam bellum geritur, sed ex patria ipsa arcendus est hostis.

I. Ex Tito Liuio, lib. VII. decA. III.

CVm Pœnus esset in Italia, minusque iuuẽtutis haberẽt Romani duces, vnde scriberent milites: colonos maritimos milites dare, ac subuenire communi periculo, cogebant. His, quia sacrosanctam vacationem habere se allegabant, dies certa edicta est, vt quo quisque iure vacationem haberet, ad Senatum deferret.

Ea die venerunt Hostiensis, Alsicasis, Antias, Auxuras, Minturnensis, Sinuessanus, & a supero mari Senensis. At cùm vnusquisque Populus vacationes suas recitaret, quas ideo quidem sacrosanctas esse nũcupatas apparebat, quòd maritimis incursionibus, oræque Italiæ perpetuò intentas colonias, nefas esset aliò euocare, aliisq; muneribus onerare: aut ita certe fidem eis Populo Romano fallere licere, quo modo antiqua sua priuilegia violasset: nullius tamen, cùm in Italia hostis esset, præter Antiatis Hostiensisq; vacationẽ obseruari placuit: earumq; coloniarum iuniores nomina dare iureiurando adacti sunt.

In summa Populi penuria, & quandiu durat necessitas, etiam violari iura priuilegiaque Sacerdotum.

II. Ex eodem, lib. III. decade. IIII.

PENSIONEM pecuniæ collatæ in bellum Macedonicum, priuatis solui placuerat. etenim satius esse, quanquam in summa ærarii penuria fidem publicam vnicuique ciui Reipublicæ mutuanti & opitulanti conseruari, quàm hostem vincere. Igitur Quinto Fabio Labeoni, & Lucio Aurelio Questoribus Vrbanis visum est, ab omnibus Sacerdotibus hanc pecuniam exigi commodius esse, quòd stipendium nullum hoc toto ac tanto bello cõtulissent: quàm a cæteris quorum iam pars maxima oneri ferendo esse desiisset. Sic magna cum Curionibus, Flaminibus, Auguribus, Saliis, Fœcialibus, Pontificibus aliisq; hoc

hoc genus hominibus, contentio atque altercatio fuit: dum hi antiqua sua & sacrosancta priuilegia atque immunitates vel a Numa ipso, primisque Consulibus identidem repeterēt: Quæstores ex aduerso, necessitatem eos iuberēt accusare, cæterum aut conferre, aut multam pati. Ergo Tribunos appellarunt. Pronunciatum est, Sacerdotes nequicquam Tribunos appellasse. omniumq;ue annorum per quos non dederant, ab iis stipendium exactum est.

Augures a iudicandi munere vacationem nō habuisse.

III. Ex Cicerone, in Bruto.

CVM de vacatione Augurum in Senatu ageretur, iudiciis ne operam darēt: Q. AElius Tubero contra P. Africani auunculi sui testimonium iudicauit, vacationes Augures quo minus iudiciis operam darent, non habere. Non enim Augures eiusmodi sacerdotium nactos esse, vt nūquam ab eo discedere sine religione nō possint.

DE LEGATIONIBVS Tit. XXXIIII.

Legatum, ab eo ad quem missus est munera accipere, neque Regis sui dignitatem, locum, auctoritatem conseruare, capitale esse.

I. Ex Demosthene, Philippica, III. Plutarcho, in Pelopida: & ex Valerio Maximo, lib. VI. capite. III.

AD Regē Persarū Artoxerxē legatus venit Timagoras, missus ab Atheniēsibus. Hic, cùm alii Lacedæmoniorum atque Thebanorum

rum legati, a Regiis muneribus abstinuissent: solus inter officium salutationis, Regi more gẽtis adulatus, ad auaritiam vsque, & infamem cupiditatem, auro, argento, vasis argenteis, lectis, supellectile, aliisque plurimis donis onustus plenusque abierat. Accusatum, Populus Atheniensium extremo supplicio condemnauit. Puras enim manus & abstinentes Legatũ habere oportere: qui, vt mulier quæ a non marito accipit, turpis quæstus atque impudicitiæ: sic proditionis maléque obitæ legationis notam ac suspicionem non euitat, dum alterius apud se, quàm Reipublicæ suæ, patitur amicitiæ fideique pignora collocari. Nunquam esse in auaritia & cupiditate fidem atque cõstantiã. Si qui sint qui munera inuiti acceperint, hos ea priusquam legationẽ referrent, in ærarium detulisse. Postremò ita humiliter & abiectè Regi Persarum blandiri & adulari, id fuisse, maiestatem Atheniensium minuere, vrbisque decus veluti Persicæ dominationi submittere.

II. Ex Athenæo, lib. VI. cap. VI.

IDEM de Euagora narratur. præterea & Demadem decem talentis multauisse, quòd Alexandrum in legatione pro Deo habuisset. At in eo genere grauius omnium deliquit Epicrates, quẽ ideo tamen nemo accusauit.

Qui legatos violauerit, hunc dedendum esse hostibus, præterea licere vim vi repellere.

III. Ex Dionysio Halicanasseo, lib. II.

Cùm

CVM Laurentum legati Romam venissent expostulatum de Tatii Regis amicorũ & familiarium latrociniis, abigeatu, furtis, omnique iniuriarum genere: etsi dedendos noxios esse Romulus existimabat: gratia tamen & potentia Tatii factum est, vt nullo æquo iure impetrato discederent. Iidem in quos expostulatũ aduenissent, eos abeuntes trucidarunt. ideoque missa tum a Laurentibus altera legatione, cùm noxios iis Romulus dedidisset, hos persecut⁹ Tatius vi reduxerat, ac nonnullos sibi repugnantes occiderat. Cuius facti indignatione, cũ paulo post Rex ipse Tatius a Laurentibus per insidias necatus esset, Romulus & de Romanis qui Laurentum legatos violassent, & de Laurentibus qui in Tatium conspirassent, ipse in iudicio amplissime cognoscens, tandem ita pronunciauit, Placere Romanis, qui Ius gentium violassent, aqua & igni interdici: Laurentes, quia violenta violẽtis vlti essent, eamque iustissimam & ante omnia naturę conuenientem facti excusationem afferre videbantur, crimine absolui. En quanti est summum Regem ac Principem, a quo ius, iustitia, auxiliumque expectari debeat, hanc subditis suis denegare velle.

IIII. Ex Tit. Liuio, decade. III. lib. VIII. ex epitome Liuiana, lib. XV. & ex Valerio Maximo, lib. VI. cap. VI.

SI quis legatum hostium pulsasset, contra Ius gentium id commissum esse, semper existimatũ

est

est:quia sancti habentur Legati,ideo quòd conueniens & vtile est hominibus,non immortales esse inimicitias:quare inuiolabiles esse oportere,per quos de amicitia & fœdere tractaretur. Itaq; eum qui legatum pulsasset, dedi hostibus quorum erant legati,sicque publicè eis satisfieri, vtilius esse, plerumque responsum & iudicatum est, quàm alioqui iusti belli occasionem læsæ ciuitati concedere. Non alia ratione Corinthum dirutam,neque institutum a Romanis Illyricum bellum. Igitur M. AEmilio Lepido,L. Flaminio Coss.L.Minutius Myrtillus,& L.Mãlius,quòd legatos Carthaginenses pulsasse dicebantur:iussu Q. Terentii Prætoris vrbis per Fœciales traditi sunt legatis,& Carthaginem aducti. Cùm etiam legatos ab vrbe Apollonia Romam missos, Q. Fabius, Cn. Apronius AEdiles orta contentione pulsauissent: eos Senatus continuo per Fœciales legatis dedidit, quæstoréq; decreuit cum his Brundusium proficisci, ne quã in itinere a cognatis deditorum iniuriam acciperent.

Legatum preuaricari, & priuatim dissuadere id ad quod persuadendum missus est, atrocem pœnam meretur.

IIII. Ex Plutarcho, in Lucullo.

METRODORVS Mithridati Regi (qui tãdem a Lucullo & Põpeio Magno deuictus est) adeo charus & familiaris fuit, vt Regis parentẽ eum appellarent. Hunc Mithridates ad Tigranẽ regem Armeniæ delegauerat,in bello quod aduer

sus

ſus Romanos ſuſcipiebat, cum eo fœdus ac ſocietatem ineundi cauſſa. Tigrani periculoſum videbatur, tã potentes hoſtes prælio laceſſere: imò verò tutius atq; vtilius eſſe, his amicis quã inimicis vti frui. & ea de re conſulebat ipſum Metrodorum. At ille reſpondit, ſe vt legatum, ſuadere: vt Metrodorum, diſſuadere. Huius rei nomine longo poſt tempore delatus ab ipſo Tigrane Rege, capite pœnas luit: quanquam id feciſſe ſe diceret, non odio Mitridatis, ſed quò Tigranis auxilio deſtitutus, bellum illud omitteret, quod vel iunctis iis ſociiſque graue, periculoſum ac poſtremo exitioſum futurum eſſe præuidebat.

DE ADMINISTRATIONE RERVM AD CIVITATES PERTINENTIVM Tit. XXXV.

Legatum transferre nõ permittitur, ſi non ſit illicitum. præterea Principem optimum, iudicium ſuum legibus Senatuique ſummittere.

I. Ex Suetonio Trãquillo, in Tyberio. ca.xxxI.

QVidam Reipublicæ Trebianorum pecuniam in opus noui theatri legauerat. hãc Trebiani ab Imperatore Tyberio poſtulabant, vt ad viæ munitionem ſibi transferre permitteret. ſatis operum ciuitatẽ habere. itaq; commodius eſſe, pecuniam quæ in opera noua legata ſit, in tutelam & refectionem eorum operum quæ ſunt, conuertere, quàm ad nouum inchoandum

choandum opus, erogare. Verùm ex aduerſo, teſtabatur hæres pecuniam ſe condicturum, ni Trebiani parerent teſtatoris voluntati. Etenim quod ad certam ſpeciem ciuitatis relinquitur, in alios vſus conſumi non licere: ſed toties ſequẽdam eſſe defuncti voluntatem (quæ ſemper potiſſima eſſe debet) cùm in id quod liceat celebrari, neque ſit in ciuitate fieri prohibitum, pecunia relicta eſt. nihil hìc quod non liceat, legato contineri. Cenſebat quidem Imperator id Trebianis concedendum. victus tamen conſilio & auctoritate Senatus, pronunciatum eſt, Ratam videri teſtatoris voluntatem eſſe oportere.

Quæ ad voluptatem & laſciuiam magis, quàm ad ornatum Reipublicæ relinquũtur, admitti non debent: imò ſi admiſſa fuerint, tolli oportet.

II. Ex Caio Plinio Nepote, li. IIII. epiſtolarũ.

GYMNICVS ἀγὼν apud Viennenſes ex cuiuſdam teſtamento celebrabatur. hunc Trebonius Rufinus in Duumuiratu tollendum abolendumque curauerat: Cùm negaretur ex auctoritate publica feciſſe, eumque reſtitui hæredes poſtulaſſent: egit ipſe cauſſam ſuam apud Traianum Imperatorem, C. Plinio Nepote in conſilium adſumpto. Dicebat, eas potiſſimum liberalitates priuatorum hominum, eſſe omni Reipublicæ valde ſuſpectas, quæ ciuitati nullũ ornatum, nullam vtilitatem: plebi ſolam duntaxat voluptatem atque delectationem afferãt:

D qualia

qualia ſunt, venationes, ſpectacula, aliaque huiuſmodi certamina. His apprimè muneribus abduci, trahi, compelli ciuium animos. quam vim atque auctoritatem qui ſibi parare cupit, neceſſe eſt eum aliquid magnificentius ſentire de ſe. Præterea accidiſſe (quod perpetuò ſolet) vt hoc nudo & impudico certamine, propter ocium & voluptatem, mores Viennenſium inficerentur. Placuit agona tolli.

DE DECRETIS AB ORDINE FACIENDIS, Tit. XXXVI.

Decreta Decurionum poſt viginti annorum ſpatium impugnare non licet.

I. Ex Plinio Nepote, lib. x. epiſtolarum.

IVLIO Piſoni Cõmune Amiſenorũ publicè atque ante viginti annos, cum omnium decreto, quadraginta millia de publico dederat. Actor municipum a Piſone apud C. Plinium Nepotem pecuniam cõdicebat. etenim largitiones de publico fieri, ſiue prędia, ſiue ædes, aut certa quantitas præſtetur, mandatis prohiberi: nihilque valere huiuſmodi decreta, vt ambitioſa. Piſo contrà, plurima ſe in Rempublicã beneficia contuliſſe, ac propè facultates vniuerſas eò erogaſſe proponebat. addebat etiam temporis ſpatium: & poſtulabat, ne id quod pro multis ſuis beneficiis, & longo iam interuallo accepiſſet, cum euerſione reliquæ ſuæ dignitatis reſtituere cogeretur. Si largitiones omnes, nulla tẽporis

poris prærogatiua, retractari atque in irritum vindicari placeat, fore vt multorum securitas subuertatur, nihilq; certo & optimo iure quisq; possideat. Hìc, non tam largitionem fuisse, quã salarium, quàm remunerationem : quæ certe a Republica ex iusta caussa constitui possunt.

Ex rescripto Traiani Imperatoris pronunciauit, Quæ ante viginti annos acta & trãsacta essent, ea vtì sunt, omitti oportere.

DE OPERIBVS PVBLICIS, Tit. XXXVII.

Opus publicum a quibus priuatis nomen habet, sine eorum voluntate mutari aut corrumpi non posse.

I. Ex Plutarcho, in Catone Vticensi.

MARCVS Porci' Cato cùm Censor esset, Basilicã Porciã ædificauerat. In ea tãdem sedebant Tribuniplebis eos audituri, a quibus auxilium suum peteretur. Sed quia tribunali columna aliqua officiebat, hãc ideo tollere parabant, aut aliò transferre, ni ad Populum Cato Vticensis interdicto certauisset. Nam id familiare, suum ac gentilitium opus esse (vt Andium portus AErodius, noster est) hinc se inuito nihil cuiquam tollere, immutare, transferre licere. Etenim si licebit, fore vt imposterum reuocentur similes ciuium in Rempub. liberalitates ac munificentiæ. Præterea, facillimè Tribunorum sedem alibi reperiri & collocari posse: at non ita columnam adimi, sine reliqui operis vel

ruinæ metu, vel deformitate: cuius tamen in Vrbe vitandæ caussa Decemuiri adeo tigni vindicatione sublata, aliisque modis olim prospexerant. Quòd si sacrosancti sunt Tribuniplebis, multumque pro potestate sua possint: hac in id quod publicum, sanctum & inuiolabile sit, abuti nõ debere. nam Basilicam Porciam vtì nunc est vt ita sit, totius etiam Populi referre maximè: cùm id quod postulant Tribuni, sua intersit modo. Igitur Populus columnam a Tribunis separari vetuit, noluit.

DE EXTRAORDINARIIS COGNITIONIONIBVS, ET SI Iudex litem suam fecisse dicetur, Tit. XXXVIII.

Professoribus, Philosophis, Poetis nihil tractandum in publico, quod animos in deteriorem sententiam possit trahere.

I. Ex Herodoto, lib. VI. & ex Plutarcho, in Politicis, & Ammiano Marcellino, lib. XXVIII.

PHRYNICHVS poëta post Mileti oppidi expugnatiõé, Atheniensibus hinc sumpto argumento, comœdiam exhibuit. Cùm fleuisset Populus mirum in modum facti recordatione: dies dicta est Phrynicho poëtæ. Huic Iudices quòd insolenter præteritas miserias ac calamitates scenicis fabulis annumerasset, luctumque publicum in animos audientium memoriamq; reuo-

reuocasset tum, cùm etiam hilarioribus rebus potius occupandi essent: frustra scenæ libertatem & antiquam licentiam proponenti, nihilq; a se dolo malo factum: litem nihilominus mille drachmis æstimarunt: censitumque ne ea vnquã denuo Populo daretur spectãda comœdia.

II. Ex Valerio Maximo, lib. VIII. cap. IX.

Hegesias Cyrenaicus philosophus tantum valebat eloquentia, vt cùm sæpius mala huius caducæ ac miserrimæ vitæ, vel docendo vel declamando repræsentaret: miseranda imagine audientium inserta pectoribus, multis voluntariæ mortis appetẽdæ cupiditatem ingeneraret. Id ei sine fraude fuit, quòd ab eo dolus malus abesse videretur. tamen Ptolemæus Rex AEgyptiorum ne posthac Hegesias de hac re publicè dissereret, prohibuit.

Operæ ludicræ ludicra merces.

III. Ex Plutarcho, in Demetrio.

In AEgypto quidam fuit adolescens Thomidis amore meretriculæ miserè deperditus: quæ cùm adeo grandem pecuniam posceret, vt ea se nunquam potiri posse magna cum animi anxietate & ægritudine desperaret: accidit tandem vt ex nimio & assiduo desiderio, id ei somnium atque nocturna cogitatio pręstiterit, quod tandiu frustra efflagitabat. eoque insomnio factum est, quasi rebus ipsis & factis expleta libidine, vt desineret meretriculam sollicitare ac per-

ſequi. Verùm hæc quidem non turpiter, cùm eſſet meretrix, ſed inſolenter, adoleſcentem in ius vocat: poſtulat mercedem imaginarii huius ac ſimulati concubitus. Nam perinde eſſe, aut ſecum, aut ſui contemplatione, amoris & concupitæ voluptatis fructum habuerit. Ille contrà, rem nouam ac inauditam eſſe. Itaque Bocchoris noui iudicii arbiter, iuſſit adoleſcentem, in ius tantam pecuniam repræſentare, quantam ab eo meretricula petierat. Paruit, attulit. Hanc tum ea præſente, verſari, dinumerari, appendi, ſed ab adoleſcente retineri iuſsit, vt ſic imaginariæ voluptati fictâ & imaginaria ſolutione ſatisfaceret: necnon eſſet illuſio illuſioni merces.

Apud Athenienſes actio fuit, Legum male latarum. & nunquam ea lex valere poteſt, quæ aduerſus Scholarum libertatem lata eſt.

IIII. Ex Diogene Laertio, lib. V. in Theophraſto.

436 SOPHOCLES Amphiclidæ filius, legẽ Athenis promulgauerat, ne quis philoſophus ſcholæ præficeretur, niſi id Senatus Populuſque decreuiſſet: qui ſecus feciſſet, vt ei capitale eſſet. Itaque & Theophraſtus & philoſophi reliqui vrbe ſeceſſerant. Sed a Philone dies ob id Sophocli cùm ſequenti anno quo abierat Præfectura, dictus eſſet: Athenienſes lege abrogata Sophoclẽ quinq; talentis multauerunt, & vt Philoſophis redire, ac ſcholam regere liceret, decreuerunt.

Finis libri Secundi.

NOMINA MAGISTRATVVM, REGVM, *Imperatorum, Populorum, Senatuum, item eorum inter quos lis iudiciumque fuisse his libris continetur.*

A

Cælia-

C.

Constan-

Epami-

Hege-

Minu-

Per-

Stil-

INDEX RERVM NOTABILIVM QVAE *his libris continentur. Reliqua ex suis locis ac titulis facile peti possunt.*

A.

L

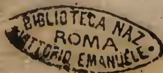
Male-

Nu-

Peta-

causas

S

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

FINIS.

Errata Operarum sic reponito

pagina 7. linea 3. accusatoribus inquirendi potestas testibusque &c. pagi. 13. lin. penulti. in ignem coniecturum esse. pagi. 20. lin. 10. affectionibus esse obnoxium. pag. 123. lin. 21. proscriptum iuuare vetat. pag. 159. lin. 20. ita iudicatum esse. pag. 160. lin. 4. auctoritate defenderent. pag. 261. lin. 1. ex insidiis interficeret. Sed & Lyncestes Alexander multo antequam &c. pag. 265. lin. 20. metuendus esse videretur. pag. 373. lin. penult. prius manumitti placuit, quàm milites fieri contra leges. Igitur & tum &c. reliqua facilè condonari possunt.

